

ЛЕГКИЙ ВИБІР

Мудрий чоловік ніколи нічого не робить не розслідивши вперед справи. Він розглядає усе зі всіх боків, слухає гадок і досвідку других і тоді він певний, що не зробить помилки. Если так звичайно діє ся дотично грошових справ, то оскільки більше треба би так поступати тоді, коли здоров'я ба навіть і само житє в небезпечі. Така обережність є лише тоді безпотрібна, коли наш власний досвід ручить за добрі наслідки. Хочемо згадати деякі хвороби жолудка, печінки та кишок, при яких вибір ліку є легкий, бо той лік через двадцять літ вповні вдовольняв многи родини. Є ним добре звісний

ТРИНЕРА АМЕРИКАНСЬКИЙ ЕЛИКСИР ГІРКОГО ВИНА.

Родичі були вдоволені з него так само як днесь вдоволені з него є діти, бо досвід материй переходить на їх діти. Обережні родини все держать у себе дома те знамените средство та сейчас его вживають, скільки рази нечують ся добре. Причиною сего може бути:

нагле ослабленє, змученє без причини, неспосібність до праці, омліванє, брак апетиту, заворот голови, відбиванє ся, воміти, болі в жолудку, колька або корчі, затвердженє, біль голови.

Кожде сего рода нерасположенє вимагає швидкої помочи, бо если ні, то оно може розвинути ся в серіозну хворобу. Часами кілька доз приносять цілковиту полекшу. Тринера Американський Еликсир Гіркого Вина повинно ся уживати передовсім в хворобах, в яких головними симптомами є брак апетиту і затвердженє, як се звичайно діє ся в хворобах жіночих і в руматизмі та невралгії. По всіх аптеках.

JOSEPH TRINER,

MANUFACTURING CHEMIST,

1333-1339 S. Ashland Ave., Chicago, Ill.

КАЛЕНДАР

РУСЬКОГО
НАРОДНОГО
СОЮЗА

НА 1914 РІК

РІЧНИК ТРЕТИЙ

WAZEL MELNYCZUK
63 BICKFORD ST
ROXBURY MASS

З ДРУКАРНІ „НАРОДНОЇ ВОЛІ“,
316 N. Washington Ave., Scranton, Pa.
1913.

Руський Народний Союз

Се одинока правдива народна робітнича організація.

Заснована она, як протест проти нахальности і самоволі, доперва з кінцем 1910 року, а вже числить над 6.000 членів і около 150 відділів по всіх закутинах широкої американської землі.

Руський Народний Союз поставив собі цілю згуртовати всіх Українців в Америці без огляду на їх переконання релігійні та політичні та нести їм поміч моральну і матеріальну.

Руський Народний Союз платить: В разі смерти члена — 1.000 доларів; В разі смерти жени члена або мужа члениці — 400 доларів; В разі втрати обох очей, ніг або рук або одної руки і одної ноги — 1.000 доларів; В разі втрати одного ока, руки або ноги — 200 доларів; В разі коли член попав в хронічну, невилічиму хворобу — річно 120 дол. Если член вступив коли ще не мав 25 літ а дожив 60 року життя — 1.000 доларів. Члени записані на половину посмертного дістають о половину менчі запомоги. Руський Народний Союз приймає також і діти.

Руський Народний Союз вже виплатив посмертного, запомог і т. п. своїм членам висше сто тисяч доларів!

Вступайте до Руського Народного Союзу і ви сейчас. Еслиж нема відділу Руського Народного Союзу у Вашій місцевости, постарайтеся самі такий відділ у себе заложити.

Лише пять членів потреба, щоби з'організувати відділ.

Пишіть на таку адресу:

Ruthenian National Union
316 N. Washington Avenue, Scranton, Pa.

ПИШІТЬ СЕЙЧАС — ЩЕ НИНІ.
ЗАВТРА МОЖЕ БУТИ ЗА ПІЗНО!

РІК 1914.

Рік 1914 є роком звичайним і числить 365 днів.

В 1914 р. будуть два затьміння сонця і два затьміння місяця.

1. Кругове затьміння сонця дня 24 лютого — видиме в полудн. Америці на Тихім Океані в Новій Зеландії і підбігунових околицях.

2. Частинне затьміння місяця дня 12 марта, видиме в Арабії і Малій Азії, в Європі, Африці, Америці, на Атлантійським Океані і Великім Океані. Початок затьміння о год. 2 в ночи, кінець о год. 5-ій.

3. Повне затьміння сонця дня 21 серпня — видиме в північній Америці, в Європі, північній Африці, Азії, на Атлантійським і Індійським Океані. Початок затьміння о год. 10 мін. 12 перед полуднем, — кінець затьміння о год. 2. мін. 57 по полудни.

4. Частинне затьміння місяця дня 4 вересня — видиме в півн. Америці, Австралії, Азії, Африці, на Тихім і Індійським Океані.

В 1914 році буде: мясниця 6 неділь і 5 день.

Неділя мясопустна 22 лютого.

Неділя сиропустна 1 марта.

Великдень 19 цвітня.

Вознесєніє 28 мая.

Зелені Свѣята 7 червня.

Петрівки 3 неділь і 6 день.

Великдень латинський о тиждень раніше греко-католицького.

Ключ Граничний О.

Вруці літо — віди.

ПОСТИ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ.

Свѣятий вечер перед Богоявленієм.

Великий піст.

Петрівка.

Спасівка.

В день Усікновенія глави Йоана Крестителя.

В день Воздвиженія Чесного Креста.

Пилипівка.

Середі і п'ятниці кожного тижня (крім загальниць).

НАВЕЧЕРІЯ З СТРОГИМ ПОСТОМ.

До Зелених свѣят — до св. Ап. Петра і Павла — до Успенія Пр. Д. М. — до Всіх Свѣятих — до Непорочного Зачатя Пр. Д. М. — до Рождества Христового.

АМЕРИКАНСЬКІ СВЬЯТА.

Новий Рік (Січень 1) у всіх стейтах крім Кензас і Масачусетс.

День уродин бувшого президента Линкольна, (12 лютого) в 21 північних, центральних і західних стейтах.

День уродин першого президента, Юрія Вашингтона, (22 лютого) майже у всіх стейтах.

Денкорейшен Дей, (30 мая). Того дня прикрашують гроби погнбших в часі цивільної війни.

День Независимости, або **Форт оф Джулай**, (4-го липня). Того дня обходять пам'ятку проголошення независимости Злучених Держав.

День праці, Лейбер Дей — припадає в перший понеділок місяця вересня.

Елекшен Дей, день виборів в місяцю новембрі.

День Подяки, Тенксгивинг Дей, звичайно послідний четвер в новембрі.

Крисмус, Різдво (25-го грудня).

Повисше вичислені дні святкують в більшости стейтів, але не у всіх. Крім сего кождий стейт і територія має свої окремі свята.

Неділя не є законно признаним святочним днем для цілих Злучених Держав.

Словом, поки що Злучені Держави як такі не мають ще спільного національного святочного дня.

Календар — се рахунок часу після днів, тижнів і місяців. Русини і инші ієповідники т. зв. східної церкви придержують ся еще старого календаря, який уложив був на 100 літ перед народженем Христа римський цісар Юлій Цезар і для того той календар зовуть юліянським календарем, або календаром старого стилю. Він назначений у нас буквами с. ст.

Сей календар поправив в 16 віці римський папа Григорій і ним послугують ся майже всі народи. Він зове ся календарем Григоріанським і ріжнить ся від юліянського о 14 днів. Він назначений у нашім календарі буквами н. ст., се є нового стилю.

Січень, January.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
Ч.	1	19	Грудень 1913. Бон.	Новий Рік
П.	2	20	Ігнатія Пред. Рожд.	Макарія пап.
С.	3	21	Юліяни мч. н. Рожд.	Геновефи дів.
Н.	4	22	Н. с. От. 29 по Сош.	1. Н. по Р. Тит.
П.	5	23	10 муч. Мини і пр.	Емілії і Телеоф.
В.	6	24	Нав. Рожд. Хр. П. Евг.	Трох Королів
С.	7	25	Роздество Христове	.Іукиана мч.
Ч.	8	26	С. Пр. Богор. Йос.	Северина мч.
П.	9	27	Сьв. перв. Стефан.	Юліяна мч.
С.	10	28	Мучен. в Никомид.	Маріяни вд.
Н.	11	29	Н. по Рожд. і 30 по Сош.	1. Н. по 3 Кор.
П.	12	30	Анзизі мч.	Гонорати д.
В.	13	31	Мелянії римл.	Іларія пап.
С.	14	1	Новий Рік 1914. Василя	Фейкса з Ної
Ч.	15	2	Сильвестра п. рим.	Павла пустел.
П.	16	3	Малахії пророка	Маркелія пап.
С.	17	4	Суб. пер. Бог. 70 ап.	Антонія пуст.
Н.	18	5	Н. п. Пр. Нав. Бог.	2. Н. по 3 Кор.
П.	19	6	Богоявленє (Йордан)	Генрика еп.
В.	20	7	Соб. св. Івана Крест.	Фабіяна і Себ.
С.	21	8	Георг. Емил. і Домн.	Агнішки дів.
Ч.	22	9	Полиевкт і Евстрат	Вінкентія мч.
П.	23	10	Григор і Дометіян	Обр. Пр. Д. М.
С.	24	11	† Преп. Теодозія	Тимотея еп.
Н.	25	12	Н. по Пр. Татіяни	3. Н. по 3 Кор.
П.	26	13	Ермила і Стратон.	Полікарпа еп.
В.	27	14	Отц. в Синаї і Раїті	Івана Хризос.
С.	28	15	Павла Тивейск пр.	Кароля вел.
Ч.	29	16	Покл. ок. св. Петра	Францішка Сал.
П.	30	17	† Антонія преп.	Мартини дів.
С.	31	18	Атанаазія і Кирила	Петра іспов.

ЗАПИСКИ.

Лютий, February.

Має 28 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свѣята гр. кат.	Свѣята латинські
Н.	1	19	Січень. 32 Н. по Сош.	4 Нед. по 3 Кор
П.	2	20	† Евтимія Вел. пр.	Марії Громніч.
В.	3	21	Максима і Неофита	Блажея еп.
С.	4	22	Гимотея і Андстаз.	Вероники дів.
Ч.	5	23	Клмента свщмч.	Агафії дѣви
П.	6	24	Ксений преп.	Дороти д. і мч.
С.	7	25	† Григорія Богосл.	Ромуальда еп.
Н.	8	26	Неділя о митар. і фар.	Н. старозап. Ів.
П.	9	27	† Пер. мощ. Івана З.	Апольонії дѣви
В.	10	28	Преп. Ефрема Сир.	Схолястики
С.	11	29	Пер. м. Ігнатія Б.	Лукиа еп.
Ч.	12	30	Трех Свѣтителів	Гавдентія мч.
П.	13	31	Кира і Івана безср.	Марія мч.
С.	14	1	Лютий. Трифона	Валентія мч.
Н.	15	2	Н. о бл. синї. Стрітенє Г.	Н. мясоп. Фавст.
П.	16	3	Симена і Анни	Юліяна і Канут.
В.	17	4	Ізидора препод.	Алексея і К.
С.	18	5	Агафії муч.	Симена і Конст.
Ч.	19	6	Вукола еп.	Конрада існ.
П.	20	7	Партенія еп. і Луки	Лена і Никиф.
С.	21	8	С. за усопш. Теод	Елеонори дѣви
Н.	22	9	Неділя мясоп. Никиф.	Н. запус. Петр.
П.	23	10	Харламп і Порфір.	Фульгентія ісп.
В.	24	11	Власія свщм.	Матея апост.
С.	25	12	Мелетія і Антонія	Попелсц Зігф.
Ч.	26	13	Мартиніяна преп.	Александра еп.
П.	27	14	Авксентія і Кирила	Анастасії дѣви
С.	28	15	Онисима і Пафнут.	Романа існ.

ЗАПИСКИ.

Марець, March.

Має 31 днів.

Дні н.ст. с.ст.			Св'ята гр. кат.	Св'ята латинські
Н.	1	16	Лютий Н. сироп.	1. Н. пост. вст.
П.	2	17	Теодора (Поч. посту.)	Симпліція
В.	3	18	Льва пап. римск.	Кунегунди
С.	4	19	Архиєп. аност.	Казимира
Ч.	5	20	Льва еп. Катаньс.	Фридриха
П.	6	21	Евстахія і Тимот.	Коляти дівч.
С.	7	22	Петра і Атаназія	Томи з Аквіну
Н.	8	23	1. Н. посту Поликар.	2. Н. пост. суха
П.	9	24	† Обр. гол. Івана К.	Францішки
В.	10	25	Тарасія арх. Конст.	40 мучеників
С.	11	26	Порхірія пр. арх.	Катарини Бон.
Ч.	12	27	Прокопія Декап.	Григорія
П.	13	28	Власія постн. пр.	Никифора
С.	14	1	Март. Евдокиї пр.	Матильди
Н.	15	2	2. Н. пост. Теодата	3. Н. пост. глуха
П.	16	3	Евтропія і проч. м.	Любина
В.	17	4	Герасима і Павла	Гертруди
С.	18	5	Конова муч.	Кирила, Евд.
Ч.	19	6	12 муч. в Аморії	Йосифа обручн.
П.	20	7	Василія, Єфрема	Йоахіма
С.	21	8	Теофілякта преп.	Венедикта
Н.	22	9	3. Н. пост. (Кр.) 40 муч.	4. Н. п. середоп.
П.	23	10	Кондрата і проч. м.	Віктора
В.	24	11	Софронія патр. Єр.	Гавриїла
С.	25	12	Теофана існ. пр.	Благовіщенє
Ч.	26	13	П. моц. Никифора	Теодора
П.	27	14	Венедикта преп.	Руперта
С.	28	15	Агафія і 6 муч.	Сикета пап. р.
Н.	29	16	4. Н. пост. Савина	5. Н. пост. чорн.
П.	30	17	Алексея чол. Бож.	Квірина
В.	31	18	Кирила Єрус. арх.	Корнелія

ЗАПИСКИ.

Цьвітень, April.

Має 30 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
С.	1	19	Март. Хр. і Д. (Пок).	Гугона еп.
Ч.	2	20	Отців убит. в Саві	Франца
П.	3	21	Якова препод.	Рихарда
С.	4	22	Васил і Ісаак. С. Ак.	Ізидора еп.
Н.	5	23	5. Н. пост. Нікона і уч.	Нед. цьвітна
П.	6	24	Пред. Благ. Захарії	Келестина
В.	7	25	Благовіщенє Пр. Д. М.	Епіфанія еп.
С.	8	26	Соб. Арх. Гавриїла	Діонїзія еп.
Ч.	9	27	Матрони Сол. преп.	Марії В. Четв.
П.	10	28	Іларіона преп.	В. Пятниця
С.	11	29	Марка еп. Суб. Лаз.	Ісона пап В. С.
Н.	12	30	Нед. цьвіт. Івана лїст.	Великдень
П.	13	31	Іпатія еп. чудотв.	Понед. сьвітлий
В.	14	1	Цьвітень. Марії ег.	Тибурція мч.
С.	15	2	Тита пр. і Амфіяна	Анастасії
Ч.	16	3	Никити і Т. (В. Чет.)	Лямберта
П.	17	4	Велика Пятниця Й.	Апольїї
С.	18	5	Теодула. (Вел. Суб.	Рудольфа
Н.	19	6	Воскресеніє Христове	1. Н. по Вел. біла
П.	20	7	Понедїлок сьвітлий	Віктора
В.	21	8	Второк сьвітлий	Анзельма
С.	22	9	Евпсихія муч.	Кая і Сотера
Ч.	23	10	Терентія муч.	Войтїха
П.	24	11	Антипи сьвящмуч.	Георгія мч.
С.	25	12	Василія еп. преп.	Марка еван.
Н.	26	13	2. Н. по Воск. Томи	2. Н. по Вел. Кл.
П.	27	14	Мартина папи р.	Анастасія
В.	28	15	Аристраха і пр. ап.	Віталія
С.	29	16	Агафії Ірини муч.	Петра мч.
Ч.	30	17	Симеона, Авакуя	Катарини

ЗАПИСКИ.

Май, May.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
П.	1	18	Цвітень. Івана преп.	Филипа
С.	2	19	Івана ветхої лаври	Атаназ і Зигм.
Ч.	3	20	3. Н. по В. Мironos.	3. Н. по Вел.
П.	4	21	Януарія і пр. свящ.	Флорихна мч.
В.	5	22	Теодора Сикет. пр.	Пія папи р.
С.	6	23	† Георгія великом.	Івана в Олію
Ч.	7	24	Сави страт. мч.	Доміцелі
П.	8	25	† Марка Ап. і Єван.	Станіслава еп.
С.	9	26	Василія свщмч.	Григорія Бог.
Н.	10	27	4. Н. по В. О розсл.	4. Н. по В. Ізидор
П.	11	28	Максим і Язопі ап.	Беатрикси
В.	12	29	9 мучен. в Кизиці	Панкратія
С.	13	30	† Якова ап. Преп.	Серватія
Ч.	14	1	Май. Єремії прор.	Бонифатія
П.	15	2	Атаназія вел. патр.	Софії і 3 її доч.
С.	16	3	† Теодозія печер.	Івана Непом.
Н.	17	4	5. Н. по В. О самар.	5. Н. по В. Пасх.
П.	18	5	Ірини муч.	Фелікса
В.	19	6	Пова і Варвара	Келестин.
С.	20	7	Память св. Креста	Бернарда
Ч.	21	8	† Івана Бог. і Арс.	Вознесенє. Єлен.
П.	22	9	Ісаї П. м. с. Николая	Юлії дівч.
С.	23	10	† Симеона Зил. ап.	Дезидерія
Н.	24	11	6. Н. по В. О сліпор.	6. Н. по В. Іоани
П.	25	12	Епіфанія і Германа	Урбана п.
В.	26	13	Глікерії і Алексан.	Филипа Нер.
С.	27	14	Ісидора мученика	Івана папи р.
Ч.	28	15	Вознесеніє Господне	Германа і Вілг.
П.	29	16	Теодора освящ. пр.	Максиміліана
С.	30	17	Андроніка апост.	Фердинанда
Н.	31	18	7. Н. по В. Сьв. Отц.	Зелені свята

ЗАПИСКИ.

Червень, June.

Має 30 днів.

Дні н.ст. с.ст.			Св'ята гр. кат.	Св'ята латинські
П.	1	19	Май. Патрикія свщ.	П. Зел. свв.
В.	2	20	Талалея свщ.	Еразма мч.
С.	3	21	† Константина і Єл.	Кльотильди
Ч.	4	22	Василиска мч.	Квірина
П.	5	23	Михайла еп. преп.	Боніфатія
С.	6	24	Симеона С. за усов.	Норберта
Н.	7	25	Зелені Св'ята	1. Н. по 3. С. П. Т.
П.	8	26	Понед. Пр. Тройци	Медарда
В.	9	27	Терапонта свщмч.	Фелицияна
С.	10	28	Никити преп.	Віктора
Ч.	11	29	Теодозії дівч.	Боже Тіло...
П.	12	30	Ісаака преп.	Онуфрія
С.	13	31	Єрмія і Єрмея мч.	Антонія з Падви
Н.	14	1	Червень. 1. Н. по Сош.	2. Н. по 3. С. Вас.
П.	15	2	Никифора патр.	Віта і Мод.
В.	16	3	Лукиліяна муч.	Франца
С.	17	4	Митрофана патр.	Адольфа
Ч.	18	5	Пр. Евхар. Доротея	Марка
П.	19	6	Висариона преп.	Гервазія
С.	20	7	Тосдота свщмч.	Сильверія
Н.	21	8	2. Н. по Сош. Пр. Евх.	3. Н. по 3. С. Ал.
П.	22	9	Кирила архиеп.	Павлина
В.	23	10	Тимотея свщмч.	Зенона
С.	24	11	† Вартомломея і Вар.	Івана Крестит
Ч.	25	12	Онуфрія От. Пр. Ев.	Проспера
П.	26	13	† Сост. Пр. Бог. Ак.	Івана
С.	27	14	Єлісея і Методія	Володислава
Н.	28	15	3. Н. по Сош. Амоса	4. Н. по 3. С. Льв.
П.	29	16	Тихона еп. чуд.	Петра і Павла
В.	30	17	Мануїла Сав. і пр. м.	Емілії

ЗАПИСКИ.

Липень, July.

Має 31 днів.

Дні	п.ст.	с.ст.	Свѣта гр. кат.	Свѣта латинські
С.	1	18	Червень. Леонтія м.	Теобальда
Ч.	2	19	† Юди і Зосима	Пос. Пр. Д. М.
П.	3	20	Методія свщмч.	Геліодора і Ант.
С.	4	21	Юліяна Парсийс. м.	Флявіяна і Уд.
Н.	5	22	4. Н. по Сош. Евсевія	5. Н. по 3. С. Ів.
П.	6	23	Агриппіни муч.	Ісаї прор.
В.	7	24	Рожество Івана Крест.	Івана і Пул.
С.	8	25	Февронії препмч.	Єлисавети
Ч.	9	26	Давида преп.	Кирила еп.
П.	10	27	Самсона преп.	Амалї і 7 бр.
С.	11	28	Нер. м. Кира і Івана	Пія і Пелягії
Н.	12	29	5. Н. по С. Петра і Павла	6. Н. по 3. С. Гв.
П.	13	30	† Собор 12 Апостол.	Маргарети д.
В.	14	1	Липень. Косми і Д.	Бонавентури
С.	15	2	† Пол. Ризи П. Д. М.	Розісланє Ап.
Ч.	16	3	Якннта і Анатолія	Пр. Д. Марії
П.	17	4	Андрея кр. і Марти	Алексея
С.	18	5	† Кирила і Мет. ап.	Симеона і Фр.
Н.	19	6	6. Н. по Сош. † Атаназ.	7. Н. по 3. С.
П.	20	7	Томи і Акакія пр.	Ілїї прор.
В.	21	8	Прокопія велмч.	Пракседи
С.	22	9	Панкратія свщмч.	Марії Магдал.
Ч.	23	10	† Антонія печерс.	Аполїнарія
П.	24	11	Евфимії м і Ольги	Христини д.
С.	25	12	Прокла і Іларія	Якова ап.
Н.	26	13	3. Н. по Сош. і С. От.	8. Н. по 3. С. Анн.
П.	27	14	Акимі і Онисима	Наталїї д.
В.	28	15	† Володимира рав.	Інокентія
С.	29	16	Атиногнена свщмч.	Марти діви
Ч.	30	17	Марини вмч.	Альдони
П.	31	18	Якннта і Еміліяна	Ігнатія Лойол.

ЗАПИСКИ.

Серпень, August.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
С.	1	19	Липень. Макрини	Петра в оков.
Н.	2	20	8. Н. по Сош. † Іллі	9. Н. по 3. С. Ал.
П.	3	21	Симеона і Івана пр.	Знайд. св. Стеф.
В.	4	22	Марії Магдалини	Домініка
С.	5	23	Трофима і Теоф.	Пр. Д. Марії Сн.
Ч.	6	24	† Бориса і Гліба	Преобр. Госп.
П.	7	25	† Успеніє св. Анни	Кастана і пр.
С.	8	26	Єрмолая свмч.	Кирияка і пр.
Н.	9	27	9. Н. по С. Пантел.	10 Н. по 3. С. Р.
П.	10	28	Прохора і пр. ап.	Лаврентія мч.
В.	11	29	Калініка мч.	Сузанни мч.
С.	12	30	Сили і Силуана ап.	Кляри діви
Ч.	13	31	Євдокима П. П. Ч. К.	Іполіта
П.	14	1	Серпень † П. П. К. М.	Євзевія ісп.
С.	15	2	Пер. мощ. св. Стеф.	Успенє Пр. Д.
Н.	16	3	10 Н. по С. Ісаакія	11. Н. п. 3. С. Рох.
П.	17	4	Сімох молод. в Еф.	Ліберага авп.
В.	18	5	Євсигнія Пред. Пр.	Аган і Єлени
С.	19	6	Преображенє Гос.	Венігні і Юлія
Ч.	20	7	Дометія преп.	Бернарда
П.	21	8	Єміліяна еп.	Кирияка і Ів.
С.	22	9	† Матія апостол.	Тимотея і Філ.
Н.	23	10	11. Н. по Сош. Лаврен.	12. Н. по 3. С.
П.	24	11	Євила муч. архид.	Вартоломея ап.
В.	25	12	Фотія і Аникити	Людвика кор.
С.	26	13	Максіма ісп. От. П.	Зефірина і Рожи
Ч.	27	14	Михея Пред. Усп.	Йосифа К.
П.	28	15	Успеніє Пр. Д. М.	Августина еп.
С.	29	16	Пер. нерук. Обр. Г.	Усік. гол. Ів. Кр.
Н.	30	17	12. Н. по Сош. Мирона	13. Н. по 3. С. Ф.
П.	31	18	Фльора і Лавра	Раймунда мч.

ЗАПИСКИ.

Вересень, September.

Має 30 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
В.	1	19	Серпень. Андрея	Іди. Егдія
С.	2	20	Самуїла прор.	Стефана кор. уг.
Ч.	3	21	Тадея ап.	Броніслава
П.	4	22	Агатоніка м.	Розалії дівч
С.	5	23	Лука муч. Іринея	Вікторина мч.
Н.	6	24	13. Н. по Сош. Евтих.	14. Н. по 3. С. Зах.
П.	7	25	Вартоломея і Тита	Регіни мч.
В.	8	26	Андріяна і Наталії	Рожд. Пр. Д. М.
С.	9	27	Пімена преп.	Северина і Горг.
Ч.	10	28	Августина і Мойсея	Николая
П.	11	29	† Ус. гл. Ів. К. (Піст)	Прота і Якова
С.	12	30	Александра, Павла	Гвідона
Н.	13	31	14. Н. по Сош. П. Д. М.	15. Н. по 3. С. Тов.
П.	14	1	Вересень. Симеон.	Воздвиж. Ч. Кр.
В.	15	2	Маманта і Івана	Нікодема мч.
С.	16	3	Антима і Теокт.	Крилія мч.
Ч.	17	4	Вавили і Мойсея	Знак. Франц.
П.	18	5	Захарії і Єлисавет.	Томи і Йосифа
С.	19	6	Чудо Арх. Михайла	Януарія еп.
Н.	20	7	15. Н. по Сош. і п. В. Ч. К.	16. Н. по 3. С. Ев.
П.	21	8	Рожд. Пр. Діви Марії	Матея еванг.
В.	22	9	Йоакима і Анни	Томи з Вілян.
С.	23	10	Минодори, Нимф.	Теклі дівч
Ч.	24	11	Теодори препод.	Волод і Руперта
П.	25	12	Автонома євхим.	Клеоф. мч.
С.	26	13	Корнилія Пр. Воз.	Кипріяна
Н.	27	14	16. Н. по Сош. В. Ч. Кр.	17. Н. по 3. С. К.
П.	28	15	Никити вч.	Вячеслава мч.
В.	29	16	Євфимії вч.	Михайла Арх.
С.	30	17	Софії. Віри, Над. і Л.	Єроніма діяк.

ЗАПИСКИ.

Жовтень, October.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
Ч.	1	18	Вересень. Евменія еп.	Ремігія
П.	2	19	Трофима і Саватія	Ангела ст. Леоп.
С.	3	20	Евстахія С. по Воз.	Кандида муч.
Н.	4	21	17. Н. по Сош. Кондр.	18. Н. по 3. С.
П.	5	22	Фоки євмч.	Флявії
В.	6	23	Зачат. св. Івана Кр.	Брунона мч.
С.	7	24	Теклі первмч.	Юстини дів.
Ч.	8	25	Евфрозинії преп.	Бригіді
П.	9	26	† Івана Богосл.	Діонізія еп.
С.	10	27	Калістрата мч.	Франца Борг.
Н.	11	28	18. Н. по Сош. Харит.	19. Н. п. 3. С. Гер.
П.	12	29	Киріяка преп.	Максиміліяна
В.	13	30	Григорія євмч.	Едварда кор.
С.	14	1	Жовтень. П. Пр. Д. М.	Каликста п. р.
Ч.	15	2	Киріяка і Андрея	Ядвіги і Тер.
П.	16	3	Діонізія євмч.	Галя і Флора
С.	17	4	Єротея євмч.	Маргарити
Н.	18	5	19. Н. по Сош. Харит.	20. Н. п. 3. С. Лук.
П.	19	6	† Томи ап.	Петра
В.	20	7	Сергія і Вакха мч.	Капра і Ірини
С.	21	8	Целягії преп.	Уршулі муч.
Ч.	22	9	† Якова ап.	Кордулі муч.
П.	23	10	Євлямія і Євлям.	Івана Калістр.
С.	24	11	Філіппа діяк.	Рафаїла Арх.
Н.	25	12	20 Н. по Сош. Отц. 7 С.	21 Н. п. 3. С.
П.	26	13	Карпа ап.	Евариста
В.	27	14	† Назарія і Параск.	Сабіни
С.	28	15	Лукиїна пресв.	Симеон. і Юди
Ч.	29	16	Лонгіна сотн.	Евзевія еп.
П.	30	17	Озії і Андрея	Альфонса
С.	31	18	† Луки апост. і єв.	Маркелія

ЗАПИСКИ.

Подолист, November.

Має 30 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свѣта гр. кат.	Свѣта латинські
Н.	1	19	Жовтень. 21. Н. по Сош.	22. Н. по 3. С. В. С.
П.	2	20	Артемія	День задушн.
В.	3	21	Іларіона преп.	Губерта еп.
С.	4	22	Аверкія, 7 От. в Еф.	Кароля Бор.
Ч.	5	23	† Якова апост.	Захарія і Єлиз.
П.	6	24	Арети муч.	Леонарда Вел.
С.	7	25	Маркіяна і Март.	Геркуляна
Н.	8	26	22. Н. по С. Дмитрія	23. Н. по 3. С. С.
П.	9	27	Нестора мч.	Теодора мч.
В.	10	28	† Параскавії вмч.	Андрея з Ав.
С.	11	29	Анастасії мч.	Мартина еп.
Ч.	12	30	Зиновія і Зиновії	Мартина п. р.
П.	13	31	Стахія. Амн., Урв.	Дидака
С.	14	1	Подолист. Косми і Д.	Посафата еп.
Н.	15	2	23 Н. по Сош. Акинт.	24. Н. по 3. С. Л.
П.	16	3	Акепсими. Айтала	Едмунда еп.
В.	17	4	Іоаннікня і Ніканд.	Григорія і С.
С.	18	5	Галактіона і Епіст.	Романа і Одона
Ч.	19	6	Павла арх. Конст.	Єлизавета кор.
П.	20	7	Єрона і Лазаря	Фелікса і Вол.
С.	21	8	Михайла Арханг.	Вовед. П. Д. М.
Н.	22	9	24. Н. по Сош. Онисиф.	25. Н. по 3. С.
П.	23	10	Ераста ап.	Климентя п. р.
В.	24	11	Мини, Віктора і пр.	Івана з Кр.
С.	25	12	† Посафата світч.	Катирини дѣви
Ч.	26	13	† Івана Златоуст.	Петра і Сил.
П.	27	14	† Филипа ап. (П. п.)	Валеріяна
С.	28	15	Гурія і Самсон.	Руфина
Н.	29	16	25. Н. по Сош. † Матея	1. Н. Адвен. Сат.
П.	30	17	Григорія чудотв.	Андрея ап.

ЗАПИСКИ.

Грудень, December.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
В.	1	18	Подолист. Плятон. і Р.	Елїгія
С.	2	19	Авдія і Варлаама	Бабіянн д.
Ч.	3	20	Прокла і Григорія	Франц. Ксав.
П.	4	21	Воведенє Пр. Д. М.	Варвари муч.
С.	5	22	Филімона, Кикілїї	Сави еп.
Н.	6	23	26. Н. по Сош. Амфіл.	2. Н. Адв. Никол.
П.	7	24	Катерини муч.	Амброзія еп.
В.	8	25	Климент і Петра	Н. Зач. Пр. Д. М.
С.	9	26	Аннїя столи.	Валерїї і Леок.
Ч.	10	27	Якова мч. і Наяд.	Пр. Д. М. А.
П.	11	28	Стефана преподмч.	Дамазія п. р.
С.	12	29	Нарамона, Філум.	Синезія муч.
Н.	13	30	27. Н. по С. † Андр.	3. Нед. Адв. Лук.
П.	14	1	Грудень. Наума.	Спїридіона
В.	15	2	Авакума прор.	Евзевія еп.
С.	16	3	Софонїя прор.	Аделїї д.
Ч.	17	4	† Варвари муч.	Лазаря і Олім.
П.	18	5	† Сави осьвц.	Граціяна еп.
С.	19	6	Николая Чудотв.	Фавста мч.
Н.	20	7	28. Н. по Сош. Амбр.	4. Нед. Адв. Теоф.
П.	21	8	Патанія преп.	Томи ап.
В.	22	9	Зача. Пр. Д. Марїї	Зенона
С.	23	10	Міни, Ермогена	Вікторїї дїви
Ч.	24	11	Данїїла столи.	Віг. Адам. і Е.
П.	25	12	Спїридіона преп.	Рожд. І. Хрис.
С.	26	13	† Евстрат. і Евгена	Стефана пер.
Н.	27	14	28. Н. по Сош. і Праот.	1. Н. по Рож.
П.	28	15	Елевтерія свцмч.	Дїтий уб. в Виф.
В.	29	16	Аггея прор.	Томи еп.
С.	30	17	Данїїла прор.	Давида кор.
Ч.	31	18	Севастіяна мч.	Сильвестра п. р.

ЗАПИСКИ.

ЧЕРВОНІЙ ПРАПОР.

(Сю пісню сьпіває ся так як пісню
“Який то вітер шумно грає”).

Кати навикли поливати
Країну кров'ю і слізьми,
Але як прийде день відплати, —
Судити будемо їх ми!
Судити будемо їх ми!

Хай росте, хай гримить вільний спів,
Наш прапор пливе понад трони,
Він несе пімсти грім, люду гнів,
І вільний сів сів,
А коліром увесь червоний:
На йому кров робітників!
На йому кров робітників!

Кати силкують ся кайдани
Іще міцніщими зробить,
Та з тюрм усіх — руїна стане,
І тільки добре буде жить!
І тільки добре буде жить!
Хай росте, хай гримить і т. д.

Вже лад старий схитнувся і пада,
Життя нове його змете,
Робитиме грутом громада
І все, що зробить, — спільне те!
І все, що зробить, — спільне те!
Хай росте, хай гримить і т. д.

Гей разом, браття, всі до бою,
Щоб думка всіх одна вела!
Де-ж найде хто таку зброю,
Щоб вільний люд зломить могла?
Щоб вільний люд зломить могла?
Хай росте, хай гримить і т. д.

Тиранів геть із глитаями!
Хай згине рабський сьвіт старий.
Сотворим вільними руками
Нове життя і лад новий!
Нове життя і лад новий!
Хай росте, хай гримить і т. д.

Вас. Стефанин.

КАМІННИЙ ХРЕСТ.

I.

Від коли Івана Дідуха запам'ятали в селі газдою, від тоді він мав усе лиш одного коня і малий візок із дубовим дишлем. Коня запрягав у підруку, сам себе в борозну; на коня мав ремінну шлю і нашільник, а на себе Іван накладав малу, мотуз'яну шлю. Нашильника не потребував, бо лівою рукою спирав може ліпше, як нашільником.

То як тягнули снопи з поля, або гній у поле, то однак і на кони і на Івані жили виступали однак їм обом під гору посторонки моцували ся як струни і однак з гори волочили ся по землі. До гори ліз кінь як по леду, а Івана як коли би хто буком по чолі тріснув, така велика жила напухала йому на чолі. З гори кінь виглядав, як би Іван його повісив на нашільнику за якусь велику провину, а ліва рука Івана обвивала ся сітею синіх жил, як ланцюхом із синьої стали.

Нераз ранком, іще перед сходом сонця, їхав Іван у поле пільною доріжкою. Шлю не мав на собі, лишень ішов із правого боку і тримав дишель як би під пахою. І кінь і Іван держали ся крепко, бо оба відпочали через ніч. То як їм лучало ся сходити з горба, то бігли. Бігли в долину і лишали за собою сліди коліс, копит і широчезних п'ят Іванових. Придорожнє зілля і бадилля гойдало ся, вихотувало ся на всі боки за возом і скидало росу на ті сліди. Але часом серед найбільшого розгону, на самій середині гори Іван починав налягати на ногу і спирав коня. Сідав коло дороги, брав ногу в руки і слинив, аби найти те місце, де бодяк забив ся.

— Та цю ногу санов шкребчи, не ти її слинов промивай, — говорив Іван із пересердя.

— Діду Іване, а батюгов того борозного, най біжит, коли овес поїдає... Се хтось так брав на сьміх Івана, що видів його патороч зі свого поля. Але Іван здавна привик до таких сьміхованців і спокійно тягнув бодяк дальше. Як не міг бодяка витягнути, то кулаком його вгонив далі в ногу і встаючи казав:

— Не бі си, вігнеш тай сам віпадеш, а я не маю чьису з тобов панькати си...

А ще Івана кликали в селі Переломаним. Мав у поясі хибу, бо все ходив схилений, якби два залізні краки стягали тулуб до ніг. То його вітер підвіяв.

Як прийшов із войська до дому, то не застав ні тата, ані мамі, лишень хатчину завалену. А всего маєтку лишив йому тато букату горба, що найвисшого і що найгіршого над усе сільське поле. На тім горбі копали жінки пісок і зївав він ярами та печерами під небеса, як страшний

велитень. Ніхто не орав його і не сїяв і межі нїякої на нїм не було. Лиш один Іван узяв ся своєю пайку копати і сїяти. Оба з конем довозили гною під горб, а сам уже Іван носив його мішком на верх. Часом на долїшні ниви спадав із горба його голосний крик:

— Е-ех, мой, як тобов грину, тай по нитці розлетиш си, який жес тьижкий!

Але відай ніколи не гримнув, бо шкодував міха і поволи його спускав із плечий на землю. А раз вечером оповідав жінці і дітям таку прирочу.

— Сонце пражит, але не пражит, аж вогнем сипле, а я колінкую з гноєм на верьх, аж шкіра з колін обскакує. Піт ізза кожного волоска просїк, тай так ми солоно в роті, аж гірко. Ледви я добив си на гору. А на горі такий вітрец дунув на мене, але такий легонький, що аж! А підїт же, як мене за мінуту в попереці зачьило ножами шпикати — гадав-сми, що мину си!

Від сеї пригоди Іван ходив усе зібганий у поясі, а люде прїзвали його Переломаний.

Але хоч той грїб його переломив, то політки давав добрі. Іван бив палї, бив кіля, виносив на него тверді кицки трави і обкладав свою частку довкола, аби осїнні і весняні дощі не сполїкували гною і не заносили його в яруги. Вік свій збув на тїм горбі.

Чим старів ся, тим тяжше було йому, поломаному, сходити з горба.

— Такий песїй горб, що стрімголов у долину тручьє!

Нераз, як заходяче сонце застало Івана на верху, то несло його тїнь із горбом разом далеко на ниви. По тих нивах залягла тїнь Іванова, як велитня схиленого в поясі. Іван тоді показував пальцем на свою тїнь і говорив горбови:

— Отос нї, небоже, зібгав у дугу! Але доки нї ноги носьи, то мус родити хлїб!

На иньших нивах, що Іван собі купив за гроші принесені з войська, робили сини і жінка. Іван найбільше коло горба заходив ся.

Ще Івана знали в селї з того, що до церкви ходив лиш раз у рік, на великдень, і що курей зіцїрував. То так він їх научував, що жадна не важила ся поступити на подвіре і порпати гній. Котра раз лапкою драгнула, то вже згинула від лопати або від бука. Хоч би Іваниха хрестом стелила ся, то не помогло.

Тай хіба ще то, що Іван ніколи не їв коло стола. Все на лаві.

— Був-сми наймитом, а потім вібув-сми десїть рік у воську, та я стола не знав тай коло стола минї їда не йде до трунку.

Отакий був Іван, дивний і з натурою і з роботою.

II.

Гостей у Івана повна хата, ґазди і ґаздинї. Іван спродав усе, що мав, бо сини з жінкою наважили ся до Канади, а старий мусїв у кінці

подати ся.

Спросив Іван ціле село.

Стояв перед гостями, тримав порцію горівки у правій руці і, видно, каменів, бо слова не годе́н був заговорити.

— Дякую вам файно, ґазди і ґаздині, шосте нї мали за ґазду, а мою за ґаздиню....

Не договорював і не пив до нікого, лиш тупо глядів навперед себе і хитав головою, як би молитву говорив і на кожде її слово головою потакував.

То як часом якась долішня філя викарбутьть великий камінь із води і покладе його на беріг, то той камінь стоїть на березі тяжкий і бездушний. Сонце лупає з нього черепочки давнього намулу і малює по нїм маленькі, фосфоричні зьвізди. Блимає той камінь мертвими блисками відбили від сходу і заходу сонця і камяними очима своїми глядить на живу воду і сумує, що не гнітить його тягар води, як гнітив від віків. Глядить із берега на воду, як на утрачене щастє.

Отак Іван дивив ся на людей, як той камінь на воду. Потряс сивим волосем, як гривною кованою зі сталевих ниток і договорював:

— Та дякую вам красно, та най вам Бог даст, шо собі в него жьдаєте. Дай вам Боже здоровя, діду Михайле....

Подав Михайлови порцію і цілували ся в руки.

— Куме Іване, дай вам Боже прожити ще на цїм сьвітї та най Господь милосерний щасливо запровадит вас на місце тай допоможе ласков своєв наново ґаздов стати!

— Коби Бог позволив.... ґазди, а проше, а доцьгигіт же... Гадав-сми, шо вас за стів пообсаджую, як прийдете на весїле синове, але инакше зробило си. То вже таке настало, що за що наші діди тай тати не знали, то ми мусимо знати. Господня воля! А закунтентуйте си, ґазди, тай вібачийте за решту.

Взяв порцію горівки тай підійшов д' жінкам, що сидїли на другім кінці стола від постелї.

— Тимофіхо, кумо, я хочу до вас напiti си. Дивю си на вас тай ми, як якис казав, молодї літа нагадуют си. Де, де, де-е? Ото-сте були хлопенна дівка, годна-сте були! То-сми за вами неодну нічку збавив, то-сте в данци ходили як сновавка — так рівно! Ба, де кумо, тоті роки наші! Ану -ко пережийте тай вібачийте, шо-м на старість данец нагадав. А проше...

Глянув на свою стару, що плакала межи жінками і виймив із пазухи хустину.

— Стара, ня, на-ко тобі платину та файно обітри си, аби я тут нїяких плачів не видїв! Гостий собі пильнуй, а плакати ще доста чьису, ще так си наплачеш, шо очи ти витечут..

Відійшов до ґаздів і крутив головою.

— Шос бим сказав, та най мовчу, най шіную образи в хаті і вас яко грешних. Але рівно не дай Боже нікому доброму на жіночий розум перейти! Аді, видити, як плаче, та на кого, на мене? На мене, ґаздине моя? То я тебе вікорінував на старість із твої хати? Мовчи, не хлипай, бо ти сиві кіски зараз обмичу тай підеш у ту Гамерику як Жидівка.

— Куме Іване, а лишіт же ви собі жінку, таже вона вам не воріг тай дітем своїм не воріг, та її банно за родом тай за своїм селом.

— Тимофіхо, як не знаєте, то не говоріт анї дзелень! То її банно, а я тудя з віскоком іду?!

Заскреготав зубами як жорнами, погрозив жінці кулаком як довбнею і бив ся в груди.

— Озміт та вгатіт ми сокиру отут у печінки, та може той жовч пукне, бо не вітримаю! Люде, такий туск, такий туск, шо не памньятаю, шо ся зо мнов робит!

III.

— А проше, ґазди, а озміт же без царамонії та будьте вібачні, бо ми вже подорожні. Тай мині старому не дивуйте си, шо трохи втираю на жінку, але то не за дурно, ой, не за дурно. Цего би ніколи не було, як би не вона з синами. Сини, уважьиете, пишменні, так як дістали якес письмо до рук, як дістали якус напу, та як підійшли під стару, тай пилили, пилили, аж перерубали. Два роки нічо в хаті не говорило си, лиш Канада, тай Канада. А як ні дотиснули, як-ем видів, шо однако ні мут отут на старість гризти як не підю, тай-ем продав усе шо до крішки. Сини не хотьи бути наймитами післі мої голови тай кажут: “Ти наш тато, тай заведи нас до землі та дай нам хліба, бо як нас розділиш, тай не буде з чим кивати ся”. Най їм Бог помагає їсти тот хліб, а мині однако гинути. Але, ґазди, а мині переломаному до ходів? Я зробок — ціле тіло мозиль, кости дрихлаві, шо заки їх рано зведеш до купи, то десіть раз йойкнеш!

— То вже, Іване, пропало, а ви собі туск до голови не припускайте. А може як нам дорогу покажете, тай усі за вами підемо. За цим краєм не варт собі туск до серця брати! Ця земля не годна кілько народа здержіти тай кількі біді вітримати. Мужик не годен і вопа не годна, обое вже не годні. І саранчі нема і пшениці нема. А податки накипают: шо-с платив лева, то тепер петь, шо-с їв солонину, то тепер барабулю. Ой з’золнили нас, так нас ймили в руки, шо з тих рук ніхто нас не годен вірвати, хiba лиш втікати. Але колис на ці землі буде покаянїє, бо нарід поріже си! Не маєте ви за чим банувати!...

— Дькую вам за це слово, але его не приймаю. Певне, шо нарід поріже си. А тож Бог не гніває си на таких, шо землю на гиндель пускают? Тепер нікому не треба землі, лиш викслів та банків. Тепер молоді ґазди мудрі настали, такі фаєрмани, шо за землев не згоріли. А дивіт но си на ту стару скрипку, та пускати її на гиндель?! Таже то дуплава

верба, кини палцем, тай маком сыде! Та гадаєте, шо вона зайде на місце? От, переверне си дес у окіп тай пси розтьигнут, а нас поженут далі і подивити си не дадут! Вітки таким дітем має Бог благословити? Стара, а суди-ж!

Прийшла Іваниха старенька і сухонька.

— Катерино, шо ти собі, небого, у свої голові гадаєш? Де тьи покладу в могилу? Ци риба тьи має з'їсти? Та тут порьидні рибі нема шо на один зуб узьити. Аді!

І натягав шкіру на жінчиній руці і показував людям.

— Лиш шкіра та кости. Кудя цему, ґазди, йти з печи? Була-с порьидна ґаздиня, тьижко-с працювала, не гайнувала-с, але на старість у далеку дорогу вібралася. Аді, видиш де твоя дорога тай твоя Канада? Отам!

І показав їй через вікно могилу.

— Не хотіла іти на цу Канаду, то підемо сьвітами і розвіємо си на старість як лист по поли. Бог знає, як з нами буде.... а я хочу з тобов перед цими нашими людьми віпроцити си. Так, як слюб-сми перед ними брали, та так хочу перед ними віпроцити си з тобов на смерть. Може тебе так кинут у море, шо я не буду видіти, а може мене кинут, шо ти не меш видіти, та прости ми, стара, шо-м ти нераз догорив, шо-м може тьи коли скривдив, прости мині і перший раз і другий раз і третій раз.

Цілювали ся. Стара впала Іванови на руки, а він казав:

— А то тьи, небого, в далеку могилу везу...

Але сих слів уже ніхто не чув, бо від жіночого стола надбіг плач як вітер, шо з помежи острих мечів повіяв та всі голови мужиків на груди похилив.

IV.

— А тепер ступай собі, стара, межі ґаздині та пильнуй, аби кожду своє дійшло та напий си раз, абим тьи на віку видів пену.

— А вас, ґазди, я ще маю на два ґатунки просити. Дес може сини пустьби в село на пошту, шо нас із старов уже нема. Та бим просив вас, аби есте за нас наймили службуку тай аби есте си так як сегодне зійшли на обідець та віказали очинаш за нас. Може Пан Бог менше гріха припише. Я гроші лишу Яковови, бо він молодий тай слухний чоловік та не сховає дідів ґрейцрь.

— Наймемо, наймемо і очинаш за вас вікажемо...

Іван задумав ся. На його тварі малював ся якийсь стид.

— Ви старому не дивуйте си тай не сьмійте си з діда. Мині самому гей устид вам це казати, але здає ми си, шо бим гріх мав, якбим цего вам не сказав. Ви знаєте, шо я собі на своїм горбі хресток камінний поклав. Гірко-м го віз і гірко-м го на верьх вісажував, алем поклав. Такий тьижкий, шо горб го не скине, мусит го на собі тримати так, як мене три-

мав. Хотів-ем кілька пам'яток по собі лишити.

Стулив долоні в трубу і притискав до губів.

— Так баную за тим горбом, як дитина за цицьков. Я на ній вік свій спендив і окалічив-ем. Кобим міг, тай бим го в пазуху сховав, тай взяв з собою у світ: Баяно ми за найменшов крішков у селі, за найменшов дитинов, але за тим горбом таки ніколи не перебаную.

Очи замиготіли великим жалем, а лице задрожало, як чорна ріля під сонцем дрожить.

— Оцеї ночі лежу в stodolі та думаю, та думаю: Господи милосерний, ба шом так глибоко зогрішив, шо женеш нї за світові води? Я ціле жите лиш роб тай роб тай роб! Нераз, як днинка кіньчила ся, а я впаду на ниву тай ревню молю си до Бога: Господи, не покинь нї ніколи чорним кавалком хліба, а я буду все працювати, хіба бих не міг нї руков, нї ногов кинути...

— Потім мене такий туск напав, шо-м чиколонки гриз і чупер собі микав, качыв-ем си по соломі як худобина. Тай нечисте цукнуло си до мене! Не знаю і як і коли вчинив-ем си під грушков з воловодом. За малу філю був бим си затыг. Але Господь милосерний знає, шо робит. Нагадав-ем собі за свій хрест тай мене гет відійшло. Ий, як не побіжу, як не побіжу на свій горб! За годинку вже-м сидів під хрестом. Посидів, посидів довгенько тай якос ми лекше стало.

— Адї, стою перед вами і говорю з вами, а тот горб не виходит ми з голови. Таки го вижу тай вижу, тай умирати буду тай буду го видіти. Все забуду, а його не забуду. Співанки-м знав тай на ній забув-ем, силум мав тай на ній лишив-ем.

Одна сльоза котила ся по лиці, як перла по скалі.

— Та я вас прошю, газди, аби ви, як мете на світу неділю поле світити, аби ви ніколи мого горба не минали. Будь котрий молодий най вібіжит та най покропит хрест свіченев водицев, бо знаєте, шо ксьондз на гору не піде. Прошу я вас за це дуже грішно, аби-сте мині мого хреста ніколи не минали. Буду за вас Бога на тім світі просити, лиш зробіт дідови его волю.

Як коли би хотів рядом простелити ся, як коли би добрими, сивими очима хотів на віки закопати в серцях гостей свою просьбу.

— Іване, куме, а лишіт же ви туск на боці, гет его відкиньте. Ми вас усе будемо нагадувати, раз на завше. Були-сте порьидний чоловік, не лізли-сте натарпом на нікого, нікому-сте не переорали, ані не пересіяли, чужого зеренця-сте не порунтали. Ой, нї! Мут вас люде нагадувати тай хреста вашого на світу неділю не минут.

Отак Михайло розводив Івана.

V.

— Вже-м вам, панове газди, все сказав, а тепер хто нї любить, та тот буде пити зо мнов. Сонечко вже над могилов, а ви ще порцію горівки

зо мнов не віпили. Заки-м ще в свої хаті і маю гості за своїм столом, то буду з ними пити, а хто ні навидит, той буде також.

Почала ся п'ятика, та п'ятика, що робить із мужиків подурілих хлопців. Незабавки п'яний уже Іван казав закликати музику, аби грав молодіжи, що заступила ціле подвір'я.

— Мой, маєте так данцювати, аби земля дудніла, аби одної травички на току не лишило си!

В хаті всі пили, всі говорили, а ніхто не слухав. Бесіда йшла сама для себе, бо треба її було конче сказати, мусіло ся сказати, хоч би на вітер.

— Як-ем го віпуцував, то був віпуцований, котре чорний, то як сріблом посипав по чорну, а котре білий, то як масло сніг помастив. Коні були в мене в ордуку, цісар міг сідати! Але-м гроший мав, ой мав, мав.

— Кобим учинив си перед такої пустині — лиш я та Бог аби був! Абим ходив як дика звір, лиш кобих не видів ні тих Жидів, ні панів, ні ксьондзів. Отогди би називало си, шо-м пан! А ца земля най западає си, най си і зараз западе, то-м не згорів. За чим? Били та катували наших татів, та в ярем запрягали, а нам уже кусня хліба не дают прожерти... Е, коби то так по мому...

— Ще не находив си такий секвертант, аби шо з него стьиг за податок, ой, ні! Був Чьих, був Німець, був Поляк—г..., пробачнийте, взяли. Але як настав Мадзур, тай найшов кожущину аж під вишневі. Кажу вам, Мадзур біда, очи печи тай гріху за него нема...

Всякої бесіди було багато, але вона розлітала ся в найріжнійші сторони як надгнилі дерева в старім лісі. В шум, гамір і зойки і в жалісливу веселість скрипки врізував ся спів Івана і старого Михайла. Той спів, що його нераз чути на весілях, як старі хлопці доберуть охоти і заведуть стародавніх співанок. Слова співу йдуть через старе горло з перешкодами, як коли би не лип на руках у них, але і в горлі мозилі понаростали. Ідуть слова тих співанок, як жовте осіннє листе, що ним вітер гонить по замерзлій землі, а воно раз-нараз з'упиняє ся на кождім ярочку і дрожить подертими берегами, як перед смертю.

Іван тай Михайло отак співали за молодії літа, що їх на кедровім мості здогнали, а вони вже не хотіли назад вернути ся до них навіть у гості.

Як де підтягали в гору яку ногу, то стискали ся за руки, але так кріпко, аж сугасти хрупотіли, а як подибували дуже жалісливе місце, то нахиливали ся до себе і тулили чоло до чола і сумували. Ловили ся за шию, цілювали ся, били кулаками в груди і в стіл і такої собі своїм заржавілим голосом туги завдавали, що врешті не могли жадного слова вимовити, лиш: Ой, Іванку, брате, ой, Михайле, приятелю!

VI.

— Дьидю, чуєте, то вже чьяс віходити до колії, а ви розсьпівали си як за добро-миру.

Іван витріпчив очи, але так дивно, що син побілів і подав ся назад тай поклав голову в долоні і довго щось собі нагадував. Устав ізза стола, підійшов до жінки і взяв її за рукав.

— Стара, гай, машір инц, цвай, драй! Ходи, уберемо си по панцки тай підемо панувати.

Вийшли обоє.

Як уходили назад до хати, то ціла хата заридала. Як би хмара плачу, що нависла над селом, прірвала ся, як би горе людське дунайську загату розірвало — такий був плач. Жінки заломили руки і так сплетені держали над старою Іванихою, аби щось із гори не впало і її на місці не роздавило. А Михайло ймив Івана за браки і шалено термосив ним і верещав як стеклий.

— Мой, як-єс газда, то фурни того катране з себе, бо тьи віполічкюю як к....!

Але Іван не дивив ся в той бік. Ймив стару за шию і пустив ся з нею в танець.

— Польки мині грай, по панцки, мам гроші!

Люде задеревіли, а Іван термосив жінкою, як би не мав уже гадки пустити її живу з рук.

Вбігли сини і силоміць винесли обоїх із хати.

На подвірю Іван танцював дальше якоїсь польки, а Іваниха обчепила ся руками порога і приповідала:

— Ото-сми тьи віходила, ото-сми тьи вігризла оцими ногами!

І все рукою показувала в повітря, як глибоко вона той поріг виходила.

VII.

Плоти по-при дороги тріщали і падали — всі люде випроваджували Івана. Він ішов зі старою, згорблений, в цайговім, сивім одїню і що хвиля танцював польки.

Аж як усі зупинили ся перед хрестом, що Іван його поклав на горбі, то він трохи прочунав ся і показував старій хрест.

— Видиш, стара, наш хрестик? Там є вібито і твоє намено. Не біси, є і моє і твоє...

П. Пфлігер.

Чому Робітники Організують ся?

Організувати ся, значить гуртовати ся, лучити ся разом.

Чому робітники повинні організувати ся?

Бо організації, союзи політичні і заводові є одним способом до висвободження робітників з залежності і нужди, одним способом поліпшення добробуту і піддвиження працюючого люду. — Робітник як одиниця є безсильний, полишений на ласку і неласку своїх працьодавців — все наражений на небезпеку втратити роботу і средства до життя; кляса робітнича з'організована є непобідима:

“На одно її бажанє, весь рух у світі стане”.

Чому лиш організація може помочи робітникам? Організації робітничі — говоримо ту о організаціях заводових — можуть вибороти більшу заплату як також не допустити до обниження платні. Як довго робітник сам оден умовляє ся зі своїм працьодавцем, він все буде стороною слабшою. Під грозою утратити роботу мусить згодити ся на найменшу заплату — а навіть від часу до часу на обнижуване зарібку. Коли робітник не схоче під лихими условинами прийняти роботу — то на его місце в тій хвилі знайде ся другий. Нема бесіди о тім, щоби працьодавець мусів вздержати роботу з тої причини, що оден або кількох робітників перестали робити. Але змінє ся справа, коли усї робітники того самого заводу або підприємства з'організовані і солідарно з собою злучені. Під час переговорів о високість платні, час роботи, стають тоді з'єднані, солідарні робітники против працьодавця. Тоді доперва може бути бесіда о свободних переговорах, свободній умові, під час коли оден робітник, не добровільно, але з konieczности, з обави перед голодом продає свою робочу силу. Оден робітник не знає майже ніколи, які відносини в промислі в даній хвилі панують, чи робітники его категорії дуже підприємцям потрібні, чи ні — не знає, яку ціну може жадати і осягнути за свою роботу, тому не може використати прихильної ситуації в промислі для себе, ані використати її так, щоби в той час піднести свої жаданя. Інакше справа має ся, коли борбу о красші услівя праці і платні веде робітнича організація. Перед з'єднаними — солідарними робітниками, капіталісти чують страх і мають поважанє — а знаючи, що їм грозить солідарний страйк, уступають часто і годять ся на жаданя з'організованих робітників. Так отже не поодинокі робітники — але з'організована кляса робітнича є в можности здобути для себе красші условини праці. Організація веде успішну борбу проти великого числа годин праці — здобуває конечні для охорони здоровля робітників услівя праці, не позволить переслідувати поодиноких робітників ані проганяти з роботи за борбу в обороні інтересів своїх братів, або своєї людської гідности. Так само ор-

ганізація успішно відпирає грубе обходжене ся або неморальні намови брутальних форменів і босів.

Які користи приносить організація робітникам? В організації робітник дістає книжки, брошури, які его просвічують і пояснюють ему его потреби і обовязки. Так само просвічують і осьвідомлять его виклади, відчити на зборах робітничих. Ту пояснюють ему причини суспільної нужди і її наслідки — відносини в яких живе робітник — показують способи, як він може дивинути ся з убожества і нужди. Не учать організації робітничі піянства і марнования часу, але противно учать солідарности і чесного а поважного способу житя, борби для добра працюючого люду.

Капіталісти кажуть, що в організаціях соціалістичних робітники участь ся лїнивства, лєгкодушности — але се не правда. Власне з'організовані робітники є трудячі і пильні: піянство і лїнивство не годить ся з повагою сьвідомого і з'організованого робітника.

Чи то є справедливо осуджувати стремління робітників до поліпшеня своєї долі? То, що в капіталіста називає ся розумом, спритом — то в робітника невдоволенєм — що там хвалять як стремліне до поступу, то в робітника ганяють як лакіметство.

Але мірмо справи рівною міркою! Урядники здобувають інтратнійші посади, учителі підвисшене платні, купці більші проценти, — чомуж робітникови не вільно боротись і здобути красше житє? Кождий зрозуміє, що підприємець може замкнути своє підприємство, коли воно за малі користи несе йому і ніхто не обвиняє купця, коли він не продає свого товару доти, поки не дістане за него доброї ціни. Хтож може заперечити, що робітник повинен мати таке саме право і одинокий свій товар, свою силу роботу, і продати по відповідній ціні і домагати ся поліпшеня условин праці, наколи ті обиджають его гідність людську?

Робітники і робітниці! вступайте до організації. Се наш обовязок взглядом наших товаришів праці і взглядом наших родин. Не тільки наш особистий інтерес, але добро цілої суспільности, мораль і братня любов з'обовязують нас до того, щоб ми вязались в союзи, організували ся.

Для тих власне причин приступайте до організації.

А Г А !

Різник нарікає перед робітником на свою біду і каже, що він вже від року до кожного фунта мяса 5 центів докладає. Робітник, очевидно, порадив йому звинути бізнес, коли обставини такі тяжкі. “Ага, добре вам говорити!” каже різник “а з чого я буду потім жити!”

Іван Франко.

КАМЕНЯРІ.

Я бачив дивний сон. Немов передомною
Безмірна, а пуста і дика площина,
А Я, прикований ланцом залізним стою
Під височенною гранітною скалою,
А далі тисячі таких самих, як я.

У кожного чоло жите і жаль порили,
І в опі кожного горить любови жар,
А руки в кожного ланци мов гадь обвили,
А плечі кожного до долу ся схпили,
Бо давить всіх один страшний якийсь тягар.

У кожного в руках тяжкий залізний молот,
І голос сильний нам з гори мов грім гримить:
Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод
Не спинить вас! Зносить і труд і спрагу й голод,
Бо вам призначено скалу сесю розбити.

І всі ми як один підняли в гору руки
І тисяч молотів о камінь загуло.
І в тисячні боки розприскали ся штуки
Та відривки скали; ми з силою розпуки
Раз по раз гримали о камяне чоло.

Мов водопаду рев, мов битви гук кровавий,
Так наші молоти гриміли раз у раз,
І пядь за пядею ми місця здобували. —
Хоч не одного там калічили ті скали, —
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.

І кождий з нас то знав, що слави нам не буде
Ні памяти в людей за сей кровавий труд,
Що аж тоді підуть по сій дорозі люде,
Як ми пробем її та порівнаєм всюди,
Як наші кости тут під нею зогниють.

Тай слави-ж людської зовсім ми не бажали,
Бо не герої ми і не багатирі.
Ні, ми невольники, хоч добровільно взяли

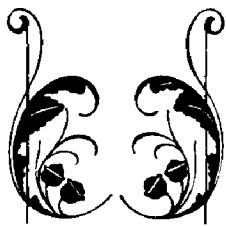
На себе пута. Ми рабами волї стали,
На шляху поступу ми лиш каменярі.

І всі ми вірили, що своїми руками
Розібемо скалу, роздробимо ґраніт,
Що кровю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець і за нами
Прийде нове жите, добро нове у сьвіт.

І знали ми, що там далеко десь у сьвітї,
Котрий ми кинули для праці, поту й мук,
За нами сльози ллють мами, жінки і діти,
Що други й недруги гнівні та сердиті
І нас і нашу мисль і діло те клинуть.

Ми знали се, і в нас нераз душа болїла
І серце рвало ся і груди жаль давив.
Та сльози анї жаль нї біль пекучий тіла,
Анї проклятя нас не відтягли від діла,
І молота ніхто із рук не опустив.

І так ми далї йдем в одну громаду скуті
Всесильнов думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і сьвітом позабуті,
Ми ломимо скалу, рівнаєм правді путі,
А щастє всіх прийде по наших аж кістках.

В. Левинський.

НАРІД І СОЦІЯЛІЗМ

Як серед інших народів, так і серед українського сливе чи не всі політичні партії називають себе “народними”, а кожда з них зокрема любить голосити, що тільки вона заступає інтереси і справи “народу”, що тільки вона а ніхто більше не сьміє виступати в імені “народу”.

За примірами не далеко нам шукати.

Возьміть от хочби польських народних демократів, чи вшехполяків, як їх загально називають. Як би вірити в усе те, що вони пишуть у своїх газетах і що голосять, то вийшло би, що серед польського народу нема ліпшої партії понад партію вшехполяків. Тільки вони відважно і гордо несуть прапор польського народу! Тільки вони його боронять і заступають! Тільки в них спасене народу! так голосять вшехполяки, а находять ся люди, що в усе те навіть вірять.

Або возьміть партію “Союза русскаго народа” в Росії, себто московських чорносотенців. Вони теж, подібно як вшехполяки, тільки з іще більшим галасом, криком і ревом горлають на цілий рот, що тільки вони єдина народна партія на всю Росію, як далека вона й широка, що тільки вони являють ся правдивими, “істинними” заступниками й спасителями московського народу.

А чи відбігли від одних і других наші народні (національні) демократи?

Ні! Слово “нарід” не сходить їм з уст. Партію свою назвали вони не инакше як “народною”. Свій головний комітет називають “народним”, свої газети “народними”, все, що тільки роблять, роблять “для народу”. Словом, тільки українські націоналдемократи, коли вірити їх крикливим словам, мають патент на весь український нарід, тільки вони взяли його справи й добро в виключну аренду. Тому місце для кожного, хто тільки почуває себе Українцем, може бути — після запевнень українських націоналдемократів — тільки в їхній партії. І є люди, які дійсно вірять в усе те, що їм націоналдемократи до вірування подають.

Насуваєть ся отже питанє: чи дійсно такі партії, як вшехполяки, московські чорносотенці, або вкінці українські націоналдемократи можна вважати за народні партії? Чи дійсно кожда з тих партій являєть ся єдиним і виключним оборонцем і заступником “народу”? Чи дійсно в тих партіях спасене народу?

Щоби на се питанє дати ясну відповідь, ми перш усього повинні знати, що то таке нарід.

Під словом “нарід” треба розуміти спільноту людей, котрих історична доля споріднила спільністю характеру, культури, мови і т. п. Так отже Німці, Французи, Поляки, Москалі, Українці і т. д. все те

окремі народи, які різнять ся від себе характером, культурою, мовою.

Але нарід ніколи не становив і не становить щось одноцільного в собі.

Ріжницї маєтку, походження, праці, уряду все ділили його на ворожі собі гурти людей, які завсїгди ненастанно вели між собою боротьбу. Так в старих часах існував поділ народу на вільних і невольників. Середновічні часи знають поділ народу на різні групи і стани: побіч найбільш упривілейованої групи великоземельних посідачів, які в різних народів инакше називали ся (на Заході були се т. зв. фєвдальні пани, у нас просто шляхтичі) маємо тоді кріпаків, що мусїли робити панщину, побіч богатих міщан, майстрів цехових — бідних челядників і робітників. Нові часи, котрі називаємо добою капіталізму, знищили, правда, цілі верстви з попередньої доби, але на їх місце поставили нові суспільні класи. Міщанство, инакше буржуазія, і біднота міст і сіл, инакше пролетаріят — то дві класи, два великі табори, на які розколює ся нині кожний нарід. Коротко, у сїй спільноті людей, що називаємо “народом”, ми завсїгди стрічали і стрічаємо поділ її на упривілейованих і безправних, визискуваних, пануючих і гноблених.

Таким способом ми вже знаємо, що таке нарід. Знаємо теж, хто його становить.

Погляньмо, хто в різні часи вважав себе за представника народу, хто виступав у його імені, хто говорив просто: Я є нарід?

Тільки управілейовані, тільки визискувачі, тільки пануючі уходили по всі часи за нарід, тільки вони почували себе в праві говорити й ділати іменем народу, тільки вони голосили: Ми є нарід!

В старій пр. римській державі вільний Римлянин уважає себе в праві, виступати і ділати іменем римського народу. Невільника вважали вільні Римляни навіть не за чоловіка а за звичайну собі річ, з котрою що вгодно можна було зробити. Захотїв такий вільний Римлянин подарувати невольника кому иншому, міг се зробити, а захотїв його вбити, міг його вбити.

Подібно було у нас на старій Руси за княжих часів.

В середніх віках тільки виспї верстви уходили за нарід. У нас приміром за польських часів, за часів козащини, тільки шляхтичі-бояри, богачі міщани, попи й вільні козаки вважали себе народом. Кріпаки, що робили панщину, козацька чернь, що була безправною, — вони стояли поза народом.

А в нових наших часах?

Перед сто роками з горою міщанська (буржуазна) класа у Франції, побідивши в великій революції фєвдальну класу, кинула їй у лице слова: “Я є всїм”, “Я є нарід”. Вона була в праві так казати, бо в її руках опинила ся вся власть держави, вона стала її господарем і паном. А так само як у Франції, так і в інших державах міщанство, прийшовши

до влади, почуло себе в праві проголосити себе повновласником цілого народу.

Українське міщанство (буржуазія), що правда, дрібне, яке тепер почало буйно розвивати ся, яке почуває себе вже при влади, або близьким їй, зовсім не інше і зовсім не виродилось від міщанства інших народів. — “Мої інтереси — се інтереси народу!” “Моя воля — є народна воля!” “Нарід — то я!” — Так говорить про себе наше міщанство, яке творять наші пани, пони й урядники, підприємці і купці, міські промисловці і заможні селяни. Український пан чи піп тільки себе уважає за представника народу. Так як польський шляхтич уважає нашого мужика за “бидло”, так гордиться ним і стидається його український пан. А робітник у його очах, то що найменше “бараба”, сотворіне без даху, хліба і грейцара, яким треба тільки гидувати.

Коли ми далі возьмемо під увагу, що партії політичні се нічо інше, як тільки гурти людей поодиноких суспільних груп і верств, які і еднають ся на те до купи, аби заступати інтереси тих груп і верств, то маємо вже ясну відповідь на питанє, яке на самім початку нашої статті ми поставили. Коли отже питаємо, чи дійсно партія українських націоналдемократів, яка є найкращим виразником інтересів нашого дрібного міщанства, української буржуазії, є дійсно народною партією, чи вона має право говорити іменем цілого народу, то на се відповідаємо:

Партія українських націоналдемократів є партією міщанською, буржуазною. Є вона такою тому, бо найвисша ціль і мета сеї партії — се здобуте влади й сили для українського міщанства, яке нині становить величезну меншість нашого народу. Ся партія є буржуазною ще й тому, бо вона поклала в свою програму бережене сучасного капіталістичного ладу, основаного на визиску одної кляси другою. А ніхто так не нищить і не руйнує сили народу, як капіталістичний визиск. Визиск сей рабує здоровле і жите сеї кляси, яка становить величезну більшість нашого народу, себто українського пролетаріату, української сільської і міської бідноти. Визиск сей замикає нині сій бідноті доступ до всіх благ і скарбів національної культури. Колиж мимо те партія українських націоналдемократів боронить сучасний лад і капіталістичний визиск, то тим самим вона отверто признає, що вона може і має право говорити й ділати не іменем цілого народу, а тільки іменем посідаючих верств українського народу.

Затямте собі добре сі слова в своїй голові ви всі, що належите до кляси української сільської і міської бідноти, до кляси українського пролетаріату, ви всі, що так легко даєте себе ловити на крикливе націоналдемократичне слово! Знайте, що скільки разів доводить ся вам чути чи читати слова про українських народних демократів і про так званий “Народний Комітет”, буцім то тільки вони заступають інтереси українського народу, буцім то вони одинокі боронять його прав, добра й будуч-

ности, то знайте, що не о інтереси, права, добро, будучність цілого українського народу їм ходить, а тільки о інтереси, права, добро й будучність маленької частини українського народу — українського міщанства.

Коли українські націоналдемократи в парламенті дають австрійському правительству рекрута і мільйони на військо, армати і военні кораблі, коли вони виступають проти суспільного забезпечення робітників, їх жінок, вдів і сиріт по них, коли у всіх важних справах, де ходить о добро найширших народних мас — ідуть вони все з панськими послами інших народів а проти інтересів тих мас і при тім голосять, що все те роблять для “народу”, то кождому стає ясно, перед яким богом палять вони свічку, кому вони служать.

Так дійшли ми до розуміння, як належить розуміти слова “нарід”, “народний”, “народні інтереси” в устах члена міщанської (буржуазної) партії. Зрозумівши сі слова, нам уже не так трудно довести наші думки до кінця і дати відповідь на питання: чи можна говорити про інтереси, силу й будучність народу, а коли так, то на чім вони полягають? Чи може бути хто покликаний до оборони й заступництва сих інтересів, а коли так, то в кого і де треба шукати сеї оборони?

До тепер ми пізнали, що пролетарська кляса, себто кляса міської і сільської бідноти становить величезну більшість кожного народу. І завсїгди визискувані й ограблені кляси так у старих, як і в середніх, як і в нових часах становили й становлять сю більшість. Ми підемо далі і скажемо, що й у будучности кляса пролетаріату зростатиме, судячи по тім, як вона тепер з непереможною силою серед кожного народу росте і розвивається. Явище се цілком природне. Капіталізм має те до себе, що скрізь, де він не ступить своєю велитенською ногою, там ширить з одного боку гори багатства й роскоший, а з другого море нужди й сліз. Ласкою своєю і сонішним промінем обдаровує ту клясу, яка йому служить — себто міщанство, а проклятем палить ту клясу, яку він полонив на свої услуги — себто пролетаріат. Але без пролетаріату капіталізм одної хвилинки не міг би існувати. Відойміть від машин, від варстату, від фабрики, від панського загону додаток до них, котрий ми називаємо робітником, а весь світ став би подібним до одного великого цвинтаріща, де все завмерло. Помірно отже з тим, як розвивається міщанство, то є капітал, помірно з тим розвивається і росте пролетаріат, кляса робітничі міста й села. Пролетаріат не може таким способом загинути, він може тільки рости й розвивати ся.

Але що далі, то визиск, на яким основується сучасний лад, стає для пролетаріату нестерпимим. Визиск сей так довго може існувати, як довго є в руках міщанства засоби сього визиску — фабрики, земля, машини, копальні і т. п. Впаде капіталістичний лад, коли приватна власність на засоби визиску перейде з рук дотеперішних її посідачів у руки цілого народу, цілого суспільства. А той лад, де фабрики, земля, машини, ко-

пальні і т. п. стануть власністю всього народу, де зникнуть визиск і до-теперішні кляси, той лад називаємо соціалістичним.

В поваленю сучасного капіталістичного ладу, оснований на ви-зиску одних другими і в збудованю на його руїнах соціалістичного ладу, заінтересований нині тільки пролетаріят кожного народу, що становить, як знаємо, більшість кожного народу. Таким чином соціалізм, як оста-точна ціль пролетаріату, се не тільки його класова ціль, але й народна та загально-людська. Тому ми кажемо, що тільки соціалізм несе визво-лене цілому народови з кайдан сучасної неволі, що тільки в соціалізмі будучність кожного народу.

Але досягнути свою ціль може пролетаріят тільки з'організованою боротьбою. Задля сеї боротьби він еднаєть ся до купи, в організацію, в соціалдемократичну партію. Завданєм соціалдемократичної партії кожного народу є освідомити найширші маси народу, а тим самим зро-бити їх здатними й готовими до важкої боротьби за свої права, домага-ня і бажання, за хліб, волю і світло — за соціалізм.

Класовою боротьбою називаєть ся боротьба, але є вона й народ-на. Є вона класовою, бо соціалдемократія веде її в інтересах пролетарі-ату. А що пролетаріят становить більшість кожного народу, то боротьба за його інтереси є народною боротьбою.

Зараз ми се краще побачимо.

Коли нам закидають, що ми, соціалдемократи, вороги власного народу, а соціалізм то добра одежа, тільки не на нас шига, або що соціалізм то жидівська вигадка, то ми спитаймо: на чім полягає сила, могутність і будучність народу?

Сила й могутність кожного народу залежить перш усього від того, як великий числом нарід, від того, як він родить ся, як живе, як працює, як вмирає. Наш нарід числом дуже великий; усіх Українців у Росії і Ав-стрії є поверх 34 мільонів, з чого тільки на австрійську Україну припадає 4 мільйони. Числом багатий наш нарід, але який-же він бідний! Як роз-глянути ся по всій країні, де живуть Українці, то побачимо, що більше як три-четвертини всіх Українців належить до бідноти, яка живе з праці своїх рук. Житє сеї бідноти, се не житє, а животїне. Чи вам треба опису-вати, як живе український робітник по містах і селах? Кони краще від-живляєть ся, як наш мужик на селі і робітник у місті. А як він працює? Все одно, чи в своїх чи в чужих панів? Скільки годин на день мусить він працювати, чи то в варстаті, чи в фабриці, чи на панських ланах, аби заробити на сей дрантивий кусник хліба для тебе, жінки і дітей? Українські пани люблять говорити про велику й могучу Україну, а чи не бачите, або чи не чуєте, скільки то соток тисяч нашого народу, нашої бід-ноти рік-річно покидає ізза злиднів і нужди рідну землю і втікає в світ за очі, аби тільки з праці рук своїх на чужій землі вижити? Як вітер зер-на піску на всі сторони світа розкидає, так емігранція розпорошує укра-

їнську бідноту по цілїм сьвітї! Коли в таких злиднях живеть ся українськїй біднотї то нічого дивного, що наш нарід — як ученї виказали — тілесно западає, карловатіє, що порівняючи, дуже великий процент припадає мертвих дітий уже при самім родженю, що задля браку удержання живих дітий, дуже великий процент їх за молоду вже гине, що смертельність нашого народу сливе чи не найбільша з поміж усіх народів в Європі. А коли соціалдемократія бореть ся за те, аби наші робітники міста й села коротше працювали й більшу платню за свою кроваву працю діставали — аби берегти їх здоровля, їх жінок і дітий, то чи се домагане вороже народови? Чи українські соціалдемократи, борючи ся за хлїб, добробут і здоровля величезної більшости нашого народу, є його ворогами, ворогами власного народу?

Та сила й могутність народу не залежить тільки від того, як великий він числом і яке матеріяльне (тілесне) його становище й жите, але також від того, як він духово живе, яка його культура, осьвіта і т. п.

А коли духове жите і культура народу стоїть високо? У нас звичайно думають, що культура народу залежить від того, кільки нарід має своїх мислителїв, учених, поетів, музиків, артистів-малярів і т. д. Коли-б воно дійсно так було то пр. московський нарід який має свого Тургєнєва, Достоевського, Пушкіна, Толстого, Лермонтова, Горького, Мечнікова, Чайковського, Шаляпіна висше стояв би культурою від такого маленького народу пр. яким є Фінляндцї, котрі таких велитів не мають. А одначе так не є. Бо культура народу залежить не від тих, що пишуть, але від тих, що читають, не від тих, що компонують, але від тих, що грають і слухають, не від тих, що творять і малюють, але від тих, що дивлять ся і подивляють. І ми маємо свою культуру, навіть богатою величають її деякі. І ми маємо свого Шевченка, Драгоманова, Франка, Винниченка, Лєсю Українку, Лисенка, Заньковецьку, і ми маємо вже свою літературу, науку, штуку, театр і т. и., а чи богато є споживачів скарбів нашої національної культури? Богато у нас читає, слухає, дивить ся, подивляє?

Нї! Темнота і некультурність жиють широкі маси нашого народу. На 100 людей є аж 74, що не вміють нї читати нї писати. В безпросьвітності загибає наш нарід. Бо культура мас — то є культура народу.

І коли українська соціалдемократія змагає до того, аби повалити сучасний капіталістичний лад, який не тільки рабує здоровля і жите народу, але позбавляє його сьвітла і всіх скарбів культури — українські націоналдемократи змагають, аби нинішний лад заснований на визиску пролетаріяту, задержати: коли українська соціалдемократія бореть ся за се, аби здобуваючи кращі умови праці і життя для широких мас українського народу, дати їм можливість жити духовим житєм, жити новочасною культурою і творити свою національну — то чиж се ворожий замах з її боку на нарід? Чи тому українські соціалдемократи — вороги власного народу? І коли тільки соціалїзм забезпечує найширшим його масам, отже

більшості народу, повний і всесторонній їх фізичний (тілесний) і духовий розвій, то чи соціалізм — се одяг не на наш нарід пита, чи він життєва вигадка? Так отже класова боротьба пролетаріату за хліб, волю і світло, за соціалізм се є народна боротьба. Соціалдемократія, що боронить інтересів пролетаріату, боронить рівночасно народних інтересів.

Ся боротьба горить ясным полум'ям скрізь, де тільки живе пролетаріат. На заході філії сеї боротьби здіймають ся високо. В Англії, в маленькій Бельгії, Німеччині, Франції і інших західноєвропейських державах пролетаріат з'організований в сильну і могутню соціалдемократичну партію, з гордістю може собі сказати: Нарід — то я!

У нас ще далеко до сеї радісної хвилі. Але день, коли прокинеть ся наша біднота сіл і міст зі свого камінного сну та через організацію і освідуменне стане сильною і могутною, хоч як віддалений, але неминучий.

От тоді теж вона гордо заявить:

Нарід — то я! Моя воля мої інтереси — се воля і інтереси народу! Соціалізм, мій прапор — то є народний прапор!

Хай живе соціалізм!

— 0 —

П О Г Л Я Д О В О.

“Так — так! Душа — то щось найліпшого у чоловіка! Цілком як солонина у безроги!”

Мир. Стечишин.

У ТЕМНУ НІЧКУ.

(Картина з життя наших робітників за морем.)

Темна нічка. Місяць сьвітить, зіроньки сияють.

В таку темну нічку, коли лиш ріка Нікола грає журливо на своїм каменистім кориті, а вітер свище поміж галузками дерев та рве сніг зі стрімких Скалистих Гір, а поміж горами голодні каюти виють, от у таку то темну нічку залупав несподівано голос кемпового дзвону.

— Дзень-дзелень, дзелень, дзень-дзелень!

— Вставайте, раби, поправте на собі кайдани та йдїть докінчувати робити залїзну дорогу, що має внести жите і рух поміж отсї скали.

Встають. Заспані, їдять трохи вівсяної каші й на голос “Рол авт!” рушають на “побоевище”. Як тіни йдуть-сунуть ся дорогою, аби стати на місці перед семою годиною.

І ще довго триває темна, холодна канадїйська нічка. А люди, як духи закляті. Стукають, рубають, гори перевертають, шуфлями, як писарі перами, махають. Для жита, для культури дорогу роблять. Може для них та дорога колись і придасть ся, як вздовж неї колись, з коцями на плечах, іти-муть та питати-муть роботи для своїх знищених рук, або може навіть вдасть ся котрому з них вкрасти ся до бакс-кар-и та поїхати за дармо кілька миль тою дорогою. Хто знає?

Ширить ся цивілізація.

А що день за короткий, так треба й у ночі робити. А що за темна, так треба силоміць робити. “Мус” — великий пан!

А як котрий з робітників не схотїв би часом піти до роботи, такому потрафить “бас” сказати в ухо: “Рол авт, ор рол ап!” що має значити: “Або йди й роби, або ні, спакувай свої коци та йди до чорта!”

На жертвеник цивілізації всьо треба зложити. І в цивілізованих часах усьо можливе. З двох причин так дієть ся.

Кажуть, що день робітничий триває десять годин. Але се неправда. Отсей весельчак, що говорив колись, що його батько Жид, а мати Айришка, той самий, що нїби не бачучи в темноті, кинув якраз тепер на “баса” повну шуфлю піску, він як на долони потрафить кождому невірному доказати, що день триває нї більше нї менше — лиш чотири тижні. І йому треба вірити. Два тижні є до обїду, а два тижні по обїді. Перший і послїдний тиждень є в ночі, а два середні тижні — є ясні, освїчені сонцем. Так день триває чотиридовгих тижнів, довгих як руські місяці. Сьмієте ся, паноньку і не вірите, бо ви биті в австрономії і в географії та інших науках, що зовсім инакше говорять? Отже заправте ся де інкогніто до нашої праці на один бодай рік, а побачите, що постарієте ся о шість років, коли не більше. І переконаєте ся! Лише не знати, якби

вам їло ся обід під голим небом, на сьвіжім, морознім воздусї. Брр!

По чотирох тижнях праці пора йти на вечерю. І знов сунуть ся люди, як тіни, до кемпи, що ясніє в нічній темнотї.

Коли би так хтось з боку став і порівнав робітників до тих людей, що біля них переїзджають білі, гладкі й одіті, то не повірив би, що се люди одної раси, не повірив би, що се в однакові сотворіня. А ще більше утвердив би ся в тій вірі, якби в вечір по вечері прийшов до кемпи.

Славний Джек Лондон, “американський Горкий”, говорить, що робітники виглядають як якісь надзвичайні сотворіня, що не мають жадного роду, що не мали ніколи родичів, ані родини, ані братів, ані сестер, а вигріло їх — сонце, тепло сонічне.

В кемпі в ті сотворіня. Велике шатро, а в шатрі повно ліжок, одно над одним, як на кораблі, а в кождім ліжку по два чоловіки. До такого виду треба призвичаювати ся, бо можна перестрашити ся непризвичайному.

Родини не має ні один, майна ніякого не має ні один, кращих споминів не має ні один, тільки й всього в сьвітї, що “бонк”, коц тай шуфля. Ідеалу якогось ні один не має, ні один навіть не интересуєть ся релїгією.

— Песяче жите, — говорить ситий Англієць, бувший голяр витрясаючи зі своїх черевиків по жмени піску.

На те відзиваєть ся старий Бил, що колись був “за барою” в Сіател.

--Коби то ми ще мали песяче жите. А то пес ліпше жиє. Пес може в день спати, а я мушу йти до роботи, а коли пес згине, то всьо з ним кінчить ся, тимчасом я як згину, то ще мушу йти до пекла.

Цїла кемпа сьмієть ся.

Чорний, лисий Джек, що колись в Монтенї крав конї та заледво втік від ренчерських рушниць, а тепер у кождій вільній хвилині лише читав і читав книжки та часописї і в кемпі уходив за поважного критика літератури, простягаючи ся, кличе благально:

— О, ти Боже, Боже!

— Вскую оставил нас еси? — додаю я по своєму, а “чемний” Джім, що хвалить ся, що в своїм житю не знав ні батька ні матери, та не може одного реченя сказати без проклону, як хінська машинка до молення, витарахкотїв:

— Якби ти.... пішов на один день до нашої роботи, то ти з сього сьвіта й слїду не лишивби.

— От дармо голосу собі не псуй, Джім! — говорить спокійний Француз, що паний втікав завсїгди від паперу та кожуха і твердить серіозно, що паперове пуделко вкусило його в ногу, — ти знаєш, що його тут і нема, він уже аж колією сюди приїде.

Коло мене спить старий “Галїціян” з Борщівського. Він слухає сеї мови, та, обернувши ся, потайно хрестить ся.

— Вуйку! — кажу я до нього. — А чи знаєте ви, який нині день?

— Середа! Е, ні! Пятниця нині!

— Е, я не про те питаю; я сам добре не знаю, який нині день тижня, але нині велике ваше свята — руське Різдво.

— Справді? — Старий дивуться і думає. Потім встав, зібрався, пішов на двір, а по хвили вертає з фляшкою в руках.

— Я нині робив у таку вчисту, але буду нині й святкувати — говорить і потрясає фляшкою. — Дай Боже здоровля!

Не і всі пють по черзі. А старий як збожеволів. Мало фляшки не проковтне; а як не стало, приносить другу.

І не. Пхає мені.

— Не хочу, вуйку. Знаєте, що я ніколи не пю.

— Брешеш! — бєлькає старий. — Кождий чоловік не, мусить пити! Диви ся, як я пю. Я не боюся горівки. — І тягне.

— “Датс ді вей, датс ді вей!” — приговорюють товариші недолі.

Спокійний Француз підносить голову.

— Ти порядний чоловік — говорить Українцеві. — Ти робиш так, як я. І ви всі хлопці повинні так робити.

— Я не піяк, — говорить тимчасом до мене Українець. Я газда з діда прадіда. Але як я поїхав до Канади, тай взяв фарму коло Едмонтону тай дав дітий на службу, то все змінило ся. Мав я сина. Він для мене цілим світом був. Пішов на службу, тай тільки я його й бачив. Мав я доньку, тай встиду мені на старі літа наробила. Знюхала ся в готелі з якимсь Англіком тай повіяла ся світами. А я мав іще двоє менших дома. Тай думаю собі: Як вони подоростають, то так само зі мною зроблять, як і старші. Але я не хотів на те чекати. Най гинуть, як мишенята, як я маю з них такої потіхи дочекати ся. Тай я раз в ночі потихо пішов до Едмонтону, а звідтам на роботу поїхав, тай так я вже рік не був дома. Тай мені гірко..

І став плакати.

В кемпі робить ся тихійше. Дехто вже спить. “Бас” гасить лампу. Тоді Українець, що досі сидить нерухливо, встає і світить лампу наново.

— Пощо світити? — питає “бас”.

— “Шереб” — відповідає газда. — В мене нині Крізмес. Я святкую.

І як на лихо починає пияним голосом затягати:

— Бог предвічний...

Та не докінчив і одної строфки. Якраз коли хотів засьпівати “і утішив ся”, вхопив його “бас” за ковнір та як сніп пшениці потягнув за двері в сніг.

Так в кемпі завсїгди з пияними робить ся...

І так само зробило ся на саме руське Різдво з пияним Українцем.....

У темну нічку.....

Едвард Маттія.*)

ДІДИЧІ І СЕЛЯНИ.

В одній старій казці розказуєть ся про те як то раз корова, коза і вівця заключили союз зі львом, що був царем у тих сторонах. Між ними станула така умова, що кожда добича, яка їм попадеть ся, має бути поділена на чотири однакові пайки, щоби кождому з союзників дістало ся по рівному. Притрафило ся раз, що в сіти, заставлені козою, попав олень. Тримаючи ся умови, коза зараз покликала всіх союзників, щоби з ними поділити ся добичею. Але як лиш усі зібрали ся, щоби поділити ся мясом оленя, лев станув по середині і заявив рішучо, що він сам буде ділити. Він сказав так: Олень буде поділений на чотири пайки. Перша пайка належить ся мені по закону, тому що я називаю ся львом і парюю в сих сторонах. Друга пайка — також моя, бо я найсильніший, про се ніхто не може навіть сумнівати ся. Трета пайка — належить ся також мені, як найвідважнішому з вас; за се також ніхто не може робити мені найменшого докору. Вкінці, четверта пайка.... ну, що там балакати! Коли хто-небудь з вас стрібує простягнути лапу по четверту пайку, того зварю в неділю на обід.

*

*

*

Селяни, ви, що працюєте коло землі, котра до вас не належить, чи приходило вам коли на думку, що супроти дідичів, ваше положене таке саме, як корови, кози і вівці в казці? Чи думали ви про те, що дідич, так само як лев, забирає собі найкрасні овочі вашої праці.

Земля, скроплена вашим потом, родить хліб, вино і всякі інші богатства; все те служить до того, щоби дідич ріс в сало, хоч він нічого иншого не робить, хіба тільки стоїть і дивить ся.

Впрочім, то ще не ціла правда: не всьо йде дідичови. Коли-б і вам не впала ся маленька пайочка того добра, ви не могли би жити й на другий день не станули би до роботи.

Стара казка, що я вам її розказав, нічого не каже про те, чи союзники і на далі лишили ся в союзі по тім поділі, що його так мудро перевів лев. Правдоподібно, ні: і кождий з них, навчений досвідом, волів на будуче полювати на власний рахунок, чим в компанії зі львом.

Та ви, селяне, в котрих нема ні пяди землі, котрі не маєте нічого окрім рук і десятих пальців, чи ви можете роздобути средства потрібні

*) Статю сю написав італійський селянин, соціаліст, Ед. Маттія. З огляду на се, що многі наші імігранти працюють тут як і в старім краю як рільні робітники; не від річи мабуть буде для них ознакомити ся з отсею статею.

до життя, коли не будете продавати своєї праці земельним панам?

Коли би пани забирали собі всі овочі вашої праці і не відступили вам ані навіть маленької частини, ви не могли би піддержувати свого життя і — що гірше — не могли би стати знова до роботи. А хто тоді працював би коли їх землі? Вони мусіли би тоді самі працювати, мусіли би покинути своє розкішне життя, своє солодке неробство!

От чому дідичі, на перший погляд, більше великодушні чим лев, але в дійсності дивлять ся вони лиш на свою вигоду, коли ласкаво відступають вам малу частину овочів з землі, яку ви обрабляєте.

Чи може думали ви, що дідичі роблять се з доброти, з почуття справедливості? Ще раз кажу вам, — вони роблять се лиш для власної вигоди, щоби ви могли далі працювати та добувати з землі для них доходи. Та частина плодів, — або іншими словами, їх грошева вартість, — яку дідичі дають вам, щоби ви могли піддержувати своє життя і були в змозі далі працювати, становить вашу наємну або заробітну платню, а ви самі є зарібниками, або слугами.

* * *

Був колись час, коли суспільний лад був інший, чим тепер. Були тоді дідичі й були невільники, раби, що обрабляли їх землі. Особа невільника належала в цілості до дідича, — ні менше, ні більше, так як коли би то була яка-небудь робоча скотина. Таким чином один чоловік був власністю другого чоловіка. Але в ті часи про життя й здоров'я невільника журив ся сам дідич; він мусів на власний кошт його годувати, давати йому мешканє і взагалі удержувати його в такому стані, щоби він день за днем міг працювати на свого пана. Заосмотрене в їду і помешканє, — се було все, що діставав невільник як нагороду за свою працю від дідича.

Але з різних причин той лад з часом мусів змінити ся. Неволю скасовано, — не так з почуття справедливості, як радше тому, що показала ся вона вже не вигідною для панів. Вигоди посідаючих класів являють ся завжди сильною пружиною в життю людства. І власне та konieczність піддержувати невільника і його родину навіть в неробітну пору, сей безпастанний неспокій о його життє й здоров'ї, як се буває у господаря, що держить худобу й журить ся життєм і здоров'єм своїх коней і волів, — усе те стало для панів не вигідним. Земельні пани задумали увільнити ся від тих турбот і того неспокою, який заколючував їх мирний сон. Під покришкою, що вони ділають з гуманних і набожних мотивів, одного дня зробили вони вигідне для себе діло — дали волю своїм рабам.

Але воля — не така річ, щоби можна нею наїсти ся й коли самим хлібом не виживє чоловік, то самою свободою не виживє тим більше. А раби опинили ся власне в такому положенні, що в них було багато волі, а

в той час вони були віддані на ласку й неласку судьби, в жертву голоду, без даху й теплого кута.

Щож мали вони робити, щоб ратувати себе перед можливістю вмерти на волі з холоду й голоду? Вони не могли вже продати своєї волі й самих себе, але вони мали другий вихід: продати богачам свою працю, свою робочу силу.

Так отже вони віддали себе в розпоряджене панів і обов'язалися працювати через такий то час і за таку то винагороду або платню, в натурі або грошах, що — на одно виходить.

І таким чином в місце давнього робітника-раба появилася вільний наємний робітник.

* * *

Але не все й не всюди робітник-раб переміняв ся відразу в вільного наємного робітника. В деяких сторонах, заки ще на світовім ринку появилася наємний робітник, безпосередно за рабом прийшов так званий панцизняний хлопець, кріпак, котрого можна назвати також земельним рабом. Що-ж таке — кріпак? От що: дідич відступав своєму кріпакowi малий кусень землі, кріпак обробляв ту землю своїми средствами й силами, брав собі весь урожай, але за те був обов'язаний працювати на панських ланах. Скоро лиш обробив свою ниву, мусів іти на панський лан обробити менший або більший шмат панської землі, а за се не діставав ніякої заплати.

Одним словом — з дощу під ринву. Раб, кріпак, робітник, все то — одна й та сама біда! З людей тягнеться жили на всі способи; лиш давнійше за невольницьких і панцизняних часів робили се зовсім отверто, без церемоній і не стидаючи ся, а тепер робить ся те саме кожного дня під покришкою найму й свободної умови. Одно й друге в дійсности те саме, але останнє видається на зверх делікатнішим, ліншим.

Цілий світ поступає вперед, а враз із світом зробити поступ і панове дідичі: вони дуже помудріли, придумали новий лад — наєм за заплатою й таким чином винайшли спосіб скувати гусий, щоб вони не надто голосно кричали.

* * *

Тепер погляньмо, після якого правила, якої справедливої норми означується заробітна платня.

Коли цілою заплатою, яку діставав за свою працю раб, було тільки його виживлене, то природно, що наслідник раба, наємний робітник, дістав лише таку платню, яка відповідала розходам на його удержане.

Так само зовсім природно, що ті розходи на удержане виносили мінімум (як найменше), конечно потрібне для піддержання життя робітника.

Давати повисше кінцевого мінімум, після рахунку панів не можна, і то з двох причин. По перше — панам дуже вигідно, коли розходи на господарство є як найменші, а доходи як найбільші. По друге — робітник, що діставав би платню повисше кінцевого мінімум, міг би заощадити собі маєток і через те або зовсім визволити ся від своєї залежності в відношенню до земельного пана, або маючи більший достаток міг би розвивати ся умово — а сього пани дуже боять ся.

Але чому робітники, вже незалежні від земельного пана, маючи можливість заключати з ними умову після своєї волі, не продають своєї робочої сили за таку платню, котра перевищала би мінімум, кінцеве на найважніші житеві потреби?

Чому не домагають ся такої платні, котра дала би їм можливість уладити краще своє життя: набувати яке-таке образование, лінше їсти, опрятніше одівати ся, чистіше мешкати і т. д.?

Хто каже їм годити ся за мінімальну платню, котру дає їм земельний пан? Хто заставляє їх до того? — Дідич! Він каже робітникам:

— Або ставайте до роботи за таку-то платню, або робіть що хочете!

Робіть що хочете! Але що? Таж робітники не мають інших средств до життя, хіба свою працю, таж вони не мають за що купити собі хліба, хіба продадуть свою робочу силу.

Вони вільні! Вільні на словах, але не в дійсности. Вони вільні в відношенню до кожного пана з окрема; але супроти класи земельних панів, супроти всіх панів, взятих до купи, вони мають звязані руки й ноги.

Робітники можуть, справді, сказати одному, другому, третьому панови:

— Не хочеть ся мені працювати за таку платню; жадаю висшої.

Але наколи четвертий і пятий пан, коли всі земельні пани змовлять ся між собою не уступати робітникам, недати ані сотика понад кінцеве мінімум, тоді робітник уже далше не в силі опирати ся, він мусить покірно прийняти таку платню, яку дає пан. Кінець кінцем, йому прецінь, треба якось жити, а інших средств, окрім того, що може за будь яку платню прадати свою робочу силу, він не має.

Кажучи правду, як би представники буржуазії — то значить, у данім случаю земельні пани, — були людьми більше уступчивими й більше розумними, то вони не впирали би ся так завзято підбільшити платню робітникам.

З сього вийшла би для них потрібна користь:

По перше: се послужило би для них товчком до розширення підприємства, чи там господарства, до такої степені, щоби їх дохід через підбільшене платні робітникам не зменшив ся

По друге, через те збільшила би ся консумція (споживане) хлібо-робських продуктів, бо різні робітники, дістаючи більшу платню, мали

би змогу купувати той хліб, котрий тепер лишається по шпихлірах не проданим.

По третє: наслідком поліпшення свого матеріального положення, робітники стали би фізично сильнішими, працювали би з більшою охотою, праця їх стала би о много видатнішою, чим тепер, коли робітник лихо відживляється через свою бідноту.

Та земельні пани, мимо того, уперто спротивляються підвисшити платню рільним робітникам.

* * *

Коли отже, земельні пани, присягли ся між собою не уступати домаганням робітників і не підбільшати заробітної їх платні понад конечне мінімум, то чи не можуть те саме зробити робітники? Чи не можуть вони змовити ся між собою — працювати за висшу платню?

Очевидно, що можуть! Земельні пани, кнець кінцем, не можуть допустити до того, щоб їх землі стояли облогом; коли-ж отже між робітниками станула би справді така змова, то пани були би примушені згодити ся на домагання робітників

От чому робітники, як міські, так і сільські, закладають свої фахові товариства, — щоби перешкодити панам за пів-дармо покористувати ся працею робітників. Головним оружєм тих фахових товариств, — се страйк. Робітники змовлять ся між собою покинути роботу і так довго не йти на панський лан, аж доки пан не згодить ся на їх домаганє: підбільшити заробітну платню, або скоротити робочий день.

Та війна між двома класами, між робітниками й капіталістами, ведеть ся часто, на жаль, дуже нерівними силами. Капіталісти, звичайно находять ся в ліпшій положеню, чим їх противники і можуть тим легше опирати ся домаганням робітників. А робітники, висилені страйком і безробітєм, скоро витрачують свої скупі засоби й мусять скорше чи пізнійше уступити панам, наколи не хотять умерти з голоду.

Також конкуренція між самими робітниками — пани спроваджують страйколомів — спричиняє невдачу страйку.

Але припустім, що робітники з'єднають ся в фахове товариство, або яким иншим способом дібють ся до того, що пани уступлять їх домаганням: підвисшать платню, чи там скоротять робочий день. І в такому случаю, справа майже ні троха не змінить ся: визиск буде вправді менший, але лишиться все визиском. А се тому, що причина лежить глубше — в нинішнім суспільнім устрою в капіталістичнім ладі, котрий оснований на приватній власности, то значить, на таких порядках, що средства продукції: земля, фабрики, машини й матеріали — становлять приватну власність поодиноких людей.

* * *

Що воно таке визиск (експльоатація)?

Возьмім дідичьке господарство. Тут визиск полягає на тім, що один чоловік працює на другого, що робітник не дістає всієї вартости своєї праці, лишень частину її, а решта приходить за дармо дідичови.

Іншими словами: робітник, що працює на чужій землі мусить робити не лиш через такий час, який є конечний, щоб він добув собі средства до життя, але ще довший час, а за се не дістає він уже ніякої заплати, — се йде вже виключно в хосен дідича.

Тепер придивім ся визискови близше.

Ані одну умову так не вихвалюють попід небеса, як спілку, після якої спільник має ділити ся з властителем землі добутими плодами акуратно по половині. Таку умову хвалять собі селяни найбільше, як для них найкориснійшу.

Тому ми викажемо той визиск, який має місце при виконуваню спілкової умови. А коли викажемо, що ся форма умови є лихою, то тимсамим викажемо, що ще більше лихими є інші форми умов між селянами й дідичами, як: умова о наєм землі, або заробітну платню.

При спілці, половину плодів дістає спільник. Другу половину дістає зовсім дармо дідич — він не працював ані одної мінуты. Бачимо отже, що визиск виносить тут ні менше ні більше лише 50 процент.

Зробимо тепер рахунок на дні. Коли селянин працював на винайменій на спілку землі 100 днів, то можна сміло сказати, що з тих 100 днів працював він 50 днів для себе, а прочих 50 днів — для земельного пана за те лише, що вільно йому було працювати.

Коли отже так стоїть справа при спілці, котру, як уже було сказано, найбільше хвалять собі селяни, то що доперва мусить діяти ся при інших умовах?

Хто-ж тут винуватий? І чи є який на се спосіб?

Винуваті тут не поодинокі люди. Винуватий тут суспільний лад, оснований на приватній власности.

Дідичі, якими були, такими й лишуть ся. Поки існує приватна власність і конкуренція, вони не можуть дуже змінити ся.

Земля — селянинови! — отсе спосіб. Земля має належати тому, хто на ній робить.

Приватна власність має бути скасована, а в її місце має прийти власність суспільна.

Тоді не буде вже дідичів; усі мають працювати. Не буде більше визиску; кождий має дістати цілий продукт своєї праці.

Такого ладу домагаєть ся соціалізм, за такий лад борять ся соціалісти!

Селяни всіх країн,єднайте ся, щоб побідила правда, щоб побідив соціалізм!

ГАЛИЦЬКИЙ ШЛЯХТИЧ НА "ОБІЦЯНІЙ ЗЕМЛИ" АМЕРИКАНСЬКІЙ.

“Віш ти, Ядвісю дрога, та пширода била-би цалкем ладна, якби ей тилько ці людзіска не псулі!”

МЕДВІДЬ І ВОВК.

Медвідь і вовк заложили мисливську спілку: мали спільно полювати, а добичею ділити ся. Першого разу вполювали корову. Медвідь каже:

“Я нині дуже голодний — я нині буду ділити — а зате ти будеш ділити завтра.”

І дав вовкови ногу, а сам з’їв решту. Їв вовк і думав: “Чекай на завтра, я тобі завтра віддячу ся”.

Уполювали на другий день оленя. Вовк відразу приступив до поділу, урвав шмат мяса, дав медведєви і каже:

“Нині я ділю. Се твоя порція. Я вчєра задоволив ся ногою — то ти нині” — та медвідь не дав йому докінчити. “Як ти вчєра був задоволений, то можеш бути і нині”! І дав вовкови ногу, а сам з’їв решту. А вовкови з диву аж слєзи стали в очах.

Чого дивуєш ся, вовче? Видно не бачив, як люди закони устанавляють!

Тарас Шевченко.

КАВКАЗ^{*)}.

(Уривок).

За горами гори, хмарами повиті,
Засіяні горем, кровію політі!
Оттам-то милостиві ми,
Ненагодовану і голу,
Застукали сердешну волю,
Та й цькуємо... Лягло кістями
Людей муштрованих чимало.
А сльоз, а крови! Напоїть
Всіх імператорів би стало,
З дітьми і внуками, втопить
В сльозах удових. А дівочих,
Пролитих нишком серед ночі,
А матерніх гарячих сльоз,
А батьківських, старих, кровавих —
Не ріки, море розлилось,
Огненне море!... Слава, слава
Хортам, і гончим, і псарям,
І нашим батюшкам царям!
Слава!

І вам слава, сині гори,
Кригою окуті;
І вам, лицарі великі,
Богом незабуті!
Боріте ся, поборете!
Вам Бог помагає;
За вас сила, за вас воля
І правда сьвятая!

“Чурек і сакля ^{*)} — все твоє:
Воно не прошене, не дане,

^{*)} Сю поему присвятив Шевченко своєму приятелеви, Яковови де Бальменови, з'українщеному Французови, що погиб в бою з Черкесами. котрих Росія покорила доперва після довгої та тяжкої борби, втративши при сїм около пів мільона жовнірів.

^{*)} Чурек і сакля — черкеські слова; вони значать хата і корж (пляцок).

Ніхто й не візьме за своє,
 Не поведе тебе в кайдани.
 У нас — на те письменні ми,
 Читаєм божії глаголи,
 І од глибокої тюрми
 Та до високого престола
 Усі ми в золоті і голі.
 До нас в науку! Ми навчим,
 По-чому хліб і сіль по-чим;
 Ми християне: храми, школи,
 Усе добро, сам Бог у нас!
 Нам тільки сакля в очі коле:
 Чого вона стоїть у вас,
 Не нами дана? чом ми вам
 Чурек же ваш та так не кинем,
 Як тій собаці? чом ви нам
 Платить за сонце не повинні?
 Тай тільки-ж то! Ми не погане,
 Ми настоящі християне;
 Ми малим ситі! — А за те,
 Як-би ви з нами подружились,
 Багато де-чого б навчились.
 У нас же й сьвіта як на те:
 Одна Сибір неісходима!
 А тюрм? а люду? що й лічить!
 Од Молдованина до Фінна,
 На всіх язиках все мовчить —
 Бо благоденствує!... У нас
 Сьвятую біблію читає
 Сьвятий чернець і навчає,
 Що цар якийсь-то свині пас
 Та дружню жінку взяв до себе,
 А друга вбив — тепер на небі!
 Ось бачите, які у нас
 Сидять на небі. Ви ще темні,
 Догматами непросьвіщенні!
 У нас навчіть ся! В нас дери,
 Дери та дай,
 І прямо в рай,
 Хоть і рідню всю забори!
 У нас — чого томи не вмієм?!
 І зорі лічим, гречку сієм,
 Француза лаєм, продаєм

Або у карти програєм
 Людей — не Негрів, а таких
 Таки хрещених, но простих:
 Ми не Гіспане! Крий нас Боже,
 Щоб крадене перекупать,
 Як ті жиди, та продавать!
 Ми по закону!....

По закону апостола
 Ви любите брата?
 Суєслови, лицемри,
 Господом прокляті!
 Ви любите на братові
 Шкуру, а не душу,
 Та й лупите по закону:
 Дочці на кожушок,
 Байстрюкові на придане,
 Жінці на патинки,
 Собі ж на те, що не знають
 Нї діти нї жінка!

За кого-ж Ти розпинав ся,
 Христе, Сине божий?
 За нас добрих? чи за слово
 Істини? чи може,
 Щоб ми з Тебе насьміялись?
 Воно ж так і сталось!
 Храми, каплиці і ікони,
 І ставники і мірри дим,
 І перед образом Твоїм
 Неутомленні поклони
 За кражу, за війну, за кров:
 Щоб братню кров пролити, просять,
 А потім в дар Тобі приносять
 З пожару вкрадений покров...

Просьвітились, та ще хочем
 Других просьвітити,
 Сонце правди показати
 Сліпим, бачиш, дітям.
 Все покажем, тільки дайте
 Себе в руки взяти:

Як і тюрми мурувати,
 Кайдани ковати,
 Як їх носить і як плести
 Кнути узловаті.
 Всьому навчим, тільки дайте
 Взяти свої гори,
 Ті останні, бо взяли вже
 І поле і море!

ІТАЛІЙСЬКІ ПРИПОВІДКИ.

Не питай ніколи шинкара, чи його вино добре.

Як спю, спю для себе; як роблю, не знаю, для кого роблю.

Як будеш мав доляри, будеш мав і кривних.

Дівчата плачуть одним оком, жінки двома, законниці чотирма.

Для того, що купує, сто очий замало, тому, що продає, одного досить.

Заповіді для бідного чоловіка: Не їж мяса в п'ятницю, ані в суботу ані навіть в неділю.

На дурного бороді голяр вчить ся голити.

Іміграція в Сполучених Державах Північної Америки.

Многоміліонове населення Америки майже все зайшло тут з Європи. Її корінне населення, червоношкірі Індіани — майже зчезло і далі счезає. Потомки перших голандських, англійських, іспанських і других поселенців при помочі довгої впертої роботи створили ряд політичних організацій. Північно-американські Сполучені Держави є власне одною з тих держав, що за короткий історичний період перемінилися в могутню політичну одиницю.

Від часу її відкриття, себто більше як 400 літ Америка завжди приманювала до себе угнетених і покривджених. Переслідувані релігійні секти, політичні вигнанці, комуністи різних відтінків, ті що ненавидять і проклинають старий світ насильства і зла, всі були прийняті тут; для всіх знаходилося місце, робота. Ніхто не був лишнім.

Справа почала прибирати другий оборот від часу розвитку промислового життя, коли вільні поселенці зістали приковані до фабричного варстату, коли місто заняло пануюче становище. Несучи свою данину капіталови, свою робочу силу, пролетарська Америка в боротьбі за поліпшення життя, скоро почула в чужинці конкурента. Сполучені Держави йшли скоро дорогою економічного розвитку, капіталізм робив великанські кроки — зростала потреба робочих рук. Еміграція в Північну Америку в міру того збільшувалася з кожним роком минулого століття, розширялася, втягала в свою струю нові народи.

В початках минулого століття число прибуваючих щорічно емігрантів було розмірно не велике — 4.000 душ. З кожним роком воно зростало.

Зростаючий в Європі капіталізм нищив малих посідачів, зганяв мужиків з їх землі, викидав і тисячі робітників в часі криз. Політична реакція в Західній Європі заставляла сотки відданих свободі борців покидати свою родину, і вся та маса голодних і бездомних людей йшла в Америку.

В такі періоди еміграція бистро підіймалася і служила термометром політичного і економічного життя Європи. Так було в році 1838, в часі кризи, коли еміграція доходячи тоді звичайно до 40.000 людей, досягнула числа 80.000 душ. Дев'ять літ потім іміграція, що піднімаєся поступово до 154.000, дійшла в часі “картофельного голоду” в Ірландії до 235.000. Ся грандіозна, на ті часи і на тогочасні способи перевозу, цифра, скоро знов підіймаєся до 428.000 людей, коли в Каліфорнії відкрито золоті руди.

За протяз першого десятиліття 20-го віку, за роки 1900 до 1910, прибуло сюда около 9 мілонів людей, себто 2 і пів раза більше чим за попередних десять років. Читаючи ті цифри, можна би подумати, що Америка заливає ся чужими елементами, що зростаюча еміграція захоплює сю країну, що Европа міліонами людей переселює ся в Америку.

В дійсности однак, справа представляє ся далеко не так болючо для Америки. Цілий ряд причин і условин робить вплив зростаючої еміграції нешкідливим. По-перше, приріст корінного населення американського такий, що за послідні 40 літ не зайшла майже жадна зміна в процентів відношеню чужинців до корінного населення. В році 1870 на кожду сотку Американців припадало 14.2 чужинців, сорок літ пізніше — в 1910 році — 14.5. Рядом з приростом корінного населення треба поставити смертність серед емігрантів і поворотний їх від'їзд зі Сполучених Держав.

В протязу 3 літ 1907-1910 рр. прибуло сюди 2,576.000 людей — цифра велика, найбільша від часів відкриття Америки. Але в той самий період покинуло Америку троха більше як 1.000.000, що зводить “рекорд” до скромної цифри 1,511.000.

Державна перепись 1910 р. показує, що з числа 9.000.000 людей, прибувших за роки 1900-1910, тут осталося около пять мілонів. Та і се не говорить ще о чистім прирості чужосторонного населення. Если зрахувати загальне число полишивших Злуч. Держави і померших чужинців за тих 10 літ, то покаже ся, що їх число зросло з 10,214.000 людей в 1890 році до 13,444.000 в 1910 р. Розумів ся, що колиб взяти під розвагу лише суми прибувших до американських портів за тих 10 літ то виходило би, що число чужинців, зросло о 31 проц. в той час як корінне населення чужинців зросло лише о 21 проц. В дійсностиж коли відрахувати померших і полишивших Злучені Держави — покаже ся, що приріст їх був слабший як в котрім небудь десятиліттю почавши з 1830 року, з виїмком лише 1870-1890 літ.

З початком 90 років в характері іміграції бачимо різку зміну. До того часу найбільше число імігрантів давали держави північно-західної Європи і Канади. Англія, Німеччина, Данія, Норвегія і Швеція давали переважне число емігрантів. Напр., в 1882 році, що дав найбільше число емігрантів за 19 столітє, дві-третьих всіх прибуших до американських портів були горожани тих власне держав. Але почавши в 1890 року картина змінє ся. З того часу зачинає іміграція рости з східної і полудневої Європи і скоро займає перше місце. Вже в 1910 році на 1,042,000 імігрантів було: Німців 31.000, Англичан 99,000, Скандинавців 48,000, — всего 178,000, а Росія, Австро-Угорщина та Італія кожда з осібна дала більше число імігрантів, чим північна і західна Европа. Держави полуднево-східної Європи дали в 1882 році лише одну

десяту числа емігрантів, а в 1910 вже сім десятих. Очевидно, що се викликає відповідну зміну в складі Злучених Держав.

Первісна європейська іміграція була переважно іміграція родин. Вміру того як іміграційна струя захоплювала народи східної та полудневої Європи, стало в ній переважати число мущин і що головне: в віці спосібнім до праці.

В 1910 році приїхало до Злучених Держав майже 2 і пів рази більше мущин чим жінок.

Наконець іміграція останніх років, се більше чим коли-небудь іміграція робітників -- селян. Більшість прибуваючих людей, Італійців, Польків, Українців і австрійських Славян — діти землі — переважно неграмотні, не знаючи міської культури люди. На кожних 100 Ірландців що приїхали в 1905 році було 50 заводових робітників та 40 простих робітників; на кожду сотку Німців, 30 заводових а 66 простих робітників; на 100 Італійців вже тільки 15 фабричних робітників а 84 чорноробів, а між полудневими Славянами лише 5 заводових а 94 чорноробів на кожних 100 робітників. Незнаючи ніякого ремесла, не при звичасні до машинової продукції, останні радо наймають ся до всякої простої, тяжкої роботи. Найбільше підприємчиві находять собі роботу в ткацьких фабриках Нової Англії, в копальнях і залізних фабриках Пенсильванії і Кольорадо, на фармах і в млинах вздовж горішного русла ріки Міссисіпі. Інші масами йдуть на всякі земельні роботи при будові залізниць, водопроводів і т. н. В містах они заповняють найбільше визискуючі робітні, що зовуть "свет шапс", себто такі робітні, де витискають піт з робітника. Такі робітні в Нью Йорку, Рачестер, Філадельфії і Чікаго переповнені Італійцями та російськими Жидами, що працюють при нелюдських умовах по 12-14 годин на добу. Темнота і несвідомість широких мас імігрантів, брак організацій для розшукування праці і розміщення їх по тутешній величезній території, тручає їх часто в руки різних пройдисьників, підозрілих агентів або бюр для найму скебів. Се очевидно не вина імігрантів, а радше їх нещастє. Не маючи доступу до юній, відтручувані від них великими грошовими оплатами, які треба зложити при вступі та ріжними обмеженнями, змушені працювати в неорганізованих робітнях. Але обєднані тяжкою долею рабів, вони найбільше пригнетені, на конець ломать національні і другі перегородки та вступають в ряди борців проти капіталу. Останні страйки кравців в Нью Йорку, ткачів в Лоренсі — починають нову добу в житю імігрантів робітників в Злучених Державах.

Скріплене, та зріст іміграції в Злучених Державах звертає на себе увагу американської суспільности. Іміграцією цікавлять ся, студіюють її, предсказують її будучність, а все заінтересоване ся нею переняте неприхильністю ба навіть почутєм боязни. Почавши від представників висшої класи суспільности, державних людей, учених, аж до найнижчої суспіль-

ної верстви, все переняте неприхильністю до іміграції. Державні діячі і учені націоналісти толкують о занпащеню “американського типа”. Буржуазні політики всіх відтінків і родів з тривогою приглядають ся як чужинці займають величезні промислові центри, як здобувають вплив по містах. Патентовані правники кричать про зріст проступків серед імігрантських мас, а добродії філантропи безпомічно опускають руки перед пануючою в імігрантських центрах нуждою.

Всі они однодушно домагають ся обмеження еміграції, заведення нових вимог (грошових і образования), неустанно базікають, ухвалюють резолюції, ведуть агітацію. І наконєць разом з ними як противник іміграції рішучо і енергично виступає організований в заводів союзі промислово-фабричний пролетаріят Америки. Поступаючи в згоді з “голосом краю” конгрес стоїть перед новим законопроектом о обмеженню іміграції.

Певно, що много несправедливих закидів, накручених цифр, різких осудів, вимагають подрібної відповіди, та на жаль, розмір статистики не позваляє застановляти ся над тим подібно.

Если взяти під розвагу загальний зріст населеня в Злучених Державах, то видно, що процент чужинців за послідних 40 літ майже не змінив ся. Міста і промислові осередки безперечно втягають в себе велику скількість імігрантів. Але в той самий час відбуває ся сильний вплив Американців із фармів в міста. В році 1890 жило в містах 23 міліони людей, по 20 роках, в році 1910 - 43 міліони. Населеня міст збільшило ся майже два рази. Беручи десять найбільших міст, з населенем більше як 250.000 людей, можна побачити на скільки зменшив ся процент чужинців за 30 літ.

Було чужинців в	1870 р.,	в 1900 році.
Нью Йорк	45 проц.	37 проц.
Шікаго	48 проц.	34 проц.
Філадельфія	27 проц.	22 проц.
Сант-Люї	36 проц.	19 проц.
Бостон	35 проц.	35 проц.
Болтимор	21 проц.	13 проц.
Клівеленд	42 проц.	33 проц.
Синсинеті	37 проц.	19 проц.
Нью-Орлінс	37 проц.	18 проц.
Вашінгтон	13 проц.	7 проц.

Для характеристики “зростаючої переступности” у висшій степені інтересні отсі факти: в році 1903 загальне число осіб, находячих ся в тюрмах і других подібних публичних інституціях було 634.877. По пяти роках, коли власне по краю йшла агітація по причині зростаючої переступности серед Італійців і славянських народностей, число переступників і осіб що були публичним тягаром зменшило ся до 610.477 людей. І то в

ті роки, коли прибуло коло 3 мільонів “небажаних” імігрантів!

Певно, що число неграмотних серед нових імігрантів з культурно-відсталих країв Південної і Східної Європи дуже велике. Але чи американським просвітителям підіймати крик з приводу непросвіченості і неграмотності “славянської раси,” коли в південних стейтах чорне муринське 9 мільйонове населення майже на половину не грамотне. Та до того в 1910 р. 5 проц. чистих “єнкетів” було неграмотних, в той час, коли межі імігрантами було неграмотних 13 процент.

В чім-же лежить та борба проти свободної іміграції? На чім основана широка агітація проти неї? Чи мало землі для збільшаючогося населення, чи займають емігранти місце Американців в промисловім або суспільнім життю?

Сполучені Держави займають такий простір землі, що если-би заселити сю землю так густо, як заселена приміром Бельгія, то населення всієї земної кулі могло би устроїти ся тут з таким комфортом, як Бельгійці устроїли ся у себе. Але не в “землі” тут діло так само як не в воно також в ограниченості і неостаточності промислового розвитку Сполучених Держав.

Навідворот. Промислова діяльність зробила за останні сто літ велетенські кроки вперед. Кольосальний успіх у всіх областях добуваючого і обрабляючого промислу, прегарний внутрішній і зовнішній ринок витворюють все більшу і більшу потребу робочих рук. А головне росте запотребованість простих “рук”, чорноробочих тому що американський робітник в більшості зайнятий в кваліфікованих, ліпше оплачуваних галузях промислу.

Задоволити сей попит на простий робочий народ спосібна іміграція, котра регулює ся не політично державними мірами, а простим законом життя капіталістичного устрою — попитом і подачею. Капіталістична система витворила пролетаріят, не посідаючий нічого, крім своєї робочої сили. Та сила — є тим товаром, котрий робітник продає, і він в борбі за своє існування мусить везти її туди, де є на неї попит.

Підставі усіх криків за обмеженням іміграції треба шукати в спеціальнім характері розвитку суспільних відносин і у формах класової борби американського пролетаріату. Буржуазія всіх країв гірше вогня боїть ся розвитку класової свідомості робітничих мас, трясє ся перед її політичними виступами. Вона покладає всі свої зусилля на те, аби здержати розвій тої свідомості і, щоби незадоволене справити кудись — небудь в бік від дійсного винуватика. Часом вона кидає робітничій класі обгризену кістку політичних прав або суспільних уліпшень. Але найохотнішє вона стремить до того, щоби розірвати класову єдність, поставити одну частину робітників проти другої. Вона силує ся замінити класові інтереси інтересами “національними”, груповими, професіо-

нальними. Американській буржуазії така “гра” довгі роки удавала ся і она споживає плоди побіди. Американський пролетаріат не знає розрізнити приятеля від ворога. Такий досвід здобули його європейські брати в віковій політичній боротьбі. Він консерватист і в своїй боротьбі з поодинокими капіталістами він ще не дійшов до пересвідчення о необхідности боротьби з капіталістичним устроєм. Він вдоволяє ся тим, що йому вдалось піднести заробітню плату, зменшити час праці і поставити сильні юнії для охорони тих здобутків. Але невідступні товаришки капіталістичного устрою — кризи, безробітє, зменшають вартість пролетарських здобутків; зростаюча дорожня средств до життя зводить на нічо відносно великі зарібки організованих робітників. Американський робітник підюджуваний буржуазними політикерами почав обвиняти у всім іміграцію. “Кожний імігрант віднімає в Американця роботу” — стало девізом робучих мас, що руководять ся принципом “політики” юній.

Причина кріз і безробітє лежить богато глубше чим се догляділи ті заступники “американського робітника”. Она скриває ся в основі теперішнього способу продукції і ніякі матеріяльні здобутки не увільнять їх від страховища безробітє і кріз. По тій стороні океану, куди з Америки ніхто не емігрує, з такоюж страшною силою панує кріза і безробітє як і ту. Зменченє іміграції нічим не облегчить долі американського робітника працюючого в таких заводах, де панує сезонова робота.

Если буржуазні приятелі американського робітника так запопадливо старають ся забезпечити його від напливу конкурентів, то чому би їм не перевести таких позиточних законів, як ограниченє роботи малолітних, як обовязковий 8 годинний день праці.

Американський пролетар ще не зрозумів всеї недорічности своєї боротьби против свободної іміграції. Як і до нині, він з надією чекає на нові єї ограниченє. Але кожде нове ограниченє іміграції, се тяжкий удар для нас, відорваних від старого краю і для наших рідних та друзів, що страдають по тамтім боці океану. Ми повинні борбу за свободну іміграцію взяти в свої руки, повинні стати горожанами сеї свободної країни і як горожани, бороти ся в рядах тої партії, яка одинока може і повинна бороти ся за свободну іміграцію — в рядах соціалістичної партії.

Ю-рій.

Дж. П. Гейвит.

СПАСИТЕЛЬ.

Я бачив як він наливав у форму розтоплений метал, для машиніста
гамулець.

В страшенно горячій повітрині я бачив як літали дрібненькі по-
рошинки отрути.

На його білій обличчя я бачив виписану страшну, вижидаючу смерть.

Те про що Він думав, було далеке; Він не бачив неможливої смерті;
Безіменний чужинець, Він увесь день слухав приказів, їх нерозуміючи;
Вірно, без ропоту наливав Він розтоплений метал.

...Враз поїзд судорожно спинився, послухавши руці машиніста.

Я чув як під возами сичали парові гамульці!

Я пішов над глибоку пропасть на краю треки.

Я рад був, що спасся, враз з іншими!

І тоді пригадав я собі Того, з неможливою, вижидаючою смертю на
Його обличчя —

Що для мене наливав розтоплений метал у затроєній повітрині.

ЧИСТА БІДА!

Просто скандал, яке тепер м'ясо дороге і інші засоби поживи --
чисто чоловік з голоду вмерти може!"

Тереса Малкел.

Про Працю Дітей.

Поміж численними завданнями, які тепер представляють суспільности під розвагу філянтропи займає чи не найважнійше місце праця дітей. У наших законодавчих тілах предложено в сій справі чимало внесень, ухвалено чимало законів ограничаючих вік дітей, вкорочуючих час праці та заводячих примусове елементарне образование.

А однак, як се видно зі справоздання комісаря праці стејту Нью Йорку, значно більше дітей працює по фабриках в сїм, ніж се було в минулому році.

Закон, ограничаючий вік ухвалено лише на те, щоб його злегковажити. Більше родичів в сїм році допустилось кривоприсяги, щоб лиш післати своїх дітей у фабрику. Страшна потреба, голод і холод приневолити їх злегковажити будучність дітей, не звертати уваги на се, що таким поступком вони прямо засуджують дітей на смерть.

Незвичайно вражливі в молодечому віці, наші хлопці та дівчата, що працюють на хліб, стають не лиш каліками на тілі через безпереривну та напружуючу працю, але серед них зростає також хоробливість, жажда нездорових поривів та непожаданих забав.

Позбавлені дитинства, вони майже змушені забувати на чистоту, невинність та простоту, що йдуть в парі з діточим віком. Що так дійсно є, можна заключати з сего, що число переступників є в десятеро більше між дітьми, що змушені тяжко працювати, ніж між дітьми, що ведуть природне житє, ходять у школу, бавлять ся та мають здорові розривки.

Праця дітей — се нефахова праця, а така праця потягає за собою нужденну платню, животінне без средств до житя, без виглядів на будуче.

Треба одначе всім тямити на се, що наші нинішні дівчата і хлопці — робітники, се наші будучі робітники та що від них і то виключно від них буде залежати, чи наш край буде на будуче підноситись, чи упадати.

Виходить з сего, що ми, побільшаючи число дітей — робітників, завдаємо собі далеко тяжкий удар, ніж би се зверха виглядало.

З економічних причин, коли не для інших, мусимо отже застановити працю дітей, старатись затерти слід того страшного пятна, що є найтемнішою плямою двајцятото століття.

Та заким полагодимо справу праці дітей, нам потреба поперед усього розв'язати загадку, як дати людям хліб, бо ж сї обі справи стоять в нероздільному полученю.

Саме ухвалюване законів не положить кінця праці дітей. Наш обов'язок зглядом дітей суспільности не кінчить ся еще тоді.

Коли ми раз прийшли до заключения, що се дуже шкідливе заставля-

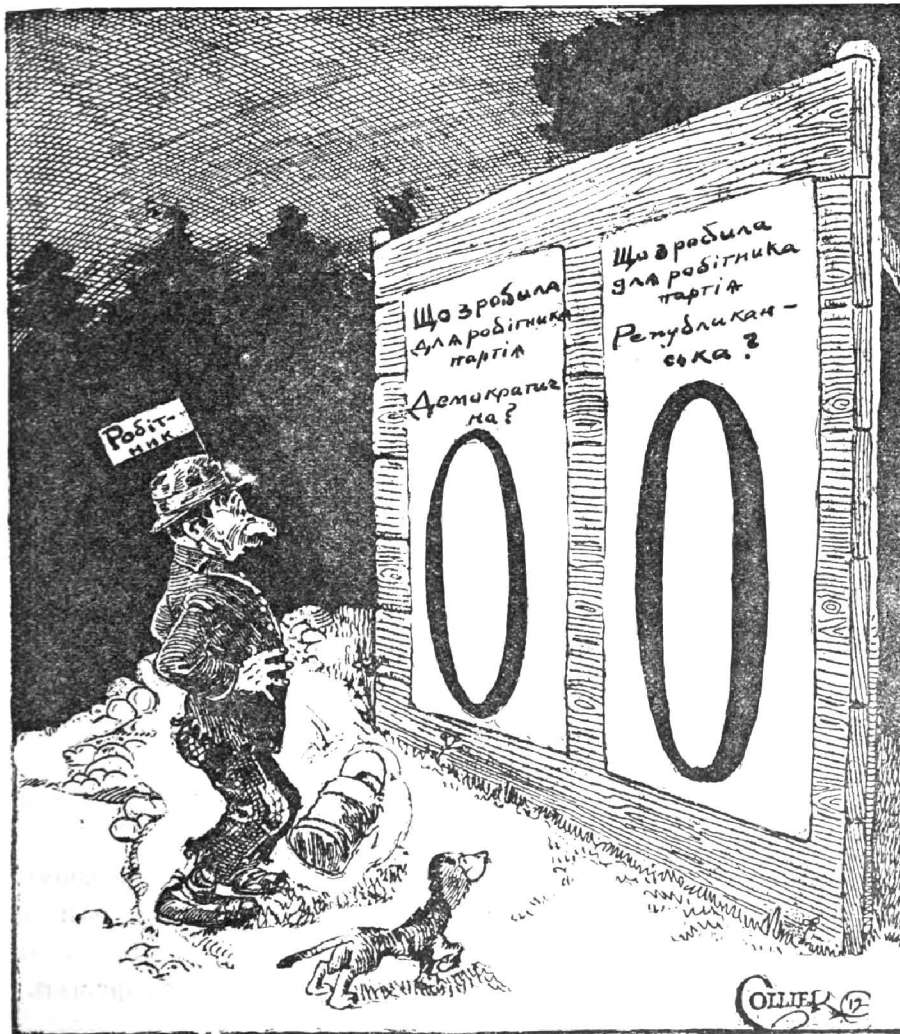
ти наших дітей до праці перед скінченням чотирнадцятого року життя та що найлучше для них буде оставати в школі хоч до шістнадцятого року, ми мусимо знайти дорогу, як їх там удержати.

Робітники, яких діти найбільше терплять, мусять послухати голосу молодіжи, мусять успокоїти крик дітей. Час прийшов, коли вони мусять злучитись та усіми силами застановити визискуване та винищуване їх власного тіла та крови.

Доперва при новім ладі суспільности, коли річи будуть виробляти на хосен а не задля зиску, коли усі дорослі чоловіки та жінки дістануть повну заплату за свою працю, коли усі спільно подбають про хорих, малих та потребуючих, аж тоді доперва праця дітей зовсім шезне з лица землі.

Переклав Е. Г.

0

Що зробили для робітника дві головні панські партії в Америці?

Х. Майстренко.

НА ВІЙНІ.

(З записок самовидця).

Фортеці, редути, люнети, ложементи, вовчі ями, колючий дріт, фугаси, камнеметалки...

Рушниці, шаблюки, ратища, кулі, гармати, некельні машини, порох, дінаміт, лідіт, —

Атрибути війни.

Мокре від людської крові, од мозку людського, з божевільними очима, метушиться військо між кунами трупів: стріляє, падає і вивершує собою криваві гори... Звідусіль, мов ритми хвиль бурхливого моря, все довкола вимовляє, співає, голосить, пищить, кричить, репетує, скреготить одне страшне слово:

— Смерть!

Мріють, аж мигтять, червоні хрести лікарського та санітарного персоналу: рятують ранених.

Великою кривавою плямою здається сонце, повите, мов хмарою, пороховим димом. Я стою побіч тимчасового госпитального барака, на откосі земляного захистка-валу, — стою і дивлюсь впростяж. А попід валом, скільки сягає око, коливається стальна щетина списів, мелькають ранці, торбини, підторбини, патронташі, казанки, бутелі, — запасні батальони проходять на позиції. Поважні, але цвітущі лиця, журні, але живі очі... який контраст з тими вояками, що лежать в напів-вохкій землянці — госпитальному бараці!

Я тільки що вийшов з землянки. Вийшов, але перед очима ще й досі, як жива, стоїть картина, що довелося там вглядіть. На однім операційнім столі лежить худий, висхлий салдат, років 36-ти. На очах запинало, біля носа сітка, насичена хлороформом. Груді хвилюються не знизу вверху, а якимось від одного боку до другого. І дивовижно, ненатурально хвилюються: один час швидко-швидко, мов тріпається безпорадно пташина, спіймана в сітьце, потім цілком замруть, недвижимі стануть... А ніж лікаря вганяється в худе тіло, обтягнуте жовтою шкурою: ріжуть потрощену ногу вище коліна...

На другому такому-ж столі лежить салдат — російський німець, але ще худіший, якийсь прозорий увесь.

Йому вилущують з плечі поранену праву руку без хлороформу, — слабкий занадто, не виживе присиплення. Терпить... терпить, аби лишитись живим. Ріжуть нерви, витягають завязуючи кровеносні сосуди — він не здвигнеться. Тільки раз-ураз безкровні губи його ворухуться і тихий ледве чутий, голос жадібно питає:

— Тепер буду жить? жить буду, пане лікар, буду?

Яка жага життя!

А лікар, схиляючись тим часом до свого асистента, ще слабше, ще тихше шепоче:

— Дві-три години протягне, не більше. Спаси не сила: підкинулась гангрена.

За дверима операційної мелькають носилки. Там, на численних ліжках, поставлених в чотирі ряди, кандзюблять ся ранені. Скільки з них беть ся в муках сконання, деякі — вже випростались... І носилки все мелькають... санітари односять мертвих до мервецької.

Прибитий, приголомшений стражданням, муками ранених “жертв війни”, лишив я операційну, вийшов з барака, — і, як на гріх, зустрівсь з цими здоровими людьми-салдатами, що йдуть на смерть... І це сонце — кривава пляма, як ознака того, що саме чекає цих здорових салдат... Серце шматуєть ся на клапті, голова паморочить ся, у висках стукають молотки, а перед очима замелькали зелені кружала...

— Боже, спаси їх — шепочуть губи.

Враз розтинаєть ся пісня:

Молодий козаче,
Чого зажурих ся?!...

Отут, проміж людського лиха, сліз, проміж людського божевілля, озвірення блиснула ця святиня України — ця пісня, блиснула якось незважливо, ненатурально, напружено, полохливо і непевно. І ту-ж мить порвалась... іменно порвалась, як натягнута струна, як незабаром, в божевільнім бою, порветь ся і саме життя отих салдат, що живим морем колишуть ся мимо мене, йдучи на позиції. Прощайте, батьки численних сімейств, ніжні і дорогі брати жалібниць-сестриць!....

Кров і сльози, сльози і кров, і силоміць прикорочене життя, і навіки загублена доля, і назавсїгди розбите щастя тисячі тисяч людей....

Молодий козаче,
Чого зажурих ся?!...

ще раз завів хтось пісню. І замовк.

— Навіки.

Мекс Едлер.

Деревяна Нога.

. Пане Бравн, то ви не хочете купити знаменитої дерев'яної ноги? Дійсно не хочете? Я маю таку ногу, що я її носив два або три роки, і я хочу продати її. Тяжко мені тепер за гроші і хочай я дуже прив'язаний до тої ноги, я би хотів розстатися з нею, аби лише міг мати нажити. Ноги звичайно пожиточна річ, здадуться, аби обійти хату довкола і на таке інше, але чоловік мусить дбати також за свій жолудок, як хоче ходити. Отже, я вам тепер зроблю пропозицію. Та та нога є патентована через Ферчайлда; сталеві пружини, кавчукові чиколонки, гнучкі пальці і всьо, і вона ціла тепер в ліпшій стані, чим вона була тоді коли я її купував. Чиста вигода для чоловіка! Найроскіщніша нога, яку я лиш носив. Если лиш щастливість можна досягнути по сім боці гробу, то належить вона до особи, яка вбереся в сю ногу і буде чути, що вона її. Через се я кажу, що я вам особисто роблю ласку і я уявляю собі, що бачу вас, як скачете з радості над нагодою і хочете добити торгу, нім ще я подав ціну — ви певно не повірите, я знаю, що я спущу вам сю ногу аж на чотири сотки доларів.”

“Що чотири сотки я сказав? Я думав шість сот; але най вже стоїть. Я ніколи не цофаюся, коли подаю ціну; але се просто значить викинути сю ногу — дійсно, так.”

“Алеж я не хочу штучної ноги” — каже Бравн.

“Важна річ з тим членом є се, що він є трішки,” сказав чужинець, підкочуючи штани і показуючи предмет. “На него ви можете спуститися. Вона все в порядку. Деякі ноги, які я бачив були зрадливі, переважно усе з прижини вискакували або чиколонки ходили взад, або пальці скручувалися в долину. Чистий обман. А то просто мене одушевляє, як то сеся нога перетримує рік за роком як старий вірний приятель, ніколи не знає ані муки ані болю, ані гостця, ані жадної иньшої дурниці такої як гостець, але все чемна і все готова вас обслужити. Чоловік чуєся чоловіком, коли має щось такого під собою. Говоріть собі про своїх королів та цїсарів та мільонерів таї тим подібні дурниці! Котрий з них має таку ногу як отся? Котрий з них може відкрутити своє яблуко від колїна і подивитися на жили у литці. Котрий з них може лишити свою ногу в передпокою на клинку, а сам може піти до ліжка спати лиш з одною зимною ногою? Якто, таж се само може вистарчити аби зробити одного з тих монархів хорим, само роздумуване над такою вигодою. Та вони немають ради на се. Бо лиш оден чоловік може купити сю ногу, а тим чоловіком є ви. Хотївби я знати, чи вона для вас така зла, що я вам подарую її аж за 50 доларів. Страшно! Правда? Просто викинуть таї годї,

але возьміть її, возьміть, мені серце кровавило би ся, як я побачив би, що вона виходить з родини.”

“Алеж мені на ніщо не здасть ся сесе” — сказав Бравн.

“Ви можете подумати” налягав чужинець — “що то за благословенство в родині така нога, як сеся. Як не хочете йти на прохід з нею, діти можуть бавити ся нею і їздити верхом на ній, як на кони; або ви можете підложити нею вогонь так, що чоловіка з правдивою ногою аж серце заболілоби. З неї може бути така знаменита колотівка до картофель, що ви ще такої і не бачили. Зробіть так аби вона була вільна в коліні, а будете могли прибавати коври цілком досконало обцасом. Можете кинути нею за котом на плоті, а кіт певно втече. А ви ще певно боїте ся псів. Як побачите, що пес надходить, ви все утікаєте. Я вас за се не ганьблю, бо я сам любив так робити давнійше, коли я ще мав ноги домашньої роботи. Але як ви узброїте ся тим вершком штуки, що вас тоді обходять пси? Най і мільон прийде на вас, що вам то шкодить? Ви лиш стоїте і підсьміхаєте ся і кидаєте свою злишню ногу, най її жують, най дурять ся нею, кільки їм забagne ся, най виють над нею, най її і понесуть, ви тим не журите ся. Отчерез се, як я собі представляю, як то величаво ви виглядали би як владитель такої ноги, я радо вам кажу, як ви конче хочете дати лиш півтора долара за неї, ну! чому ні! беріть її і вона ваша. Я не з тих людей, що спорять над дрібницями я зараз її вийму і завину вам в папір? Ну, щож?”

“Мені жаль,” — сказав Бравн — “але я дійсно її не потрібую нанінащо. Я вже маю дві ноги. Як втрачу одну, от тоді я може.....”

“Видно, ви не спіймали провідної гадки того, що я говорив” — сказав чужинець. “Отже, кождий чоловік може мати ногу з мяса і мязів; таких ніг багато як болота. Та огидна річ, як-то люди одноманітні в таких річах. Але я вас уважаю за чоловіка, що хоче бути оригінальним. У вас є шик. Отже, знаєте, що я зробив би, якби я мав такі особливости, як ви? Я би стратив десь одну ногу, аби мочи ходити на одній. Або як ви боїте ся коштів відтинання, чиж не можна би казати переробити свої шгани і вступити на сей твір штуки просто так, як стоїте. Стонога, мала сьмішна комаха, має пів бушля ніг, а чомужби чоловік пан сотворіня на землі, не міг мати три? Ходіть на трох ногах помежи суспільність, а зробите маєток. Люди божеволіли би за вами, якби ви були сценарем на трьох ногах; народ вас прославить; Европа почує про вас; про вас будуть знати від одного бігуна до другого. Се поставить ваш бизнес на ноги. Нарід буде плинути до вас з усіх-усюдів, аби побачити вас, і ви окричите тим ваш цукор і сир і все. Уважайте се за оголошенє! Уважайте се за що хочете, але в ній є гроші, в ній слава, в ній є безсмертність. Немов здає ся мені, що бачу вас, як то виходите на своїх старих ногах, грацюючи, а та нога кльопає з ними і робить музику ввесь час і звертає увагу

так, що аж серце радує ся. Так, так дивіть ся на неї, і як се вражає вас, я вам скажу, що я зроблю: я просто її, сю незнищиму ногу заміняю вам за два фунти сухариків і за келішок руму. Ну! піде?”

Тоді Бравн відважив сухарики, дав йому страшну порцію руму і сказав, що зробить велику ласку, як прийме се все за дарунок і відійде. І той зробив так. Викинув сухарики в кишеню, обливав губи по румі, пішов до дверей і говорив, отвираючи їх:

“До побачення! Але, як ви дійсно будете потребували коли ноги, ся стара приятелька готова для вас; вона ваша. Я уважаю, що ви маєте морґедж на ній і ви можете її мати в кожній хвилі. Я посв'ячую вам сю ногу. Мій тестамент згадає про се; а як не будете потребували її, коли я вмиру, то я вложу її до щадничої каси, аби процентувала ся, поки її не виберете.”

СМЕРТЬ СЕРЕД ШИРИХ ПРИЯТЕЛІВ.

Вплив Алькоголю на Організм Чоловіка.

Алькоголь, чи інакше спіритус, що є складовою частиною всіх напоїв, як пива, вина, горілки, руму, лікерів і т. д., се отрує. Науково доказано і стверджено, що алкоголь нищить людський організм. Затроєння організму алкоголем настає не тільки тоді, коли впровадимо до організму більшу його кількість, вплив его слідний і тоді, коли і в найменших кількостях, але постійно і довший час его уживаємо. В тім другім случаю, шкідливе ділання алкоголю зміцнене частим уживанем его вправді не виступає в так острій формі, як у людини пр. сильно запитої, але по якимсь часі страшні наслідки того затроєння не дадуть ся усунути. Таке уживане алкоголю в малій кількості через довший час зове ся алкоголізмом хронічним, а ділання его хронічним затроєнням алкоголем.

Власне о той другий рід затроєння нам ходить.

Тіло наше складає ся з маленьких частинок, званих клітинами. Всякі субстанції, що ділають шкідливо на організм, власне нищать її клітини — і вони або зовсім загивають, або стають ся менше спосібними до сповнюваня своїх важних чинностей. Притім все найбільше терплять ті клітини, котрі для даного органу (мозку, легких, жолудка і т. д.) є найважніші, а се тому, що они є найніжніші, їх механізм найбільше скомплікований, і через се найменше відпорні на ділання тротини.

Позаяк алкоголь найскорше дістає ся до жолудка, легко поняти, що его шкідливе ділання відбиває ся передовсім на тім органі. Клітинки болони покриваючої внутрішні стіни жолудка, ті що сповняють переважну функцію в процесі травлення, алкоголь скоро нищить. Зразу вправді на місце знищених клітин повстають нові, але они є гірші тай їх буде менше і так помалу стіни жолудка покриває так звана тканина, — яка для процесу травлення не має вартости. Чим далше затроєння алкоголем поступає, тканина та грубне, останки перевірної болони западають ся і на внутрішніх стінах жолудка творить ся характеристична бородавками покрита верства. Стан такий се є хронічний катар жолудка.

Людина, що терпить на хронічний жолудковий катар, погано травить, дістає корчі жолудка і викидає страву, тратить апетит (звичайно піяки менше їдять чим здорові люди), почім слідує: недовокровність, блідниця. Ті послідні об'яви вказують на сильний хронічний катар жолудка.

Але алкоголь, що дістає ся до жолудка, не остає лише там. Він переходить в кров, а з нею до всіх органів тіла. Вправді маленьку частину его викидає організм через нирки, легки і шкіру, але решта его остає в тілі і творить з киснем сполуки хемічні, що називаємо оксидациєю. Позаяк процес той дуже подібний до процесу горіння тіла на воздуху, тому

можемо сказати, що алкоголь спалює ся в наших тканках, в нашій тілі.

Так бачимо, що алкоголь зуживає кисень, через що спинює спалюване ся пивних, в організм впроваджених субстанцій, передівсім товщу, який споживаємо в різних стравах. Неспалений товщ, осідає в різних місцях в організмі. Через се, що людина в міру уживаюча алкоголю, часто є товста і виглядає добре відживлена звідти походить, що многі люде фальшиво думають, що алкоголь дає силу і здоров'я і добрий, здоровий вигляд. Але так воно не є, бо товщ сей, то не надвижка поживних частин, то нагромаджений балаяст, тягар, який шкодить різним органам а передовсім серцю і печінці.

Товщеві поклади в утробі перескаджають її роботі і викликають ще тяжші забурення в процесі травлення, що вже так сильно ушкоджене через катар жолудка. Для того печінка в алкоголіків є всегда дуже збільшена; хвороба та зове ся затовщенням утробы.

Еще більше шкоди приносить осаджуване ся товщу в серці. Товщ нагромаджений серед волокон серця, спричинює затовщення серця. Тоді мязні серця прямо перерослі товщом, який не беручи участи в рухах мязнів утруднює правильне бите серця. А що серце є тою помпою, яка гонить кров по цілім організмі людським і достарчає тої животворної течі кождому органу, через се така хвороба серця мусить викликати забурення в круженю крови, застоюване ся крови в жолудку, в легких, в нирках, утробі — а крім того мусить шкідливо ділати на цілий систем нервовий. В людей, що уживають хочби в міру алкоголю нерівно бе живчик, серце їх бе слабо, вони часто дістають хронічний катар гортанки і загалом проводів віддихових, кашляють, погано травлять, та терплять на нерви, а сю послідну недугу треба приписати убійчому впливови алкоголю на мозок і клітини нервові.

Наслідками навіть хочби лише мірного уживання алкоголю є: дрожанє рук, привиди, людям, що вживають алкоголю щось причуває ся, їх настрій все змінє ся, слідуєть у них збочєня в житю половім, або здаєсь їм, що хтось їх переслідує, дістають потяг до нищення всего, потяг до самоубійства. Крім того дістають они різного рода забурення ума, стають божевільні, їх інтелігенція обнижаєсь, стають придурковаті і т. д.

Алкоголь з жолудка дістає ся з кровію передовсім до утробы і то дуже мало розпущений. Через се алкоголіки тяжко нездужують не лише через осаджуване товщу на утробі, але прямо через те, що алкоголь нищить, вбиває клітини утробы. Зразу на місци знищених, замерлих клітин, виростають нові, але той процес відроджування ся скоро устає, появляють ся різні клітини, але не придатні до сповнювання функцій утробы. Утроба стає меньша — корчить ся, стіни її перед тим гладкі стають нерівні, шерсткі, то називаємо ствердженням утробы. В наслідок се-

го повстають даліше сильніші забурення в процесі травлення, іменно часто велика скількість крові задержує ся в долішній части тіла і недуга та кінчить ся водною пухлиною і смертю.

Алькоголь вбиває не тільки клітини утроби, він нищить клітини всіх органів, до котрих з кровію дістане ся, отже і в начинях кровоносних, в серці і т. д.

В посудинах кровоносних алкоголь руйнує клітини, що вистелюють внутрішні їх стіни, спричинює повстанє непотрібних або і шкідливих клітин, через що на виї повстають тверді гудзи, які відтак часто мякнуть і розпадають ся. Сю недугу називають лікарі хронічним запаленем кровоносних носудин. Наслідки сеї недуги страшні, бо пізнійше приходить, розширене і пуканє, або звужене і затканє посудин кровоносних. Одно і друге загрожує життю, а коли пуканє тихже посудин наступить в мозку, наступає кровоток, параліж і смерть.

Обіг крові в нашій тілі наступає не тільки наслідком рівномірного корчення ся серця, але також функцій самих посудин кровоносних. Хорі посудини слабше сповняють свою функцію і в дійсности повинно би сейчас прийти до поважних забурень, але звичайно так оно не діє ся, бо працю знищених посудин кровоносних бере на себе серце і тепер з більшою енергією мусить сповняти свою роботу. Наслідок того такий, що мязні серця розростають ся, серце побільшує ся, наступає так звана гіпертрофія серця.

На сю недугу западають часто люди, що пють пиво, тому Німці називали її “біргерц” (пивове серце). Побільшене серце — то знак, що організм боре ся о своє існуванє перед наслідками трутіння, що спинює обіг крові. Але коли чоловік на се не зважає і даліше пє, то серце видержати довго не може подвійної праці, тимбільше, що товщ вростаючий в єго мязи і безпосередне затроюване клітин алкоголем і так єго нищать. І для того піяки скажуть ся на задуху, часте і болюче бите серця, на ослабленє, не можуть скоро рухати ся, бо сейчас брак їм віддишу. — Але тепер вже забурень в обігу крові вилічити не годен, кров щораз більше застоює ся в різних частинах тіла і органах, вкінці приходить пухлина і смерть.

Алькоголь прискорує смерть єще в инший спосіб а іменно: викликає хворобу нирок і на ню також часто умирають люди, що то “умірковано” уживають алкоголю. Нирки сповняють в нашій організмі дуже важну роль — іменно виділяють надмірну скількість плину, а з ним шкідливі субстанції і отруї які до організму дістали ся. Нирки називають органом протиотруйним. В піяків алкоголь враз з кровію дістає ся до нирок а що ті повинні єго як отрую викинути, отже алкоголь входить в клітини нирок та довго, безпосередно ділає на них і тим сильнійше нищить їх. Тепер приходить хронічне запаленє нирок, клітини їх завмпрають, нир-

ки корчать ся, стають тверді, роговаті, перестають сповняти свою ролю, приходить водна пухлина і смерть.

Так видимо, що алкоголь не щадить жадного органу і викликає множество недуг. Всі ті недуги мають то спільне, що скоро нищать клітини різних органів і наступають тяжкі zaburення, що скорше чи пізніше кінчають ся смертю.

Скаже може хто, що повисше сказане є неправдою, бо багато людей, що уживають довгі роки алкоголю живуть і здорово чують ся. Все то правда, але ся правда таки не повалить повисших через науку стверджених фактів. Шкідливий вплив алкоголю залежить не тільки від кількості в якій его уживає ся і від протягу часу через який ділає на організм, але також від якості напою — т. є. від того, чи даний напій має в собі крім алкоголю ще інші шкідливі складники.

Крім того скорше чи пізніше, більше чи менше шкідливі наслідки затроєня алкоголем залежать також від даної людини. Треба замітити, що наш організм посідає велику здібність пристосовувати ся до обставин, отже і до діланя отруї. Привикає прямо до неї.

Здібність привикати однак є обмежена, в кожного чоловіка иньша — залежить она з одної сторони від природного устрою тіла і органів, з другої сторони від умовин в яких чоловік живе.

Зовсім ясно, що людина яка живе в достатках, добре відживляє ся, в якій всі органи правильно функціонують, здужає оперти ся довше і більшій кількості алкоголю, чим людина слабовита — та коли ще тяжко працює. Організм сего послідного чоловіка в борбі з отруєю алкоголю впаде скорше.

Щоденний досвід потвержує се. Бачимо людей, котрі помимо того, що довший час запивали ся остали здорові, але багато людей котрі значно коротший час і в меншій кількості уживали алкоголю, набрали тяжкої недуги і перед часом померли.

Одначе з тих примірів не можна витягати ніяких загальних правил і твердити ніколи не можна, що і найменша кількість алкоголю в усіх обставинах і все буде нешкідливою. До тепер не можемо означити як мала мусілаби бути мірка, котраби довший час уживана не викликувала zaburень в організмі, не погіршала існуючих вже в ній недуг, а тим самим посередно не була причиною передчасної смерти. Так само не можемо для поодинокого чоловіка означити, кільки він міг би пити без шкоди для здоровля, ані сказати хто може пити а хто ні. І коли ми не хочемо на собі самих досвідчити повисше наведених наслідків мірного уживання алкоголю (не говоримо о наловім п'янстві), коли хочемо жити без неустанної боязни о наше здоров'я і житє, вистерігаймо ся взагалі уживання алкоголю. Ми ніколи не зможемо означити коли "мірне уживанє" переходить в надмірне. Одинока рада на те, щоб охоронити се-

бе від многих дуже тяжких недуг, які майже все неулічими і прискорюють смерть — є зовсім вздержати ся від всяких напоїв, що містять в собі алкоголь.

— 0 —

Де згода в семействі,
Де мир і тишина,
Щасливі там люди,
Блаженна сторона...

Був відпуст у селі. Вже попереднього дня з'їхала ся до отця пароха ціла маса сьвящеників: проповідників, сповідників, целобрантів. Пішла забава. Весело було так, що аж о год.2 по півночі нагадав собі оден: "Ага, отці, а хто з нас буде правити завтра службу божу, як ми усі пили по 12 годині?" Але отець парох його зараз успокоїв: "Не журіть ся отче! Отець Василій буде правити; він ще від 10 години лежить під столом!"

СУМНІВИ ЛІКАРЯ.

“Що до чорта?! Після того, що показує температура, хорий повинен був вже давно згоріти: але пульс знов бє за помало! — Чи термометер злий, чи мій годинник, чи може я п'яний?”

ДВА КУМИ довго забавляли ся на хрестинах і спили ся, як шевці або каноніки. Варнувши домів поклали ся в то саме ліжко спати, але один розложив ноги на подушці, а голову положив коло ніг свого кума. В ночі оден кум почав копати другого.

“Куме,” кричить оден, “тут у моїм ліжку злодій!”

“Боже нас хорони!” відповідає другий “в таких разі їх є два; бо в моїм ліжку є також оден. Тримайте свого куме, та не пускайте его, поки я зі своїм упоряджу ся.”

І счепили ся оба і стягли ся на землю і чубили ся там, поки умучені не піснули на підлозі.

Священик: “То ти замість дати на службу божу і парастас за помершу жінку, запивавш ся що дня як безрога?!”

Іван: “Отче! А то не все одно, чи я буду п'яний, чи ви?”

В часописи появило ся таке оголошенє: “**Рада на червоні носи!!**” Лік ділає відразу. Пішліть лишень 2 долари на адресу: Ред Новз Ко., Бокс 352, Чікаго, Ілл. Наш бизнесмен, котрого ніс був червоніший як зріла вишня, набравши надії в чудотворця, вислав гроші. А за два дни дістав вірповідь: “Пийте, пане, дальше поки не посиніє!”

Питаєш, чи Йона, пророк нїневїтський,
 Був пророк єзуїтський?
 Нї, не міг бути. Ось в чім хїба:
 Проковтнула Йону риба;
 Єзуїт же, ручу вам,
 Проковтнув би рибу сам.
 Не був єзуїт, бо та риба безвісна
 Три дни його мала в нутрі і не трїсла.

З епіграмів Гавлічка-Боровського.

—0—

Дещо Про Давних Богів.

Хоч говорить ся, що Українці приняли християнство коло тисяч років тому назад, за князя Володимира Великого, одначе літописи говорять, що коли християнство було по містах уже довго, то по селах, які пераз були далеко серед лісів або широких степів, ще цілі сотки літ тримала ся поганська віра. Нарід не радо приймав нову віру хоч би зі страху, щоби не стягнути на себе гніву своїх старих богів.

Ми нині не знаємо докладно, як виглядала давна віра, скільки було всіх богів, як Українці представляли собі сьвіт по смерті, які були обряди. Та всеж дещо з тої давної віри задержало ся в літописах, а дещо перейшло аж до наших часів і те ми нині зємо забобонами або звичаєм, та зовсім не думаємо, що наші предки з перед тисячу років в те вірили, тим дорожили, тим потїшали себе. Не знаємо, що се спадок по наших прадідах.

Літописи згадують про таких богів: Перун, Сварог, Даждбог, Хорс, Волос або Велес, Стрибог, Сїмаргл і Мокош. Та мабуть було так, що деякого бога називали двома іменами. Крім сих старших богів, вірили ще в опирів, русалок, та ще дещо.

Тут подаємо дещо про богів з Густинської літописі, що її писав монах Михайло Густинський, кількасот років тому назад. Ось що він каже:

“Перконос, себто Перун був в них (Українців поган) старший бог, зроблений на подобу чоловіка, а в руках мав дорогоцінний камінь, як огонь; йому, як богови, приносили безперестанно жертви і палили огонь з дубового дерева. Колиб через недбайливість сьвященника огонь загас, тоді такого попа убивали.

Другий, Волос, бог худоби, був у них в великій чести і пошані.

Третий Позвизд. Його уважали богом воздуха, погоди і непогоди, инші вважали його вітром і йому кланяли ся, та приносили жертви.

Четвертий Ладо. Се бог женитьби, бог втіхи і всього гаразду. Йому приносили жертви ті, які хотїли женити ся, щоби за його помічю було

щасливе подружжя. Сього Ладона і нині (се є в часі, коли літопись писала ся) по деяких сторонах на хрестинах і весіллях величають, співваючи якісь пісні, та повторяючи “Ладон” і руками плещуть.

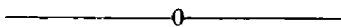
Пятий Купало, бог достатку і йому подяку давали в той час, як мали зачати ся жнива. Його до нині споминають, почавши від Рождества Івана Предтечи таким способом: вечером збирають ся люди обох полів, вбирають ся в вінки і обперізують ся буряном, запалюють огонь; тоді беруть ся за руки і крутять ся довкола огню, співваючи свої пісні, згадуючи Купала. Потім перескакують через огонь.

Шестий Коляда, якого сьвято обходили 24-го грудня. Задля того і нині память його в нас держить ся, тому прості люди на Сьвятий вечер співвають якісь пісні, в них вони і Христа величають.

Українці мали ще більше богів. Вони палили котромусь богови на жертву людей і ще й тепер в день Христового воскресеня молоді вкидають чоловіка в воду. В інших сторонах не вкидають у воду, але обливають їх водою”.

Читаючи таке, ми мусимо тямити, що се писав монах, який в усім поганським, хоч би воно й було зовсім невинне, бачив самих чортів і який рад був, щоби всі люди жили як монахи, а коли жили инакше, то се він уважав по чортівському. Він виступав навіть проти коляд, в яких згадувано Христа, тимчасом нині коляди, се часть різдвяного богослуження. Тоді не тільки простий нарід, але й монахи були темніші. Духовні тоді без пощади нищили все, що могли і раді були, що й памяти по нім не лишило ся.

Нині вчені дивлять ся на все инакше і записують все точно, щоби пізніші покоління знали, як жили, що робили, в що вірили, чим інтересували ся, як і що варили, коли їли, в яких одежах ходили, як співали їх предки. Книжки, в яких те все позбирано, звуть ся етнографічними збірниками. Є там рівнож багато малюнків, щоби все ліпше зрозуміти.

З ДОЩУ ПІД РИНВУ.

Джек (в готели): “Пане господар кільки я вам винен?”

Господар готелю: “Зараз подивлю ся. Котрий нумер вашого покою?”

Джек: “Я не мав покою! Я спав на білярді!”

Господар: “Ага, правда; по кводрови за годину.”

ХТО З ЧОГО ЖИЄ?

НА ХЛІБ МИ ПРАЦЮЄМ.

На хліб ми працюєм, чужий ним пасе ся;
 Ми гірко бідуєм, а він з нас сьміє ся.
 Чекай же ти враже, урвесь тобі раз,
 Не вічно-ж ти мусиш сьміяти ся з нас!
 Чи так то, чи сьак то, а все якось буде,
 Про пару драбів тих не вигинуть люде;
 Таж сонце не сьвітить лиш на пустоцьвіти
 А ми тебе ,пане, не хочем терпіти!

— 0 —

Чи диво, що пять риб і пять хлібів
 Пять тисяч люда наситили раз?
 Аджеж се чудо ще й до наших днів
 Живить так много тисяч чорних ряс. ,

МЕНІ ГОВОРИЛИ РАЗ ПРО ЮДУ.

Мені говорили раз про Юду — як він зрадив Приятеля за пригорщу брудної монети.

Остерігали мене перед блудницею, — що день в день продає поцілунки, без любови, за дах та страву.

Передімною оскаржували простого злодія, — що бере те, до чого він немає права.

Я глянув на того, що остерігав мене перед злодієм: его богатства — се дім вдови та сиріт, его діти ви́пасають ся на праці своїх братів та ганьбі своїх сестер.

Я приглянув ся тій, що пальцем з презирством вказувала на блудницю; вона сама спродала себе, без любови, лиш на жаль, на ціле житє, — за дах та страву.

Щож до того, що потупляв мого брата, Юду, він устами величав щось, що називав Христом, але своїм щоденним житєм віддавав божу честь — Грошам!

Я глянув на них всіх, — що потупляли злодія, обпльовану, подоптану сестру та нещасного висільника — Іскаріота, — а кожде з них продавало щоденно те, що виставляло буцім то за службу натхнену любовою; одного дня цілуючи лице Учителя, а шість день плюючи на те, що цілували!

— 0 —

Звідки Взяла ся Земля?

Відповідь на се питанє не така проста, і навіть учені люди довго довго ломали собі голови над розвязкою тої великої загадки. Бо і як, справді, було довідати ся про се, чого ані одна жива душа не виділа і не могла видіти?

Але учені не піддавали ся, а все досліджували і вкінці таки доби́ли ся свого. Вони казали заговорити са́мо́му свідкови того, що стало ся на́шій землі кормительці. Але мову її німої сповіди не легко було зрозуміти і прийшло ся довго учити ся, заки уда́ло ся відгадати тайну землі. Та тепер ми вже так добре її знаємо, що можемо сказати і тим, для кого учені книжки не доступні.

Коли ловець, що йде лісом, наткне́ть ся на сліди, поломані гілячки і інші признаки, то він догада́єть ся, який звір переходив тим слідом і сліди́ть за ним. Таксамо і учений, порпа́ючи ся в землі або розгляда́ючи її усунувши ся боки, прі́рви рік і гірських пото́ків, нахо́дючи в землі ска-

менілі кости невиданих передпоголових животин або скаменілі пні дерев, що росли мільйони літ тому, рештки і відбитки в затверділій глині різних комах, риб і п. — може по тих слідах бувших мешканців землі судити о її минувшині. Та не лиш то: так як ловець, міркуючи по свіжості слідів, може сказати, чи давно перейшла звірина, так і учений означає вік кожної верстви землі.

Як то робить ся, за довго булоби о тім розказувати. Скажемо лише те, що способів дуже багато, а для приміру наведемо тут найлекший. Коли ми маємо можливість досліджувати, на примір, устє ріки, яка що року лишає на дні верству намулу, грубу на пів метра, то розумієть ся, що верства землі, що лежить в глибині пять метрів, повстала менче більше десять літ тому, а пятьдесятлітна верства буде находити ся в глибині двацять пять метрів і т. д. В науці є очевидно багато инших, більше докладних способів на означене того, як давно жили ті чи инші животини, що їх останки надibuєть ся часом в землі в великій глибині. Та сим разом небудемо говорити о тім, як учені відчитали ті перші листки з історії землі, а перекажемо лиш, що написано на тих листках, на яких надрукована сповідь землі.

Наука, що займаєть ся досліджуванем верств землі і її історією називаєть ся геологія. Їй помагає друга наука “палеонтологія”, яка просліджує останки давно вимерлих животин і рослин, які зберегли ся до нині в звичайно скаменілім виді або як відтиски на инших річах. По тих останках палеонтологів, то є учені, що займають ся розпізнаванем первісних мешканців землі, означають зверхний вигляд рослини або звірини, її поживу, привички і т. ин. А до якої точности доходить в тім згляді наука, можна судити хочби по тім, що часто учені казали то все про звірину, знайшовши лише один зуб її. І ті їх винаходи потверджували ся відтак без помилки. Певно, що до того, щоби геологи могли судити о минувшині землі досить вірно, були потрібні досліди инших учених, що знали також инші науки, а не лише геологію і палеонтологію, але ми не будемо перечислювати тут всіх тих наук, лиш відразу перейдемо до оповідання, як повстала земля. О тім учить нас астрономія, наука о небі і небесних світилах.

На початку, як і св. письмо говорить, був хаос, се є щось в роді мраки. Не було ні землі, ні сонця, ні зьвізд. Постепенно зачала та мрака згущати ся, клубити ся. Її частинки, ударяючи одна о другу, розгрівали ся (так як то все буває, як одно тіло ударає о друге) і місцями почали крутити ся. Такий рух можна побачити і на воді, коли вона ударить ся о камінь або яку иншу заперу (вир). В тих місцях, де мрака була густіша, вона щораз більше розривала ся і вирувала причім то вируване ставало чимраз скорше, почали творити ся перстені, які час до часу від сильного круженя розривали ся, розділювали ся на кулі, або творили нові перстені. То все крутило ся

дальше все скорше та скорше, поодинокі кулі того мраковиня набирали чимраз більше тіла а рівночасно і їх матерія, з якої складається наше сонце, звізди, місяць і наша земля, — з первісного, холодного і дуже рідкого стану почала перемінювати ся в розжарені гази, потім в плинну масу, так як розтоплене скло або залізо. Такі мраковиня, зложені з розжарених газів, серед яких плавають більше густі огненно-плинні кулі або перстені, можна видіти і тепер на небі через телескоп, то є велику астрономічну трубу з побільшаючими склами. Всі ті кулі крутяться довкола якогось одного осередка а крім того ще й довкола своєї осі, так як колесо при возі, що крутиться довкола своєї осі а крім того ще котиться по дорозі.

Так було і з нашою вселенною. З первісного, неформного мраковиня вона обертала ся в величезну кулю, якої окремі густіші місця в виді малих кульок і перстенців крутили ся дальше вокруг ще густішої середини: ся середина то було початкове сонце, що щойно почало творити ся. Постепенно кулі і перстені почали єднати ся в більші кулі, або противно розпадали ся на менші, що крутили ся довкола більших. Так повставали планети-товариші, подібні до нашого місяця, що товаришить нашій землі, яка крутиться знов довкола сонця. Інші планети нашої сонішної системи (так називається ся наша вселенна, що складається з сонця і з планет, які нижче вичислимо) також дальше крутили ся довкола сонця, при чім ті перстені, що окружали планети, роздробили ся на окремі товаришачі їм звізди, а лише у одній планети, у Сатурна, лишив ся перстень. Але і сей перстень, як тепер звісно, складається з множества твердих тілець, що стоять близько себе і разом кружаться довкола Сатурна.

В наших часах нашу сонішну систему творять отсі великі планети: Меркур, найблизший до сонця, за ним іде Венера, потім наша земля, дальше: Марс, Юпітер (найбільший), Сатурн, Уран і наконєць Нептун. Більша часть планет має товаришів, котрі крутяться довкола тих планет, як прим. місяць довкола землі. Але крім більших планет і їх товаришів в світовім просторі, який займає наша сонішна система, є ще маленькі планети, що називаються ся астероїди або планетоїди, а їх число обчислюють на кількасот, а дороги їх окруження довкола сонця, так звані орбіти, розложені між орбітами Марса і Юпітера.

Вкінці треба згадати ще про аероліти або падучі звізди, як їх називають, коли ті небесні тіла, попавши в нашу атмосферу, то є в ту верству воздуха, що окружає нашу землю, від тертя о неї розпалюються і в той спосіб стають видними. А звичайно ті маленькі небесні тіла (вони важуть від кількасот фунтів до зовсім незначної ваги) зовсім невидимі для наших очей. Вони, як і всі планети, самі не світяться, а їх освічує сонце, тому то, коли планета не дуже мала (як астероїди або аероліти) і обернена до нас освіченою стороною, то ми її бачимо на не-

бі. Так на приклад місяць, який до нас обернений раз цілою освіченою стороною (повня), то знов лиш частину його видимо (перша або остання квадра, четвертина), а часом і зовсім його не видно, (нів).

Щоби скінчити з небесними тілами нашої сонячної системи, треба сказати ще кілька слів о кометах, яких простий нарід дуже боїть ся, видячи в них щось зловіщого. Та в самій річї комети нічого злого не віщують, тай не можуть віщувати. Ті небесні вітрогони складають ся з дуже розрідженого газу і лише їх ядро (середина) тай то лиш деколи, зложене з густійшої матерії. Деякі комети розпали ся на малі аероліти, котрі по найбільшій частині в вересні і листопаді перелітають через нашу атмосферу в виді падучих зьвізд. Часом ті маленькі небесні тіла притягає земля і тоді падають вони на землю та по найбільшій частині вони лиш зачіпають верству нашого воздуха, розпалюють ся до біла і потім вандрують далше через холодний безвоздушний сьвітовий простір.

Дуже велика частина комет не належить до нашої сонячної системи, а порушають ся вони по таких довgezних орбітах, що і коли вертають до нашої сонячної системи, то лиш за сотки, тисячі або й більше літ. Деякі комети мають не такі дуже великі орбіти і тому астрономи можуть наперед представити появу тих комет.

Але вернім ся до перерваного нами оповідання о тім, як з первісного мраковиня повстала наша сонячна система. Ми стали на тім, як з первісного хаосу витворили ся вже огнені кружки, з котрих кождий представляв вже маленьку звізду, се є небесне сьвітило, і лиш сонце, довкола котрого обертали ся всі ті маленькі звіздочки, можна було назвати правдивою звіздою, бо воно, хоч і найменше зі всіх близших до нас зьвізд, всеж таки задля своїх великих розмірів має право називати ся звіздою (сонце є мільон триста разів більше від землі). В наслідок того, що сонце таке велике, воно до сеї пори ще не вистигло, тоді як другі планети вже більше або менше ствердли, так що вже самі не сьвітять, а як ми їх і видимо на небі, то се дієть ся тому, що вони є освічені сонцем.

О тім, як великий жар сонця, мож судити хочби з того, що якби наша земля упала на сонце, то вона в одну хвилинку розтопилаби ся там і перемінилаби ся в пару, не долетівши навіть до самої поверхні сонця. Такий жар був колись і на землі, коли вона була ще огненною кулею, з якої вилітали в простір величезні огненні язики, і на якій всі найтвердші металі були замінені в пару. Тоді ще не можна було в тім бурливім огненім морі доглянути яких небудь складових частий — то була одна огненна маса, з котрої безнастанно вилітали на сотки кілометрів розпалені до біла горючі газы, де що хвилі відбували ся такі дивні вибухи, о яких в нинішних часах не мігби нам дати понятя жаден вибух вулькану, жадна сальва з соток тисяч армат.

Але час ішов. Минали мільйони літ того страшного бушования огню; але безконечний простір, окружающий огнену земську кулю, не міг розі-

гріти ся, бо там нема воздуха, там в зоряній безконечности, панує такий холод, о яким не може нам дати найменшого поняття настрашійший мороз Сибіру, тому само собою земля мусіла поволи остигати. Деякі металі і інші мінерали, які потребують дуже великого тепла, щоби перемінити ся в пару, згустіли і ствердли; почали ся виділювати окремі матерії з загальної маси, виділили ся ті прості складники, які називаємо первнями (елементами); але виділюючи ся, відразу мали змогу лучити ся з другими, з чого повстали нові хемічні матерії. З первнів (елементів) для нас найбільше цікаві азот, кисень, водень, уголь та сірка. Цікаві вони тому, що з них складають ся всі живі істоти.

ЦЕГЛЯР І БОЖЕВІЛЬНИЙ.

Одного разу робив чоловік цегли поза мурами заведення для божевільних. Нечайно оден з божевільних поглянув за мур та запитав:

— Що ти робиш?

— Роблю цеглу.

— А нащо ся цегла?

— Я не знаю. Впрочім, що мене обходить.

— По щож ти її робиш, коли не знаєш на що її опісля ужити?

— Ну, се моя робота.

— Але я не бачу, чому б ти мав працювати без цілі. Коли тобі не потреба сих цегол, то хто їх буде уживати?

— А я звідки можу знати? Се мене не обходить.

— Ти не знаєш, що будеш робити із своєю власною цеглою?

— Се не моя цегла. Вона є власністю боса (господаря).

— Але чи не ти її зробив?

— Так.

— Якже се може бути, що вона належить до боса?

— Бо се його цегольня і його глина.

— О, то він побудував цегольню?

— Ні, мулярі її поставили.

— Чи може він копав глину?

— Ні, її копали от тамті люди.

- На щож вони її копають?
- Бо се їх діло. Бос їм платить за се.
- Ага! А чи він платить також і тобі за виріб цегол?
- Так.
- Звідкиж він бере гроший, щоб тобі заплатити?
- Він продає цеглу.
- А чиж не ти зробив сю цеглу, що він продає?
- Так.
- Чи ти не думаєш, що ти би повинен прийти сюди, до нас?

Цегляр працював якийсь час невідзиваючись. Опісля почалась знов розмова.

- Як довго ти працюєш коло цегли?
 - Від послідного вересня.
 - А як довго ще будеш робив цеглу?
 - От десь до цьвітня або мая.
 - Се значить вісім або девять місяців. А чому потім перестанеш?
- Чи бос виплатить тобі за цілий рік?
- Боже добрий, ні. Він платить мені якраз тільки, щоб жити з дня на день. Щоб було защо переспатись і з'їсти три рази денно.
 - Чомуж ти перестанеш робити в цьвітни або в маю?
 - Мушу. Бос не хоче мене довше держати. Цегли є тоді подостатком.
 - Се значить, що цегли є тоді за багато?
 - Так.
 - А щож буде з тобою опісля?
 - Зі мною? Коли я не зможу знайти иншої роботи, мене викинуть з хати, мені не стане хліба.
 - Се тому, що ти зробив за багато цегли? Ну ліпше ходи сюди до нас.

Цегляр забурмотів:

- Сей чоловік плете дурниці — та продовжав дальше свою роботу.
- Але божевільний запитав його знов:
- А як довго ти будеш без праці?
 - Може три або чотири місяці. Але бос дасть мені знов роботу опісля.
 - Чомуж би ти мав знов до него вертати? Чи ти є власностию боса?
 - Ні. Сеж було-б невільництво.
 - А що є невільник?
 - О, се чоловік, що працює дуже тяжко, а за се дістає лиш їду та мешканє.
 - Ти-ж працюєш дуже тяжко, правда?

— Так.

— І за се дістанеш лише тільки, що старчить на їду три рази денно та мешканє?

— Так.

— Ну, то ти невільник!

— Ні, я свободний Американець.

— Ти справді мусиш прийти до нас. Але я запитаю ще тебе, скільки бос возьме за сю цеглу?

— От, десь около 500 долярів.

— А як довго часу тобі потреба, щоб її зробити?

— Майже десять тижнів.

— Кілько-ж тобі бос дає за се?

— Два доляри і пів за день.

— Се винесе 150 долярів за десять тижнів.

— Ха, ха, ха, ха! Хі, хі, хі, хі! Хе, хе, Гі, гі! — сьміяв ся божевільний.

— І з чого тут сьміятись, ти проклятий осле? — казав цегляр обтираючи піт з чола.

— Ти МУСИШ прийти тут між нас. Гі, гі, гі! — Зареготав ся ще дужче божевільний.

Переклав Е. Г.

Катехит: “Скажи мені, Івасю, чому Бог вигнав Адама і Єву з раю?”

Івась: “Бо вони — прошу — не заплатили ренту!”

Як Дикуни Добували Огонь?

Огонь має для чоловіка велике значінє; його полумінє осьвітчує нічну темряву, а тепло огріває тіло підчас непогоди; при його помочи приготуємо їду. Очевидно-ж, що печи і варити навчили ся люди аж тоді, коли вміли вже добувати і піддержувати огонь.

Чоловік не лише користуєть ся огнем, але й вміє добути його, роз'ярити, піддержувати і загасити після потреби.

Нема, здаєть ся, на землі, ні одного племені, котре не знало би огня. Кажемо “здаєть ся”, бо один подорожник оповідає, що він надібав таке племя. Се було в 1841 році, коли він враз з товаришами причалив до берега одного з островів на Великім Океані. “Мешканці того осторова — пише подорожник — гарні, добре збудовані, добродушною вдачі і дуже охочі вимінювати ріжні річі. У них не можна було знайти слідів огня, головень, вугля, попелу, вони їли все сире. Іскри при кресаню огня і дим з цигар приводили їх в такий страх, як гуркіт грому або гук вистрілу”.

Якжеж дикуни добувають огонь? У нас є сірники, при помочи котрих можемо і свічку запалити і затопити в печи. А дикуни сірників не мають, щож вони роблять?

Бушмен бере сухе поліно, опирає одним кінцем о груди, а другим в землю і тре з цілої сили другим сухим поліном. За кілька хвиль сухе поліно від тертя загіваєть ся, а потім запалюєть ся.

Австралієць вишукує спорохнявілу колоду і доти тре палкою, доки не запалить ся підложена суха трава.

Се найпростійші способи добування огня. Так певно добували огонь і люди давньої мунувшини. З часом добували огонь трохи інакше. Спосіб лишив ся той сам — терте, лише прилади змінили ся.

Між тими приладами перше місце займає сверлик до добування огня, чи як його звуть “деревляне огниво”. От таке то огниво знайдеш у всіх диких народів, лише що не всі однаково його роблять.

Огниво Австралійців складаєть ся з дощинки і патичка, зробленого з твердого і сухого дерева. В дощині зроблена ямка, в котрій доти крутить патичком, доки дошка не розпечеть ся та не посиплять ся іскри.

Крутити деревляний сверлик можна також при помочи навиненого ременя.

Мешканець Алеутських островів притискає сверлик до дощечки що має сили і рівночасно крутить його руками при помочи навиненого ременя. Чим скорше вертїти сверликом, тим скорше дошка задимить ся.

Ще ліпше огниво мають Ескімоси. Сверлик вводять ся в рух при помочи лука з тягивою, котрий заступає ремінець. Ескімос натискає сверлик з верху дощинкою, котру держить в лівій руці, а правою тягне лук в зад і в перед і вправляє сверлик в рух. Коли зачне добувати ся дим

і повставають іскри, треба приложити кусень порохна, або иншого легко запального матеріалу — і загорить полум'я.

Огонь добувають ся також пир помочи кресала. Кількадесять літ тому у нас уживали таких кресал; ударами кусня кременя о сталь викресувало ся іскри і запалювало ними “чир” — суху губку.

Кресала знаходять ся в декотрих стародавних могилах, курганах. Видно отже, що декотрі первісні люди вміли добувати огонь не лише при помочи деревляного огнива, але і кресалом.

Від коли існує земля, існує і огонь. Блискавка ударяє в дерево і запалює його; огнедишні гори — вулкани викидають цілі маси огняної лави, котра спливаючи чи радше спадаючи на збіча гори запалює цілі ліси; вкінці з деяких земних щілин добувають ся гази, котрі на воздухі загоряють полумінню.

Так буває нераз тепер, так було по всі віки, навіть тоді, коли чоловіка не було ще на землі. Та з того не виходить, що і чоловік відразу знав добувати огонь. Мабуть много часу минуло, доки люди додумали ся розводити огнище, щоби погріти ся в часі зимна та зварити страву.

Але от що цікаве: чи користували ся люди тим огнем, що дав сама природа? Навряд. Огонь від грому, з вулканів і запальні гази — явища досить рідкі; таким огнем не запоможеш ся в кождо пору і всюди. Тому довело ся людям придумати власні способи добування огня. Хто і коли вдумав той спосіб — не знати. Старинний китайський переказ оповідає, будто би один із мудрців увидів на дереві птицю, котра доти довбала дзюбом сучок, доки він не запалив ся; тоді мудрець придумав деревляне огниво, котре з того часу стало звісне всім людям. Одначе то лише повіре-байка.

Звісне лиш одно: що люди старокамінної доби вміли вже добувати огонь при помочи дерева або кременя.

Значить, що китайський мудрець ні при чім і нема йому за що дякувати. А як належить ся кому яка дяка за то, то хйба нашим прабатькам або праматерям з камінної доби. Дуже можливо, що власне жінки вдумали ліпити глиняну посуду і добувати огонь, бо вони завідували хазяйством в своїх печерах, а мушчини бродили цілими днями по лісах шукаючи за добичю. Одначе річ певна, що огонь, котрий повстає в наслідок тертя, відкрили наші прабатьки чи праматері цілком случайно і застругою їх може бути лише те, що вони навчили ся добувати огонь коли схочуть і використовувати его в ріжних потребах.

Михайло Мутермі

В МАЙНІ.

— Ну! стій — крикнув Василь, привязуючи Гнідого до жолоба.

На той крик Сивий лїниво відвернув свою велику з білими, замраченими очима голову і глянув в бік. За перегородою стояв молодий сильний кінь — а хоч перед ним в жолобі був обрік, він не тикав єго, але розглядав ся довкола.

— Якийсь новик — неохотно шепнув Сивий і взяв ся гризти решту вівса.

Тимчасом Гнідий цікаво обзирає стайню.

Перед собою побачив при сьвітлі малої закопченої лямпки — темно — брунатну нерівну стїну, а з неї кроплями стїкала слизька теч. Обвівав єго душний горячий воздух, що налягав груди і не давав віддихати. Побіч него за перегородами стояли рядом тихі, сумні конї. Якийсь мужчина в брудній блюзі з чорним лицем і чорними руками тяжким кроком переходив від одного до другого. Конї не ржали на єго вид, не ржали навіть тоді, коли досипав їм сьвіжого вівса до жолобів.

— Що се за стайня? подумав Гнідий. — Дїстав ся ту не як звичайно до своєї стайні вертаючи з дороги або пасовиска, але зїхав в ту чорну пропасть замкнений в маленькій а темній кімнатї. З ним разом прийшли чорні, до стаєнного подібні люди, з малими ледви тліючими лямпками і джґанами в руках. В тїй стайні не було ні одного вікна а замість воріт великий отвір в густу темряву. Гнідий нічого зрозуміти не може. Коли везли єго в долину вже свитало, над землею розгорувало поволи сонїшне сьвітло.

— Звідкиж та ніч? Чиж так довго їхав?

Сивий від кількох хвиль перестав їсти і цікаво приглядав ся Гнідому.

— Щож так дивуєш ся? — заржав тихо.

Гнідий втїшив ся коли почув той рідний звук, що перервав дивну сумну тишину.

— А дивую ся — відповів. — Де ми властиво є?

— В майні — з сумною повагою відповів Сивий.

— В майні... Так, так — памятає. В господаря де був перед роком часто говорили о майні. Пригадує собі як чув тоді дивні слова: “тяжка праця”, “гази”, “вибух” а відтак “нужда, калїцтво, смерть”....

— Щож ви ту робите в тїй майні? — запитав з переляком.

— Тягнемо візки з вуглем, такі малі ваґони на шинах — пояснив Сивий.

— То такі, як там трамваї....

Слово — “там” — сказав нехотючи — але тут же дав

минуло і нове починає ся в зовсім інших відносинах ніж були ті, що в них жив до тепер на землі над тою душною, темною пропастию.

— Ну, а на пасовиско коли поженуть? — спитав.

— Мало вівса маєш в жолобі?

— Але на траву, в луг....

— Сивий заржав — якби злісливо засьміяв ся.

— Ніколи.

— Ніколи? — повторив зтиха Гнідий.

І нагло страх заляг его душу; вочах померкло, мало не впав на зомлю.

— А коли виводять вас з відси “там”?

— Де?

— На сьвітло... .. на..... сонце.....

— Ту маєш досить сьвітла мрукнув старий, киваючи головою в напрямі закопченої лямпки. Иньшого вже не побачиш.

Гнідий не питав більше. Почув заворот в голові; не догриз жмені вівса що тримав в пьску і похилив голову на груди. І жаль такий стиснув го за горло, що вже на ногах встояти не міг: ляг на мізерну підстїлку, через яку чув твердий холодний камінь, і замкнув очі.

Але тепер з черги занепокоїв ся Сивий.

Всі мрії давно приспані, всі бажання забуті, збудили ся з давною силою. Гнідий нагадав те все про що довгі літа не чув. Але не зміг ще в ті думки вглубляти ся, коли до стайні вийшло кількох людей і стали відв'язувати від жолобів. Сивого і Гнідого забрали разом і запрягли до вуглярок. Почалась робота.

Гнідий спотикав ся на кождім кроці і падав, бо не привик до ховзкого, росюю вкритого ґрунту. Старий пішов рівно зі спущеною на груди головою, шарпаючи від часу до часу легкий, бо порожний, візок. Але коли вуглярку заповнено вуглєм, довго не міг рушити з місця. Сильний біль переходив по кістках — якась неміч путала мязи — здивований почув, що тягар який тільки років двигав переходить нині его сили. Драйвер шарпав віжками, бив, Сивий кидав ся на всі сторони — а кілька разів силував ся потягнути віз, хомут в'їдав ся ему в карк а прикрій біль прошибав его хребет. Наконєць рушив...

— Пся кров — заляв драйвер.

— А щож се ви Антоне так кленете?

—Та прошу пана інжинера, шкапа вже до нічого; набору непотягне.

Інжинер приступив блисше і йшов побіч візка.

— Може кінь хорий?

— Ііі.... не хорий, тільки старий, вже там з него потїхи nebude.

— То я загляну над вечер до стайні.

А Гнідий біг тимчасом цілий заляний потом, сплвчючись удержати

ся на ховзкій дорозі, віддихав тяжко в горячій і густій повітрі. Перед його очима пересувалися брудні пошарпані стіни коритарів і нагло зникали в темряві — місцями тільки, блискавки, показувалися діри, розколини. Минав людей з закопченими лямпами і джаґанами в руках, що йшли мовчки з похиленими головами. Якийсь стукіт то рівномірний, то перериваний, чути було в коритарах як нерівне бите серця землі. Часом сильний гук або лоскіт роздирав повітря як болючий стогін, а потім чути було як раз по раз вдарили джаґани і молоти. Хвилини минали непомітно, утікали незначно, хильцем з перед очей пам'яті, але Гнідий не вмів їх числити і з таємною тривогою вдивлявся в темряву, чекаючи на розсвіт. Помімо слів Сивого вірив цілою силою свого бажання, що ще зійде ясне, гаряче сонце і розвіє ту темноту, якої він так лякався.

Коли по роботі оба коні загнано до стайні, довго стояли, тяжко дихали — боки їх то западалися то виповнювалися — а обріз стояв не тиканий. В старім нагло відозвалися всі давно застигли болі і терпіня літ минулих в тяжкій праці, а груди його з болючим напруженням шукала якоїсь лекшої, чистішої філії повітря, за котрим почула гірку, від давня забуту тугу. Страшна передчасна старість, відняла несподівано силу м'язам, збудила дрімаючий в кістках біль... А молодий, що ще перед хвилиною мріяв, як то по скінченій роботі вивезуть його на світ, на широкі кровавим огнем сонця горючі луги, стояв ліниво на втомлених ногах, опутаний сліпим безнадійним страхом.

В тій хвилині до стайні увійшов старий згорблений гірник і підступив до стасного.

— Дай Боже здоров'я, Василю.

— Дай Боже і вам, тату; як жеж ви нині маєтеся?

— А так, не дуже. Біль шарпає мною — вже мені не до роботи. Джаґаном вже тільки що дзюбаю, та що з такого дзюбання? тільки що пес наплакав.... Думає я що то мене ся — ага мене ся! Старість не радість, смерть не весілля. Пан інженер казали нині: час вам старий, на спочинок. Та так відпочати, я давно хотівби, але за які гроші спочивати? (Замовк на хвилину). До роботи вже більше не верну — сказав нагло з повною завзятою ревнощами.

Василь мовчав якийсь час, якби рішав в душі щось великого, важкого. В кінці сказав:

— Ну, щож тату, всім нам оден кінець. Не вернете до роботи, то не вернете. Під плотом вмерти вам не дам. Теплий кут і ложка борщу знайдеся в мене і для вас.

— І не говорив би, Василю. Жінку маєш і дитини, щоб здорові, купка — за них пам'ятай, а не за мене старого. В хаті біда аж пищить, а він ще діда на карк брати хоче — скінчив зі злостю, через котру чути було гарячі сльози, втомленої та вдячної душі.

Не допомогли намови сина: гірник завзяв ся — в однім тільки уступив синові.

— Скажу тобі щось, Василю: тепер літо, мені всюди добре буде. Пійду собі в сьвіт, люди добрі найдуть ся, призбираю трохи гроша, а на зиму до вас проволічу ся.

Попрощав ся зі сином і вийшов.

Сивий гриз лїниво обрік — та раз в раз звертав голову до Гнідого. Хотів запитати молодого про щось, але встид і боязнь держали на припої розбуджені почування. Нараз запитав ніби обоятно стараючи ся заховати біля голодної спрагненої душі.

— Що ти там плів о якімсь сонці, сьвітлі.. ніби там... на горі...

Гнідий потряс гривною: біля невідключної розлуки додав му огня.

— Так там на горі сонце сходило як мене забирали...

— Сходило — повторив в сонній задумі Сивий, то там тоді над лугами такі плахти сині так вохко... якже то зове ся... я забув вже.

— Мрака...

— Ага мрака залягає.... І такий холодочок повіє, що хоче ся скакати, по мокрій траві качати ся. Ту ніколи такого холоду не почувш.

— А пізнійше, як сонце зійде — почав Гнідий.

— Сонце, сонце — заржав з радости Сивий. Наперед таке велике і кроваве... тоді скоро хильцем мрака з поля втікає, боїть, щоб сонце го не займало. Скажи Гнідий, то там, що дня сонце сходить?

— А щодня, тільки не все єго видно бо....

— Тихо, тихо, вже знаю, памятаю — перервав розміряний Сивий. Бо то часом, знов такі иньші, густі плахти ляжуть на небо.

— Хмари, підповів Гнідий.

— Так хмари.... і тоді сонця не видно, але все таки є ясно — ясно...

Сивий примкнув очі.

— Тоді знова не так ясно: сіро тоді...

— Неправда, розгнівав ся Сивий, і тоді хоч сонця не видно, то сьвітло є... Тобі здасть ся та лямпка скоро за сьвітло стане — закінчив з гнівом.

— Ні, ні — заржав з розпукою Гнідий. — Тільки, що я недавно з відти прийшов, то добре сонце памятаю.

— Тямиш?... а я вже забув — зітхнув гірко Сивий....

— Хиба ви ту вже давно?

— О давно...

— Скільки часу минуло?

— А відки я се знати маю? Ту трави нема і ніколи ту не видно тих малих, нахучих, що то на весну траву красками заснують.

— Квіток — підповів Гнідий.

— Квітки ту ніколи не ростуть — з суворою повагою сказав Сивий.

— Ні тут зими нема, коли то з неба паде таке зимне до пуху подібне

і біле, а до сонця іскрить ся...

— Сніг — шелпнув Гнідий.

— Снігу ту ніколи нема: ніколи тобі під копитом не блисне, не грає.....

— Тужно вам? — запитав зі співчутєм Гнідий.

— Найбільше до сьвітла тужу, до сонця. Я вже і забув про все те, але коли ти прийшов і заговорив про сьвіт, туга знов вчепила ся в мої груди і тепер думаю лиш про те, щоби хоч раз ще перед смертю сьвітло і сонце побачити.

Замок і низько на груди склонив голову...

— “Добрий вечер, пане інженер” — почув ся голос стаєнного.

— Добрий вечер Василю, а котрий то кінь до нічого?

— А от сей, Сивий, відповів стаєнний, попліскуючи коня по шиї.

— Вже зовсім знеміг ся; нині цілого набору ніяк не міг потягнути; а і половину ледви доволік.

— Ну, вислужив ся вже. Дам приказ, щоби го завтра рано вивезли. Добраніч!

Сивий тихо заржав.

— Бачиш Гнідий, завтра вивезуть мене. Вже моя старість прийшла... Сонце знову побачу — сонце.... Бо для нас ту в майні висвободження приходить і сьвітло і сонце разом з болем в кістках, з немочию і старістю...

Голос йому дрожав вдержуваною радістю і надією.

— А я? спитав болізно Гнідий.

— Тихо! чекай терпеливо. Як ти прийшов мене заступити, так колись на старі літа висвободить тебе молодший. А ти чекай терпеливо в труді і нужді... Бо праця і нужда мусять бути на сьвіті — а лише служити їм маємо по черзі.

Під Сивим дрожали ноги, коли вели его до вінди і коли відтак їхав вгору. Замкнув очі. Нічо не хотів видіти — постановив не отворити очий, аж поки не почує під копитами м'якої землі і плутаючої ся коло підкови трави.

Вінда стала. Кілька хвилин вели его по твердій, гладкій дорозі. Затиснув очі, дрожав цілий, з душею напруженою бажанєм, завмерлою в сподіваню якогось великого радісного сьвята.

Нараз почув під ногами м'яку землю, поволік ногою тихо; тільки его в вічній тиші виніжнений слух почув, що шелестіла трава...

Отворив очі широко...

І нараз шалений біль прошив его від сьвітла відвиклі очі. Горяче липнєве сонце кинуло єму в очі цілий сніп золотих лучів. Пекольний кровавий біль роздер білка зіниці і став завзято, зі звірячою пристрасністю шарпати мозок. Сивий заржав страшно, дико, шарпнув ся,

вирвав посторонок з рук ставного і почав кидати ся на місци, крутити в колесо, бючи копитами все що було коло него. Почув ся зойк людей....

А тимчасом лучі сонїшні тиснули ся немилосерно в зїниці коня, бездушно отвирані і замикані смертним переляком і шарпали мозок Сивого зі скаженою заїлостію, — торгали кождим і так до болю напруженим нервом... Дикий невздержаний шал огорнув коня, що кидав ся серед страшного болю.

Почули ся голоси:

— Ошалїв від сонця.

— Так нераз бував з кіньми, коли їх нечаяно з майни вивезуть на сьвітло.

— Треба було з ним до вечера заждати.

— Е! Хто там мав час до вечера з ним чекати.

В тій хвилі Сивий впав на передні ноги і почав з болю гризти землю.

— Нема ради — треба застрілити.

Щось зимного твердого діткнуло кінського уха...

Гук потряс воздухом і Сивий цілим тягаром впав на землю. Скрутив ся, вдарив конвульсійно кілька разів ногами, а відтак випрямив своє тіло і затих.

Нараз із товпи вийшов старий, згорблений гірник. Місто звичайного робітничого одїня мав на собі довгу латану свиту, в руках палицю, а через рамя перевішену торбу. Схилив ся над конем як би хотїв перекопати ся чи вже сконав і шепнув:

— Видиш, старий, нащо ми оба зійшли? А все таки чоловікови красше.... хоч в лоб не стріляють....

І лице старого викривив болючий усміх.....

— 0 —

ВИКИД СУСПІЛЬНОСТИ.

Співайте мені пісню розбурханого моря! Розкажіть мені про меч побідника! Дайте стріл, від котрого потрясли би ся хмари! Бо я хочу забути! Хочу забути!

Вечеріло, коли я стрітив его. Він просив хліба. Був змучений і обдертий. Відійшов заточуючи ся, коли я похитав головою на знак відмови. Що, хліба для викиду суспільности, для бома? Нехай хто иньший дасть ему хліба, подумав я. І потряс головою, — а він поволік ся дальше.

Другі також потрясли своїми головами, коли він просив їх. А годину назад, найшли его мертвого!

Заспівайте мені пісню розбурханого моря! Розкажіть мені про меч побідника! Стріляйте, щоби аж хмари дрожали! Бо я хочу забути. Хочу забути!

Іван Франко.

ГОЛОД.

(Уривок з поеми “Різуни”.)

Кровавий сорок шестий рік
 Клонив ся к осені. Кінчилися
 Вівсяні жнива, наблизились
 Дні віддиху. Де-де волік
 Ще з поля копи до стодоли
 Мужик сумний. Не ласкав був
 Сей рік для нього: ще ніколи
 Він не затамив і не чув
 Про так страшний недорід! Жито
 Хибло, пшениця засвітилась,
 Картофля в перше зогнила....
 Овес іржа присіла. Вбито
 Народну радість! Не котилась
 По полю пісня, тільки йшла
 По селах дума невесела:
 “Помилуй Господи! Тепер
 Прийдець згибати! Вимруть села
 Небавом з голоду! Простер
 Господь гнівну над нами руку!
 Щаслив, хто до нового року
 Дотягне з хлібом, — більша часть
 Хіба дотягне до Покрови!”
 Ні про що більш думок ні мови
 По селах, лиш про те, чи дасть
 Бог чудом деяким пропхати
 Сю зиму. В душах сум і холод:
 Упир мов загляда до хати
 Важкая змора: Голод! Голод!
 Тут плаче жінка: день увесь
 Вона на ниві працювала.
 Копала бульбу: лиш отсесь
 Маленький цебрик накопала
 Здорової — а гниляків
 Ціла гора! День пролетів,
 І з рук їй випала мотика,
 Грудь похолола, і велика
 Жура, розпука і тривога
 Її прошибли. Затряслась

І заридала, й поплелась
Заводячи в село небога.

А он господар на тоці
Весь день без втоми і без тям
Із сином промажав ціпами,
Провіяв намолот і власним
Очам не вірить. Чи ж отсі
Три гарчики, то весь пожиток
Із трох кіп жита? Чи не витове
Колося добре? Не гаразд
Провіяв може, так що часть
Лишив в полові? І з неясним
Страхом, безумний і тремтячи
Він у забаві мов дитячий
Полову ще пересипає,
І шепче: “Ні, се жарт твій, Боже!
Бо щоб над мужиком нещасним
Ти так знущавсь, се бути не може!”

— 0 —

КАПІТАЛІСТ І РОБІТНИК.

Капіталіст їздить треном в приватній карі; робітник їздить в смокин-карі а ще частішє в бакс-карі або попросту мандрує пішки вздовж треки.

Капіталіст їздить автомобілем, що зробив робітник: робітник ніколи не в силі купити собі автомобілі, який він сам зробив....

Капіталіст їсть найліпші страви; робітник дуже часто не має вложити що до рота.

Капіталіст посилає свої діти до найліпших шкіл; робітник не годен своїх дітей посилати до школи, але мусить за молоду запрягати їх до роботи, в якій они опісля коротають свій вік.

Жінка капіталіста вбираєсь в шовки та оксаміти вироблені робітником; робітника жінка мусить ходити в подертих лахах.

Капіталіст приказує робітникови, щоби він сповняв его волю; робітник не може робити того, що сам хоче, а вже про те, щоби капіталіст его коли послухав, нема й мови.

Капіталіст “дає роботу” робітникови лише тоді, коли може на праці робітника заробити; робітник наймає себе до роботи, бо не має знарядів які єму до праці доконче потрібні, отже еслиб не наймив ся, з голоду мусів би умерти.

основно з соціалістичними теоріями і став горячим прихильником і борцем за соціалістичну ідею. Він починає поміщувати свої статті в робітницькій часописи “Праця”, пише популярний виклад про соціалізм, а той настрій що запанував в душі його пробивається найкраще з його поезії “Каменярі”. Поетови сниться ся, немовто він і тисячі таких як він, приковані ланцями до гранітної скали — насильства, неправди, пересудів, лупають — її великими залізними молотами — не вважають ні на жар, ні холод, ні труд, голод і спрагу. Їх молоти гремлять раз враз і вони здобувають пядь за пядею.

І хоч знають що слави ані подяки від людей їм не буде, вони йдуть далі, бо вірять що розіб'ють скалу, що кровю власною і власними кістками, змурують твердий гостинець, вони вірять, що за ними прийде нове жите — нове добро у світ.

А там далеко десь, в світі який вони кинули для праці, поту й мук, за ними проливають сльози мами, жінки і діти, други жаліють їх, чужі насміхаються ся. І у них душа боліла і серце рвалось і груди жаль давив, та проте ніхто з них не пустив молота з рук —

“Нехай прокляті ми і світом позабуті.

“Ми ломимо скалу, рівнаєм правді путі,

“А щасте всіх прийде по наших кістках.

Поет стає в ряди “Каменярів” на шляху поступу.

* * *

З початком 1880 р. Франка арештовано в друге, в Яблонові, коломийського повіту, та вмішано до процесу який вів ся тоді в Коломиї, проти сестер Павлика. Він пересидів три місяці в тюрмі, а після увільнення відставили його шупасом пішки через Станіславів, Стрий, Дрогобич, до Нагуєвич. Сі хвилі належать до найтяжших в життю Франка. Вже до Дрогобича прийшов він з сильною горячкою. Тут впакували його в яму, де просидів кілька годин, а відти хорого повів жандарм до рідного села. По дорозі заскочив їх дощ і промочив до нитки. Франко занедужав тяжко на пропасницю. — Але скоро для важних справ мусів вертати до Коломиї. Ту прожив тиждень в готелі, де написав повість “На дні”, за послідні гроші вислав до Львова до друку, а сам через три дні жив трома центами, що їх найшов на дорозі — а коли і тих не стало, запер ся в своїй кімнаті в готелі і лежав півтора дня в горячці і голоді та ждав смерті. Уратував його від неї оден товариш, що на той час заїхав був до Коломиї. Франко виїхав на кілька тижнів до села Березова в коломийськім повіті — але коли староста довідав ся про те, дав наказ його арештувати — і стараєсь в намісництві, щоб йому заборонено було пробувати в коломийськім повіті.

В осени їде Франко до Львова кінчити університет.

* * *

Поетична творчість Івана Франка, проявляється в тім часі з усією

силою. — “Веснянки”, “Скорбні пісні” “Думи пролетарія”, “Сонети” — ціла маса переводів найзнаменитших європейських поетів — твори політичні, суспільні, економічні і природничі — все се плоди його духа за кільканайцять місяців.

Поет став до праці в ряди “Каменярів” під впливом якогось “голосу з гори”. А сей голос, се голос духа людського, того вічного бунтівника — революціонера.

“що тіло рве до бою,
Рве за поступ, шасте й волю, —

Не вважаючи на царські арешти, ні на попівські тортури, ні на війська з лаштованими арматами, ні на шпівнів — він сильним голосом зове мільони за собою. Той голос чути скрізь — по курних мужицьких хатах, по ремісницьких варстатах, по місцях недолі і сліз. А де тільки рознесесь той голос, щезають там сльози та сум, а

“Сила родить ся й завзяте
“Не ридать, а здобувати
“Хоч сиnam сли не собі,
“Кращу долю в боротьбі.

А щож говорить поет до України, до свого народу:

“Вона так гарна, а про те
Так нещаслива, стільки лиха
Знесла, що квилить лихо те
В її кождіській пісні с тиха.

Але на любов до України, глядить поет не тими вузькими очима тодішнього галицько-українського громадянина, — глядить на ню очима каменяра волі і поступу — соціяліста:

“І чиж перечить ся любов (до України)
“Тій другій а сьвятій любови
“До всіх, що лють свій піт і кров
“До всіх, котрих гнетуть окупи?
“Ні, хто не любить всіх братів
“Як сонце боже, всіх зарівно,
“Той широ полубить не вмів
“Тебе кохана Вкраїно!

Були у нас письменники поети, що теж хвалили ся своєю любовю до рідного краю, та вони любили в ньому красу природи і зовсім забували про муки живих людей. І через те село здавало ся їм мало не раєм, без лиха. Вони розказували, як там гарно сонце сходить, пташки шебечуть, вода журчить, як то жайворонок приспівує орачеві в полі, як здорові всімхнені жінці і косарі кладуть покоси золото-колосого збіжа.

Але видючим очам Івана Франка, зовсім що инше видко було — його ніжне серце чуло якто в тім пеклі, що його галицьким селом називають, спів соловія заглушує плач голодної дитини — а то чудове огня-

не сонічко як вигляне досвіта на землю, то вже застане при роботі тисячі тих невільників, що то паньськими наймитами зовуться:

“Недостаток і тяжка робота зморщками вкрили чоло його, в подолі і труді пережив вік цілий — в нужді безвихідній погорді і печали. Щоб жити, він жите й волю власну і силу — за хліба кусник предає. Він зрібною сорочкою окритий, на нім мов на старці пошарпана свита, бо наймит він, слуга — оре чужу ниву

Він під кровавий ллє

Панам панованє дає.

А в своїй поемі “Хлібороб” кличе поет:

“Гей хто на світі краю долю має,
 “Як той що плугом сьвяту землю оре?
 “Сьвятую землю в банку заставляє,
 “В довги впадає, як в бездонне море,
 “І поти беться аж остатня рація
 “На него снаде — ґрунту ліцитація,
 “І поки в найми не пошкандибає —
 “Гей, хто на світі краю долю має?

*

*

*

В 1881 р. не маючи з чого удержатись у Львові, виїздить Іван Франко до Нагуєвич, там перебуває на весні тиф, а після подужання працює коло рілі — та глядить власними очима на мужицькі гаразди.

За той час написав поет кілька поем — що їх назвав: “Галицькі образки”.

От вони:

В шинку сидить і не горівку колишний ґазда — тепер старець. Прсцесував дідича, за громадський лїс. — Громада процес програла — а його поле хата і сад — пішли на кошта процесу. Тепер жінка мре з голосу на переднівку, діти в службі — а він заливає грижу горівкою.

А другий образець. Заголовок його “Великдень”. Хлопчина — сирота робив до сьвят в ґазди. В суботу заплатили, а на сьвята не просять. А в нього ні хати, ні родини. Пішов до корчми — пересидіти сьвята. Коби скорше минули — по сьвятах знов треба шукати роботи. Яка іронія. Сьвята, — Великдень — стільки радости в кожному серцю — а той хлопчина — каже: “Коби скорше по сьвятах”.

Або той Іванко, що йому панич обіцяв дати “дзіньо” — ґалаґан — як побіжить за ним по снігу і зловить його. Панич був в черевиках — а Іванко босий. За тиждень

“В труні тихо спить Іван

“Не бажає більше нич:

“В ручці має ґалаґан

“Той, що дав йому панич.

А та баба Митриха, що вмирає в куми в сїнях — коли того самого дня прийшла пошта до громади — що її одинокий син загинув на війні в Боснії.

І ще один образок.

В Бориславі завалилась штольня — засипало робітника. І девять годин конав він — девять годин чути було крик його — але ніхто не пробував приложити рук до ратунку. І поет питає — за що тільки муки — він же за весь свій вік не взнав

“Девять годин розкішних,

“ Девять новин потішних

“В вічній нужді, сльозах вічних

“Весь свій вік не жив, конав?.....

Змушений заробляти на життя писанєм Франко перериває університетські студії а працює при видавництвах “Діло”, “Зоря”, дописує до польських часописів, що прихильно відносились до української справи. 1889 року втретє арештують його і держать 10 тижнів в арешті без ніякої вини. По увільненю приступає враз з Павликом до видавництва дуже гарної часописи “Народ” — а відтак 1890 закладають радикальну партію. По двох роках передає Франко редакцію Павликови, виїздить до Відня кінчити студії і здає докторат. Але коли подав ся на посаду професора університету у Львові, тодішній намісник — граф Бадені не хоче згодитись на се, щоб таке визначне місце займав чоловік що три рази сидів в тюрмі, чоловік таких радикальних поглядів як Франко.

Зі своїми визначними здібностями міг Франко зробити кар'єру і добре забезпечити життя собі і своїй родині. Але не на се здобував освіту хлопський син! Він, той пророк, що веде свій нарід, до обіцяної землі де

“Все найкрасше, найвисше, що знав я у тебе вкладаю”

“Ти мій рід, ти дитина моя

“Ти вся честь моя слава

“в тобі дух мій будуще мое

“і краса і держава.

І колиб ти народі мій знав

Чого в серці тім повно!

Як би ти знав, як люблю я тебе!

Як люблю невимовно!

Кличе поет до свого народа.

Велику книгу требаби написати, якби хто хотів докладнійше вглянути в громадянську і політичну, літературну і наукову діяльність Франка, тому з найбільшим правом сказати може він нині до українського народа:

Я весь вік свій, весь труд тобі дав у незломнім завзяту,

Підеш ти у мандрівку століть з мого духа печатю!

Іван Франко.

НАЙМИТ.

В устах тужливий спів, в руках чепіги плуга,
Так бачу я його;
Нестаток і тяжка робота і натуга
Зорали зморцками чоло.
Душею він дитя, хоч голову схилив
Немов дідусь слабій,
Бо від коліски він в недолі пережив
І в труді вік цілий.
Де плуг его пройде, зелізо де розрив
Землі плідної пласт,
Там незабаром лан хвилясте жито вкриє,
Свій плід землиця дасть.
Чому ж він зрібною сорочкою окритий,
Чому сірак, чуга
На нім мов на старці з пошарпаної свити?
Бо наймит він, слуга.
Слугою родить ся, хоч вольним окричали
Богатирі его;
В нужді безвихідній, погорді і печали
Сам хилить ся в ярмо.
Щоб жити, він жите і волю власну й силу
За хліба кусник продає,
Хоч не кормить той хліб і стать его похилу
Не випрямить і сил не додає.
Сумує німо він, з тужливим співом оре
Те поле, оре не собі,
А спів той наче брат, що гонить у серця горе,
Змагатись не дає журбі.
А спів той, то роса, що в спеці підкріплює
На пів зівялий пвіт;
А спів той — грім страшний, що ще лиш глухо грає,
Ще з далека гримить.
Т а поки буря ще нагряне-гromовая,
Він хилить ся, проводить в тузі дни,
І земельку святу як матінку кохає,
Як матінку сини.
Байдуже те ему, що для добра чужого
Він піт кровавий лє,

Байдуже те єму, що потом труду свого
 Пана́м панова́не дає.
 Коб лиш земля, котру єго рука справляла,
 Зародила опять,
 Коби з трудів єго на других хоч спливала
 Небесна благодать.

* * *

Той наймит — наш народ, що поту лє потоки
 Над нивою чужою.
 Все серцем молодий, думками все високий,
 Хоч топтаний судьбою.
 Своєї доленьки він довгі жде столітя,
 Та ще надармо жде;
 Руїни перебув, татарські лихолітя
 І панщини ярмо тверде.
 Та в серці хоч і як недолею прибитім
 Надія кращая живе;
 Так часто під скали тяжезної гранітом
 Нора холодна бє.
 Лиш в казці золотій, мов привид сну чудовий,
 Він бачить доленьку свою,
 І тягне свій тягар, понурий і суровий
 Волочить день по дню.
 В століттях нагніту єго лиш ратувала
 Любов до рідних нив;
 Нераз дітей єго тьма тьменна погибала,
 Та все він пережив.
 З любовою тою він мов велитель той давний,
 Непоборимий син землі,
 Що хоч повалений, опять міцний і славний
 Вставав у боротьбі.
 Байдуже, для кого — співаючи він оре
 Плідний, широкий лан;
 Байдуже, що він сам терпить нужду і горе,
 А веселить ся пан.

* * *

Ори, ори й співай, ти велитню, закутий
 В недолі й тьми ярмо!
 Пропаде пільма й гнет, обпадуть з тебе пута,
 І ярма всі ми порвемо.

Не даром ти в біді, пригноблений врагами,
 Про силу духа все співав,
 Не даром ти казок чарівними устами
 Їго побіду величав.
 Він побідить, порве шкарлущі пересуду,
 І вольний, власний лан
 Ти знов оратимеш — властивець свого труда
 І в власнім краю сам свій пан.

— 0 —

Сем. Канс.

Годжові Казки.

Турки приписують всі свої історії і байки Нар-ед-дін-Годжі. Він сам мав бути вченим в релігії і мав бути турецьким сьвящеником. Межи иньшими розказують про нього такі історії.

Одного дня Годжі дуже не хотіло ся говорити звичайної щоденної проповіді в мошеї (турецька церква). І промовив до зібраних вірних просто в сей спосіб:

“Очевидно, ви, мої вірні Музулмани, знаєте про що я хочу говорити.”

А як Годжа перевав проповідь, чекаючи відповіді, зібрані закричали одногolosно: “Ні, Годжо, ми не знаємо!”

“Ну, як ви не знаєте, то я не маю вам що говорити” — сказав Годжа і зійшов з проповідальниці.

Другого дня він промовляв до вірних так: “Чи знаєте, вірні Музулмани, що я нині хочу говорити до вас?” Вірні боялись, що він знов не буде говорити проповіді, як скажуть, що не знають і тому, відповіли в оден голос: “Так, Годжо, ми знаємо!”

“Ну, як знаєте, то я вам немаю що говорити” — сказав спокійно Годжа — бож очевидно, що не потреба.”

І він знов зійшов з проповідальниці на велике невдоволене вірних.

Третого дня Годжа почав проповідь так: “ Чи знаєте ви, вірні Музульмани, що я нині буду говорити?”

Зібрані бояли ся, аби їх розчароване не спіткало по раз третій, нарадили ся і тепер на питане Годжі одні відповіли: “Ні, Годжо, не знаємо!” А другі кричали: “Так, Годжо, ми знаємо!”

“То добре!” Годжа каже — як межи вами є такі, що знають, що я буду говорити, а другі не знають, про що я буду говорити, то най ті, що знають, скажуть тим, що не знають!” і зійшов скоро з проповідальниці.

З того оповідання випливає наука, про яку часто забуває духовенство. Ся наука така: Як не можете знайти щось вартісного до говореня, не пробуєте і не ображайте так зібраних вірних.

Друга історія про Годжу така:

Годжа учив дітей в парохіяльній школі. Навчав часто своїх учеників, що як він чихне, вони мають зложити руки як до молитви і кричати разом “Дай вам Боже, довге житє, Годжо!” І ученики робили се слухняно завсїгди, коли лиш Годжа чихнув.

Одного дня потонуло ведро в парохіяльній керниці. Мудрий Годжа не дозволив жадній дитині лїзти в керницю, але рішив ся лїзти сам. Спустив ся в керницю по шнурі, наказавши перед тим хлопців, аби витягли його, як він потягне 3 рази за шнур. Полїз Годжа, добув ведро, сїпнув за шнур, потягнули хлопці. Вже був близько верху, вже протягав руку, щоби вхопити ся за цимбринє, та в тїй хвилі чихнув з усеї сили! Хлопці зараз пустили шнур, зложили руки, як до молитви і в оденголос закричали: “Дай вам Боже довге житя, Годжо!” А бідний Годжа тимчасом полетїв в керницю зі страшним гуком і побив собі голову і не одну кістку....

Наука з того аж занадто ясна.

А про Годжового осла і про Годжову правдомовність оповідають таку історію:

Прийшов раз Годжів приятель до Годжі позичити осла. “Жаль мені дуже” — каже Годжа, (який не хотїв позичити осла) — “але мого осла нема дома; я вчора наняв його на нинішний день.” Та, на нещастє в тїй самій хвилі, осел заревїв голосно і завдав брехню словам Годжі. “Щож се, Годжо?” питає приятель “ти кажеш, що осла нема дома, а він тимчасом реве устайни!” Та Годжанє дав ся збити сим і каже поважно: “Мій пане, не понижайте ся аж так низько, аби вірити радше ослови чим мені — своєму ближньому, всечеснійшому Годжі з такою довгою сивою бородою!”

Народови тяжко зрозуміти науку з сеї байки. Наука така: “Кожний осел зрадить себе якимсь невластивим знаком. Осли повинні давати бачити ся, але не повинні давати чути ся. Мудрий чоловік ховає свого осла, як позичайко приходить.

Годжу мали за найученійшого чоловіка в цілїм місті і кождий радив ся його. Раз велике число вірних питало ся його: “Коли, о Годжо, буде кєнець сьвіта?” “Ой” — відповїв Годжа — “питаєте мене про щось труднійшого! Се питанє дуже легко відповісти. Коли умре моя жінка, тоді буде кєнець половини сьвіта, а коли я вмру, тоді буде кєнець цілому сьвітови.”

Які Права Мають Робітники?

Народна кривда, як се море безкрає. Зі всіх кінців української землі, з Угорщини, Галичини, Буковини, Росії нужда загнала мужиків та робітників за далекий океан. А прийшовши тут, в погоні за хлібом розетялись они по безмежних просторах. І де їх нині не знайде? По майнах та фабриках, по фармах та лісах, по горах та долинах, на суші і на воді, по великих містах і по найбільше віддалених від цивілізації закутинах та кемпах, — усюди є нині Українці в Америці. На півночі і полудні, на сході і заході, — усюди їх найдеш. І зі всіх сторін долітає від них голос скарги на всякі кривди, які они мусять зносити та просьба о полич в нещастях: бо там відорвало одному ногу, окалічило на все, а там майна або каменолом засипали кількадесять земляків, а ще в иньшій місци робив чоловік кілька місяців на фармі, по чім його прогнали не заплативши ему ні цента.

А ось ще иньший щасливіший від других за кілька літ тяжкої надлюдської праці та скрайної ощадности зложив собі кількесот доларів і захоїв купити собі кусень землі, але безсовісні шпекулянти продали ему лише 14 акрів, хоч він заплатив за 64 акрів.

Ще иньший виїхав з села до Америки на заробітки, зіставивши землю і господарство, але оден з братів забрав і землю і господарство а жінку і діти вигнав, викинув на улицю.

І так дальше і дальше. І стоїть наш бідний імігрант, безрадний та шкробає ся в голову. Бо і щож иньшого ему робити? Языка, ні тутешних звичаїв ні законів він не знає і чужий він усеу, що вколо него.

Тому, щоби бодай намітити відповіді на деякі питання, з якими наш імігрант щоденно стрічаєсь, подаємо кілька загальних інформацій в отсїм нашім календарі. Кожу однак тих інформацій за мало, хто потрібує докладніших пояснень, може звернути ся до редакції “Народної Волі” (на адресу: “Народна Воля”. 315 Норт Вашингтон Евеню, Скрантон, Па) а, если лише буде можливо, дістане ширу пораду у своїм клопоті.

Права робітників.

Загалом робітнича кляса Америки, як і всего світа, має лиш право сотворювати всі богацтва краю і умирати передчасною смертю не лишивши своїй сімї в наслідстві нічого, крім мук і стражданя.

Але сучасний наємний раб занадто вигідний робітник, щоби держава не дбала про його спосібність до праці. Тому й закони Америки, хоть пишуть їх не дійсні народні представителі, дбають про сяке таке збережене робочої сили. В погоні за робітничими голосами від часу до часу вносять законопроекти про поправи бутя робітників. Сюди треба зачп-

слити ті численні закони про ограничене денної праці до 8 годин, ограничене тижневої праці жінок у фабриках до 54 годин і такі другі.

Але капіталісти видумали способи, якими вони легко позбавляють робітників всієї користи зі законодавства прихильного робітникам.

Право організації робітничих союзів.

Робітники мають право організувати ся в союзи для взаємної допомоги, уряджувати страйки і навіть намовляти других робітників не бути страйколоматами, але лиш намовляти. Заборонений законом бойкот т. є. зазив не купувати в промисловців, які відносять ся неприхильно до робітничих союзів і наймають “скебів”.

Але треба замітити, що в Америці судове рішення стоїть над народним законодавством. Тому також страйки і розставляне “пикетів” які мають пильнувати, чи хто не йде ломити страйку, часто суд признає незаконними.

“Інджонкшен”.

В сей спосіб навіть таке, що не передвиджено ніякими законами, осягає ся при помочи судового наказу — “інджонкшен”. Таким судовим наказом забороняє ся робітникам збирати гроші для піддержки страйкарів, розставляти “пикети”, організувати робітників до страйку і т. д. Нарушене такого наказу потягає за собою арешт за “нехтоване суду”.

Про ушкодження при роботі і про винадгороджене.

В 24 цивілізованих краях, включаючи в се навіть Росію, існують закони о винадгородженю робітників за ушкодження, звичайно винадгороджене видають без судових процесів. Але свободна республіка Сполучених Держав Північної Америки не належить під сим взглядом до цивілізованих країв. Пояснене сего — хоть як дивно сказати — находить ся в преславній конституції Сполучених Держав, написаній тому 126 літ. Великий акт політичної свободи американського народа зачинає ся таким вступом: “Ми, народ Сполучених Держав, в ціли витворення більше удосконаленої звязи, обеєпечення справедливости і внутрішнього спокою, організації загальної оборони, попертя загального добробуту і охорони благ свободи для нас і наших потомків, начеркнули і установили слідуючу конституцію Сполучених Держав Америки”.

Перший уступ тої конституції звучить: “Вся законодатна власть, установлена отсим, поручає ся конгресови Сполучених Держав, який повинен складати ся зі Сенату і Палати представників.”

Таким чином, після слів і духа конституції всі закони повинні походити від двох галузей Конгресу, Нижньої і Висшої Палати.

Кождий “Стейт” відповідно до своєї спеціальної конституції, має також нижшу і верхню палату народних представників з властію законодатною.

Але в сути річи — ті “народні представителі” не є виразниками народних потреб.

Законодавці ті вірні виразники стремлінь, ідей і рабівничих похотей тої класи, котра своїм могутим політичним і економічним впливом шле їх в законодатні комнати.

Але ні Конгрес ані законодатні палати осібних стейтів не можуть видавати законів, противних словам або духови конституції, яка є основним законом.

Автори застарілої конституції і всіх додатків до неї журили ся о забезпеченні приватної власности. Томуто конституція має осібний уступ, який каже, що “ніхто не може бути позбавлений життя, свободи і приватної власности без потрібного на се рішення суду”.

Ся основна постанова конституції є вихідною точкою всякої законодатної роботи і обмеженням влади повіреної народним представителем.

Сей правний погляд був-би зрозумілий (коли признати боже право на приватну власність), колиби не існувало друге право, право дане судом, або радше право присвоєне судом. Се право пояснити слова і дух законів.

Житє чоловіка, як ми бачили в горі, сьвяте ненарушиме, але суд може позбавити вас сего усьвяченого дару...

Як власне сказано, суд рішає про законність страйків, “пикетів” і т. д.

Виходячи з тої точки погляду американський суд признає закони о винадгородженю робітників без суду, — противними словам і духови конституції.

Якби закон наказав властителям фабрики, копальні, желізної дороги і т. п. винадгороджувати свого робітника за понесені ним в часі роботи ушкодження, або родину його за утрату кормителя — без ходження по судах, се булоби після розуміння американського суду порушенням конституційних прав пана-працьодавця, — се значилоби конфіскувати, позбавляти його приватної власности без рішення суду.

І тому потерпівший робітник мусить в кождім осібнім случаю шукати винадгородження через суд. І він повинен доказати таке:

Перше: неосторожність пана т. є порушене ним закона, який домагає ся, аби він дав робітникови безпечне місце роботи, належні средства до роботи, пригідні до її виконання т. з. справні машини.

Друге: Брак якого небудь недогляду або неосторожности по стороні його самого, себто робітника, якіби могли спричинити ушкодження.

При тім, необережність другого робітника, яка послужила причиною ушкодження товариша в роботі, позбавляє ушкодженого товариша права пошукувати страт від пана.

Але се все висше сказане ще не вистарчає, аби робітник, мав право на винадгородженє за розбите житє: він ще повинен доказати: що наймаючи ся до роботи, він не піддавав ся добровільно ризикови, полученому з роботою, т. з. він має доказати, що він не сподівав ся, що при роботі в шахті може бути обвал; що працюючи при счіплюваню возів ьїя в жаден спосіб не сподівав ся сього, аби вози йґо роздавили, аби остра пила могла обрізати йому палець, або цілу руку, або ногу при найменшій його недоглядї, словом, що він не приймав на своє ризико і відвічальність всього того, що так тісно звязане з небезпеками його роботи.

В послїдних часах, починаючи від 1909 року завдяки натискови робітничих союзів і під впливом домагань, поставлених соціалістичною партією, у многих стейтах заведено улїпшеня в робітничім законодавстві. Так пр. в стейті Нью Йорк заведено в р. 1909 закон, котрий зробив більший переворот в праві робітника до відшкодованя; після того закона облекшено багато утруднень висше згаданих.

В 1910 році переведено в Нью Йорку закон о примусовім випагородженю робітників в галузях праці, знаних зі своєї небезпечности. Але висший суд стейту признав той закон противним словам і духови конституції Сполучених Держав і держави Нью Йорку. Помимо сего рішення Нью Йорського суду, кілька других держав завели у себе закон о винадгородженю та обеспеченю робітників.

Але винадгородженє се дуже недостаточне для робітника, бо оцінка утрати рук, ніг, пальців і т. д. безпощадна і просто нелюдська, — пр. в стейті Нью Джерзі за утрату вказуючого пальця означена половина заплаи за 30 тижнів. Отже: робітник, що дістає 10 долярів на тиждень, дістає за той головний палець — 150 долярів. А за другі пальці ще менше, за мізильний діставби у сім випадку лиш 75 долярів.

Дійсно: хлїб дорогий, а житє робітника, що витворює багатство сьвіта — надто дешево цїнить ся.

—0—

Одень Американець вислав письмо до сусїдного міста, а на его конверті написав таке:

“Просить ся пана почтара передати се письмо котрому небудь чесному адвокатови в вашім місті.

В десять день пізнїйше письмо вернуло назад зі слїдуючою допискою:

“Нема тут такого.”

А. Руцевич.

Ж Н И В А.

Був теплий серпневий ранок. Веселе сонце показало ся, висунуло ся з мягкой постелі білих хмарок і посилало на землю своє довге і тепле проміння. А срібна роса в їх теплі скоренько щезала, гинула. Кругом пташки веселим щебетанєм витали розбуджену днину.

I.

Показали ся громадки людей, що йшли в поле з косами на плечах, а за ними поспішали гуртки дівчат. Се був день жнив.

Вітрець пробудив ся з нічного сну таї легенько колисав лани дозрілого збіжа, а повне, тяжке колосе клонило ся до землі.

Усе будило ся і приготівляло ся до денної праці.

Час жнив в житю рілника стоїть на першій місці. Сї горячі дні додають людині енергії, порушають його почування.

Можна сказати, що одні очікують сих хвиль зі страхом, а інші навіть нетерпеливлять ся, очікуючи. І відважно приспособляють ся до праці і тихо шепчуть: жнива вже не далеко, або: жнива вже зачали ся. Але та праця, праця женців дуже тяжка!...

*

*

*

Наймити і поденники Мікайтиса також ішли до праці, але йшли по-мало та з тиха розмовляли. Йшли так, може з привички, може не хотіли зараз з рана висилувати ся, а може їх лякав величезний лан жита... Йшли, сумно понуривши голови, а особливо Кайлюс, наймит Мікайтиса, сумно звів голову і думав глибокі думки. На переді йшли парібки, за ними поденники, а на кінці дівчата з серпами і весело сьміяли ся. За ними йшов й сам Мікайтис.

Косарі дійшли до зрілого лану збіжа, станули, поскидали верхні убраня і, розглянувши ся і поостривши коси, поставали один за другим і почали косити. А жито лиш затрясло ся, безнадійно хилило колосе і падало на чорну землю. Сонце почало чимраз сильнійше пригрівати.

З початку чути було веселі розмови і сьміх, але по якімсь часі настала мовчанка. А сонце пекло чимраз більше і більше. Всі замовкли, лише час від часу задзвонила коса до каменя і шуміло падаюче жито. Чимраз частійше женці обтирали рукавом зрібної сорочки піт, що плив з чола по лицю щораз частійше виривав ся їм з грудний стон або оклик нетерпеливості.

Настало полудне.

II.

По обіді шукали помучені женці холодку в тіни, щоби трохи відпочати.

Кайлюс і Кірка, наймити Мікайтиса, також сховали ся в тіні розлогого дерева і курили люльки.

— Ми остро нипі драли, аж моя сорочка ціліська мокра — говорив Кірка.

— А так... — зітхнув Кайлюс.

— Ще можна би витримати, як би не було так горячо.

І знов замовкли і лише випускали з уст великі клуби диму. Кірка підпер рукою голову і задивив ся в даль, в поле, де вже стояло багато штирт, а Кайлюс спустив очи на землю і, не знати о чім, думав.

— Дуже тяжко мусить людина працювати на тім сьвітї — зачав говорити Кайлюс по довгій мовчанці і все дивив ся в землю. — Менї аж руки задеревіли від коси. Але се, здасть ся, не всі мусять так гарувати. Одні легко працюють, а гроші мають, а є навіть такі, що нічого не роблять, а живуть. А ти гаруй, муч ся і як не маєш нічого так і не будеш мати.

— Правду кажеш — potwierдив Кірка — от як і сей господар, чи він працює? Ні! І нині приволїк ся за нами, заложив руки і тільки проходить ся, аж злість бере, як дивиш ся. — Він плюнув, підложив під голову шапку і витягнув ся на траві.

Кайлюс пішов за його прикладом і незадовго оба заснули. І снить ся Кайлюсови сон. Він скоренько косить жито, хоче виминути других косарів, але вони все поступають вперед, а він лишаєть ся позаді. А на боці стоїть Мікайтис і сьмієть ся з його безсиля. То знова він бачив діти, що тягнули його за поли і кричали: “Хліба, хліба!” Потім він ішов дорогою і знайшов мішок гроший, а якийсь насьмішливий голос шептав йому до уха: “Се для тебе сї гроші, за твою тяжку працю; не будеш терпіти більше голоду.” Та незадовго і се зникло з перед його очий.

І він знов бачить спадисту дорогу, котрою їде віз, повний людей. Як віз приблизив ся, Кайлюс побачив, що замість коний було запряжених багато людей. Колеса возу глибоко грязли в піску, а порох покривав всіх грубою верствою.

Кайлюс задрожав, як віз приблизив ся до нього. Він побачив страшний образ. Великий віз був переповнений богатими панами, що розглядали ся по околиці. А поганяв Голод! Лице сухе, очи страшні, а черево гей дошка, на нїм тіла майже не було, лише шкіра і кости. Голод бив безнастанно людей, що тягнули віз, навіть гірше періщив як худобу. А вони останніми своїми силами тягнули віз, навіть не оглядали ся по за себе. Їх лица горіли, були червоні, облиті потом. А пани — одні весело розмовляли, а другі — і тих було менше — зраджували своїми поглядами перестрах, недовіре.

Хоч пани мали вигідно уряджені місця до сидження на возї, одначе при першім лїпшій потрясеню могли дуже легко випасти. Як приходило ся їхати під гору, пани цілком не думали, щоби злізти з воза і помочи

Його тягнути і зробити полекшу тягнучим. А ті падали з умученя, Голод немилосерно сік їх нагайкою по лиці, по голові і не давав їм ні хвилинки спочинку. Часом трапляло ся, що при з'їзді з гори котрийсь з панів при скорій їзді або потрясеню злітав з воза, Тоді Голод закидав йому шнур на карк і запрягав до воза. Пани дивили ся на се як на найбільше нещастє. І такий понижений, перестрашений пан мусів тягнути разом з другими нещасливцями.

Але Кайлюс побачив, що пани думали не лише о собі, а навіть дуже сердечно журили ся судьбою тих людей, що були замінені на звір'ята. Сидячи на возі часто виповідали своє співчутє для сих, що тягнули їх віз, а особливо тоді, як котрий з браку сил падав, не вспів піднести ся і діставав ся під колеса. А се трапляло ся досить часто. Тоді пани, переняті жалем та співчутєм обв'язували їх рани і знов запрягали нещасливця до ярма. Коли підчас їзди в гору Голод бив немилосердно людей — пани криком і радами старали ся додати їм сили і охоти. То знова вмовляли в них, що за їх терпеливість і працю Господь Бог сторицею заплатить їм в небі, де знайдуть щастє і волю. Сї пани не були би так журили ся про судьбу своїх робітників, як би не страх перед поверненем ся і стратою своїх сиджень.

Кайлюсови почало здавати ся, що Голод гейби навмисно завертає в його сторону. Його огорнув страх. А за хвилину страшний погонич зловив вже його за рамя і закидав шнур на шию і сьміяв ся:

— Кайлюс, Кайлюс, йди до роботи!

Він хотів втікати, але не міг порушити ногами, хотів кричати — не міг видобути голосу.

Нагло пробудив ся.

— Алеж ти заснув, я ніяк не міг тебе збудити — говорив Кірка і тягнув Кайлюса за рамя, — я думав, що вже не збуджу тебе. І господар приходив тебе кликати.

— Чи поїхав? Де віз поїхав? питав перестрашений Кайлюс і кругом розглядав ся.

— Хто поїхав? Тобі снить ся? Бери скорше косу, вже всі коло збіжа.

Кайлюс поспішно взяв косу, був наляканий і обтирав потом залате лице...

III.

По полудни сонце пекло дальше; вітер втих і де-неде відзивав ся пташок.

Люди по короткім спочинку знова взяли ся до праці.

Кайлюс, як і другі, широко махав косою і не міг забути про сей дивний сон. Аж тепер зрозумів, чого мусить так криваво працювати.

— Так, се Голод змушує нас до сеї праці неволі, — ворохтів під

носом — ми мусимо працювати в поті чола на хліб для дармоїдів, що зависли нам на шиї і з'їдають овочі наших гірких трудів; то тому така тяжка боротьба з Голодом, що витискає тільки сліз навіть невинним дітям.

— Здорово береш, Кайлюсе! Недавно ти ще був позаду, а тепер уже догонив всіх — почув Кайлюс за плечима. Його переняв наглий ляк, мало не випустив з рук коси. Він почув такий голос, яким говорив до нього Голод в сні. Він моментально обернувся і побачив перед собою господаря.

— Ха-ха-ха! Чого ти так налякався, що аж дрижиш...? Чи мене так боїшся? — питає господар і усьміхався.

— Ні, се лише так... — затинався Кайлюс і почав косити ще з більшим завзяттям.

І косив, скільки було сили, не розглядаючи навколо себе, лиш час до часу дивився з коси на господаря.

А перед його очима все стояли спочені, нужденні лиця людей-невільників, що тягнули віз з панами і страшний Голод з витягнутою нагайкою.

ДОБРИЙ “ДЖАБ”.

“Знаєш? Я вже маю “джаб!”

“Ов! Який?”

“Зістав “форменом” при безробітних!”

Що значить організація.

Що нині, коли капіталісти єднують ся в могуті спілки для охорони своїх власних інтересів, доконче потреба й робітникам лучити ся разом, про те мабуть ніхто або дуже мало хто сумнівав ся. Але не кожному ясно, які користи впливають для робітників з їхніх організацій, як зі зростом тих же організацій, зростають здобутки робітників в борбі з капіталістами. Докладну статистику в сїм напрямі подав нам Союз металевих робітників в Німеччині. Ось тут деякі числа з неї.

Рік	Число з'організованих робітників	Число рухів		
		цінникових страйків, лакавтів	Число виграних	Число програних
1904	198.964	433	375	58
1905	259.693	549	492	57
1906	335.075	950	878	90
1907	362.204	1.049	959	90
1908	362.073	606	533	73
1909	373.349	692	627	65
1910	464.016	1.353	1.285	68
1911	515.145	1.687	1.583	104
1912	561.547	1.772	1.673	99

З повисшої таблички бачимо, що зі зростом числа з'організованих металевих робітників з 198 тисяч на 561 тисяч число непорозумінь між робітниками а капіталістами зросло з 433 аж до 1,772, число невдачних борб піднесло ся лише з 58 до 99, між тим як число удачних борб підскочило з 375 аж до 1,673.

Іншими словам, чим більше членів малі згадані металеві юнії тим були смілійші домагати ся від капіталістів поліпшеня свої долі і тим частійше вигравали справу.

То саме що стало ся в Німеччині, діє ся щоденно всюди. Чим ліпше з'організовані робітники, тим успішнійше і з більшою користею можуть бороти ся зі своїми визискувачами, а колиб усе робітництво було з'організоване — визискувачів — зовсім не стало би.

— 0 —

Не йди Грицю, на лід з паном,
Знай се в осторогу:
Пан поховзнесе, а за него
Хлоп зломає ногу.

С. Г. Оренбурський.

КУРОЧКА.

В темній кімнаті батюшки перед іконами ярко горіла лампада, а при ній батюшка читав правила, готовлячись до сьвяточної служби. Лице у батюшки було худе, подовгасте, а вузка рудава борода робила вигляд єго ще довшим. Батюшка зітхав, бив поклони і знов вичитував поспішно із книжки старославянські слова. Кухарка час від часу заглядала крізь двері у кімнату, де батюшка молив ся, і вернувшись назад у кухню говорила мужикови, що вже давно і терпеливо стояв під дверима з сорокати узликом під пахою:

— Молить ся.

— Все еще молить ся?

Мужик зітхав.

Він був худий, наляканий, забитий і гейбй весь общипаний; не лише кафтан єго був весь полатаний, але на латах були ще другі лати, а місцями крізь шви біліла ся сорочка. На голові волосє стояло в гору, так само сторчали невелика борідка та вуси, і очи сиділи близько одного другого.

— І любить він молити ся! — сказав мужик після довгої хвилі.

Кухарка мовчала.

За вікном вечер переходив в ніч і вже предмети почали зливати ся разом в одну темну масу.

Час минав вельми поволи.

— Ма-рі-я — почув ся з кімнати тонкий, високий голос.

— Скінчив! сказала скоро кухарка. І з поспіхом побігла в кімнату.

За хвилю вийшов до кухні батюшка і зімнявши в кулак бороду, пильно поглянув на мужика.

— Бачу щось наче принос? Чи не на весіля заносить сз?

— А так, батюшка. Давно вже дожидаю.

— Щож робити, чоловіче добрий, що робити.... бачиш, розмавляв з Богом. Ну, кажиж бо, хто і з ким женить ся?

— Сина женю.

— Павла? Ти Куракин, мабуть?

— Так батюшка.

— Знаю, знаю.... ну щож, се добре. Парубок гарний. Давно час було женити. А когож він бере? чи не вдовину дочку?

— Єї.

— Марійку?

— Марійку, батюшка.

— Дуже добре. Дай Господи!

Батюшка оглянув ся кругом по кухні.

— А курочка де?

Настала хвиля мовчанки.

— Батюшка, — налякано почав мужик і похнюпив голову.

— Які у нас курочки! Ми самі наче птиці живем: сьогодні ситі, завтра голодні.

Батюшка засьміяв ся.

— Ну, і чудака з тебе Куракин... як розсьмішить чоловіка! А мені бач і сьміяти ся після правил не вільно; щож се, буду вінчати зазулю з яструбом.... Хе-хе? Ну, але жарт в сторону, а я скажу просто, що без курочки не мож! Сам ти роздумай: чи можна з молитви слово викинути? Так само з обичаю. Не я завів сю установу...

— Батюшка...

Батюшка замахав руками.

— І не кажи... не можу!

Опять мовчанка.

— Добре, батюшка... куплю у сусідки, завтра принесу.

— Ось козак, Куракин! Приємно з чоловіком побалакати. А в діякона був?

— Ні ще.

— Зайди.

І батюшка підніс в гору палець.

— І курочку також.

— Господи..... та звідкиж я їх наберу! — скрикнув мужик.

Батюшка нахмурился.

— Не дратуй ти мене, Куракин, не вільно мені після правил гнівати ся... спокій в душі повинен бути. А ти говориш дурниці! Ну, як жеж ти до такого великого діла приготуєш ся... а курочки не роздобув!

— Батюшка, таж ми усі голі!

— Голі ми справді і є, себто голими родим ся, але при помочи божій поростаємо помаленьки. Ти лише моли ся... а Бог тобі певно допоможе. Без курочки до діякона і ходити нема чого тай не гарно. Він також мусить час тратити, в метриках порпати, то що. Всяка праця потрібує заплати. І за труд ему ти вручи...

— Скільки?

— Карбованця... як приписано.

— А за вінчанє, батюшка, скільки?

— Ну, щож ти еще питаєш... шість рублів як від кожного. І рубля за свічки.

Мужик постояв, помовчав.

І нараз з грюком кинув ся на землю.

— Батюшка! Татуню рідний!

— Встань, встань, встань, захвилював ся батюшка — що ти... тільки Богу належить кланяти ся! Встань, кажу....

Але мужик не піднімав ся.

— Отче!... Вся надія, Господи! говорив він крізь сльози, — син... мій син... Павлусь... служить за двацять три рублі на рік! Розсудіть... шість рублів! Як, звідки? Я сам від уст собі віднімав... думав.... оженю... поможе Бог... думав, змилює ся батюшка... а оно....

Він припадав головою до чобіт батюшки.

— З богатих возьми а мені попусти децю... дайте оправити ся... я надгороджу! Спусти! Таж в мене тільки...

— Встань! — вже строго сказав батюшка, а то і балакати не буду!

І він схвилювано забігав по кухні.

— Ви всі так, — говорив він, — коли мужик підняв ся і знов став коло одвірка зі змученим, повним болю виглядом на лиці. — Як би вас послухати, то від нікого не треба би брати... у всіх нужда, знач. А щож мені робити? З богатих брати? Деж они? Много їх? А щедрі вони, думаєш? Більше з них возмеш! Ой... пропали і мої правила з тобок!

— Батюшка...

— Ну, що “батюшка”? Знаю, що батюшка, а ти нужду батюшки знаєш? Чи думаєш, що мені весело з тобою говорити? Ти би без нужди в ногах не валяв ся, а я би не розмовляв! Ось у мене син в семинари... Михась... знаєш?

— А вже-ж знаю, батюшка...

— З інспектором посварив ся... клопіт! Вигнати хотіли. Треба було ректорови ікону в дарунку... тридцять рублів одна риска коштувала. А що зробиш? Ну і дав! Дав! А він взяв!!

Батюшка потрясав у воздуху рукою...

— Се не курочка, брате...

Він знов схвилюваний забігав по кухні.

— Дочка також в енархіяльній школі.... А ти читати — писати вмієш?

— Не вчили батюшка...

— То-то! Ти і невчений проживеш. А я мушу дітий учити. Кудиж они без науки? А ти думаєш се дешево стоїть? Скільки тут курочок потреба... порахуй! А прецінь ми з того тільки і живем. Курочка... на примір, і ще курочка... та ще курочка.... гляди і граматику купив. Учись, мовляв, синку, учи ся доню... виходіть в люди... на курочках! А вже там жийте як хочете та родичів не судіть. Може воно і не так дуже легко... курочок збирати... Чи можеш ти се зрозуміти?

Він став перед мужиком.

— А се що в хустині?

— Хлібець, батюшка.

— Давай сюди.

Він взяв принос.

— І хустина мені?

— Вам батюшка, по обичаю.

Він розв'язав хустину, помац'яв пальцями, обглянув.

— Нічого... придасть ся.

І задумав ся.

— Та-а-ак, — заговорив він, — син в університет іти збираєсь... не буду здержувати, не буду. Нехай з Богом учить ся! Нехай, нехай! Нині світ учений. Родичі мої... дідуньо... ба і татуньо також... без думки собі служили. А нині думка. У всіх думка! У родичів... а в дітий також! І нарікають! Син каже: що? я буду кури збирати? А доня і собі за ним: ніяк за попа за між не піду. Ну і роби з ними що хочеш. А в родичів також думка. В біді живемо. Що курочку дістав, то і за се слава Богу! Щож я пораджу. Колись гриб, то і лїзь у кіш. Не я себе запрягав, мене запрягли. Але тепер вже за пізно усе те розбирати. Чоловік вже постарів ся... коби лиш дітий на ноги поставити. А на діти... сам знаєш...

Він замовк.

І знов станув перед мужиком.

— Ну, скількиж в тебе є?

— Батюшка... два тижні на поли гарував я як каторжний, о своїм хлібі... усього два рублі осталося!

— Два-а? — поспитав здивовано батюшка, — два всего?

— Два, батюшка....

— То ти, значить..... хочеш за шлюб, щоби я два взяв?

— Два, батюшка.

Батюшка відмахнув ся обома руками.

— Ти і в голові собі того не май! І не взивай, не взивай... бо і слухати не буду!

— Татуню рідний... щож я зроблю? Хліба ні зерна! Всім довжен. Що посіяв... кобилка з'їла. Залеглости, податки.

— Добре. З такси я поступити не годен. Але задля твої біді до братської пушки рубля положу. А решту, пять рублів, таки принеси.

— Не годен, батюшка.

Батюшка розсердив ся.

— Ну, то і я не годен, — закричав він.

— Батюшка!

— Я сказав: не годен!

— Відроблю як небудь...

Батюшка змяк.

— Як? Чим?

— Чим хочете! горячо закричав мужик — запряжіть мене до роботи... я рад працювати. Лиш опустіть дещо! Нема позакуди... прийдесь і вінчане відложити... а там Бог зна що буде... попусуєсь ціла справа! Вже і на Марійку охотники є... гарна собі! Виганяйте ви з мене трийцять потів, батюшка... роботою! Тільки грішми не неволіть мене! Нема! І ні звідки їх взяти! А Павлуса повінчати конче треба. На те вся моя надія. Може як заживем сімєю; хазяйство поправить ся... два робітники... обоє здорові... Марійка то козир-дівка, тай Павлусь мій на селі робітник перший! Може Бог їм двоім допоможе... може з біди вилабудаєм ся!

Мужик поклонив ся в пояс і діткнув рукою землі.

— Змилосярдіть ся, батюшка... я по вік не забуду!

Батюшка задумав ся.

Потім положив руку на плече мужика.

— Гаразд!

— Значить, відробити прикажете?

— Є в мене десятинка пшенички... за річкою...

— Зжати її?

— Зіжни!

Мужик мовчав.

А батюшка додав як би в задумчивости:

— В полукіпки зложи.

А що мужик все ще мовчав, то він додав:

— Звези!

— Коний у мене нема — промовив якимсь глухим голосом мужик.

Але батюшка сказав твердо.

— Дам!

Опісля подумав і ще додав:

— І змолоти!

Мужик глянув єму прямо в лице.

— І то все за три рублі, батюшка?

Батюшка замахав руками.

— То я для тебе все роблю, що можу... а ти тепер ще будеш торгувати ся!

— Ні! закричав мужик.

І в его голосі почули ся злість і одчай.

— Вже коли так... торгувати ся не буду!!

Батюшка повеселів.

— Ну, то гаразд. Значить, відробиш.

— А завтра два рублі принеси. І рубля дяконови!

— Хоч дяконського рубля скиньте!

— Се вже ти з дяконом собі поговори, не мое діло..

Мужик зітхнув, мовчки поцілував руку батюшки і вийшов із кухні.

Батюшка кликнув в слід за ним.

— А не забудь завтра курочку!

І пішов до покоїв, захопивши зі стола принесену мужиком хустину.

— Погодились? — спитала его кухарка.

— Та-а-к, — махнув він рукою, — хоч другий раз правила читай...

————— 0 —————

М У Х А .

Мала муха летіла до спокійно пасучого ся оленя, як він нагло підняв голову і пігнав, що сили мав.

“Як він боїть ся мене!” кричала муха тріумфуючи і брентіла за ним скоро, як лиш могла. “Гей! Дивіть ся, як великий олень утікає переді мною!” І так щиро віддала ся погоні, що не бачила, як позаду неї лев гнав вслід за утікаючим оленем.

Через поля і ліси йшла дика погоня, аж олень змучений і поранений в тернистій гущавині, упав. З радістю спустила ся муха на чоло стогнучого звіряти. Тоді прискочив лев і кинув ся на упольованого оленя.

“Сю добич ти маєш мені завдячити!” гордо закричала до нього муха.

Лев навіть не подивив ся на неї.

“Великі не знають вдячності!” сказала ображена мала комаха і твердо пообіцяла собі, ніколи вже більше не упольовувати оленя для льва.

НА ДОРОЗІ ЗЛОЧИНУ.

Раннім ранком застав старий лис грубого борсука, як він сидів над своєю ямою і гірко заводив.

“Чого плачеш?” спитав лис зі співчутем.

Борсук відповів: “Властитель винограднику забив мою добру жінку на смерть, як вона бігла через його виноградний город.”

Чому ж вона також мусіла вступити на дорогу злочину? сказав поважно лис. “Всяка вина мстить ся на землі, а люди остро карають крадіж.”

“Вона-ж йому нічого не вкрала!” нарікав грубий борсук зі словами.

“В те я віру” сказав лис. “Але я попередної ночі виїв там найкрасший виноград.”

Сопружі Закони.

(1) Слюби.

Слюб, признаний законним в тім краю, де він заключений, уважає ся законним у кождім иньшійм краю. Се примінює ся також до всіх американських стейтів. У всіх стейтах (крім Савт-Каролайна) закон вимагає урядового позволення (лайсенс), як також, аби акт був довершений або віроісповідним представителем або особою якій закон надає власть довершувати слюбних актів, і аби сей акт був втягнений в спис (реєстр) відповідних до сего інституцій.

Вік, вимаганий для законного заключення слюбу, є ріжний в ріжних стейтах. Найменший вік для муцин — се вік 14 літ, для женщин — 12 літ. 14 літ для муцин вимагає ся в слідуєчих стейтах: Кентакі, Луїзіана, Нью Гемпшир, Верджинія; 15 літ — Канзас, Мизурі; 16 літ — Дистрікт Колумбія, Айова, Норт Каролайна, Тексас, Юта; 17 літ — Алабама, Аркансо, Джорджія; 18 літ — Арізона, Каліфорнія, Делевер, Айдаго, Іллінойс, Індіана, Мічіген, Мінесота, Монтана, Небраска, Невада, Нью Мексико, Нью Йорк, Норт Дакота, Вест Верджинія, Вісконсін, Вайомінг.

Для женщин вимагає ся 12 літ в слідуєчих стейтах: Канзас, Кентокі, Луїзіана, Мизурі, Верджинія; 13 літ — Нью Гемпшир, 14 літ — Алабама, Арканзас, Дистрікт Колумбія, Джордія, Айова, Норт Каролайна, Тексас, Юта; 15 літ — Каліфорнія, Нью Мексико, Норт Дакота, Оклагома, Савт Дакота, Вісконсін; 16 літ — Арізона, Делавер, Іллінойс, Небраска, Індіана, Мічіген, Монтана, Невада, Огайо, Вест Верджинія, Вайомінг; 18 літ Нью Йорк, Айдаго.

В стейтах пропущених в повисшім виказі, вік молодят установлений не законом, але звичаєвим правом.

Майже у всіх стейтах домагає ся згода родичів для муцин низше 21 літ, а для женщин, в більшости случаїв, низше 18 літ.

2. Розводи.

Розвід признаний законним в однім краю або стейті уважає ся законним у всіх стейтах Злучених Держав.

Причини до розводу подані в кождім стейті інакші. Як би зібрати усі розводіві причини, подані в яких небудь законах усіх стейтів Злучених Держав, буде їх разом 35.

Головною причиною до розводу у всіх стейтах — є, сопружа невірність або чужоложство. (Виняток — Савт Каролайна). Покинене жени мужем або мужа женою є достаточною розводовою причиною у всіх стейтах, з винятком Нью Йорку, Норт Каролайни, Савт Каролайни і Дистрікту Колумбія.

Крайно жорстоке обходженє — в 36 стейтах.

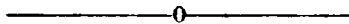
В Нью Йорку — одинокою причиною — є чужоложство.

У всіх стейтах заключене у в'язниці за злочин — служить підставою для розводу. Винятком: стейти Нью Йорк, Нью Джерзі, Меріленд, Норт і Савт Каролайна, Флорида, Дістрікт Колумбія.

Полова неспосібність — у всіх стейтах, крім Нью Йорку і 11 других других стейтів.

Застаріле п'янство — в 38 стейтах. На жаль не є воно причиною розводу в Нью Йорку і Нью Джерзі, де так много нещасних жінок емігрантів різних народностей тяжко страдає через п'янство своїх мужів, від котрих вони не можуть відділитися.

В стейті Вашингтон закон не означив з гори жадних причин розводів, але поручив судови розглянути в кождім поодинокім случаю, чи подана причина є достаточна.

ВДЯЧНИЙ ЛЕВ.

Молоде львину, котрого родичі погинули в рабівничім поході, лежало погибаючи на пустиннім піску. Один Мурин знайшов безпомічне звіря і забрав його до своєї хати, де його молоком і мясом знов привів до сил.

Молодий лев ріс і став сильний. Свому спасителеви показував вдячність і прив'язанє наче лагідний пес.

Раз Мурин переходив через пустиню зі своїм львом і згубив дорогу. Два дні блукав без жадної добичі, а з ним голодував і терпів спрагу також його вірний товариш. Вечером змучений Мурин положився щоб покріпитися сном. Тоді голодний лев одним ударом своєї лапи розбив його череп і з'їв його цілого.

“Добрий чоловік!” сказав вдячний лев, облизуючи собі кров на морді, “два рази уратував мені життя — ніколи йому сего не забуду!”

Одна гора високая,
А другая ниже,
Хто своїх музик не має,
Той у пальці свише.

Іван Артимович
Голова Руського Народного Союзу

Нотаріяльні Акти і Умови.

О Нотаріяльних актах.

В краях, з котрих приходять наші імігранти, себто в Австрії, Угорщині і Росії нотарем може бути лиш особа, що має певне висше образование. Право позволяє йому доконувати різних законних актів. Інакше в Америці. Ту нотарів устанавляє губернатор на внесенє просьби, одобреної сенатором дістрікту, в яким мешкає просячий. Не домагає ся від просячого жадного образования, і не дістає він жадних прав, крім права удостоверяти підписи і приводити при присязі.

Але наші імігранти, по старому красвому звичаю, удають ся до нотарів у всіх справах, договорах і вироблюваню контрактів. В виду цілковитої темноти переважного числа тих американських нотарів, які часто є коршмарами, писарями і т. д. наші імігранти дуже часто попадають у великі неприємности з причини неграмотного і темного вироблюваня тих договорів, повновластий і т. п.

Відносить ся се головню до закупна движимої власности і до купна якогонебудь бізнесу. В старім краю такі акти виготовляють або нотарі або адвокати, і в старім краю книга ґрунтів (“ґіпотека”, “табуля”) виставлена для публичного ужитку і доступна кождому, виразно показує існуючі на данім ґрунті права і тягарі. В Америці треба робити потрібні розсліди по різних інституціях. І тому тут треба удавати ся до адвокатів або до спеціальних асекураційних товариств, що вже виключно тим і займають ся, що роблять всі розсліди необхідні для обеспеченя купуючого при купні недвижимої. (Називають ся вони звичайно: Тайтел Гаранті Компані або Тайтел Іншуренс Ко. або тим подібно.)

О Умовах.

Умова може бути письменна або устна. Одні і другі ставовлять контракт. Устні контракти важні лиш на протяг одного року. Так приміром: наєм робітника на оден рік є важний, хоть він устний, але наєм на протяг часу довший як оден рік повинен бути на письмі. То саме відносить ся до найму хати.

Винаймаючий мешканя на місяці, обовязаний покинути мешканє в кінцевий день місяця; коли він перетримає мешканє хотьби один день по терміні з приводу перепроваджуваня ся, він обовязаний заплатити за цілий місяць.

Купно недвижимої вимагає письменного контракту; порука за чужий довг повинна бути на письмі, бо інакше поручитель не буде обовязаний законом.

Умова найму на протяг 3 літ або більше має бути удостоверенна нотаріяльно і зареґістрована в устанавлених до сего мійських закладах, інакше не має правної сили проти купця землі або бізнесу, який не має особистих відомостей про існуючі права наймаючого.

НА СЛУЖБУ.

(З Конопийці).

Плаче мати ридає
І хитає головою,
Шапку з скрині витягає
І татуня камізолю....

Дала хліба на дорогу,
Дала чоботи личкові:
— В світ далекий йди, небоже,
Йди мій сину, будь здоровий!

Не пустилаб тебе, сину,
Ні від себе ні від хати,
Щож дитино, йде година,
Що на службу тра ставати.

Станьже, сину, в добру хвилю,
В добру хвилю і годину,
А годи ся по спроможї,
Хоч за білу сорочину...

А йди, сину, там служити,
Де буде богацька хата,
Може вислужиш по році
Хоч старенькі чоботята....

А до дому не вертай ся
І служи так довго, сину,
Аж заслужиш, запрацюєш,
Хоч подерту кожущину!

— А чи довго, моя нене,
На кожух служити треба?
— Довго, сину, поки Господь
Не погляне з свого неба.

— А чи довго, моя нене,
Тра на чоботи служити?

— Довго, сину, аж робота
Стане спину в діл хилити...

Йде наш наймит стеженькою
І на хату поглядає —
Бать ся з думкою важкою,
То йде трохи, то вертає.

А старі при стежці верби
Кивають за ним гильцями
І скрилять і мало-мало
Не промовлять слівоньками:

— Не зазнав він ані волі,
Ні вигоди в тій хатині.
Так колиж ему між люди,
Як не в службу, як не ині.

Богдан Лепкий.

— — — — 0 — — — — —

Кожний свій най робить,
Любий пане мій:
Хлон із гною жито,
А ти з жита гній.

—————

Доказує, що сил ксьондз добродій.
Що розум наш по райським плоді
Без помочи Бога
Не стоїть нічого.
Панотче, правда! Що там довго править!
Я вірю вам, ще більше вірю навіть:
Ваш розум і з помічю Бога
Не стоїть нічого.

—————

Павлу гірше, Петру ліше —
Зависні мовчять!
Єретикам дав Бог розум,
А понам живіт.

Михайло Островський.

В ШПИТАЛИ.

Чорна, понура ніч — як життя робітника — неспокійна ніч кінчила ся. Я не спав вже від кількох годин. Я лежав з широко отвореними очима, вдивляв ся в оточуючу мене темноту і вслухував ся в дике вите бурі.

Палила мене горячка. Тяжка праця, нуждення платня, що вистарчала ледви на скупе відживлюванє, підтяли моє здоров'є. Від кількох днів я відчував сильний біль і загальне ослабленє. Годинник вибив п'яту годину. Перші лучі зорі втискали ся через мале віконце і розвівали ся по кімнаті. З трудом я підвів ся з ліжка і почав збирати ся до праці. Тяжко се мені приходило, сил не було, але мус переміг. В фабриці дуже строгий надзір. Як котрий з робітників не прийшов до роботи, то без огляду на се, що його до сього зневолило, записувано йому кару, а за третім разом викидувано за браму. Робітникам не вільно хорувати.

Як жалувал ся на недугу, то з нього собі кпили і обкидували лайкою.

— Було не пити вчора, хаме, то нині морда не боліла би — говорив директор, налоговий піяк, що все щикав. — Як не можеш працювати, то йди до чорта! На твоє місце прийде сто здорових і сильних, а ти не показуй ся мені більше на очі! Мені до фабрики треба здорових, залізних людей, а не хирляків — зрозумів?

Відвертав ся задом і відходив щикаючи. А страх, кинений директором робив своє.

Робітник розуміє, що як його викинуть за браму, то він засуджений з цілою сімєю на нужду і повільну, голодову смерть. І знов вертає до роботи і добиває підірваний надмірною працею і нужденною поживою організм.

Я вийшов на вулицю. Сіріло. Віяв сильний вітер. Я скулив ся і ледви волік за собою ноги. Раз обливав мене піт, то знов я тряс ся як в пропасниці. Усе крутило ся мені перед очима, голова була тяжка, як олово. А я таки доліз до фабрики і точно о шестій станув до роботи.

Праця йшла мені дуже тяжко, я був дуже обезсилений, ноги тремтіли підмною. Я жалувал ся перед товаришами.

— Зголоси ся до директора — радив один з робітників.

— Шкода губи псувати, — сказав другий — чи-ж не знаєте, який з нього песій син?! Не повірять, а ще возьме на око і готов викинути з фабрики. Найліпше дотягнути до вечера, а на ніч випий кілька шклянок горячого липового цвіту, положи ся і накрій ся чим лише можеш, випотпи ся, а завтра будеш здоров як риба.

— А як се не поможе? — запитав я.

— То тоді підеш в сиру землю... Вона витягне із тебе всю хворобу. Така судьба наша, брате! — жартував третій.

Я перебідував з трудом до полудня. Робітники йшли на обід. Переходячи через фабричне подвір'я, я почув, що ноги підіймаю захиталися, голова закрутила, в очах потемніло, я заточився і впав без пам'яті на землю. Робітники кинулися рятувати мене, підвели і майже занесли до фельчера. Там дали мені першу поміч, привели назад до пам'яті, а після двох робітників відвезло мене до шпиталю. В канцелярії дежурний лікар сказав, що нема місця, але по довгих просьбах моїх товаришів приймив. Шпитальні послугачі повели мене до купелі. Я був дуже ослаблений і не мав охоти лізти до гарячої води.

Я просився.

— Доктори казали нам кожного хорого пхати до гарячої води, нехай би навіть мав сконати — сказав один послугач.

— Наш доктор каже, що робітники брудні і бридяться ними, каже їх купати, щоби станули чисті перед божим судом — додав другий і насильно, мимо моїх протестів, всадили мене до гарячої води.

Мені зробилося гірше і я зімлів; тоді вони заволокли мене до салі і положили на ліжку. Через кілька днів я мав сильну гарячку, не бачив, що навкруги мене діється. Але відпурний організм не подавався. Що день рано лікарі обслуговували мене, пугали, тиснули, трясали мною і записували ліки. Монахиня крутилася між хорими. Одного дня станула перед ліжком, схилилася надійною і шепотом порадила мені висповідатися.

Я відмовив.

— Чому не хочете висповідатися? Тут в шпиталі кождий хорий мусить очиститися з гріхів.

— Можливо, але мене прошу лишити в спокої — рішучо відповів я.

Для таких недовірок нема тут місця. Я скажу про вас докторови і він вас випише.

Монахиня почервоніла зі злости і скоро відійшла злобно оглядаючи мене.

На другий день приступив ординуючий лікар до мого ліжка і через зуби запитав:

— Чому ви “пане”, не хочете висповідатися? Обов'язком монахині є лічити хору душу і ви не повинні їй опиратися.

— Так, пане доктор, але я прийшов до шпиталю хорий тілесно, — духово я цілковито здоров.

— Се вам так лиш видається. Ви збаламучені і не релігійні... А се зле, бо віра підносить чоловіка і скріплює знеможеного духа — говорив обурений лікар.

**Михайло Бея,
Писар Руського Народного Союзу**

— Моя віра опирається на розумі. Своє релігійне переконання уважаю за свою особисту річ і тому не позволю собі накидати релігійних практик, сказав я рішучим голосом.

Лікар жалібно подивився на мене. Йому ніяк не могло поміститися в голові, що робітник може трохи інакше думати. А по хвилі сказав:

— Ви цілком милитеся, а при тім як хорий, мусите приготувитися на всяку можливість, щоби по людськи зійти з цього світа.

— Я приготований на все і можу спокійно вмерти.

Лікар уже нічого не сказав.

Від тоді зроблено з мене сретника. Монахня неможливо докучувала мені, не давала в означений час ліків і їди.

А щоденно при молитві до слів: “Від наглої і несподіваної смерті” додавала: “і від єретиків хорони нас, Господи!” — Розмовляючи з хорими, показувала на мене пальцем, як на опутаного злим духом, називала мене “паршивою вівцею” і казала не стикатися зі мною.

Ліжко, що стояло коло мене, було вільне. Недавно винесли його “власителя” і воно чекало на свіжу жертву праці.

Жертва знайшлася: прийшов молодий робітник, столяр. Пролежав кілька днів, хвороба змагалася, горячка була чимраз більша.

Одної ночі я почув, що хтось тягне мене за руку. Я отворив очі: коло мене стояв молодий робітник і в своїх горячих долонях тримав мою руку.

— Товаришу, брате любий, — просив мене шепотом — потримай мені раму, я мушу її докінчити, бо майстер буде гнівати мене, буде проклинати, а потім викине мене за двері... — Говорив і дрожав цілим тілом, а ясні сльози котилися по його лиці.

Я встав. Хорий дав мені щось невидимого до руки.

— Тримай, товаришу! — І я тримав.

Шпитальну кімнату давить тишина. Хорі сплять, в куті горіла мала лампка і блимала слабим світлом. Від часу до часу було чути тихий шепіт, тяжкий стогін, хрипкий кашель і гране в грудях....

Се армія робітнича відпочиває по трудах нужденного життя і вичікує смерті-спасення...

А хорий столяр мучився: гиблював, втинав, прибывав. Був дуже занятий працею. Заховував мене спокійно. Я держав невидиму раму в повітрі, щоби його вдоволити. Сили його опускали і він сів на підлогу відпочити. Я підніс його на ліжко. Він втратив пам'ять, лежав бездушно і тяжко віддихав. Я не спав до ранку, пильнуючи його. На другий день йому погіршало, горячка змоглася, він що хвилини зривався, страшно кричав, що йому не дають працювати, що його викидають з варстату. Мусі-

ли привязати його до ліжка шнурками. Він був сильний і розривав їх. Його перенесли до другої кімнати і слідуючого дня він сконав.

— Ліжко знов ждало нового гостя.

Мені ставало чимраз ліпше, так, що я міг навіть ходити. Одного разу я вийшов на коридор. Вікна були отворені і виходили на город. Була весна, день гарний, сонічний. Природа будила ся до життя. Деревачина вкривати ся ніжним, дрібним листем. З маленької трави несміло визирали білі головки весняного первоцвіту. Пташки щебетали, а сонце сипало своє золоте проміне.

Стоячи при вікні, я розкошував ся, вдихав повною грудю свіжий, запашний воздух. Коридором несло двох слуг хорого. За ними йшла молода, але збідована жінка, заслонила лице руками і плакала. Я поглянув на хорого. Високий, чорний, страшно висох, очи страшні, запали глибоко і дико дивлять ся перед себе. Я пішов за ними до салі. Послугачі положили хорого на вільнім ліжку коло мого. Скіра і кости, ноги тонкі гей патики, коліна випуклі, набренілі — пригадували ноги замученого коня. Я ще не бачив так страшного чоловіка.

Жінка стояла коло ліжка і ревно плакала. Я приступив до неї і запитав:

— Чи се ваш чоловік?

— Так — відповіла вона тихо через плач.

— А при чім робив?

— Був шліфарським робітником.

І вона дальше мені оповідала, що має четверо дітей, що сама ходить до послуги, бо він від якогось часу дуже мало заробляв.

— Кілько мав літ?

— Трицять, але від малої дитини тяжко працював в шліфарській фабриці, а порох з каменя і сталеві опилки знищили йому легки.

Я здивував ся. Як — сей чоловік має лиш трицять років, а виглядає на шістьдесят?..

Хорий лежав тихо, розглядав ся навкруги і порушав губами. Жінка схилила ся над ним і він шептав їй щось до уха — голосно не міг говорити. Жінка втирала заплакані червоні очи, гладила хорого по голові і успокоювала.

Хорий бояв ся, прочував, що звідси вже не вийде, що на тім ліжку прийдець ся йому закінчити нужденне життя.

— А чому-ж ви скорше не дали його до шпиталю?

— Мій пане, він був такий роботящий і доки сил йому ставало, не хотів відійти від праці. Все говорив, що хвороба промине — і мало заробляв. І я також слабувала, такі дрібні діти і також слабують. А все хоче їсти, треба їх вбрати.. Я хотіла його ратувати, на лікара не було

гроший, ліків нізащо купити. А фабричний лікар? Ви-ж прецінь їх знаєте! Знаєте, як вони дбають за робітників і які дають їм ліки....

— Знаю, знаю... Голодному робітникови записують на порожний жолудок рицинус, на прочищене....

— Так, дорогий пане. Він навіть не ходив до нього бо і пощо. Він навіть крив ся з хворою, бо як би був його узнав за хорого, то фабрикант був би викинув його на улицю без милосердя. А він стратив у нього своє здоров'я і силу. Аж тепер, коли вже сил не має, не може встояти о своїх власних силах, просив, щоби відвести його до шпиталю. Не знаю, що тепер з ним буде. Як би мав очі замкнуті, то я воліла би, щоби вже в хаті, щоби бодай попрощав ся з дітьми і зі мною. Жаль мені за ним, бо був добрим, чесним чоловіком: хоч любив часом трохи винити, але се для зміцнення сили....

Задумала ся і говорила далі:

— Я мушу йти до дому, бо ходжу до послуги, щоби діти не повмирали з голоду. Але я також не годна... Не маю за що лічити ся. А діти?... Бо чим ми живемо? — І махнула рукою.

— Мій пане, наглядайте трошки, бо монахині часом збиткують ся над такими як він безсильними. Не дайте йому зробити кривди. Ви-ж прецінь теж робітник... Я прийду в неділю, то принесу йому дещо....

Просила мене зі слізми в очах. Я прирік їй. Вона схилила ся над хорим, поцілувала і погладила по голові. Він був байдужий, на пів мертвий. І вийшла, втираючи сліози.

Я сів на ліжку і придивляв ся хорому. Він був страшний, лице аж чорне, спалене і таке сухе, що виглядало гей зварене. Зуби були великі і чорні. Очі великі, запалі, страшні... Лежав тихо і лиш деколи водив блудним зором по других ліжках.

Прийшла монахиня, поставила при нім склянку молока, байдужно подивила ся на нього і відійшла.

Хорий подивив ся на мене і я зрозумів, що він хоче пити. Я подав йому молоко. Лакомо випив до послідної краплі, страшно дивлячи ся на мене. Потім замкнув очі і довго лежав без руху.

На другий день рано монахиня привела сьвященика, але він вже не міг його сповідати, тільки намастив олієм. Прийшов лікар, подивив ся, махнув рукою і пішов далі. З полудня робітник почав конати. Монахиня обставила його параваном, наказала нам там в'ходити і відійшла. За хвилину я всунув ся за параван. Вмираючий робітник лежав горілиць і водив блудними очима по стелі. Я нахилив ся над ним.

— Брате, дай мені горівки, — просив мене тихим шепотом.

Я на разі не знав що робити, що йому подати — подав йому склянку з молоком і підніс йому голову. Він лакомо випив.

— Ох, яка добра горівка..

На хвилинку оживив ся, очи заблищали, лице викривив і вишкірив великі, чорні, зіпсовані зуби. Се був його усьміх. Йому здавало ся, що пив горівку. Потім зачав скубати коц сухими, спрацьованими пальцями і уважно їх оглядав. Мені в голові товкли ся прикрі, смутні думки. Перед моїми очима стало смутне жите сього на пів трупа.

— Нуждаре! Від колиски ти терпів холод, голод, нужду... Вони вигнали тебе до тяжкої праці. На самім вступі в жите хвороба закрала ся в твоє тіло. Ти тяжко працював, се видно по тобі, і що маєш з того? Яке було твоє жите? Що ти бачив поза нуждою і упокоренем? Брехню і визиск! Тебе годували брехнею, показували тобі різні блискучі забавки, щоби тебе отуманити, використати, обкрасти.. Морили тебе голодом, щоби ти був покірним, обіцяли тобі нагороду “там”, а ти їм вірив... Ти працював, як віл, понад сили. Ти знищив своє здоровле для їх добра. А вони живуть з твоєї праці спокійно з дня на день, не журять ся про завтра і плавають у розкошах та достатках. А ти? Ти ось тут конаєш, заслонений параваном, нема при тобі навіть родини... Нема тобі з ким попрощати ся, нема кому очий тобі замкнути...

Що ти лишив своїй родині? Чи ти, працюючи гірко, кроваво, довгі роки, дав їй яке забезпеченє на будуче, чи ти дав своїм дітям яке образованє? Нужду і скрофлі — се ти їм лишив! Се їм лишаєш по собі!.. Ти засудив їх на страшну нужду, хвороби і смерть з надмірної праці. І пощо ти їх зродив? Нуждаре! Трупе, робітнику, мій брате!...

Конаючий робітник виконував якісь механічні рухи руками, то витягав перед себе руки, то притягав і примикав очи; було видно, що він висилував ся. Змучив ся, руки безсильно упали, замкнув очи і лежав бездушно.

По хвилині отворив очи і побачивши мене, витягнув шию і щось шепотів до мене. Я нахилив ся над ним.

— Пересунь, брате, пас на машині, я відпічну трохи, змучив ся — шепотів він благальним тоном.

— Я зробив рух, наслідуючи пересуванє паса. Він хотів усьміхнути ся. Не міг. Скіра на лиці так висохла, що не вистарчала на усьміх. Він тільки викривив лице, глибоко зітхнув і вліплени в одну точку очи станули нерухомо. Випростував ся. Кости тріщали гей сухе дерево. Він витягнув ся, його очи мутніли, повіки помалу спускали ся і в половині дороги стали. На пів замкнені очи заходили більмом, чорна шкіра на лиці викривила ся, зза розтворених губ виглядали чорні зуби, а з горла добував ся свист і глухе булькотанє. Він випростував ся ще сильнійше, його зморені, сухі руки безсильно опали, а груди що раз слабше підносила ся....

Він сконав, працюючи до останнього віддиху.

Я вийшов зза паравану, в голові мені шуміло. Обсіли мене грікі думки.

На салью вийшла монахиня. Справдила смерть. Відставила параван — і клякнула при ліжку мерця з запаленою свічкою. Говорила голосно молитву.

— Отче наш... Перед лицем твоїм гріхи наші приносимо... Господи!.....

Хорі нуждарі повклякали, або сидячи на ліжках били ся покірно в груди і горячо молили ся за грішника, з котрого виссав капіталістичний устрій послідні соки. І я також клякнув і похилив голову перед повагою смерті, що принесла визволенє тому братови робітникови. Але я не молив ся.....

Перед очима стояла мені смерть того мученика праці і я не міг за нього молити ся. Так говорили мені воля, розум і совість.

— 0 —

Як стеречи ся сухіт.

Сухоти легких, або так т. зв. грузлиця се одна з найтяжших і найбільше розширених недуг. Найстрашнійша війна, найтяжша пошесть не губить стільки людей, що ся страшна недуга.

Сухоти — се недуга легких, на котру люди западають, не в наслідок перестуди, як загально думають, але в наслідок зараження від сухітників.

Причиною сеї страшної недуги є маленькі заразники, які ледви можна побачити через побільшаюче скло. Заразки сі знаходять ся в великій кількості в харкотію хорих на сухоти. Кождий сухітник випльовує щоденно підчас кашлю з харкотінем мільони тих заразників. Таке харкотіне на землі, на підлозі, або на стіні висихає, змінює ся на дрібний порошок, уносить ся в воздух і разом з тим дістає ся до легких чоловіка і заражує їх. Така курява найнебезпечнійша в помешканях. В той спосіб, в наслідок поганого звичаю сухітників плюти на всі сторони, заражують ся здорові люди.

Позаяк ніхто не знає на певно, чи харкотіне не містить в собі шкідливих заразників, проте найліпше уважати кожде харкотіне за небезпечне і нищити його. Сухітники не є небезпечні для иньших людей, коли тільки харкотіне, котре підчас кашлю випльовують нищить ся, і воно не занечищує окружаючих предметів.

Сухоти дадуть ся улічити, коли вчасно їх розпізнаєть ся і відразу енергічно починаєть ся їх лічити.

Сухіт можна устерегтись, наколи будемо заховувати слідуєчі приписи остероги.

1. Не плювати на землю, позаяк харкотіне містить в собі заразки.
 2. Плювати лише до сплювачок з чистою водою або якимсь десінфекційним плинном, харкотіне зі сплювачки виливати до огня, або до ями на сю ціль призначеної, а сплювачки мити все кипячою водою.
 3. При кашлю або пчиханю засланяти уста рукою або хусточкою, щоби не розприскувати слини.
 4. Діти належить при звичаювати до чистоти. Не позволяти їм брати до уст предмети піднесені з землі. Не цілувати дітий ніколи в самі уста.
 5. Порох містить в собі все заразливі мікроби; щоби уникнути його повставання, належить мешканє чисто удержувати, не замітати на сухо підлоги, але все покропити єї наперед водою.
 6. Витирати всі домашні знаряди вогкими шматочками.
 7. Мити руки перед їдженєм, щоденно полокати уста і чистити зуби.
 8. Принайменьше раз на тиждень купати ся.
 9. Перевітрювати чисто і старанно постіль на сонцю.
 10. Не спати з хорими в однім ліжку. Не пити і не їсти з ніким з одного тареля, а принайменьше одною ложкою.
 11. Брудне біле сухітників перед пранєм старанно витирати.
 12. Мешканє по сухітнику належить вичистити і вибілити, білизну випрати, а одіж сінники, подушки, кодри по сухітнику довго і старанно на сонцю перевітрювати.
 13. Пиянство успособлює чоловіка до занедужаня на сухоти. Пияки найчастійше попадають в сухоти.
 14. Добра пожива, сонічне сьвітло і супочинок, се найліпші ліки на сухоти.
- Належить щоденно отворити вікна в мешканях, навіть в зимовій порі, щоби їх перевітрювати.

—o—

ПРАВО ГОЛОСОВАНЯ.

Те право не все зависить від горожаньства; воно є унормоване конституціями поодиноких стейтів. Приміром: женщины роджені в Сполучених Державах, уважають ся горожанками. Вони також можуть набути горожаньство так як се мушцини набувають але само право горожаньства не дає їм права голосованя. Жінки мають право голосованя в 10 стейтах: Айдаго, Колорадо, Вашингтон, Юта, Каліфорнія, Мічіген, Канзас, Арізона, і Орегон.—В декотрих державах право голосованя мають також не-горожани, а саме : в Алабамі, Орегоні, Мизурі, Канзасі, Небрасці, Арканзасі, Індіані, Савт-Дакоті, і Тексасі. Там можуть голосувати чужинці що дістали перші папери і прожили в данім стейті певний законом тої держави означений час: від 30 день до 2 років.

НЕВІЛЬНИЦТВО.

Невільництво містить у собі всі другі злочини.

Оно є наслідком насильства, розбою, злодійства, повільного мордованя і гіпокризії.

Невільництво упідлює невільника і цеє того, хто тягне користи з невільничої праці.

Если правдою є, що праця є підставою всякого добра, то правдою мусить також бути, що праця повинна бути свободна і працюючий повинен також бути свободним.

Дуже лихим треба вважати такий порядок суспільний, при яким той хто найбільше працює не має нічого або дуже мало, а той хто нічого не робить забирає усе і опливає в достатках.

Не повинно ся терпіти того, щоби чесний, позиточний чоловік ходив обдертий, а галапас, ошуканець, або его діти, возили ся автомобілями та вбирали ся в шовки і аксаміти.

Не треба дозволити, щоби ті, що нічого не роблять щодня засідали до пишних обідів, а ті, що втратили свої сили в праці, мусіли відбирати собі жите з причини голоду та крайної нужди.

Людей можна поділити на дві класи: на тих, що працюють і тих, що нічого не роблять, — на тих, що удержують других і тих, яких удержують другі, — на людей чесних і нечесних, себто тих, що визискують других.

Кожний чоловік, що жне з недоплатеної праці другого, заслуговує на імя ошуста і лихваря.

Треба, щоби люде мали свободне тіло і свободний мозок, свободну працю і свободну думку, — руки без кайданів і мозок без упередження та без забобонів.

Праця визволена з кайданів, дасть добре жите — всім.

Вільна думка наблизить вас до правди.

Люде повинні порозуміти ся разом і геть скинути з плечий — дармоїдів.

* * *

Людськість складає ся з мужчин і жінок.

Людськість ніколи не стане справді вільною, як довго не стане вільною також жінка.

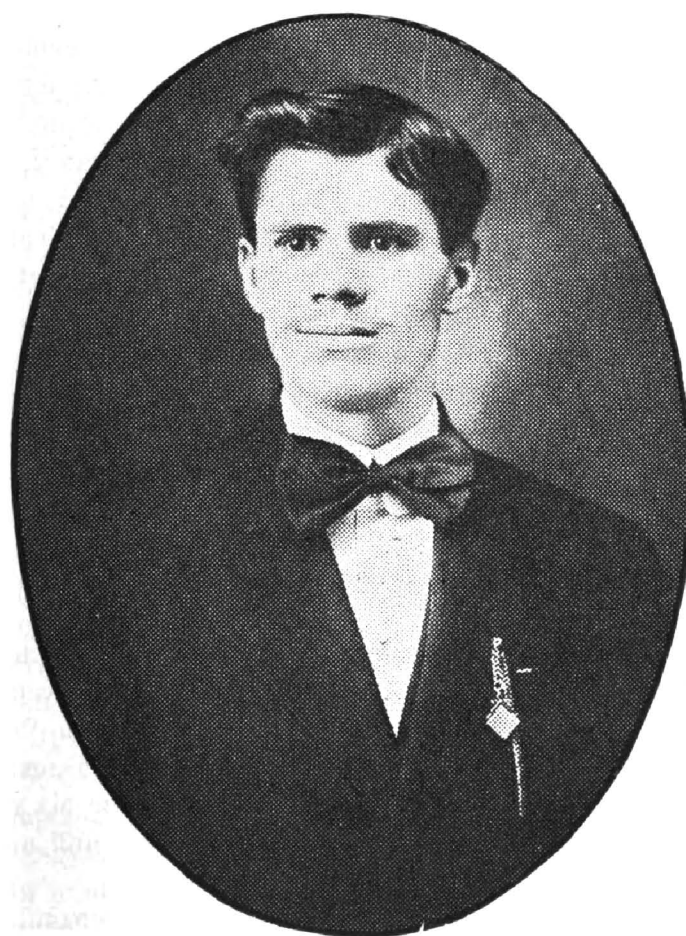
Одна половина людськості не може бути справді вільною, як довго друга половина все ще в неволі.

Тому в своїм власнім інтересі мужчини повинні старати ся, щоби жінки чим скорше стали повноправними членами суспільности.

Зовсім вільні люде можуть народити ся лише з вільних материй.

Кожда родина мусить перестати бути стадом, а перемінити ся в демократію.

Соціалізм має за задачу знищити всяку неволю, де би она не була.

Михайло Саламандра
Скарбник Руського Народного Союзу

Сотворене жінки.

(Японська легенда).

У почині Сотворитель із нічого сотворив всю нашу землю. Кинув її в безконечний простір світа, поміж рій лямнад небесних, щоб велике золотее її сонце огрівало і щоб місяць білолиций світив їй у темну ніч...

І як часто так буває, що зі всіх дітей одну кохас найщиріше рідний батько, — то і землю Сотворитель над усе своє творіння покохав і дуже часто виявляв їй свою ласку.. Як перлин білосніжний цвіт він дав лілеям. Воду річки спокійної вдарив скінетром величнім, щоб лотоси короною зацвіли в ній в одну мить. Газелів швидконогих, ніжних сотворив він, велетенських слонів, гордих і величніх левів, тигрів прудких і перістих. Цілі зграї пташок всяких розповсюдив над землею, щоб удячний гимн співали вони своєму житедавцю...

Так творив все Сотворитель, що-раз більше, що-раз краще і, як той мистець великий, що бажає усе життя вкласти в свій утвір боханий, — всю потугу і всю волю він напружив і диханням святим своїм божественним сотворив землі владуку, сотворив її нана, сотворив він “чоловіка”...

Рай і пастя безконечне дано в уділ чоловіку, бо великий Сотворитель над усі творіння покохав його одного.

Йшли віки.... і все без зміни було в світі, як в почині Сотворитель встановив...

Але раз, було в ночі це, — коли сон обняв глибокий першого людий всіх батька, дух лукавий спокуситель влив йому у серце сильну і страшну отруту, влив йому він “пристрасть” і палке чогось “бажання”... От почав чогось бажати чоловік той і хотіти, чого перше він не знав ще і що є зовсім одмінне від того, що він вже знає.... І бажання як отрута зроджували в нього мрії принадні, що хвилини все новії...

Бачив все те Сотворитель, завжди повний милосердя... Взяв місяця блиск холодний, трохи промінїв із сонця взяв він жовто-золотистих, вужа гнучкість, тростинову еластичність, хмари легкість, діаманта твердість, миші смішну полохливість, кровожадність тигра, взяв він і бундючність павича.... Очей лісного оленя невимовну красу взяв він, холод криги, колірів веселки ріжніх і дощів осінніх сльози — усміх зірки ранішньої, потоки солодкість, взяв і горіч полину, — взяв він голуба вражливість, чарівний спів соловейка — і змішав все сотворитель й сотворив він... “жінку” гарну в подарунок чоловіку...

О чудесний подарунок неба доброго!... В палкі обійми взяв ту жінку чоловік і.. почав нове життя і дознавсь нового щастя якого не знав він перше....

Але ледви-що минуло вісім днів, як таку скаргу став до неба посылати пан природи — чоловік:

“На-що й по-що ти, о Боже, дав міні ту жінку?... З нею жити в світі сто раз гірше, ніж самому... Та істота вередлива, завжди в мене чогось хоче... А вгодити їй не легко, бо хоч зроблю що для неї, то ніяк не до вподоби: то щоб зірку з неба зняв їй, — вона хоче, то щоб сонце серед ночі, а день місяць щоб світили... Рве і топче квіти пишні... Огнем пече й одночасно вона кров мою морозить та істота горда заздра й... божевільна”.....

Вислухав це Сотворитель і забрав од нього жінку.

Але ледви-що минуло вісім днів, як таку прозьбу став до неба посылати пан природи — чоловік:

“Оддай, оддай, Сотворитель, ти міні її назад, бо до неї моє серце чогось рветь ся і за нею дуже тужить. Я без неї як та квітка ізів'яну... В ночі спати я не можу... Моя пам'ять надсилає все мені згадки приємні тих розкошів невимовних, що вона колись давала поцілунками своїми солодкими пестощами, зором ока чудового і чарівним своїм співом... Сотворитель, віддай жінку, бо без неї я загину!”...

І знов зволив Сотворитель його волю... Але ледви-що минуло других вісім днів, як знову скаргу таку слав до неба чоловік той:

“Забери її від мене, Сотворитель, забери!... Бо багато більше лиха аніж щастя дає міні тая жінка... Забери!...”

Тоді в перший раз наморщив чоло своє Сотворитель і розгніваний так мовив:

“Геть від мене ти, невдячний чоловіче вередливий!.. Роби собі, як сам знаєш, як сам відаєш, чини, щоб життя із жінкою приносило тобі щастя... Що до мене, то на скарги твої вічні і безглузді, я не дам тобі поради, бо без жінки один жити ти не можеш, а як жінка є у тебе, ти на життя нарікаєш....

І в задумі схилив чоло, міркуючи, чоловік і спитав себе він згодом:

“Чи то щастя, чи нещастя — тая жінка?... З нею жити дуже трудно, а без неї.... неможливо”....

Переклав М. Якимовецький.

— 0 —

“Що тобі не мило, не чини другому,
Знай се ,любий сину!”
Говорив учитель школярю малому,
Торгаючи за чуприну.

Бог батько дав нам заповідей десять,
Щоб у рай війти,
А церква, мати наша, скоротила
Їх в одну: „плати!”

Жінка а Фабрика.

Загально звісною є річ, що чим раз більше число жінок працює по фабриках, але може не всякий знає, що праця по деяких фабриках є для жінок попросту убійчою.

Потверджують се урядові цифри Федерального Бюра Праці у Вашингтоні, Д. К., яке опублікувало недавно вельми цікаві цифри дра А. Р. Пері про робітницї в промислі бавовнянім в трех містах Нової Англії, а се: в Фол Ривер, Масс., Потокет, Р. Й. і Менчестер, Н. Г.

Згадані три міста є типовими для бавовняного промислу. Працює там сила жінок. В Потокет працює на 100 робітників 62 жінок а лише 38 мужчин, в Менчестер 56 жінок а 14 мужчин, а в Фол Ривер 48 жінок а 52 мужчин. Так отже, є се “дівочькі фабрики.” А ті “дівочькі фабрики” славні тим, що не лише витворюють усякі вироби бавовняні, але рівночасно набавляють робітників сухотами, хворобами нервів і т. п. благодатями. До поширення тих страшних слабостей причиняє ся головню: надмірна праця, недостаточне відживлюванє і загалом — нужда.

Обчислення дра Пері показують, що між робітниками бавовняного промислу є більша смертність як серед робітників, що працюють в иньших заведеннях, а кромі сего, між робітниками, що працюють по бавовняних фабриках умирає жінок далеко більше як мушин.

Др. Пері твердить, що коли мушин, що працюють в бавовняній фабриці, умре 100, то жінок в той сам час умирає 133 і то помимо того, що жінки робітницї, загалом беручи, віком від мужчин молодші.

Смертність робітниць фабричних у згаданих містах є два рази більша ніж смертність жінок, що не працюють в бавовняних фабриках.

В деякім віці ся різниця ще більше випадає на некористь для робітниць. Приміром, в віці від 15 до 24 літ умирає на сухоти два і пів рази стільки жінок робітниць, що умирає жінок не-робітниць. А з жінок в віці від 35 до 44 літ умирає на сухоти аж 5 рази більше робітниць бавовняних, як тих, що не потрібують працювати при бавовні.

Др. Пері пояснює, що причиною так страшної смертности є нездорові услівя праці в фабриках бавовняних, які особливо лихо відбивають ся на здоровлю жінок. І так в віці від 15-44 літ — кожда друга робітниця в бавовняній фабриці умирає на сухоти, коли між жінками, що не працюють в фабриках бавовняних умирає на сухоти в тім самім віці лише кожда четверта або лише кожда пята жінка.

Та бо і на тім ще не кінець. Винищений організм робітницї не годен сповняти своїх природних обовязків жінки та матери. Богато, дуже багато умирає їх в часі злогів. Єслиж котра перебуде з тяжкою бідою злоги, то звичайно дитина, що народить ся є хоровита і хирліє або завчасу умирає.

В сей спосіб праця фабрична убиває не лише самі жінки, але убиває також їх діти.

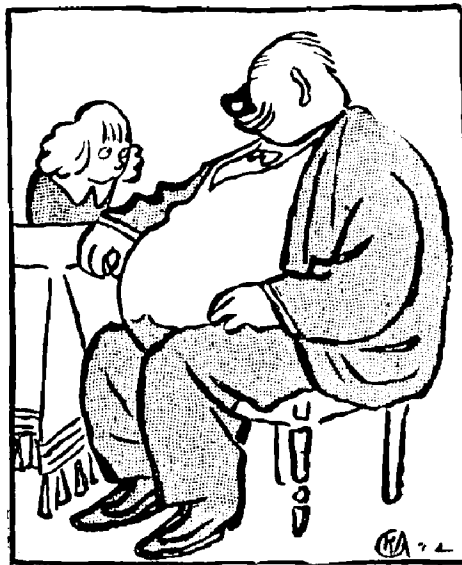
І жінки, що мусять працювати по фабриках поволи починають розуміти сю страшну правду і враз з мущинами, товаришами праці — організують ся та стають до бою з капіталізмом, за краще житє.

Успішні страйки ткачів в Новій Англії та Нью Джерзі, кравців в Нью Йорку таї загалом страйки скрізь по Злучених Державах, в ріжних галузях промислу, в яких працюють жінки, були би певно не вдали ся, еслиб жінки також не були взяли в них участи та не йшли в них солідарно враз з робітниками — мущинами.

Брали у сих побідоносних борбах участь і наші українські робітницї, бо і они відчувають, хоч може на разї лише несвідомо тільки, що і до них відноситься клич:

“пролетарі всіх країн, єднайте ся!”

ДОБРЕ ЗНАЄ СВОГО ВУЙКА!

“Скажи менї, добрий вуйку, чому ти маєш червоний ніс?”

“Бо я перестудив ся.”

“Щож-то? то в салюнах ніколи не палять?”

Житє Русинів у Старовину.

Про житє українських племен у давнину маємо доволі скупі відомости.

І так про Полян літописє каже, що они мали звичай добрий і смирний. Они орали землю, ходили на промисли лісові та водні, вели торгівлю з близькими і далекими народами. Здатні були до війни, були ся завзято і немилосерно.

Деревляни та Сіверяни описують ся в літописи як народ ще напів дикий, мало культурний. Та ми знаємо, що й там уже в X та XI століттях орали землю, сіяли усякий хліб: просо, овес, ячмінь, горох, а трохи пізнійше — жито, пшеницю. У степу (у Полян та степових Сіверян), розумієть ся, хліборобство мало ще більше місця. Окрім того люди держали худобу: рогату, коний, дрібну худобу і домашню птицю (курій).

В тодішньому хозяйстві (около X. віка) велике місце мали воляні, а найбільш лісові промисли. Люди полювали на звірів, щоб здобувати дорогі футра, (бобри, куні, горностаї та інші), ловили диких гусий, лебедів; неводами і вудками ловили рибу. В лісах знаходили дикі пчолы по дуплах і брали там мід; старі дуплиністі дерева звали ся бортями, через се і промисл сей звав ся бортним. Робили й нарочно дупла в лісовому дереві, щоб селили ся пчолы. Були й справжні пасіки з ульями.

Мід, як і футра йшли і на продаж і на подать; тоді торгували здебільшого: медом, воском, футром, вивозили сей товар у чужі землі. З меду готували смачні та кріпкі напійки. Ще й до недавного часу декуди понад Десною можна було почути, як числять і складають ціни не на гроші, а “на куні” (скірки куніць, якими колись давали податок і платили замість грошей).

Наші предки за тих часів уміли вже прясти, ткати, виправляти скіри, робити глиняні начиня, кувати залізо і робити з него знаряди. Декуди вміли й здобувати залізо, випалюючи єго з руди. Виробляли також усячину з бронзи, міді, срібла, іноді й золота і те все знахедимо в стародавніх могилах, насипаних за тих часів.

Одежу носили й пани і прості люди одного покрою; тільки пани шили одєжу з дорогої чужоземної матерії, а прості люди — виробляли самі собі полотно і сукно.

Одежа не дуже відрізняла ся від тої, що й тепер ще носять по закутинах України: в Чернігівщині, на Волинському Полісє та в горах у Галичині. Носили довгу, білу сорочку, на вишук, вишивану заволою, — підперезану поясом; неширокі штани; чоботи, або постолы. — реміні, або личані. На голові шапка, капелюх, з загнутими краями, обшитими футром і з суконним верхом. Поверх сорочки надівали свитину, а по-

верх неї — плащ. Для прикраси носили, головню жінки, усякі срібні та золоті цяцьки: сережки, ланцюжки на голові й на шиї, обручі і т. і.

Хати робили невеликі, прості; в лісовій стороні ставили їх високі на два поверхи, а біля хати приліплювали кошари, комори. В степу робили хижі, виплетені з лози або очерету та обмазані глиною або землянки, підкопані трохи під горою в землі. В хатах (хижах, землянках) робили печі просто з глини, без цегли; не скрізь і не зразу почали для диму робити при печі димар (комин), декуди ще й досі не роблять, так, що дим стелить ся по всій хаті.

Щоб мати захист від ворогів, робили городки: насипали вал, ставили частокіл, а в середині попід валом робили невеликі хатки, ставляючи їх тісно одну біля другої. Туди й ховали ся під час потреби з усім скарбом і худобою. Городища ті були невеликі; їх і тепер багато ще знаходять ся на Україні.

Окрім тих малих городків розсіяних по всій землі, верстов може на шість один від другого, — скоро появилсь і вирости більші городи: Київ, Переяслав, Чернігів, Любеч і інші.

Сюди приїздили купці з чужих земель (з царства хазарського, від Арабів, Греків, Варягів), скуповували фўтра, мід, віск, а продавали свої товари: усякі вироби, дорогу матерію, зброю і т. і. І наші люди почали возити на продаж свої товари — і до Арабів і до Греків.

Зимою скрізь збирали, скуповували, або вимінювали по селах, чи по хуторах і городках скіри, мід, віск, звозили до берега ріки, ладили великі човни, а на весні сплавляли те все до Чернигова, Любеча, а далі до Києва. Звідси вирушали в далеку дорогу аж до Чорного моря, яке звало ся тоді Руським морем, до Царгорода, або й до дальших країв. Там провадили свої товари, накуповували дорогих східних товарів і вертали ся до дому. Так само торгували і з Хазарами й дальшими народами.

Де не можна було проїхати з одної ріки в другу, там перетягали човни по сухому, (ті місця звали ся волоками), а товар переносили на плечах. Торговля давала великий прибуток, через те де далі ставало все більше купців; городи розростали ся, їх мешканці багатіли, звикали до розкошів, веселого життя.

Торговля з культурною грецкою землею привчала і наших людей заводити у себе деякі звичаї чужоземні, красше будувати будинки, носити дорогу одежу і т. д. В грецькій стороні тоді давно вже панувала християнська віра; наші люди, часто стрічаючись з християнами, звикали до них, тай самі іноді ставали християнами.

Г. Коваленко.

Образки воєнні.

II. і V. БОЖА ЗАПОВІДЬ.

—Бам-бам-бам-м-м... — заговорив великий дзвін білгородської катедри, а голос його могутий аж трясє шибами. Ще сьогодні кличе дзвін-велит христіян, щоб з ними розирапатись на все. Старі й молоді, жінки з дітьми на руках — всьо спішнить до церкви, яка від золота аж сяє. Товпить ся народ до головної брами, а в середині того святаго місця тиснуть ся вже кілька тисяч голов, сиві старці, як голуби, жінки в чорних кабатах і чоловіки, які в останнє прийшли подивити ся на розп'ятого Христа, що марно сїяв мир на землі... І сонце собі дивить ся крізь кольорові шиби і кидає сніп світла на саму ікону, де клубами зносить ся в гору кадило. А в сумерку того ливана, коло самої ікони, сидить ряд череватих, вусатих князїв, майорів, генералів, наче царі сходу. Між ними, в середині, трясеть ся сивенький, довговусий старець-митрополит Дмитрій. Тихо-тихесенько вдаряє спів в вуха вірних христіян, то дрожить, трясеть ся, то знов грюкне що сили, аж ціла церква захитаєть ся враз з іконами і святими.

Сьпівають тихо на хорі — тихше плаче народ на долині..., а заведуть голоснійше на хорі — то ще сильнійше й голоснійше ридають вірні на долині.... Вже давно стали сьпівати, а народ все ще хвилюєть ся, плаче ридає.

“Побожні христіяни!” — дав ся чути дрожачий голос митрополита. “Наше військо є післане самим Богом і вас всіх посилав Всевишній, щоб ви визволили наших братів, щоб за них ви свою кров проляли. Ідїть ви всі до своїх братів, бийте ся за них з безбожниками, не лякайте ся, за нами Бог. Нехай Господь благословить ваші прапори і війська, хрест нехай вам додає сили і хрест нехай вас хоронить, щоб ви Турків побили, а тоді всі будемо славити Господа Бога і святау Тройцю. Во ім'я отця і сина і святаго духа — амінь!”

І полили ся сльози вірних, вибухла товпа голосним плачем, а коло ікони піднялись вусаті князї, майори, генерали — повиймали шабляки й горлали: “Живїо рат Турскої! Живїо рат Турскої!” (Хай живе війна з Турками!)

А народ споглядав на розп'ятого Христа й тільки плакав як немічна дитина.

А сивенький дїдусь, що стояв коло самого божого сина, прошепотїв: “Сїяв ти, Христе, мир — а твої наслідники кличуть тебе мордувати.....”

А дальше на полудни широкі маси турецького народу молять ся до свого всемогучого й справедливого Бога, й благають його Аллага, аби

благословив їх прапори з півмісяцем і криві шаблюки, просять його на колінах щоби допоміг їм побити недовірків-християн. І там турецький піш, Муллаґ, кланяється при престолі, і в імені Аллага посилає своїх вірних різати, вбивати християн. Народ простий плаче-хлипає а князі турецькі, наші повиймали шаблюки й заверещали: “Хай жие війна з недовірками!” А жінки й діти, старці і молоді вояки турецькі відповіли голосним риданем і тільки сльози лились...

КОРИСТИ ВІЙНИ.

“Ура-ура, у смрт, у славу..., ура-а-а-а...” — І 25 тисяч вояків сербських з наїженими баґнетами пустилися на Турка. Один жене на перед другого, аж земля дуднить. По трупах своїх камратів пре кіннота, по через голови ранених і вбитих везуть тяжкі гармати та пекольні машини. Сьому скочив кінь на голову — й тільки мозок бризнув в гору, тому застрягло кінське конито геть аж в спід черева; один знов, бачить, що з гарматою їдуть просто на нього, просить з далека, благає, щоби вминули його, але камрати і не чують того, не зважають, і саме голова дісталась між колеса, аж очі повискакували, зуби повиломлювали, тай поїхали далше... Вже змішались баґнети християнські з поганськими; вже колять ся... З одних грудий виймають і захижають в другі, а над ними вимахує кіннота гострими шаблями й тільки розбиває голови та черепи а кров сьвіжа, тепла, так парує, як кипляча вода. А баґнети, шаблюки червоні, як сама кров, навіть мундурц, чоботи, всьо, як би мочились в крові. Ціле “Чорне Поле” коло Куманова з далека вже червонієть ся від людської крові, від людського мяса.

“Ура-ура другові (друзяки)” — закричали християнські воїни і пустилися за Турком, який почав втікати, а гармати і пекольні машини слали свої кулі Туркам на вздогін. А старшина військова вже прийшла на то місце, до недавно стояли вороги Турки і жадібно огидала 17 гармат й повно карабінів, які лишили погани, ратуючи своє жите втечою. На одній з гармат лежать шматки мяса із лица вояка, який з розбитою головою простяг ся біля тоїж гармати — за ним в крові лежить другий, третій і багато таких пошматкованих, пошарпаних гранатами. Та їх старшина не бачила. Вона лиш оглядала гармати з написом: “Крупн-Ессен 755 мм.”

“На сьогонда добре скористали”, — хрипливо пробубонів генерал.

“О, знаменита користь”, — кругом ревіла військова старшина.

Х т о В и н е н ?

(Дієть ся в Чехах в домі одного резервіста, якого покликали в часї мобілізації.)

Ніч. Скрізь сплять. Грубими каплями бє дощ в малесенькі шибки одної хатини, де ще блимає каганець. З боку, не далеко від печі, плюскають ся в балії двоє діток — одна 6-літня Мариночка й 2-річна Мілька, обое купають ся. А мати заплакана, що хвилини заглядає в вікно, гейби виглядала-когось.

“Мамо, коли вже вернуть тато?”, — спитала синьоока Мариночка, дивлячись на маму, яка запаскою витирала сльози.

“Сьогодні, донечко, в ночи, ти встанеш а татко вже буде коло тебе” — і глибоко зітхнула, вона знала, що говорить неправду, знала, що ще довго будуть тримати її Івана десь там на границі пісковатої Боснії.

“О, кляті! Взяли чоловіка, батька двох діточок”. І кинулась до дітий та стала їх палко цілувати. “Діти мої нещасні”.

Нараз хтось сильно заковтав в двері. В неї серце забило. “Невжеж се Іван?” питає сама себе. “Іване соколику мій” і побігла отворити двері. Та під сильним натиском двері вже затріщали й до сінний вдер ся кремезний чоловік.

“Хто се? Чого ви?”

Але незнайомий не відповідав а силою хотів її повалити на землю.

“Ратуйте...” — ледви крикнула нещасна матір, але сейчас почула удар в голову й безпритомна повалилась на землю. А діти, почувши крик матери, зачали ридати. Та чоловік з сокирою в руках приступив до Мариночки, замахнув ся і тільки кров бухнула в корито, а 2-літній Мільці впхав шмату в уста, щоб не кричала. Сам-же вернув ся знов до їх матери, яка тільки стогнала, знасилював її, ще кілька разів цюкнув її сокирою і зник...

На другий день рано застали сусіди Марію Долсжалову, так звалась матір нещасна, і її Мариночку в калюжі крови. А маленьке посиніло, вже майже доходило.

Незадовго приїхала слідча комісія і стала слідити, шукати вбійника. Комісар і бородатий судія випитувались всіх сусідів, чи може хто знає сказати що про той злочин. Але кождий лише здвигав раменами.

“Я знаю, я скажу”, заговорила одна молоденька жінка, тримаючи маленького хлопчика за руку.

“Як зовеш ся?”, питає бородатий судія.

“Емілія Павліка”, сміло відповідає жінка.

“Ти пізнаєш того чоловіка, що замордував родину Долсжалів?”

“Пізнаю. Я навіть його бачила”, сказала молода жінка.

“Деж ти з ним була? Коли ти бачила його?”, тягнув далі судія.

“Я? Я не була з ним ніде, він сам приходить в мою хату”. І сльоза покотилась по її блідому лицю.

“Колиж то було, говори вже раз”, налягав комісар.

“Коли? Не знаєте? Поганці!” — і скося глянула на комісара і судію, які тільки дивились один на другого.

“А знаєте, коли ви взяли мого чоловіка, памятаєте, коли ви вирвали чоловіка від тої нещасної, замордованої жінки?”

“Алеж се не має нічого спільного з мордом”, перебив їй комісар.

“Що? Не має нічого спільного? А жінка ся, чи булаб вона замордована разом з своїми дітьми, якби її чоловік був в дома? Га? Поганці!.....”

П А В У К И.

Оден подорожний з першими лучами сходячого сонця прийшов на лісну поляну. Понад корч павуки розпняли свої сіти, а кроплі роси висіли на ніжних тканинах і блестіли усіми красками дуги. Подорожний задержав ся, повний подиву і сказав захоплений:

“Як величаво убрала ся ти, природо! Пестрими ниточками блистять до сонця роси як намисто брилянтів в ланцюшок споених на ший найкрасшої жінки!”

Тут закричали павуки: “Чоловіче, як тобі ся гра сьвітла і води подобає ся, то хвали не сонце і росу, а хвали нас! Ми наткали тих ниточок, то ми є тими, що дали підпору тим кропелькам перел, то ми творці того твору штуки!”

Подорожний відповів: “Якби ви були виткали ті сіти для краси, то я би радо голосив вашу хвалу. Але вас піпхала до твореня їх лиш жада морду і проти вашого бажаня краса уживає ваших сїтій убійчих. Маю бути вдячний вам за се? — Направду ви є так безистидні як — павуки!”

Дуракам закон не писаний.

Закони павутинна: чміль проскочить, муха увязне.

Блаженний, хто вірує — тепло тому на сьвіті.

Блажений, хто розбирає мало і хто не думає зовсім.

Богатому житє — бідному вите.

Право Горожаньства в Сполучених Державах

Всі особи білої або чорної раси уроджені в Сполучених Державах числять ся американськими горожанами.

Всі чужинці білої або чорної раси мають право зробити себе горожанами, виконуввши слїдуючі формальности.

1. Дїйшовши 18-го року житя чужинець повинен звернути ся до федерального або окружного суду того стейту, де він має свій осїдок і виконити документ, що називає ся “Декларейшен оф Іntenшен”, себто “заявою наміру”. В тій заяві він стверджує свій намір відречи ся підданьства краю свого уродження. Тодї він дістає відповідне свїдоцтво, яке звичайно називають “перші папери”. Таке свїдоцтво видане в однім стейті, важне і для другого стейта. Такого свїдоцтва можна домагатися кожного часу, навіть в сам день прибутя до Америки. Дїстати його не трудно і не треба до сього помочи адвоката. Перші папери коштують одного доляра.

2. По ушливї 5 літ безпереривного перебуваня в Сполучених Державах, а не менше як 2 роки по одержаню перших паперів, він повинен звернути ся до федерального або окружного суду того стейту, де він прожив послїдний рік (але не менше як рік) по “другі папери” т. є. “Свїдоцтво горожаньства”. Се вже получене з деякими клопотами.

Кандидат на горожаньство повинен розуміти і знати розговорити ся по англійськи і підписати просьбу в англійські мові. В тій просьбі кандидат стверджує під присягою, (1) що він вірить в основні засади Конституції Сполучених Держав і наміряє стати горожанином Сполучених Держав і на все відмовляє ся від всякої вірности і підданьства, якому-би-не-було цісареві, цареві, королеві і т. д., а осібно такому-то владареві за котрого підданого він уважав ся; отже цісареві Фрац-Йосифови, або королеві Фран-Йосифови, або цареві Миколі — після того, чи кандидат є горожанином австрійським чи угорським чи російським, (2) що він (себто кандидат) не є многоженцем, т. є. немає більше як одну жінку або одного мужа. (полїгаміст, полїгамістка); (3) що він не є противником з’організованої форми правительства (не анархіст) і що не є членом товариства, яке-би перечило потребу з’організованого уряду.

Кандидат повинен при підписуваню і предложеню просьби представити двох свідків, горожан Сполучених Держав, котрі підписують присягу, що вони знали кандидата через 5 послїдних років і що він жив в стейті не менше одного року. Вони також стверджують його добре захованє.

Кандидат на горожаньство мусить відповісти на слїдуючі питання в сїй другій просьбі:

1. Гват из юр фул нейм?
Яке ваше повне імя?
2. Гвер ду ю лив?
Де живете?
3. Гват ду ю ду фор а ливинг?
Чим на житє заробляєте?
4. Гвер вор ю борн, гват монт, гват дей, гват їр?
Де ви родили ся, котрого місяця, дня, року?
5. Гвен дид ю ком ту ди Юнаїтед Стейтс?
Коли ви приїхали до З'єдинених Держав?
6. Гват контри дид ю ком фром?
З якого краю ви прийшли?
7. Ет гват порт дид ю ленд ин ди Юнаїтед Стейтс?
В яким портї ви висїли на сушу в З'єдинених Державах?
8. Нейм оф весел ю кейм ан?
Як звав ся корабель, на яким ви приїхали?
9. Гив ди дейт оф юр форст пейнер.
Подайте дату ваших перших паперів.
10. Ар ю мерід? Гват из юр вайфс нейм?
Чи ви жонаті? Як зовесь ваша жінка?
11. Гвер воз юр вайф борн?
Де родилась ваша жінка?
12. Гвер доз юр вайф нав лив?
Де тепер живе ваша жена?
13. Гав мені чилдрен гев ю?
Скільки дітей маєте?
14. Гив іч оф дер неймз, дейт енд плейс оф борьт оф іч енд плейс
гвер дей нав лив?
Подайте імя кожного з них, дати і місяця їх уроджень і місце їх
теперішного замешканя?
15. Ду ю белів ин органайзд говернмент?
Чи ви вірите в організовану управу?
Відповідь: Єс (так).
16. Ар ю а мембер оф ені сосаеті дат из оповзд ту органайзд ор гуд
говернмент?
Чи ви членом товариства, що противить ся з'організованому
або доброму урядови?
Відповідь: Но (ні).
17. Ар ю ей полигаміст ор ду ю белів ин полігамі?
Чи ви многоженець, або вірите в многоженство?
Відповідь: Но (ні).

Анна Кульчицька
Радна Руського Народного Союзу

18. Ар ю атачд ту ди принсипелс оф ди Канститушен оф ди Юнайтед Стейтс?

Чи ви привязані до засад Конституції З'єдинених Держав, (чи они вам подобають ся)?

Відповідь: Єс (так).

19. Из ит юр интеншен ту лив перменентлі ин ди Юнайтед Стейтс?

Чи вашим наміром є жити стало в З'єдинених Державах?

Відповідь: Єс (так).

20. Ду ю спік ди Інгліш лендвидж?

Чи говорите по англійськи?

21. Гев ю ливд файв їрз ин ди Юнайтед Стейтс?

Чи ви жили пять років в З'єдинених Державах?

Відповідь: Єс (так).

22. Гев ю ливд ин дис стейт вон їр?

Чи ви жили в сїм стейті оден рік?

Відповідь: Єс (так).

Се є питання в просьбі о другі папери. Кандидат мусить вї підписати і заплатити 4 долари – а опісля ждати 90 день поки его покличуть перед судію.

До просьби залучує ся також свідокство від Департаменту Торговлі і Праці о часї прибуття кандидата до Америки так званий “лендинг сертифікет”, если кандидат дістав перші папери після 27 Септембра, 1906.

Хто хоче дістати “лендинг сертифікет” повинен попросити судового писаря (клорк оф ди корт), щоби єму дав відповідний папір з питаннями (“бленк”). Той папір треба відповідно виконати, себто по англійськи відповісти на всі в нїм поставлені питання, підписати его, і опісля вислати до Чіф оф Дивижен оф Начуралайзейшен, Департмент оф Камерс енд Лейбор, в Вашингтонї. Адресує ся так:

Chief of Division of Naturalization, Department of Commerce and Labor,
Washington, D. C.

З Вашингтону звичайно висилають “лендинг сертифікет” до клерка того суду, звідки кандидат дістав потрібний папір, а рівночасно повідомляють про се кандидата.

По упливі 90 днів кандидат з'являє ся знов в судї завізаний оповісткою. Приходить зі своїми двома свідками.

Если свідки є натуралізовані горожане, мусять принести з собою також свої другі папери і показати їх судї в разї потреби.

Крім того кандидат повинен мати готовими списані імена, дати уродження і вік кожного зі своїх дітей, а також імена місцевостий, де вони родили ся.

Імя своєї жени, місце вї уродження і вік.

З якого порту виїхав до Злучених Держав.
 До якого порту тут приїхав.
 Імя корабля, на яким приїхав.
 Рік, місяць і день коли виїхав зі старого краю.
 Рік, місяць і день, коли тут приїхав.

Що ще кандидат повинен знати.

Щоби здати іспит перед судією, кандидат повинен ще знати сліду-
 ючі річі:

Що анархіст (по англійски анаркист) се такий чоловік, що не при-
 знає ніякого уряду і не може стати горожанином Злучених Держав.

Що “полигамист” — значить многоженець, або чоловік, котрий
 вірить, що мож мати рівночасно більше як одну жінку. Многоженство
 противить ся законам Злучених Держав і тому многоженець не може
 стати горожанином Злучених Держав, себто дістати папери.

Що Злучені Держави мають з'організований уряд, мають певні за-
 кони і урядників, які смотрять, щоби ті закони були сповнювані та, що
 обовязком горожанина (ситизена) є помагати в удержаню тих законів,
 а не їм противити ся.

Що Злученими Державами не заряджує цісар або цар, але нарід.

Що форма ряду в Злучених Державах є конституційна, а утворив
 єї народ. під якого контролею вона знаходить ся.

Що на чолі уряду стоїть президент.

Що народ вибирає виборців (електорс) що 4 роки, а ті вибирають
 президента.

Що Злучені Державі є ренубліка, (ріпоблік), а не цісарство
 або царство.

Що Конституцію написали люде, що вперве засновали Злучені Дер-
 жави.

Що ті люде вмістили в Конституції (они списали єї на папери) го-
 ловні права, на яких мав основувати ся уряд Злучених Держав. Коли ви
 присягаєте піддержувати Конституцію Злучених Держав, то ви прися-
 гаєте вірність засадам, які в Конституції містять ся та правам згідно з
 нею ухваленим.

Конституція є дуже важною річю. Обовязком кожного горожанина
 є, єї хоронити, слухати і боронити в разі потреби.

Що закони Злучених Держав як і поодиноких стейтів не можуть про-
 тивити ся Конституції Злучених Держав.

Конституція говорить як наші закони мають бути ухвалювані і хто
 має їх ухвалювати.

Она каже, хто має право рішати, чи котра постанова Конгре-
 су згідна з Конституцією або ні.

Конституція говорить як закони мають бути в житті введжені і хто має це робити.

Що президент має бути виконуючою головою уряду.

Що має бути певне число людей для ухвалювання законів для Злучених Держав. Одних з них вибирають люди в кождім стейті на два роки і посилають до Вашингтону. Вони становлять Нижню Палату, (Гавс оф Репрезентативс). Других вибирають сойми (леджислейчурз) поодиноких стейтів, по двох з кожного стейту. Їх вибирають на 6 літ, они зовуться сенатори (сенаторз) і становлять у Вашингтоні Вищу Палату або Сенат.

І одні і другі разом (Гавс оф Репрезентативс енд Сенат) становлять Конгрес Злучених Держав.

Вони з'їздяться разом у Вашингтоні і ухвалюють закони для Злучених Держав.

Кождий стейт, без огляду на те який він великий або скільки людей в ній живе, має лише двох сенаторів.

Але число представителів народних, се є членів Гавс оф Репрезентативс поодинокого стейту зависить від числа людности того стейту.

Конституція Злучених Держав дає судам право рішення дотично законів виданих через Конгрес або інші законодавні тіла. Найвищий суд зовеся Сопрім Корт оф дн Юнайтед Стейтс. Він має право рішення, чи який закон є згідний з Конституцією або ні і як той суд рішить, так мусить бути.

Конституція дає президентови силу вводити закони в життя.

Президент є начальним вождом армії і флоту Злучених Держав.

Судіїв Найвишого Суду іменує президент і вони задержують свій уряд ціле життя, если бездоганно сповняють свій уряд.

Президент іменує також майже всіх других урядників федерального уряду.

Закони ухвалені Конгресом мусять бути вперед підписані президентом, заки вийдуть в життя.

Конституція жадає, щоби горожани голосували після законів Злучених Держав і стейтових.

Столицею Злучених Держав є місто Вашингтон, що положене в Дистрикті Колумбія.

Там живе президент Злучених Держав.

Перший президент Злучених Держав звався Джордж Вашингтон.

Як зовеся теперішній президент?

Найвищий Суд Злучених Держав паходиться також в Вашингтоні.

Сей край зовеся Злучені Держави (Юнайтед Стейтс), бо він є злучою або спілкою 48 держав або стейтів і 2 територій разом.

Імена стейтів і їх столиці є слідує:

Стейт	Столиця	Стейт	Столиця
Алабама	Монтгомері	Невада	Карсон Ситі
Аризона	Фінікс	Ню Гемпшир	Конкорд
Аркансо	Лител Рак	Ню Джерзі	Трентон
Калифорнія	Сакраменто	Ню Йорк	Олбані
Колорело	Денвер	Ню Мексико	Санта Фе
Конетикот	Гартфорд	Норт Каролайна	Ролі
Делавер	Довер	Норт Дакота	Бисмарк
Фларида	Талагасі	Огайо	Коломбос
Джордія	Атланта	Оклагома	Гутрі
Айдаго	Бойс Ситі	Орегон	Сейлем
Ілінойс	Спрингфілд	Пенсилвенія	Гарисбург
Індіана	Індіанаполис	Род Айленд	Правиденс
Айова	Демойн	Савт Каролайна	Коломбія
Кензас	Топпіка	Савт Дакота	Пір
Кентокі	Френкфорт	Тенесі	Нешвил
Люїзіана	Бейтон Руж	Юта	Солт Лейк Ситі
Мейн	Огоста	Вермонт	Монтпільер
Меріленд	Енаполис	Верджинія	Ричмонд
Масачусетс	Бостон	Вашингтон	Олімпія
Мичиган	Ленсинг	Вест Верджинія	Чарстон
Минесота	Сейнт Пол	Висконсин	Медисон
Мисисипі	Джексон	Вайоминг	Шайен
Мізури	Джеферсон Ситі	Території	Столиці
Монтана	Гелена	Аласка	Джуно
Небраска	Линколн	Дистрикт оф Коломбія	Вашингтон

Крім того Злучені Держави мають ще посілости:

Філіппинські Острови, Гавайські, Порто Рико, Гуам, Тутуїла, Панамський Канал.

Кожний стейт має свою конституцію прийнятую мешканцями стейту, яка не противить ся конституції Злучених Держав.

Має також свій уряд на подоби уряду Злучених Держав.

Кожний стейт має свої суди, які сповняють в стейті ті самі обов'язки, що суди Злучених Держав в Злучених Державах.

Кожний стейт має свій найвищий суд — Сопрім Корт.

Кожний стейт має своє законодавче тіло, або сойм, що зове ся леджислейчур, який на подоби конгресу Злучених Держав складає ся зі стейтового Гавс оф Репрезентативс (Палати Ниспої) і сенату (Палати Виспої). Вони разом творять сойм, леджислейчур або “дженрел асемблі” і ухвалюють закони для стейту.

Кожний стейт має свого Говернера.

Говернер має вводити в жите і виконувати закони при помочи урядників, більшість яких він сам наставляє.

Говернера вибирає загал горожан стейту, що управнені до голо-сованя.

Судіїв всіх судів стейту вибирає також загал.

Рівнож членів нисшої і висшої палати сойму вибирає нарід.

Говернер в часі урядованя живе в столиці свого стейту.

Як зовесь столиця вашого стейту?

Як зовесь говернер вашого стейту?

Найвисший суд стейту відбуває засіданя в столиці стейту.

Леджислейчур (сойм) збирає ся в столиці стейту.

Закони для цілих Злучених Держав ухвалює Конгрес у Вашингтоні.

Закони для поодинокого стейту ухвалює стейт леджислейчур або сойм.

Хто дістав "перші папери" по дни 27 вересня 1906 року, а не зго-лосив ся по другі папери в протягу 7 літ від видачи перших, мусить зголо-сити ся по перші папери другий раз і ждати другі два роки. Коли однак перші папери взяті були ще перед днем 27 вересня 1906 р., такі папери важні на все.

Если чоловік, що хоче дістати папери жив давнійше в иншім стей-ті а не в сім, де хоче дістати папери та не може представити лично свід-ків, котрі є горожанами і его добре знають, а в тім стейті де він тепер є, ніхто не годен про него свідчити, в таким разі повинен написати до Юнайтед Стейтс Аторні того дистрику, в яким живуть его свідки, пода-ючи ему їх імена і адреси. Тоді Юнайтед Стейтс Аторні назначить час і місце для відібраня свідоцтва від тих людей та повідомить чоловіка, що старась о горожанські папери, а знов той чоловік мусить повідомити Чіф оф Дивижен оф Начюралізейшен, Департмент оф Комерс енд Лей-бор у Вашингтоні подаючи ему імя і адреси свідків і час і місце, де они будуть переслухані.

Клорк оф ди корт (писар суду) подасть кандидатови імя і адрес Юнайтед Стейтс Аторні, до якого треба писати в сій справі.

Хто має добру до сего причину, тому судія може змінити прозвище тоді коли здає іспит і вибирає другі папери.

Хто виняв перші папери і взяв гомстед в Злучених Державах, той не мусить уміти розмовитись по англійськи.

Ніхто не може дістати других паперів 30 день перед загальним го-лосованем.

Жінка кандидата і діти до 18 літ жия, если вони перебувають в Спол. Державах в часі одержаня права горожанства через батька, дістають також се право вже через саме набуте його через батька,, взглядно мужа.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

В 1914 році ціла Україна лагодить ся відсвяткувати урочисто соті роковини уродження Тараса Шевченка. В його пам'ять відбудуть ся тисячі урочистих засідань, віч, походів, святочних академій, з'їздів, концертів, вишлють тисячі привитів, виголосять тисячі промов і відчитів, напишуть багато статей і книжок, його іменем назвуть улиці, площі, школи, товариства. Шевченкови поставлять великий пам'ятник у Києві.

Його могилу коло Канева засиплють цвітами.

І ще багато иньшого будуть робити...

І питає не один:

Хто-ж се був той Тарас Шевченко? За що його так почитають?

За що йому така честь і хвала?

Чи був се може могутий цар, великий переможець многих вольних народів?

Чи був се може король ласкавий, що віддає оден народ другому народови в опіку на загладу і відтак за двері викидає покірних, що прийшли просити о звільнене від "опіки"?

Чи був се може славний єнерал, що людські діти веде на різню, а сам далеко за їх плечима вино не і за се відтак медалі і памятники дістає?

Чи був се може який міністер, що має тяжкий обовязок — побирати грубі пенсії з мужицького поту і робітничої крови?

Чи був се може який божий намісник на землі, що в ім'я Христа взиває вирізати всіх темних, догмами непросвічених і зі слова божого кишені набиває?

Чи був се може який великий філантроп-чоловіколюбєць, що на-молів з кісток робітничих дітей мільярдів скарбів і з того відтак будував бібліотеки, памятники і давав багато на божє?

Чи вродив ся він може в пишних палатах — на купах золота — серед богатства і достатків і чи не кидав він бідним милостиню — собі на забаву? І за се йому тепер така честь і слава?

Отже, нічим подібним не був Шевченко, якого пам'ять хоче сьвяткувати Україна так урочисто. Не був ані царем ані королем-опікуном, ані єнералом, відзначеним за чужу хоробрість, ані чоловіколюбцем, що мільйони збирав з чужої праці — словом не був він з тих людей, яких до тепер звичайно величали памятниками на площах, промовампі панахидами, славословили життєписами по шкільних читанках.

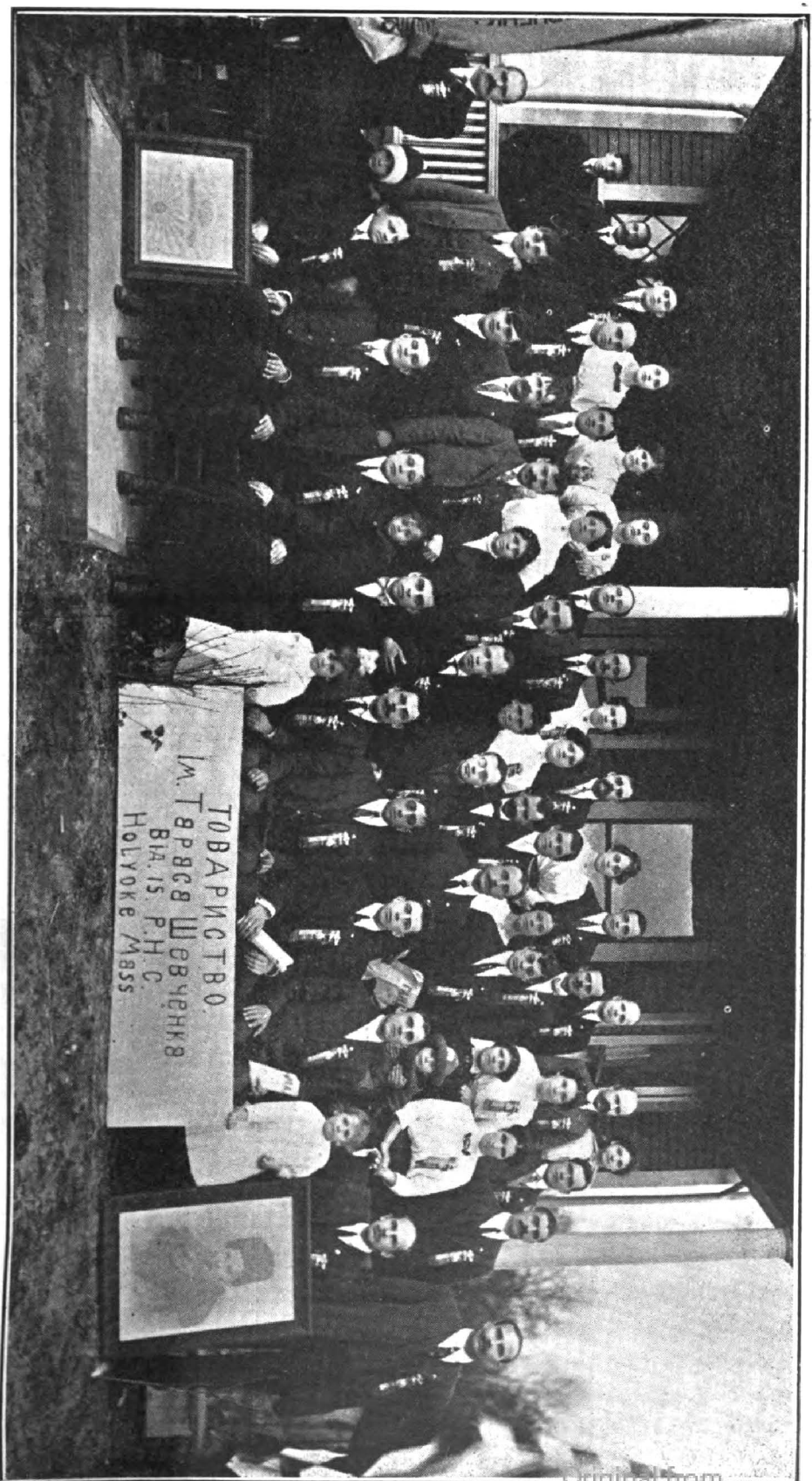
Не був царем-гнобителем народу — а був одним з гноблених і відчув він то гнобленє за усі мільйони гноблених і він оден голосом мільйона промовив проти катів-гнобителїв.

Не був міністром обтяженим пенсією, а був оден з тих, що немило-сердно виступають проти царських опришків, та королївських посїнак.

Не був єнералом і не діставав відзнак і памятників за те, що другі кров проляли — а був на ціле жите засуджений служити простим сал-датом за се, що протестував проти проливу людської крови для добра царїв, полїв, панїв і тим подібних людей.

І не був він намісником божим — а був він віруючим християни-ном, що бичував безпощадно намісників божих, що в церкві крам роз-ложили.

І не був він паном визискувачем мільйонів бідних муштин, жінок і дітей, а був сам одним з тих визискуваних і замучених і сам він з сер-цем розкритим для чужого горя, як квітка для ранної роси, зібрав в то серце всі невисказані болї, муки і терпїня і виповїв їх такими палючи-ми словами, що ані Україна, ані сьвіт, що його знає, во вік тих слїв в оборонї понижених не забудуть.

Товариство ім. Тараса Шевченка, відділ 15 Руського Народного Союзу в Голіок, Масс.

Таким був Шевченко, якого хоче величати так урочисто вся Україна, а з нею вся поступова Росія.

Не в пишних палатах прийшов на світ сей великий чоловік, якого так величають всі Українці і поступові чужинці. Він вийшов з бідної мужицької хати, зі старости похиленої як верба дуплава, зі стріхою розчіхраною вітром як чуприна у бідної сироти, зі стріхою чорною від диму, як груди вугляра.

Вікна в ній були малесенькі — аби кождий знав, що там живуть люди, яким їх ближні готові забрати все — аж до воздуха і світла.

А сім'я Шевченка, що жила в тій хаті, були бідні селяни-кріпаки. Бо були се ще часи кріпацтва або панщини. Люди на себе не робили, але на панів. Та хоть се й нині загально у світі так буває, то тоді відбувало ся воно багато-багато гірше. Уся земля була панська. Так як нині більша часть землі панська, так вона тоді була панська вся. А пандавав хлопам лиш тільки землі, аби вони з голоду не повмирали. Але та земля була панська. Та й не лиш земля. Все було панське. І люди були також панські. Як поля, ліси, плуги, борони, худоба — так вони були панські. І так як зі своїм полем, плугом і худобою міг зробити, що хотів, так, що хотів, те й робив зі своїми людьми. Міг пан кріпака продати, як худобу, замінити за коня, пса або за-що хоче, міг його дарувати, або в карти програти; міг його карати коли хотів, за що хотів і як хотів, міг його бити, катувати, вбити, міг віддати до війська, парувати одних з другими і насилувати. Хлоп мусів се все зносити — бо він був власність пана. Мав кріпак робити день-у-день, від досвіту до пізнього вечера, а все для пана на панському лані. А для себе хіба деколи — при місяці або в неділю.

Тяжке було житє кріпаків. Гірко згадує його Шевченко:

Не називаю її раєм,
Тій хатиночки у гаї
Над чистим ставом, край села:
Мене там мати повила

І повиваючи співала,
 Свою нудьгу переливала
 В свою дитину; в тім гаю
 У тій хатині, у раю —
 Я бачив пекло... Там неволя,
 Робота тяжкая, — ніколи
 І помолитись не дають.
 Там матір добрую мою,
 Ще молодую, у могилу
 Нужда та праця положила;
 Там батько, плачучи з дітьми
 (А ми малі були і голі),
 Не витерпів лихої долі —
 Умер на панищині... а ми
 Розлізли ся межі людьми
 Мов мишенята. Я — до школи
 Носити воду школярам,
 Брати на панщину ходили,
 Поки лоби їм поголили,
 А сестри.... Сестри? Горе вам,
 Мої голубки молодії!
 Для кого в світі живете?
 Ви в наймах вирости, чужії,
 У наймах коси побіліють,
 У наймах, сестри, й умрете...

От такого добра зазнав Шевченко змалку під рідною стріхою! Батько і мати що дня на панщині, ніхто малого не доглядав. Жив як другі мужицькі діти.

“Як побачу, — писав Тарас згодом:

Малого хлопчика в селі —
 Мов одривалось од гіллї,
 Одно-однісіньке під тинем
 Сидить собі в старій ряднині —
 Мені здається, що то я,
 Що це-ж та молодість моя.

Ані батько ані мати довго не жили. Тарасови було лиш дев'ять літ, коли панщина загнала до гробу матір. Злюща мачуха люто поби-вала дітий-пасербів, а Тараса найбільше. Коли Тарасови пішло на одиннадцятий рік, помер і батько, одинока розрада малого хлопця. По смерті батька не міг уже Шевченко лишити ся в хаті, де не стало батька, що оден міг стримати мачуху.

За згодою діда іде він в світ шукати за наукою, якої дуже бажав. Скитає ся від одного учителя до другого. Від дяка-п'яниці, що запитий побиває учеників, до дяка-учителя, що учить хлопця так, що каже носити воду до школи, від нього знов до маляра-діякона, що каже хлопцеві розтирати краску на блясі і носити воду з ріки. Так шукає за наукою малий хлопчина, бє ся як риба о лід. Нарешті зневірений і знеможений мандрівкою стає громадським пастухом, то знов наймає ся у найми. Аж як минуло 16 років, надумав ся попробувати ще раз навчитися де малярства, до якого мав великий хист і охоту.

Маляр до якого він удав ся на науку, згодив ся його прийняти на ученика, але довідавши ся, що він не вільний, а кріпак, порадив йому принести позволенє від дідича, Шевченкового пана. Та управитель дібр не пустив Шевченка до маляра на науку, але казав зістати ся на паньськїм дворі помагати кухареві, а пан потім взяв Тараса на покої за козачка. А що пан вештав ся здебільшого по Вільні, Варшаві і по других великих містах, то й Шевченко їздив з ним по далекій чужині, нераз довго не повертаючи на любу Україну. Робота не була тяжка, та зате дуже нудна і прикра. Мав він сидіти все в передпокою і чекати, коли пан скаже води подати або люльку набити. А Шевченка талант все тягнув до мальованя, хоть нераз і побої за те терпів. От і нарешті побачив пан, що з Шевченка лучший був би маляр як лакейчук, і він дав його на науку, спершу у Варшаві, а відтак коли переїхав до Петербурга, забрав і Шевченка туди і віддав там одному маляреви. Та сей маляр, людина не добра і дуже скупа, замість учити своїх учеників, посилав їх малювати паркани і помости. Але Шевченко відбуваючи тяжку денну школу у него, викрадав ся потім в ночі до царського городу і там при світлі місяця підрисовував різьби, що украшали город. При тій роботі застав його раз Українець, що ходив до малярської школи Іван Сошенко. Познайомили ся і Сошенко пізнав, що у Шевченка є талант до малярства, до того ще Шевченко подобав ся землякови і вдачею і розумом.

Став Шевченко ходити до земляка, а той усе його приймав як рідного, допомагав наукою і порадою. Стрінув ся Шевченко з визначнійшими людьми того часу: зі славними російськими письменниками і малярами. Пізнав він вчених і просвічених що не дивили ся на него як на худобу, як дивили ся тоді всі а нині ще багато панів дивить на хлопів, але уважали його за чоловіка рівного собі — з такими як вони почуваннями, бажаннями і правами! І тяжко стало Шевченкови згадувати свою неволю. А наука, яку Шевченко почав здобувати невсипущою працею, робила неволю його ще гидшою, ярмо кріпацтва що тяжшим. Товариші і приятелі Шевченка бачили, що з него вийде великий чоловік, якби йому дати лиш освіту. Та дорога до освіти і науки була тоді заперта кріпакам. Закони, укладані панами, забороняли мужицьким синам іти у висші школи. Пани зробили се право тому, бо пани добре знали, що

просьвічений мужик зараз додумає ся, що всі паньські права на людей і власність, се одно злодійство і один розбій. Вони знали, що темнота — рідна сестра неволі. Про се тямать вони і нині і тому вони так всіми силами спиняють ширене просьвіти серед народних мас. Тому то в галицьких школах непросьвічають людських дітей, але старають ся затуманити їх голову і учуть лиш націру і оповідають про краківського емока.

І от щоби вирвати Шевченка з під паньської ласки і опіки, приятелі рішили ся купити йому волю. Але що Шевченків пан жадав за нього аж півтретя тисячі рублів, найславніший московський маляр свого часу, Брюлов, намалював портрет поета Жуковського, портрет пустили на розігравку, а за одержані гроші куплено Шевченкови волю — 22 цвітня 1838, коли Шевченкови пішло на 25 рік. Дуже зрадив Шевченко, коли став вільним. Паньські кривди, знущання, словом вся паньська опіка пропала, а перед ним отворив ся сьвіт широкий, наука і просьвіта.

* * *

Ставши вільним чоловіком, Шевченко вступив до малярської академії в Петербурзі і почав учити ся щиро та пильно. Всіми силами старає ся надолужити і нагнати те, що стратив через молодечий вік в неволі. І стає він і славним малярем, поважаним і надгороджуваним за свій талан і стає він осьвіченим чоловіком. А проте хоч далеко відійшов він від простих людей, не забуває на своїх рідних братів і сестер, не гордує ними, а помагає їм як може. Але він памятає також про всіх кріпаків. Бо всіх він уважає своїми братами. Не так як се часто лучає ся і лучало ся з другими мужицькими синами. Бо кількож то мужицьких синів з під сільської стріхи хлипнувши лиш крихітку науки, відцурало ся простого кожуха, що їх повивав, твердої мозолистої руки, що їх годувала тяжкою працею? І стали гірше родовитих панів мучити братів і батьків, гірше ворогів його туманити, аби його тим лекше рабувати?

Не з них був Шевченко. Хоть велику просьвіту він здобув, хоть тїшив ся поважанем і признанем у панів, не став він на службу у них. Не забув він своїх братів-кріпаків, не відцурав ся їх; він у них став на службу. На службу поневолених, закріпощених понижених, замучених, і став простими, нештучними словами яких уживає мандрівний сьпівак, кобзар — боронити прав тих, що чорнійші чорної землі блукають, німі на панщину ідуть і діточок своїх ведуть, тих запряжених у ярмо панами лукавими; просто як нарід розказував він про тяжку роботу кріпаків, про знасилувані дівчата, про знущання панів над людьми, про сестри свої що для других в сьвіті живуть в наймах чужі вирастають, в наймах сивіють, в наймах і вмирають. Простим словом він малював те страшне некло, яке пани зладили мужиками — на селах, які паньські поети раєм прізвали.

Просте і невибагливе було слово Шевченка. Сам поет не шукав ані рідких і трудних форм вірша, а писав, так як нарід від віків співав свою долю в думках і піснях. Але хоть просте і не штучне було се Шевченкове слово, одначе було воно горяче, огненне і страшне. Палило воно душу читача і слухача. Загрівало її до борби за кращу долю поневолених. Випікало воно в серці сліди, яких нічо не могло стерти. Бо було се слово талановитого сина закріпощених мас народних, який сам пережив кріпацтво або на своїх плечах або на плечах матери, батька, братів і сестер, який з молоком матери виссав те горе, яке віками збирало ся в грудях доптаного народа.

Длятого те слово, хоть просте, було таке полумінне, вогненне, страшне. Бо сим словом устами генія промовили сльози мільонів народа розсипані, проляті довгими віками, цїт що зрошував свої, але не власні поля, дикі знущаня, звїрські знеславлюваня, — кров що ріками потекла з бідного народу на радість нанам для їх добра і втіхи.

Се все промовило полумінним, вогненим, страшним словом Шевченка.

Се слово Шевченка стануло на сторожи подоптаного народа. Воно його боронило. Взивало і взиває до оборони його інтересів. Воно народпіднімало, випростовувало зігнені синиї. Підносило похиле чоло. Воно взивало інтелїгентні верстви народа, щоби разом з народом станули за права покривджених. Вовіки воно буде їм голосити:

Обніміте-ж, брати мої,
Найменшого брата —
Нехай мати усміхнеть ся
Заплакана мати.

Воно й панів взивало заперестати знущань і рабунку народа і грозило їм страшною помстою народа .

Схаменїть ся! Будьте люди
бо лихо вам буде!
Розкують ся незабаром
заковані люди,
настане суд, заговорять
і Дніпро і гори,
і потече сто ріками
кров у синє море
дітий ваних, і не буде
кому помагати ,
одцураєть ся брат брата
і дітини мати,
і дим хмарою заступить
сонце перед вами.

і на віки проклинетесь
своїми синами.

І поет малює в своїй поемі “Гайдамаки” образ лютої, кровавої, пімсти селян над своїми довголітними гнобителями. А пімста з пожежаром паньських маєтків, що горячом хмари нагріває, з безпощадною різнею і вішанем польських панів, з шибиницями з паньскими трупами, паленем і різанем побитих — се все такі страшні образи пімсти замучених рук, розв'язаних, для проливу крові за кров, для заподіяння мук за муки,—що від тих образів аж кров в жилах читача завмирає....

Таку ненависть до суспільного гнету чуло серце Шевченка. Так горячо заступався поет своїм могутим словом за покривджених.

Та не лиш проти суспільного гнету богачами повставав Шевченко. З рівним запалом виступав він проти всяких других форм гнету, а передовсім проти гнету національного, проти топтання прав одної нації нацією другою. Нема другого письменника в світі якийби так дуже як Шевченко ненавидів російських царів, що тільки вольних народів закували в кайдани. Ніхто й не писав про них так як Шевченко. Про тих імператорів, що жльопують кров народню і купають ся в слюзах удових; про тих катів, що відобрали Україні політичну волю, а завели на ній панщину, темноту і неволю. Ніякого слова невагає ся він ужити говорячи про царів. Так він їх устами Полуботка проклинає за винищуване козаків:

О царю поганий!
Царю проклятий, неситий,
гаспиде лукавий!
Що ти зробив з козаками?
Болота засипав
благородними кістками,
поставив столицю
на їх трупах катованих,
і в темній темниці
мене, вольного гетьмана
голодом замучив
у кайданах.... Царю, царю!
І бог не розсудить
нас з тобою.

А про злуку України з Московщиною відзиває ся словами:

І ми сковані з тобою,
людоїде, змію!
На страшному на судищі
ми бога закриєм
от очий твоїх неситих.

Тя нас з України
загнав голих і холодних
у сніг на чужину,
та порізав із шкур наших
собі багряницю,
пошив жилами твердими
і застав столицю
в новій рясі. Подиви ся:
Церкви та палати!
Весели ся, лютий кате,
проклятий, проклятий!"

А про царів Петра першого і Катерину другу він каже:

Кати, кати, людоді!
Наїлись обос,
Накрали ся, а що взяли
На той світ з собою?

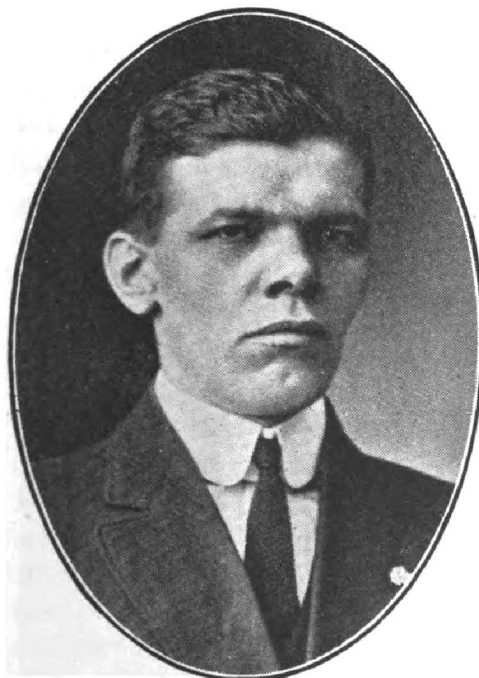
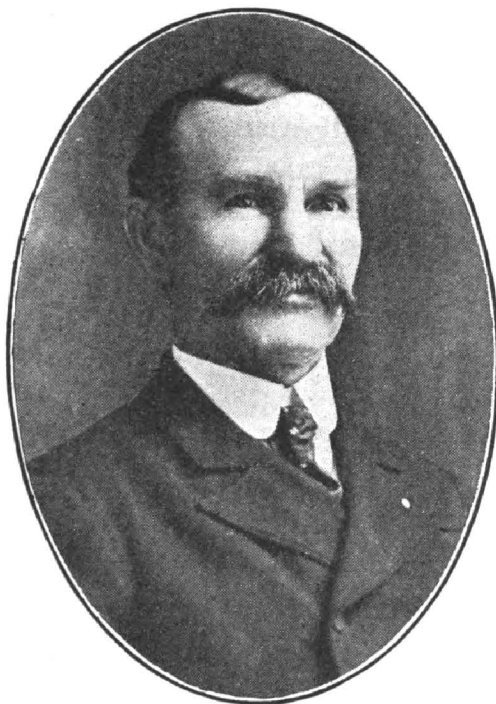
а в другім місци:

Слава, слава
Хортам і гончим, і псарям
І нашим батюшкам царям!
Слава!

Неменче різко звертає ся Шевченко і проти шляхотської Польщі, яка також накоїла Україні багато лиха. Та Польща в самі часи, коли Татарва рвала куснями тіло українського народу від сходу, рвала свої паї від заходу. Тоді коли український нарід останки сил добував, аби вратувати себе і Европу цілу перед монгольським потоком, тоді саме Польща з другої сторони нападає на українські землі забирає край за краєм, вміру того, як Україні ціною крові і життя прочищують їх від Турків і Татар. І всюди заводять польські панщизняні порядки і до суспільної неволі доливає ще горя національною ненавистю і релігійною нетерпимістю.

Всіх кривд, заподіяних Україні Польщею, добре був свідомий Тарас Шевченко. Сю свідомість і переляв у нього сам, той народ, що терпів ті зневажання і муки, що лив свої сльози і кров під польським ярмом.

Виступаючи проти шляхотської Польщі і царської Росії, Шевченко рівночасно величає ті тяжкі, довгі та коштовні бої, які звів український нарід в обороні своїх прав. Жаден український поет не любив так козацькі визвольні війни як Тарас Шевченко, ніхто так за ними не тужив цілою душею, ніхто так як він їх не змалював, ніхто так не звеличав їх відваги, завзята, самопосвяти для загальної справи. Але рівночасно й ніхто так отверто і ясно не сказав всеї правди про козацьку старшину.

Радні Руського Народного Союзу

Алексій Курила

Григорій Мрикало

Ст. Пільховський

Про — ту старшину, що лиш станула на чолі має козацтва і народа, а вже перестала думати не якби то здобути долю і волю для всего народа, а думати лиш про те, якби то самій стати на місце польської шляхти. Гіркими словами дорікає їм Шевченко:

“Раби, підніжки, грязь Москви
варшавське сьмітя ваші панни
ясновельможній гетьмани!”

Ще острійшими словами звертає ся він до живучих тоді українських панів, що не менше чужих панів розпинали український народ:

Гірше .Іяха свої діти
її (Україну) розпинають,
Замість пива праведную
Кров із ребер точать.

І острих слів він не щадив, пишучи про Українців-перевертнів, що ледви хопили трохи просвіти, зараз перекинули ся в Москалів і погорджують своєю мовою, батьками і народом.

“От і братия синнула
у сенат писати
та підписувать та драти
і з батька і з брата.
А між ними і землячки
де-де поглядають;
по московськи так і чешуть,
сьміють ся та лають
батьків своїх, що з малечку
цвенькати не вчили
по німецьки, а то тепер
і кисни в чорнилї!
Пявки, пивки! Може батько
останню корову
жидам продав, поки вивчив
московської мови!
Україно, Україно!
Оце твої діти,
твої квіти молодії
чорнилом політі,
московською блекотою,
в німецьких петлицях
замучені... Плач Вкраїно,
бездітна вдовице!”

* * *

Тяжко прийшло ся покутувати Шевченкови за свої писання.

В ті часи заснувалось поступове товариство: Кирило-Методіївське братство, а Шевченко став його членом. Товариство се домагало ся, щоби всі славянські народи жили у купі, але кождий рівний і вольний. Кожний нарід заряджувати мав сам своїми власними справами. Домагало ся воно, щоби увільнено нарід з панщини і щоби він сам порядкував громадськими справами. Аби нарід міг се робити як-слід, треба дати йому широку науку і осьвіту. Весь народ повинен бути просвічений і вольний. Ніхто немає бути в неволі, ніхто немає панувати. Анї пан над мужиком немає панувати, анї народ над народом немає панувати; анї одна віра над другою. Повинна бути повна свобода віри і терпимість релігійна. Люди мають мати право свободно виповідати свої думки чи словом чи на письмі. Люди повинні жити взаїмно собі помагаючи — як братя. Звідси товариство прізвало ся “братством”. Але було се товариство тайне і голосило воно багато засад, які тоді були заборонені як противні суспільному порядку. Нині вже багато з тих домагань загально признано як слушні, хоть з другої сторони ще і нині не перевели ся люди, що кожного, що домагає ся суспільної справедливости, свободи віри і релігійної терпимости — прозивають безбожником і ворогом суспільного ладу. А в часах Шевченка таких людей було багато більше і царі і королі з жандармами, військом, поліцією і судами отверто і явно стояли за ними. От через се як донесено російському урядови про се братство, всіх братчиків тяжко покарано. Шевченко найбільше зі всіх потерпів. У него знайшли дві поеми: “Сон” і “Кавказ”, що так люто нападають на царів і так щиро щиро боронять усіх гноблених і поневолених. За се його засудили на досмертну військову службу простим салдатом в далеких-далеких степах. Заборонили йому при тім малювати і писати, бо пани, царі і їх слуги найбільше бояли ся Шевченкового слова.

Страшні часи пережив Шевченко в салдатській неволі. Страшні були для нього ті страшні роки серед безводної пустині, серед пісків непролазних, без гаїв і садків, тих перел краси українських сіл. Довгі роки салдатської муштри, жовнірських знущань, серед чужих людей, серед бійки, галасу, сиромотних лайок і соромітьських пісень, піяньства і бруду степової салдатської казарми. Довгі роки — без можности малювати і писати. Хиба крадьком, тайно, по злодійськи. Сумні ті поезії писані ним крадьком в ті часи.

І там стени, і тут стени,
Та тут не такі:
Руді-руді—аж червоні,
А там голубії,
Зеленії, мережані
Нивами, ланами,
Високими могилами.
Темними лугами...

А тут—бур'ян, піски, тали,
І хоч би на сміх де могила
О давнім-давнї говорила.....
Неначе люде не жили!

Приходить ніч в смердючу хату,
Осядуть думи, розіб'ють
На стократ серце і надію,
І те, що вимовить не вмію...
І все на світі проженуть,
І спинять ніч: часи літами,
Віками глухо потечуть,
І я кривавими сльозами
Не раз постелю омочу...
Благаю Бога, щоб світало:
Мов волі -- сонця, світу жду.
Цвіркун замовкне, "зорю" б'ють --
Благаю Бога, щоб смеркало.
Бо на позорище ведуть
Старого дурня муштрувати, --
Щоб знав, як волю шанувати,
Щоб знав, що дурня всюди б'ють.

А що найтяжше було Шевченкови перенести — се було жити далеко-далеко в чужім дикім краю, далеко від любої України, без надії побачити її знову.

Довгі роки туги за Україною, яку він так любив...
Я так її люблю
Мою Україну убогу —
За неї душу погублю.

Бо любив він Україну — не лиш за її красу, за чудову українську мову, розкішні українські краєвиди, за ті пишні українські села. Шевченко любив Україну не лиш за красу української мови, словесну розкіш, чудову сьпівність, невичерпаний гумор, тої мови. Він любив її не лиш за славну минувшину, осьпівану в народних піснях. Ту минувшину повну величавих боїв за волю і долю народню, за визволенє з під гніту національного і релігійного, з під закріпощення. Він не лиш любив Україну червону від козацьких жупанів. Україну на котрій ревуть гармати за славу і волю, за козаків з їх очайдушно-сьмільливими походами на Турків; за Гайдамаків і їх люту помету над кровонійцями народа. Він ще більше, як ту славу України і красу, любив її за її безталанне, нещасливу долю. За се, що вона потоптана і зневажана, любив її гнівною і палкою любовю сина матери зганьбленої. Судорожною, бо-

лісною, смертельною любовію кохав він неську-Україну через те, що вона проляла тільки крові в обороні своєї долі-волі у визвольних боях, з яких лишилися лиш могили в полі — через те, що вона гарна, красна і велична конає під гнетом зрадливих царів, від зради своїх дітей перевертнів. Любив її через те, що селянство, отже Шевченкова Україна, гине в тяжкій суспільній неволи, стогне в нелюдській ярмі кріпачькій.

За тою Україною летіли усі думки поета. Для тої України готов був Шевченко усе перенести, усе перетерпіти.

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині —
Однаковісенько мені!

В неволі виріс між чужими,
І, неоплаканий своїми,
В неволі плачучи умру,
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій не-своїй землі.
І не помяне батько з сином,
Не скаже синові: “Молись,
Моли ся, сину! За Вкраїну
Його замучили колись.”

Мені однаково, чи буде
Той син молити ся, чи ні.
Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її окраденую збудять...
Ох, не однаково мені!

Не був Шевченко цілий свій вік жовніром як його були засудили: по десятиох роках, коли в Росії повіяло троха свободнійшим духом, привернено Шевченкови свободу. Зразу без права повороту на Україну, але відтак позволено й на се.

Та не було вже в Шевченкови багато сил. Знищили їх молодечі злидні в кріпацтві і салдатецька неволя. Раз лиш відвідав він дорогу Україну, та й то веселого там нічого не бачив.

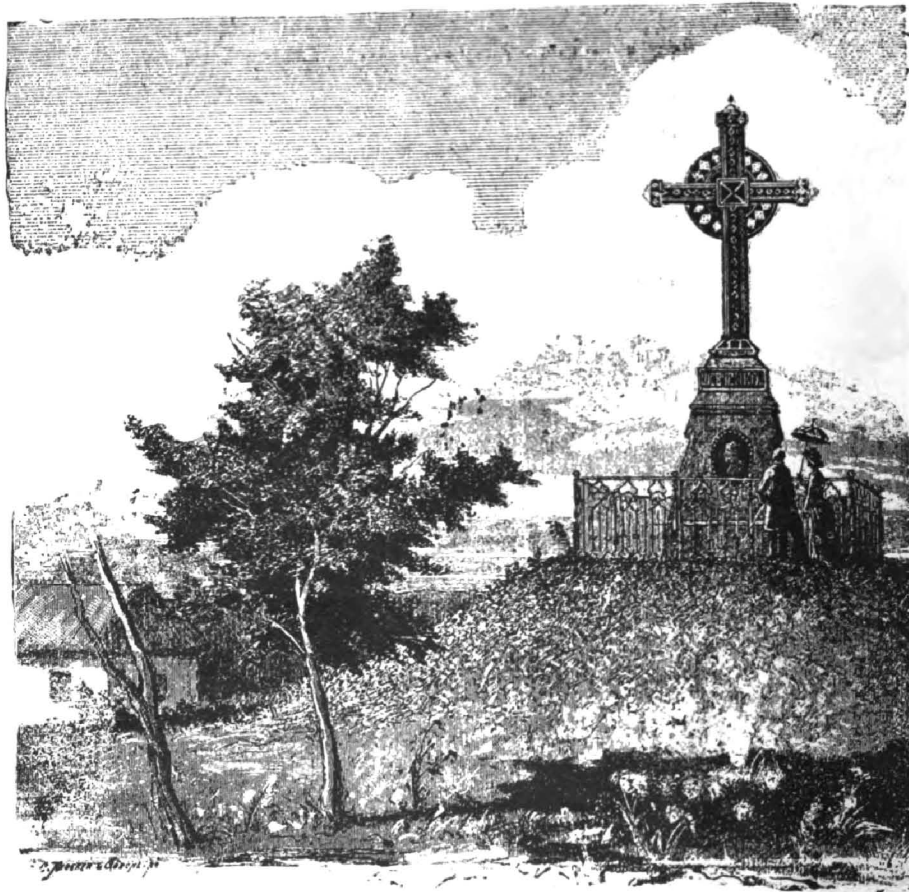
“...Страх погано
у тім хорошому селі:
Чорнійші чорної землі

блукають люди, повсихали
сади зелені, погнили
біленькі хати, повалялись,
стави буряном поросли.
Село неначе погоріло,
неначе люди подуріли:
Німі на панщину ідуть
і діточок своїх ведуть...
І я, заплакавши, назад
поїхав знову на чужину.

І не в однім оттім селі,
а скрізь на славній Україні
людей у ярма запрягли
пани лукаві...”

— писав він вернувши до Петербурга.

Другий раз вже України непобачив. Привезли його вже туди небіжчиком.

Бо хвороба, що неспостережено розвинула ся у нього, звалила і скоро загнала у сиру могилу змордоване тіло. Помер дня 10 марта 1861, коли було єму лиш 47 літ.

Поховано його спершу в Петербурзі, але в цвітні того року перевезено на Україну і похоронено над Дніпром на високій горі коло місточка Канева. Над тілом поета виспано високу могилу і закопано високий сніжовий хрест.

Коли трумну з тілом найбільшого сина України везено до Канева, всюди її стрічали товпи народа, українського і чужого. А коли тіло привезено вже на гору, ціли маси селян зійшли ся з околиці попрацати ся з тим, що їх боронив своїм огненним словом. І від того часу тисячі людей їздять кожного року поклонити ся Шевченковій могилі. Згадують від тоді що-року його. І те що він зробив для краю. І те що перетерпів за нього.

Бо український народ добре відчув те, що голосив Шевченко. Слова його пробудили увесь український народ. Шевченкове слово взивало все красних людей до борби за красну долю народу. А ті муки і переслідування, які переніс Шевченко за свої погляди, казали їм не оглядати ся на власну користь, не дивити ся, які терпіня треба перенести для добра народу.

І став Шевченко улюбленим поетом всеї України. Признаний він найбільшим українським поетом усіх часів. Шевченко став найбільше популярним чоловіком українського народа. Кожде товариство, кожний гурток, кожда партія — черпає з Шевченкових творів — провідні ідеї, заповіді. Кожний покликуює ся у своїй роботі і діяльності на слова Шевченка.

Очевидно, що не обходить ся і без того, щоби на Шевченка покликували ся люди, що найменшого права і підстави не мають се робити. Оно часто так буває з людьми поважаними, загально-признаними і популярними. А з поетами передовсім. Раз що поети вже своїм способом висказування думок можуть глибоше людей вражати і сильнійше на них ділати. Друге те й те: що поети рідко коли висказують свої гадки так стисло, так недвозначно, як приміром учені письменники або політики в політичних програмах. От через те і під поетові слова нераз підшивають люди щось такого, що самого поета моглоби се на смерть злякати.

От через те і під Шевченка будуть підшивати ся люди, яких Шевченко сам не менше ненавидів як російських царів.

От і тепер підчас святкування 100-літної річниці уродження Шевченка будуть певно величати його і такі люди, що сповняють слова Шевченка: “Обніміте, брати мої, найменшого брата!” але обнімають его лиш на те, щоби обнявши его витягнути з его карману гроші, щоби его обрабувати!

І виступати будуть в час сьвяточний і величати будуть Шевченка
ті, про котрих Шевченко говорив зі зломаним серцем:

Кому-ж я розкажу свою думу?
І хто тую мову
Привітас, угадає
Великеє слово?
Всі оглухли, похилились
В кайданах — байдуже!...

І виступлять у сьвяточних одежах ті, що
“помагають ворогові
господарювати,
Із матери полатану
сорочку здіймати!”

І виступлять ті, що надають, аби встала Україна, і розвіяла тьму
неволі, аби сьвіт правди засьвітив.

І виступлять ті про котрих Шевченко говорив:

“У нас
Сьвятую біблію читає
Сьвятий чернець і навчає,
Що цар якийсь — то свині пас
Та дружню жінку взяв до себе,
А друга вбив — тепер на небі!
Ось бачите, які у нас
Сидять на небі. Ви ще темні,
Догмами непросьвіщенні!
У нас навчіть ся! У нас дери,
Дери та дай,
І прямо в рай
Хоть і рідню всю забори!

Так і ті, що догмами народ просьвічають і народ дуть і небом тор-
гують — і ті, стануть Шевченка величати і скажуть, що Шевченко їх!

І ті котрих Шевченко проклинав словами:

Храми, капиці і ікони,
І ставники і мірри дим,
І перед образом твоїм
Неутомленії поклони
За кражу, за війну, за кров:
Щоб братню кров пролити, просять,
А потім в дар тобі приносять
З пожару вкрадений покров...

І ті, що до Бога любови ближнього молять ся о поміч в різні ближ-
ніх, так і ті стануть величати Шевченка як свого!...

І кабани на апостольських престолах, що закували народ замучений в кайдани тьми і неправди, що людською кровію торгують і рай у найми оддають, розбійники і людоді, що правду побороли, осьміяли Божу славу і силу і волю! — як говорив Шевченко — і ті стануть величати Шевченка як свого!

І ті, що сіють релігійну ненависть в народ, аби відтак над затуманеним легко панувати і ще легше рабувати, а проти котрих Шевченко так безоглядно і безпощадно виступав в многих своїх писаннях — і вони вихвалять Шевченка як свого.

І своїм назвуть Шевченка патрійоти, що визволеному з кріпацтва, але обрабованому зі землі народови будуть голосити поважане до законів, до сьвятого суспільного ладу і до сьвятої власности зрабованої і до пошанованя прав людей, про котрий той Шевченко говорив:

Ви — розбійники неситі,
Голодні ворони!
По якому правдивому,
Сьвятому закону
І землею, всім даною,
І сердешним людом
Торгуєте?

І Шевченко, що признавав усім людям працюючим повне право на землю, назвуть “своїм” лінюхи, народні опікуни, що-то позбавленого землі мужика, голодуючого на грядці поля або на межах, учуть великої засади ощадности і згорбленому і замученому роботою проповідують — працювитість...

І назвуть Шевченка “своїм” народолобці, що краснорічливо говорять про “чуже ярмо”, а які так раді-би бачити свій нарід, як він ходить у своїм, власнім, не чужім ярмі — що так проречисто говорять про чужих панів, бо хотіли-би, щоби свій народ мав своїх панів!

Назвуть його “своїм” ті всі патрійоти, опікуни народні, народолобці — того самого Шевченка, котрого ціла творчість поетична показує, що він під Україною розумів працюючий люд український, за українські інтереси — інтереси робочого народу України, за народну просьвіту — просьвіту широких верств народа. Того Шевченка, що не проголошував народними сьвятощами — ані кріпацтво, ані панського права власности на землю усім дану. Того Шевченка, що всіх таких пророків і вчителів остерігав перед гнівом народним, перед “Холодним Яром”. Того що не поправляв проповідію ощадности і працювитости кріпацького ладу суспільного, але всі сили свого великого талану поклав на бій проти нього, за його знесенем.

Назвуть його “своїм”.

І спрепарують відповідно. Як винятки з його творів подадуть “Вечір”, “Страшний косар”, “Смерть чумака” — і тим полібні-рідкі Шевчен-

кові твори, що або цілком або дуже мало мають різкого протесту проти суспільної кривди. І скажуть: Шевченко наш! Обрабують Шевченкову поезію з усього, що для нього таке лихоме і характеристичне і такого Шевченка, що і цар російський не мав би чого боятися його, покажуть народови і скажуть: Се наш Шевченко!

* * *

Та не заберуть Шевченка народови.

Нічого не допоможе ані називання Шевченка "своїм", ані препарування Шевченка відповідно до програми.

Не здасться на ніщо заслонюване правди, прогнане її, знеславлене скверними устами.

Народ не дозволить позбавити себе Шевченка.

Народ прийме правду, хоть би її, не знати як довго, плюгавлено.

Народ високо підійме взнесений прапор. Не покине його тому, що негідники болотом його волочили.

І не стане Шевченко ніколи поетом ситих, що голодного не знають, ані поетом панів, що свої інтереси за народні представляють. Шевченко остане на даліше — Шевченком! Поетом бездольних, обрабованих, поневолених, покривджених. Остане на даліше і на все поетом їх будучности. Їх пророком.

І буде він все пророком стремління, що не латають неволі пустими проповідями, а ломлять її і заводять новий красний лад суспільний.

І тих людей, що сего бажають, Шевченкове слово, гаряче, полумінне, страшне — буде все вести до боротьби за кращу долю працюючого люду — за Україну.

І те слово гаряче і примір Шевченкового життя дасть їм силу винести всі муки і терпіння — для сеї великої цілі.

І буде їх вести без огляду на втрати та терпіння, поки вони пірвавши всі кайдани не будуть могли помянути свого Великого Пророка

Не злим тихим словом
В семі великій
В семі вільній новій.

Кого не пускають до Злучених Держав?

До Злучених Держав мають зборонений вступ: ідіоти, слабкі на умі, епілептики (що мають падучу хворобу), божевільні і ті що вилічили ся з божевілля менше як 5 років тому назад; люде що мали перед тим два або більше нападів божевілля; нуждарі; особи, що можуть стати тягаром для суспільности; заводові жебраки; люди заражені сухотами або якою иншою відражаючою або небезпечною, заразливою хворобою; люде, що сповнили який злочин або проступок, що має ціху упадку морального; многоженці або ті що вірять в многоженство; анархісти, або люде, що вірять і голосять насильне зруйноване уряду Злучених Держав або якого небудь уряду, або всіх форм правних, або убиване публичних урядників; проститутки або жінки і дівчата, що приходять до Злучених Держав в цілях неморальних; робітники законтрактовані, яких склонило до приїзду обіцяне занятє або умова усна чи нисьменна, виразна, чи лише така якої догадувати ся треба, в цілі виконуваню в сїм краю якої небудь праці фахової або нефахової; особи, яких приїзд є оплачений другими в цілости або лише в части, хиба що буде доказане, що вони не належать до жадної з висше вичислених категорій і що за переїзд їх не заплатила ніяка корпорація, товариство, заряд міста або чужосторонний уряд безпосередно чи посередно; діти нисше 16 літ житя, що не їдуть в товаристві обох або одного зі своїх родичів, що впрочім лишає ся добромніню Секретара Промислу і Торговлі. Акт сей не відносить ся до осіб засуджених за проступки чисто політичні, які не потягають за собою морального упідлення, о скільки ті особи під иншими зглядами кваліфікують ся, щоби бути допущеними до Злучених Держав.

Фахових робітників можна спроваджувати, если в Злучених Державах під той час нема незанятих сего рода робітників. Приписи о контрактних робітниках не відносять ся до заводових артистів, акторів, прелесентів, співаків, попів, професорів колегій, семинарів та осіб, що заняті в характері виключно домашної або особистої прислуги.

Противить ся закони, заохочувати до приїзду тут чужосторонних при помочи друкованих оголошень за границею, в яких обіщює ся імігрантам робота в Злучених Державах. Се не відносить ся одначе до стейтів і територій, що оголошують різні відомости в цілі стягнення до себе імігрантів.

Чужинець привезений до Злучених Держав протизаконно, має бути сейчас відісланий до властителя парохода, на яким тут приїхав. Еслиж чужинець вже дістав ся безправно до Злучених Держав, або став тут тягаром публичним в наслідок причин, що істнували перед его прибутем до Злучених Держав, має бути депортований (відосланий назад) до свого краю заки ще мине 3 роки від часу его приїзду до Злучених Держав.

Богдан Лепкий.

„ЗАКУТНИК.“

Матвій Скрегота збирався до церкви. Коло скрині стояли вимазані чоботи а на постели лежав одинокий кожух. Він сам стояв над цебриком і мився. З губи випускав воду на долоні, а долонями тер лице.

Між тим його жінка, не стара, лиш змізерована людина, прибирала дітий на сьвято. Робила се для людського ока і для звичаю, бо знала, що ті куденькі сорочічки їх не загіють і дітиска кашляти будуть.

Знав тоє і найстаріший Петрусь. Тому заздалегідь вихопився і побіг за ворота.

— Петрусю, Петрусю, а ходи по сюда! — кричала мати — ходи, бо мені ніколи!

— Ого! — відповів Петрусь і побіг аж за п'яте подвір'є, над болотнисту баюру, в котрій від кількох днів таланавався і бабрав до несхочу.

— А почкайже ти! — накликувала мати. — Прийдеш ти мені драбуго! — і вернула в хату.

Скрегота був уже вбраний. Голова вилискувала як пампук, а лице сияло сьвяточним настроєм. Хотів приступити до постелі і вбирати кожух, коли до хати вбіг задиханий Петрусь.

— Мамуню — лепетав з дитячою втіхою — закутник приїхав, закутник, закутник! І тішився і скакав, сам не знаючи чого.

Скрегота, як вбрав один рукав, так і кинувся до хлопця.

— Як я тебе оттим ременем впережу, то ти не будеш верещати, Бог знає що?

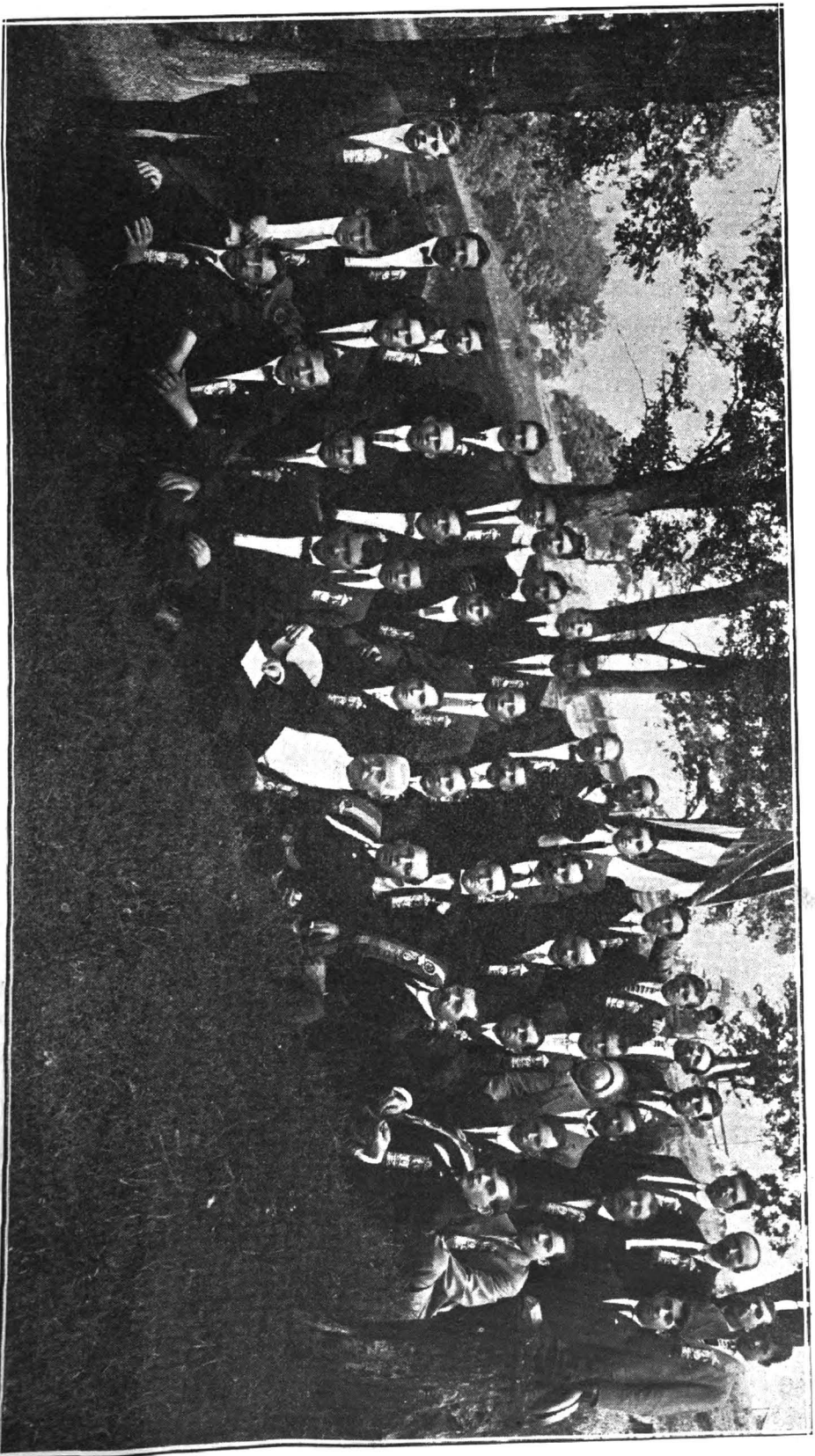
— Присяйстобожте татуню, що приїхав. Синим конем, в шапці з гужиками, такий дуже закутник.

Скрегота глянув на жінку, жінка на нього і порозумілись. Податок за два квартали незаплатений, а тут грейцара нема, хоть гинь.

Передновок тяжкий, заробити ніяк, а їсти тра. Щож діяти тепер? Замість відповіді вхопила жінка з чоловіка кожух і пустила ся по хаті. Хотіла ховати до скрині, але подумала і дала спокій. Від скрині метнула ся за піч, від печі до постелі. Під постелею була яма, чорна як пекло. Колись гніздо крілів, тепер пострах для дітий. Прикучнула, зложила кожух вовною на верх і жбурнула його туди.

Скрегота стояв і дивився на ту бабську роботу.

Діти, як почули, що приїхала така “вособа”, вибігли з хати і крізь ворота дивились на вулицю. Тимчасом Скреготиха обезпечивши кожух, пригадала собі, що в коморі є діжка проса і трохи круп та пішла їх ховати. Скрегота остався сам. Був то мужик зі здоровим тілом і добрим розумом, з рішучим виглядом лица. Як міг зводив кінці до купи, а вони рвалися. От і тепер, як ту порадити, як відпросити немилого гостя?

Товариство ім. М. Стинського, відділ 14 Руського Народного Союзу в Ботлер, Па.

По лиця єго перебігали раз-у-раз журба і клопіт, то знов гнів і злоба.

— Іде, іде... — шепотом вимовила жінка, вертаючи з комори до хати.

— Ну, то що з того? — відповів Скрегота. — Дідько його приніс, дідько і віднесе.

Але дивився в вікно. Там сусід його жив собі в спокою і закутника не боявся, бо батько полишив йому маєток. А він?

В тім рини, відчинилися двері і на порозі появився закутник. Хильцем переступив поріг і не здіймаючи шапки, став посеред хати. Був високий як дуб, грубий як бочка, лице мав червоне і великі очі. В цілій появі було щось воляцького, щось хвищного, готового до крові і розбою. Колись справді служив у війську і хотів з роду Маляр, бився в 48 році проти Малярів. За те потім мусів утікати і опинився у нас. Ту став езекутором і на тім становищі розвинув невтомну діяльність.

— А ну, гайда, гроші за податок! — кричав розглядаючись по хаті.

Скрегота якби не чув. Заєдно дивився в вікно, на хату щасливого сусіда, а по його мозку літали всілякі гадки. Що буде, як забере кожух? З хати вийти не годен? Що скажуть люди?... А може-б попросити... Що його? Такого бузовіра? Ні, ніколи...

І Скрегота закуєсив губи.

— А ну, мой, чув, що кажу? За податок гроші!

Скрегота заєдно мовчить. Скреготиха поравсь коло печі, а ноги у ній тремтять. Все споглядає під постелю. Не втерпіла. Підступає до закутника, кланяється йому так низько, як єї лише теперішній стан дозволити може і просить. Паноньку любий, будьте ласкаві, почекайте нам до четверга. Продамо поросеня тай заплатимо! До четверга і так недалеко, — позавтра.

— Здуріла баба, щось мене єї нація обходить! Давай кожух і вже.

Не чекаючи на відповідь, метнувся по хаті. Але в хаті не було нічого цінного. Курячі подушки і якісь подерті свити. Тільки всього. Очі пана езекутора запалали гнівом.

— Відчиняй бабо скриню! — зверещав на всю хату.

Скрегота відвернувся від вікна і очі його перебігали раз-у-раз закутника на жінку. Скреготиха стояла ні в сих ні в тих. В скрині було кільканадцять мір полотна, білого як сніг, тонкого як шовк. Сама она той лен полола, сама брала, окінала, чесала: сама на досвітках та по вечорах прядла....

А тепер ворог прийшов і забрати хоче; а ту і вона обдерта і діти обносились.

У Скреготихи на очах стали сльози. Дивилася в нього тими очима, якби його благати хотіла. Та не вблагала.

— Дай бабо ключ! — крикнув у друге і підступив до ній.

Товариство Запорожська Січ, відділ 8 Руського Народного Союзу в Мериден, Конн.

Вона що йно пригадала собі, що ходила до шніхліра і ключ за пояс заткнула. Судорожно вхопила його рукою і тільки гадки — не дати! А він знай кричий і репетує: Дай ти сяка така, я з тобою жартів не маю!

Скреготі кров ударила до голови, а рука запашіла. Нараз побачив своє положення як на долонні.

І та надмірна а безуспішна праця і недоспані ночі і переголодовані дні виринули перед його очима. У груди підняв ся бунт. І за то все він сьвята спокійного не має. Непрошений гість налазить його хату і зневажає жінку. За що? Якби мав, то сам заніс би до міста, а як не заніс, то видно що не має. Не пропив, не прогуляв, Бог не дав, тай не має.

Але пан езекутор не знав гадок Скреготи. Тай що йому знати? Якби знав, то може-б рука задріжала, може-б серце змякло і спинило його у сповнюванню його "обовязків". Тому гадай собі Скрегото, що хочеш, а ти Скреготихо плач в гіркий кулак, він товче своє: Давай ключі від скрині!

А коли баба не слухас, він штовхас її у груди і видирає сам.

Стон жінки шпигнув мужа в само серце.

Несвідомо зірвав ся з місця, несвідомо приступив до нього і в хвили, коли той найспокійніше прибирав ключ — грянув на нього.

Закутник повалив ся як підгнила колода. Падаючи, головою зачіпив о ріг скрині. А ріг був острій і в залізо кутий.

— — — — —

Перед подвір'єм Скреготи стояв візок, наладований грабіжею, а сивий кінь езекутора раз-в-раз споглядав на хатні двері і дивував ся, що його пан виходить так довго. Мабуть велику добичу збирає. Важко буде.

Діти, оглянувши візок і коня, побігли в хату. З криком відчинили двері і змовкли. Перед скринею лежали ключі, біля скрині закутник. Своїм великим тілом виповнив половину малої хатини. На вулиці робив ся гамір.

Здивованими очима дивились діти в хаті перед себе. Ніяк не могли зрозуміти чому той страшний пан, з жовтими тузиками на шапці, котрого бояло ся ціле село, лежав тепер так немічно, так смирно посеред бідної хлопської хатини.

Нещасливі Пригоди з Робітниками в Злучених Державах.

За останні 23 роки на залізних дорогах при роботі погинуло 60.413 людей, убито і ранено 1,019.159 людей. В майнах Злучених Держав за останніх 25 років убито 33,994, ранено 82,849. І так в двох великих підприємствах, що для ненаситний капітал нищить жите десятиєм людям з поміж американського пролетару не числячи ранених.

Тепер погляньмо кільки то на тисячку гине людей зайнятих по других підприємствах: машиністів, що провадять поїзди 13, робітників що виробляють порох 10, палячів при локомотивах 7, робітників при розбиваню динамітом 7, залізничних кондукторів 6, в антрацитових копальнях 5.6, в армії Злучених Держав в часї війни 5, при флотї Злучених Держав в часї війни 4.9, в копальнях м'якого вугля Пенсилвенії 4.7, в твердого угля копальнях Пенсилвенії 4.6, в металевих копальнях Монтани 4.3, поганячів в копальнях Пенсилвенії 3.7, в копальнях цинку Миссури 3.3, в метарлургічних копальнях Колорадо 3.2, чорноробочих 2.9, в копальнях міді Мічигана 2.8, при пожарних сторожах Злучених Державах 2.5, майстрів при залізних дорогах 2.2, в армії Злуч. Дер. в часї мира 1.8, на ратункових стаціях 1.5, на флотї Злуч. Держ. в часї мира 1.2, поштових слуг 0.9, поліцаїв в американських містах 0.7. Звертаєм увагу на се, що в часї війни гине в армії Злучених Держав 5 людей на тисячу, коли в многих підприємствах загибає більше чим 5 робітників на 1.000. Капітал пожирає більше життя робітників чим війна.

— 0 —

Притча Про Терен.

Як зійшли ся колись дерева
На широкім роздолї:
“Обберімо собі короля
По своїй вольній волї.

“Щоб і захист нам з него і честь
І надія й підмога,
Щоб і пан наш він був і слуга
І мета і дорога.”

І сказали одні: “Вибирать —
На одно всі ми звані.

Др. Іван Кульчицький
Голова Просьвітної Комісії Р. Н. С.

Най царює над нами во вік
 Отой кедр на Ливані.

І згодили ся всі дерева
 Стали кедр блаґати:
 “Ти зійди з своїх гордих висот
 Йди до нас царювати.”

“І відмовив їм кедр і сказав:
 “Ви чого забажали?
 Щоб покинув я сам ради вас
 Свої гори і скали?”

“Щоб покинув я сам ради вас
 Блиски сонця й свободу,
 Бувши вольним — пустив ся служити
 Збиранині народу?”

“Ви корону мені принесли?
 Що мені се за шана!

Я й без неї окраса землі
І корона Ливана.”

І звернули ся всі дерева,
Стали пальму благати:
“Ти між нами ростеш, нам рідня,
Йди до нас царювати.”

І сказала їм пальма: “Брати,
Що се вас закортїло?
Царювати й порядки робить,
Се моє хйба дїло?”

“Щоб між вами порядки робить,
Чиж я кинути в силї
Свої цвїти та свїй
Плїд — солодкі дактилї?”

“Малоб сонце даремно мїй сок
Вигрївати що днини?
Мого плоду даремно шукать
Око звїря й людини?”

“Хай царює, хто хоче у вас,
Я на тронї не сяду.
Я волю всїм давать свою тїнь.
І поживу й розраду.”

І погнули ся всі дерева
Під думками важкими,
Що не хоче нї пальма, нї кедр
Царювати над ними.

Нумо рожу благать! Та она
Всьому свїтови гожа,
Без корони — цариця ростин,
Приподобниця Божа.

Нумо дуба благати! Та дуб
Мов хозяїн богатий,
Своїм гилєм, корїнем і пнем,
Жолудьми був занятый.

Нум березу благать! Та она
 Панна в білому шовку
 Розпуска свої коси буйні,
 Тужно хилить голову.

І сказав хтось неначе на жарт
 Оце слово діточе:
 “Ще хіба би терна нам просить,
 Може терен захоче.”

І підхопили всі дерева
 Се устами одними,
 І взяли ся просити терна,
 Щоб царем був над ними.

Мовив терен: “Се добре вам хтось
 Підповів таку раду,
 Я на вашім престолі, як стій,
 Без вагання засяду.

“Я ні станом високий, як кедр,
 Ні як пальма вродливий,
 І не буду, як дуб самолюб,
 Як береза тужливий.

“Здобувати му поле для вас,
 Хоч самому не треба,
 І стелити ся буду в низу,
 Виж буяйте до неба.

“Боронити му вступу до вас
 Спижевими плічками,
 І скрашати му всі пустирі
 Молочними квітками.

“І служити му зайцю гніздом,, , ,
 Пристановищем птаху,
 Щоб росли ви все красше, а я
 Буду гинуть на шляху”.

Іван Франко:

Т. Гищак

М. Музика

Радні Руського Народного Союзу

Василь Бадан

Николай Гром

Гол. Контролори Р. Н. Союза

ДАРМОЇДИ.

Дармоїди, скажіть нам.
Що в голові грає вам?
Чого гордо сопите,
В гору носа несете?

Не у своїй ви тут хаті!
Нашов працев ті палати
Збудовані є для вас:
Ви сьмістесь за те з нас?

Наша земля, ті лани,
Наші на вас і штани,
Ви на них не працювали.
Хоч гарно ся убирали.

Нашов працев у вас гроші,
Наші ті шовки хороші,
Не треба гіршой хороби.
Як дармоїди нероби.

Ви є та наша хороба!
Ви то чортова утроба,
Ви не варті ні куколю.
Що росте дико на полю.

Ви пожерли нашу волю,
Ми нечуємось в здоровлю,
Нашу силу ви жерете
Не може вас раз рознерти.

Ви ситі із нашої кривди.
Добрим людям ви обридли,
Ви мерзота сего сьвіта
Марнуєте наші літа.

Нас зимою ви прикрили.
Грудь морозом обложили,
Очи ледом клеїте
І кров з серця точите.

Докоряти вам небуду
 Ви деруни всего люду,
 Що на вас гірко працює
 Себе від праці нечує.

Ви опирі, ви нявки,
 Ви кров ссете без тямки,
 Ви хроби, ви черваки,
 Нам на тілі чираки.

Ви руматизм наших костий
 Ломите нас без милости,
 Ви “летарг”, ви нас приспали,
 Ми все чули, а мовчали.

Ви наших очей полуди,
 Ведете нас грубим блудом,
 Ви єсте у нас бідою,
 Разите нас спухлиною.

Ви сіль їдка в нашій оці.
 Ви кайдани злобов куті,
 Ви колюча колька в боці
 Ви сіль їдка в нашій оці..

Ми працюємо на вас
 А ви шкіру дрите з нас,
 Досить вже з нас працювати,
 І вас трутів годувати...

Михайло Саламандра,
 Мериден, Конн.

Жінка мільонера вдала ся дуже побожна і милосерна. Власним коштом заложила шпиталь для сліпих і сама його удержувала. Раз прийшов до неї старий робітник-каліка, обі ноги стратив у фабриці. Жінка хора, четверо дрібних дітей без куска хліба. Просить зі сльозами в очах о поміч. Богачка поглянула на нього побожними очима і каже з милосердем: “Так, добрий чоловіче, то все красно: шкода лиш, що ти не сліпий!”

П. Середницький
Гол. Організатор Р. Н. Союзу

Матвій Семенюк
місто-голова Р. Н. С.

Михайло Бабей
заст. писара Р. Н. С.

Антін Каня, заст. скарбника Р. Н. Союзу

Головний Виділ Руського Народного Союзу

Голова: Теодор Гінцак,
Бок 544,
Иван Артимович, Ambridge, Pa.
620 N. 6th St.,
Philadelphia, Pa.

Містголова: Григорій Мрикало,
318 Gibson St.,
Матвій Семенюк, Scranton, Pa.
427 Fulton St.,
Buffalo, N. Y.

Писар: Николай Мигасюк,
Бок 584,
Михайло Бея, California, Pa.
316 N. Washington Ave.,
Scranton, Pa.

Заступник Писара: Николай Гром,
421 Bainbridge St.,
Михайло Бабей, Philadelphia, Pa.
9 Wyoming St.,
Coalridge, Pa.

Скарбник: Василь Бадан,
328 — 15th St.,
Михайло Саламандра, Scranton, Pa.
114 Pratt St.,
Meriden, Conn.

Заступник Скарбника: Головний Організатор:
Павло Середницький,
222 Marion St.,
Мартін Каня, McKees Rocks, Pa.
330 Helen St.,
McKees Rocks, Pa.

Радні: Редактор:
Иван Ардан,
316 N. Washington Ave.,
Scranton, Pa.

Голова Просьвітної Комісії:
Др. Иван Кульчицький,
215 Pittston Ave.,
Scranton, Pa.

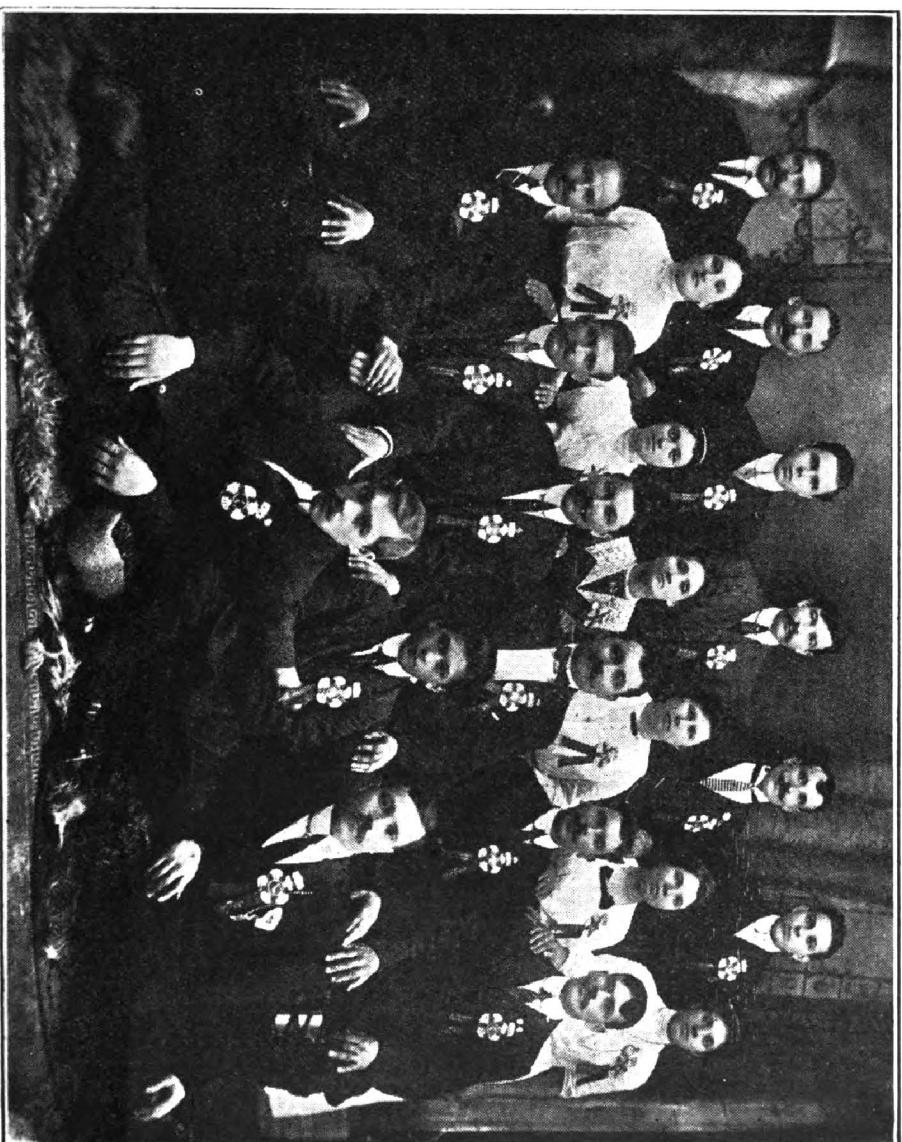
**Адреса Головної Канцелярії
Руського Народного Союзу:**
RUTHENIAN NATIONAL UNION,
316 N. Washington Ave. Scranton, Pa.

Ст. Пільховський,
1329 Halsey Place,
N. S. Pittsburg, Pa.

М. Музика,
742 N. Penna. Ave.,
Wilkes Barre, Pa.

Анна Кульчицька,
321 Munson Ave.,
McKees Rocks, Pa.

Алексій Курила,
Elmira Heights, N. Y.

Товариство "Вільність в Америці" відділ 98 Руського Народного Союзу.

Відділ

40. Бр. сьв. Василя,
Лейквуд, О.
41. Товариство "Надія",
Філадельфія, Па.
42. Бр. сьв. О. Ніколая,
Сеєр, Па.
43. Тов. Заокеанська Україна,
Бофало, Н. Й.
44. Бр. сьв. Володимира,
Ню Бритейн, Конн.
45. Бр. сьв. Михаїла,
Понгетави, О.
46. Тов. "Вільних Козаків",
Ню Йорк, Н. Й.
47. Тов. "Молодих Українців",
Смок Рон, Па.
48. Тов. ім. Мак. Желізняка,
Скрентон, Па.
49. Тов. ім. Адама Коцка,
Трентон, Н. Дж.
50. Тов. ім. М. Січинського,
Пітсбург, Па.
51. Тов. "Єдність",
Белвилл, Ілл.
52. Тов. Т. Шевченка,
Мікіз Раке, Па.
53. Тов. ім. М. Січинського,
Гвішел, В. Ва.
54. Бр. сьв. Івана Хрестителя,
Ред Стар, В. Ва.
55. Тов. "Запороже за морем",
Ню Йорк, Н. Й.
56. Бр. Пр. Богородиці,
Мікіз Раке, Па.
57. Бр. сьв. Юрія,
Джесеп, Па.
58. Тов. "Запорожська Січ",
Кемден, Н. Дж.
59. Товариство
Ню Йорк, Н. Й.
60. Сестр. Неп. Зач. Д. Марії,
Монесен, Па.

Відділ

61. Бр. сьв. Арх. Михаїла,
Маганой Плейн, Па.
62. Бр. сьв. Михаїла,
Симпсон, Па.
63. Тов. ім. Михася Коханчика,
МтКармел, Па.
64. Тов. ім. Т. Шевченка,
Бофало, Н. Й.
65. Тов. ім. Т. Шевченка,
Балтімор, Мд.
66. Тов. ім. Тараса Шевченка,
Лител Фалс, Н. Й.
68. Бр. сьв. Ів. Хрестителя,
Шенандоа, Па.
69. Бр. сьв. Дмитрія,
Обори, Н. Й.
70. Бр. сьв. Івана Хрестителя,
Діксон, Па.
71. Тов. "Нове Житє",
Ню Йорк, Н. Й.
72. Бр. Пр. Тройці,
Вандергрифт, Па.
73. Бр. Добрий Самарянин,
Лафлін, Па.
74. Бр. Сьв. Юрія,
Вестфілд, Масс.
75. Товариство "Січ",
Мікіз Раке, Па.
76. Сестрицтво Надії,
Мікіз Раке, Па.
77. Добрий Совітник,
Бервик, Па.
78. Тов. ім. М. Січинського,
Тайр, Па.
79. Тов. Адама Коцка,
Ню Йорк, Н. Й.
80. Бр. Покр. Пр. Богородиці,
Рови, Па.
81. Бр. Пр. Тройці,
Понгетави, О.
82. Тов. Українські Козаки,
Бруклин, Н. Й.

Відділ

83. Бр. сьв. О. Николая,
Тейлор, Па.
84. Товариство Єдність,
Генриета, Окла.
85. Тов. Богд. Хмельницького,
МиКізпорт, Па.
86. Бр. сьв. Гр. Богослова,
Блеквуд, Па.
87. Сестр. Сьв. Анни,
Гомстед, Па.
88. Бр. сьв. О. Николая,
Бентлівил, Па.
89. Тов. "Запорожська Січ",
Савт Бенд, Інд.
91. Бр. сьв. Дмитрія,
МиКіз Ракс, Па.
92. Тов. Українська Любов,
Спенглер, Па.
93. Сестр. Пр. Діви Марії,
Тейлор, Па.
94. Тов. Українців,
Монтриал, Канада.
95. Бр. Пресьв. Богородиці,
Бинггемтон, Н. Й.
96. Тов. Мирність Братня,
Ню Йорк, Н. Й.
98. Тов. Американська Вільність
Ню Йорк, Н. Й.
99. Бр. сьв. Георгія,
Тейлор, Па.
100. Тов. "Богданова Січ",
Пасейк, Н. Дж.
101. Бр. сьв. Івана Хрестителя,
Глен Лайн, Па.
102. Бр. Сьв. Володимира,
Чикаго, Ілл.
103. Бр. Сьв. Дмитрія,
Індіан Орчард, Масс.
104. Тов. Подільська Україна,
Клевелянд, О.
105. Тов. Запорожська Січ,
Геркімер, Н. Й.

Відділ

106. Тов. М. Січинського,
МиКіз Ракс, Па.
107. Тов. Т. Шевченка,
Амстердам, Н. Й.
108. Бр. Сьв. Йосафата,
Сентрелія, Па.
109. Бр. Сьв. Дмитрія,
Ранкін, Па.
110. Бр. Сьв. Стефана,
Гленвуд, Па.
112. Тов. Сокіл,
Детройт, Міч.
114. Тов. Запорожська Січ,
Алден Стейшен, Па.
117. Бр. Добрий Сіятель,
Малтби, Па.
118. Тов. М. Січинського,
Каліфорнія, Па.
120. Тов. М. Січинського,
Нантикок, Па.
121. Бр. Трех Сьвятителів,
Нескогонинг, Па.
122. Тов. М. Січинського,
Трой, Н. Й.
123. Бр. сьв. Михаїла,
Бравнзвил, Па.
124. Тов. Запорожська Січ,
Йонгстаун, О.
125. Бр. Сьв. О. Николая,
Калвер, Па.
126. Бр. Сьв. Михаїла,
Нефс, О.
127. Товариство Січ,
Майнерсвил, Па.
128. Бр. Сьв. О. Николая,
Чисголл, Мін.
129. Тов. Гологори,
Ню Йорк, Н. Й.
130. Бр. Сьв. О. Николая,
Вортингтон, В. Ва.
131. Сестр. Сьв. Кляри,
Диксон Ситі, Па.

Відділ	Відділ
132. Бр. Сьв. О. Николая, Роселтон, Па.	137. Тов. "Запорожська Січ", Ню Гейвен, Конн.
133. Бр. сьв. Дмитрія, Пулмен, Іл.	138. Товариство "Воля", Бабилон, Н. І.
134. Товариство Бандурист, Скрентон, Па.	139. Бр. Сьв. Петра і Павла, Бриджпорт, Конн.
135. Тов. Т. Шевченка, Москигон Гайте, Міч.	140. Товариство Просьвіта, Ембрідж, Па.
136. Бр. Сьв. Петра і Павла, Бруклін, Н. Й.	141. Бр. сьв. О. Николая, Когуз, Н. Й.

ДОЛЯ РОБІТНИКА В АМЕРИЦІ.

В 1906 році 6,615.946 робітників працюючих в 268,490 великих фабриках, виробили товарів вартости 20,672,052.000 доларів. Коли відчислимо вартість сирих продуктів, то побачимо, що своїм трудом робітники придбали до вартости сирого матеріалу нової вартости на 8,530,261.000 доларів, чи пересічно на одного робітника випадає 1,290 доларів. Як заплату за свій труд, одержав кождий робітник пересічно 518 дол. І так для капіталіста кождий робітник через рік віддав своєї додаткової незаплатеної праці за 772 долари.

БЕЗРОБІТЄ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Після статистики, в 1900 році оставало без роботи 6,468.964 людей. В першій, другій і третій місяці того року находилось без роботи: мушчин 2,593.136, жінок 584,617, разом 3,177.753; в цвітні, маю і червні: мушчин: 2,069.546, жінок 485,379, разом 2,554,925; в слідуючих шістьох місяцях: мушчин 564,790, жінок 171,496, разом 736,286. Трохи не одна шеста часть робітників майже постійно остає без роботи, а одна третя що року находить ся найменше три місяці без роботи.

В р. 1907 було ще гірше: 34 процент членів юній оставало без роботи. В 1908 р. 35 процент юністів терпіло через брак роботи. Если безробітє так даєсь взнаки з'організованим юнійним робітникам, то які тяжкі відносини мусять панувати серед нез'організованих імігрантів.

ПРАЦЯ МАЛОЛІТНИХ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

В 1880 році зайнятих було в підприємствах 1,118,356 дітей, в 1900 р., вже 1,750,178 дітей. Послідне число се майже пята часть всіх дітей в Зл. Державах, або иньшими словами кожда пята дитина в Зл. Дер. працює. Очевидно експлюатація діточої праці взростає.

ПЕРЗОНАЛ ЧАСОПИСИ „НАРОДНА ВОЛЯ“

К. Вархоляк, складач

Т. Шопей, мешніст-оперейтор

С. Шопей, експедиторка

О. Ревюк, спів-редактор

І. Ардан, редактор

ГУМОР І САТИРА.

Посєдзєнє видзялу ради повятовей в Галїцїї.

ТРАФИЛА КОСА НА КАМІНЬ.

Судію одного американського місточка знали люди як дивака. Раз він придумав таке: Казав поставити у своїй урядовій комнаті залізну піч кольосальних розмірів. І від того часу полагоджував усі спірні справи через угоду межі сторонами. А робив се так: просив противників сїдати на лавці під печею, наказавши передтим послугачеві палити в печи і тим більше підкидати вугля, чим більше процесовичі будуть неохочі до згоди. І справи удавалс ся усе полагоджувати угодою; усе обі сторони так довго ляли щедрі поти під печею, аж поки не погодили ся. Раз судія хотїв примінити сей випробований спосіб до одного грубого, добре випасеного панка. Але справа не йшла. Вже послугач умучив ся ношенєм вугля і підкладанєм, вже навіть зі судії поти ляли ся, а піч була горяча, як пекольні печи в книжочках “Місіонара”, аж тут грубий панок махнув рукою і каже до судії: “Ого! пане судіє! — То не мене — я пекар!”

НІХТО НЕ Є НЕПОМИЛЬНИЙ — КОЖДИЙ МОЖЕ ПОМИЛИТИ СЯ.

Ксьондз каже до своєї кухарки: “А диви, Марто, твоя кухарська книжка не пропала! То я носив її шість тижнів у своїй кишені і все думав, що то молитвенник!”

“Не знати, чому єпископа нема?”

“Не видниш дурню, що горячо: стопив-би ся.”

НЕ ПОМИЛЯЙ СЯ!

Мав прийти єпископ на годину релігії на візитацію. Катехит приготував усі діти, що і як мають відповідати. “Ти, Іване як я питаю: хто тебе сотворив? маєш встати і голосно сказати: Бог Отець! і сїдай. А як питаю тебе, Грицьку, хто тебе відкупив? А ти маєш встати і голосно сказати: Бог Син! і сїдай. А як питаю тебе, Андрійку, хто тебе освятив? ти маєш встати і голосно сказати: Бог Дух Святий! і сїдай! Розумієте?” — “Розуміємо!” — кажуть. “А памятаєте?” “Памятаємо” — кажуть. І памятали та біда — о. катехит сам забув, в яким порядку мав питати. Прийшла візитація, а він питає: “Скажи мені, Іване, хто тебе сотворив?” “Бог Отець, прошу отця катехита!” “Добре сїдай, а ти, Андрійку, скажи мені, хто тебе відкупив?” А Андрійко: “Прошу отця катехита, то мене Бог Дух Святий освятив, а Грицька відкупив Бог Син” і сїв.

БУЛО СЕ В ГОРЯЧИЙ ПЕРЕДВИБОРЧИЙ ЧАС, КОЛИ ВИБОРИ БУЛИ ЗА ПЛЕЧИМА.

Пан староста хочачи довідати ся, яку силу мають противники паньської кандидатури в його повіті, вислав листи до усіх війтів і наказав до 3 днів подати йому спис усіх радикалів у кождім селі. Усі війти прислали на термін жаданий спис, лиш оден війт не прислав. Пан староста завізвав його особним післанцем до себе і загрозив великою карою, якби не явив ся. Війт прийшов. Лиш увійшов до канцелярії, пан староста розкричав ся на нього як окоман на форналя, страшив усіми земними силами і дочасними карами. Накричав ся, аж охрип, і тоді доперва спитав, чому не прислав спису радикалів у своїм селі. Війт ледво промовив: Та я, прошу ласки пана старости, я навіть не знаю, що то таке радикали. Як я мав написати?” Староста задоволенням поглядом подивив ся на війта і прибравши міну учителя почав: “Як то, не знаєш? Ну, се такі люди, ну, такі, що, приміром, їм усього за мало, усе хотять більше”. Тоді війт наче на очи прозрів і каже: “О такі вони? Ну, то таких ми маємо два: єгомось і дяк!”

“Іване, а поможи нам!” — Іван: “Не можу!” — “Чому не можеш?” Іван: “Я маю руки в кишені!”

Сотрудник до пароха: “Я вам кажу, отче парох, наші люди цілком не журять ся релігією. — Вони лиш так удають.”

Парох: “Коби хоч удавали! З того можна-би жити!”

ПРАКТИЧНИЙ.

Малий хлопчина: “Я завтра маю йти сповідати ся, а ще не маю ані одного гріха. Чекай, вкраду у мамі цент, буду мати гріх і ще цент до того”.

Вірний парохіянин на другий день по балю на дохід церкви.

ДОБРИЙ ЗНАК.

Була сильна буря на кораблі. Св'ященик, який їхав на ній, розпитував капітана корабля, чи така буря дуже небезпечна для корабля. “Ні! Вона ще не є небезпечна” — каже капітан. “По чім ви знаєте?” — питає св'ященик. Капітан каже: як моряки ще кленуть, то ще великої небезпеки нема! То добрий знак!” Св'ященик успокоївся трохи і став молитися. Та вітер душав і душав, а буря все ставала сильніша. Св'ященик підбіг знов до капітанового містка і почав до нього кричати: “Пане капітане! Пане капітане! А як там?” — Капітан не чув, бо вітер ревів і заглушував слова св'ященика. Св'ященик почав гукати ще дужче. Капітан лютий ревнув: “Що там до чорта?” — Св'ященик гукає: “я питаю, чи моряки ще кленуть?” — Капітан відповів: “Ще кленуть, ще кленуть!” — “А Богу дяка і хвала!” каже св'ященик. І молився далі.

Був страйк. Учителі дістали наказ від “просвітних властей” відповідно впливати на діти аби ті відтак своїх родичів просили перервати страйк. Учитель в одній школі каже: “Най встануть усі, котрих родичі не роблять!” Встали, встав і син властителя каменяці. “А ти чого встав?”

“Мій тато прецінь ніколи нічого не робить!”

В бюрі слуг. Урядник бюро каже до ксендза, який шукає кухарки: “Я маю для вас, отче, дві: одна молода, 22 роки, друга старша — 52, але за те знаменито варить в піст.” Ксьондз: “Я возьму молодшу, по-сту прецінь усе нема.”

“Так, дорогий робітнику, аж тепер відразу будеш ясно все бачити.”

ТАЙНЕ ГОЛОСОВАНЄ!

Люди входили до виборчого льокалю, а на дверях панський наганяч роздавав картки і казав з ними йти голосувати. Один каже: “Добре, я піду, але най погляну, хто там написаний!” — “Дурню! каже наганяч — “то не вільно, не знаєш? вибори — тайні!”

ПЕРЕХИТРИВ — ХИТРОГО.

Купив бідний у богача корову. Дав невеликий завдаток, а решту обіцяв дати по найближшій ярмарку. Недав, бо не мав. Богач запізвав до суду, виграв, вів ліцитацію — не було що зліщитувати, бо бідний нічого більше не мав крім того, що конечно потрібне до життя. І корови не міг дати, бо була одна. От і загризло сумління богача і він став думати, якби то заспокоїти своє богацьке сумління.

І придумав. Були на ярмарку: богач і бідний. Богач приступає до бідного і каже йому: “Даруй мені всі кривди, які я тобі зробив. Прости, що я тебе процесував. ліщитував. Хочу жити з тобою, як брат з братом, хочу направити все зло. Возьми від мене сесю козу, вона молока дає досить, а тобі молока треба: дітий в тебе ціла копичка, а корова тепер тільна, молока мало. Прийми, здасть ся тобі. Бери і жиймо в згоді!”

Чому-ж-би не взяти, як дають даром. Пігнав бідний козу до дому, а богач тимчасом чим скорше до суду, бере урядника і ідуть оба бідному корову ліщитувати. Тепер вже можна, бо бідний вже має козу.

Пішли. Прийшли до бідного, а бідний з діточками вже козу доїдали.
Не взяли корови, бо коза була небіжка.

ОТСЕ ПОРЯДНІ ЛЮДИ!

Богач: “Що ви таке гавкаєте на Хінців. Вони порядніші від наших, роблять за 5 центів цілий день!”

СЕ РАЗ ПРОРОК.

Ворожка: “Ваша донька вийде за графа!”

Жінка: “Я не маю ані одної доньки!”

Ворожка: “То нічого не шкодить! Заплатіть ще кводра, а будете мали!”

Взяв я перший раз свого Николця до церкви. Довго йому пояснив перед тим, що в церкві треба чемно заховувати ся. Всього було добре, аж поки сьвященик не почав говорити казаня. Коли почав говорити дуже голосно, Никольцо звертає ся до мене і питає: “Тату, чи то можна тут так кричати?”

МІЛІАРДЕР І ЦІСАР.

Міліярдер розмовляв з цісарем. Міліярдер хвалить ся: “На мій знак сотки тисяч людей лишають ся без хліба!” А цісар на се: “В моім краю на се навіть мого знаку не треба!”

Сьвященик до сьвященика: “Лиши брате, свої студії і читанє та гребанє по книгах. Тож ясне, що релігія мусить істнувати, бо з чого-ж ми би инакше жили!”

РАЗ СОБІ КОНСТИТУЦІЯ!

Намісник Галичини мав сказати раз одному політикови, який говорив, що в Галичині нема конституції: “Що? В Галичині нема конституції — кажете? А ось я можу забити кожного, кого хочу.”

ДОБРА ЗУПА!

Формалї зробили страйк. Сказали, що не вернуть до роботи, поки не дістануть ліпшого вікту і перестали робити. Пан дідич кличе кухарку до себе, випитує про все, як стало ся, а потім питає про страви, як вона їх варить. Баба хвалить ся, що вона варить так, що й пани моглиби їсти, не то хлопцї. Пан питає, чи не має вона якої страви, він-би сам хотїв покушати і переконати ся, якпї в нїй смак. Баба каже, що лишила ся ціла миска зупи. Пан казав принести. Принесла. Зачерпав, зїв ложку, одну, другу, третю. “Добра!” — каже. “Цілком добра. Якої холери та голота хоче? Зупа цілком добра!” А баба ще додала: “Певно, що добра. Але най-

би нан були її покушали, яка вона добра була, перед тим, нім вони в ту зупу наплювали!”

ДОБРЕ ЗНАЄ.

“Чого ти плачеш, Іване?” — Іван: “Тато пішли на відпуст, вернуть няні і будуть бити.”

Старий жебрак сидить коло брами церковної. На шию повісив собі табличку з написею: “Сліпий від уродження!” Другий жебрак, переходить мимо, а прочитавши напись, каже: “О сей видно молодим почав бизнес!”

Начальник поліції: “Що! Ти вже знов тут? Но ти цілком непоправний! Бачиш тепер, до чого доводить зле товариство?”

Злочинець: “Ов! Пане, як ви можете таке говорити? Таж я з людей бачу ся лишень з одними полісменами і з вами.”

Пішов раз Микита до далекого села на празник. Був рано в церкві. Сьвященик говорив про пекло так гарно і вимовно, що усі плакали. Лиш Микита не плакав. Се здивувало усіх, а отця проповідника аж узлостило до краю. В люти звернув ся до него і закричав: “Ну! А ти що? Тебе се не зворушило? Ти не чув нічого?” “Отче” — відповів Микита — я не з сеї парафії!”

Рекрут до капрала: “Пане капраль! Що-би ви зробили як би я вам сказав, що ви осел?”

Капраль: “Засадивбим тебе до арешту!”

Рекрут: “А якби я лиш подумав собі так?”

Капраль: “А тоді не мігби я нічого тобі зробити, бо гадок на верха не видно — і я не міг-би дати доказ!”

Рекрут: “Отже я собі власне так думаю!”

ЗА ВЕЛИКІ КОШТИ.

Епископ каже до депутації парафіян, які просять о перенесенє парох: “А чому властиво ви хочете, аби о. парох були перенесені?” Провідник депутації: “Та прошу, преждеосьвяченого, отець парох вже нам пять рази завалили казальницю, як лізли на проповідь. Ми направили чотыри рази, а пятый раз — дасть біг. Громада мала — нема звідки. Тому ми просимо перенести нашого отця пароха”.

На королівськім дворі мав відбутися бенкет. Запросили також кількох славних учених, кількох музиків і одного маляра. Запрошеню маляра противив ся дуже оден міністер; противив ся, бо маляр в молодости був пастухом. Та помимо його противленя маляра запросили. Міністер рішив

пімстити ся і образити маляра підчас бенкету. — Коли вже проголошено багато тоастів і вишито здоровля усіх коронованих голів і коли в сали запанувала тишина, міністер питає маляра так голосно, аби усі чули: “Я чув, що ви маєте за собою дуже сумну минувшину. Навіть вівці мали пасти!” “О то правда!” — каже маляр — “Але чому воно сумне?” А міністер питає: “А я знов дуже цікавий, чому се мало-би бути добре?” “А воно добре” — відповідає маляр “воно добре тому, бо я тепер на перший погляд ока пізнаю кожду баранячу голову.”

НАДГОРОДА ЗА ХОРОБРИСТЬ.

Колись вояк добре бив ся на війні, рани ціле тіло вкрили, в шпита-ли ногу втяли. Вернув домів, довгі роки заробляв на житє, як міг. Нарешті знеміг, ослабли сили, осліпли очі. Нї звідки помочи нї ратунку. Нарадив ся післати просьбу до цїсаря. Він за нього бив ся — поратувє. Не помилив ся. Цїсар нагадав собі старого жовніра, як він доказував чуд хоробрости в битвах, як лив свою кров за вітчину. Нагадав собі се і серце його змилося над старим безпомічним вояком і він за великі заслуги казав післати йому — медалю...

Одна панночка хотїла все мати менше лїт, як в дійсности. Раз в товаристві скоротила своє житє на так багато лїт, що аж усі дивували ся. Тодї її товаришка каже: “Не дивуйте ся, вона правду каже; я за се ручу. Вона ще не вродила ся, а ми собі вже до школи ходили.”

Образок з греко-католицької конвенції

Де що в Календари є?

	Сторона		Сторона
Затьміна і пости.....	3	Наймит (Ів. Франко).....	96
Американські свята	4	Годжові Казки (Сем. Какс.)..	98
Що є календар.....	4	Які права мають робітники?	100
Календаріум	5-16	Право робітничих союзів....	101
Червоний Прапор.....	17	Інджонкшен	101
Камінний Хрест (В. Стефаник)	18	Про ушкодження при роботі і	
Чому робітники організують		про винагородження....	101
ся? (Пфлігер)	26	Жнива (А. Руцевич).....	104
Каменярі (Іван Франко)....	28	Курочка (С. Г. Оренбурський)	109
Нарід і Соціалізм (В. Левин-		Що значить організація?....	108
ський)	30	Слюби	115
У темну нічку (М. Стечишин)	37	Розводи	115
Дідичі і Селяни (Ед. Маттія)	40	Нотаріальні акти і умови....	118
Кавказ (Тарас Шевченко)..	48	На службу (Конопіцька)....	119
Італійські приповідки.....	50	В Шпитали (М. Островський)	121
Іміграція в Спол. Державах..	51	Як стеречи ся сухіт.....	128
Спаситель (Дж. П. Гейвіт)..	57	Право голосовання.....	129
Про Працю Дітей (Т. Малкел)	58	Невільництво	130
Що зробили для робітника		Створене Жінки (Японська	
панські партії в Америці	59	легенда)	132
На війні (Х. Майстренко)..	60	Жінки а фабрика.....	134
Деревяна Нога (Мекс. Едлер)	62	Житє Русинів у старовину (Г.	
Вплив алкоголю на організм		Коваленко)	136
чоловіка	65	II і V. Божа Заповідь.....	138
Дещо про Давних Богів....	71	Користи Війни	139
Хто з чого живе.....	73	Хто Винен	140
На хліб ми працюєм.....	73	В світ за очі (О. Колесса)..	142
Мені говорили раз про Юду..	74	Право Горожанства в Злуче-	
Звідки взяла ся земля.....	74	них Державах.....	143
Цегляр і божевільний.....	78	Тарас Шевченко	151
Як дикуни добували огонь..	81	Кого не Пускають до Злучених	
В Майні (Мих. Мутерміх)...	83	Держав.....	171
Викид Суспільности	88	Закутник (Богдан Лепкий)..	172
Голод. (І. Франко).....	89	Нещасливі пригоди з робітни-	
Капіталіст і робітник.....	90	ками в Зл. Дер.....	177
Іван Франко	91	Притча про терен.....	177

	Сторона		Сторона
Дармоїди	182	Добрий джаб	107
Головиний Виділ Р. Н. С.	185	Добре знає свого вуйка	135
Відділи Р. Н. Союзу	186	Образки:	
Доля робітника в Америці	190	І. Артимович голова Р. Н. С.	115
Безробітє в Злуч. Дер.	190	М. Бєля писар Р. Н. С.	123
Праця малолітніх в Зл. Дер.	190	М. Саламандра, скарбник Р.	
Гумор і Сатпра	192	Н. Союзу	131
Зміст	199	А. Кульчицька, радна Р. Н.	
Оголошення		Союзу	144
Казки:		Т. Шевченко	151
Медвідь і вовк	46	Тов. ім. Т. Шевченка в Гол-	
Муха	114	йок, Масс.	153
На дорозі злочину	114	Хата в якій родив ся Шев-	
Вдячний лев	116	ченко	154
Павуки	141	А. Курила, Г. Мрикало, С.	
3 епіграмів Гавлічка-Боров-		Пільховський, радні Р.	
ського.		Н. Союзу	161
... 71, 73, 108, 116, 120, 133		Могила Т. Шевченка	166
Сьмішне:		Тов. ім. Стчинського в Бот-	
Ага!	27	лер, На.	173
Поглядово	36	Тов. Запорожська Стч в Ме-	
Галицький шляхтич на обі-		риден, Конн.	175
цяній землі	46	Др. І. Кульчицький	177
Чиста біда	57	Т. Гищак, М. Музика, рад-	
Смерть серед щирих прияте-		ні Р. Н. С. В. Бадан, Н.	
лів	64	Гром, контрольори	181
Де згода в семействі	69	П. Середницький, гол. орг.,	
Сумнівн лікара	70	М. Семенюк, містоголова,	
Два куми	70	М. Бабей заст. писара, А.	
Рада на червоні посп.	70	Каня, заст. скарб.	184
З дощу під ринву	72	Тов. Вільність в Америці ..	187
		Персонал "Народно Волі" ..	191

ЗАОХОТА

Навіть найліпший робітник потребує час від часу троха заохоти, коли працює не так скоро як вимагає потреба. Чоловік з природи стає не раз повільнішим і занедає себе, нащо перед тим все звертає пильну увагу. Часом кілька слів заохоти вистарчить, щоби додати йому нової енергії. Так само має ся річ з нашим тілом. Кожний его орган працює стало, без відпочинку, в день і в ночі, аж доки нараз не завважимо, що щось не в порядку, поспувало ся, бо і апетит наш не так добрий як звичайно і легко мучимо ся, відкладаємо працю, чуємо ся слабими навіть після нічного спочинку. Потрібуємо заохоти. А нема ліпшої над

ТРИНЕРА АНГЕЛИКА ГІРКИЙ ТОНИК

Це средство складає ся із сильного, білого вина і лічничих корінців та кори і має скорий, скріпляючий вплив на змучені органи. Так звані "жолудкові битери" складають ся із сирого алкоголю, який подражнює скоро, але по таким подражненю сейчас слідує реакція. Вплив вина є тривалий.

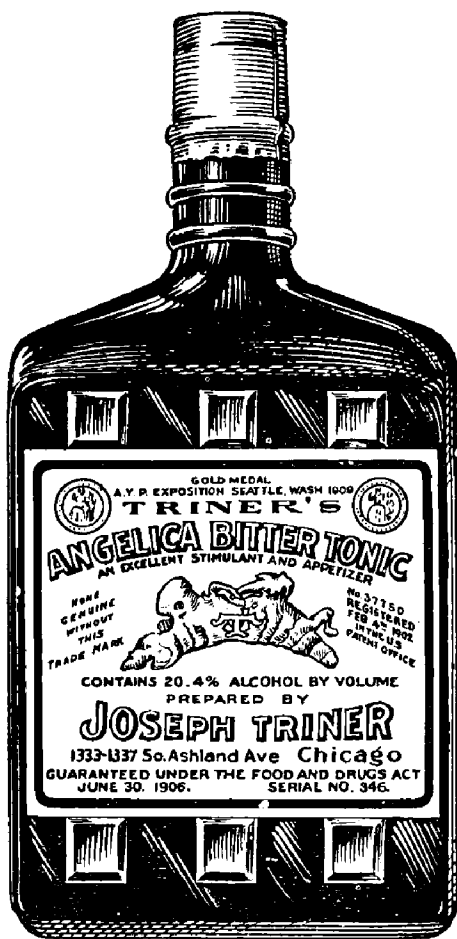
Доза перед кожною їдою
і доза перед сном

дасть вам добрий, природний апетит, легке травленє і спокійний сон. Се буде ділати на вас як найліпша заохота і зміцнююче средство. Не будуть вам докучати затвердження, колька, корчі, здутє, звертанє поживи та другі неприємности получені з неправильним травленєм.

Всегда жадайте Тринера Ангелика Гіркий Тоник.

Поручаємо нашим читачам все держати на поготовю Тринера Линимент. Є се знаменита, сильна мазь проти болю, напухнєнь, руматизму, невралгії, вивихнєнь, штивности. Ціна 25 і 50 центів. Замовляйте через апікарів.

JOSEPH TRINER,
MANUFACTURING CHEMIST.
1333-1339 S. Ashland Ave. Chicago, Ill.

ЖАДЕН БАНК

в сім місті або околиці немає
стільки капіталу, надвишки,
загалом маєтку, що

Форьст Нешенел

Найбільший Банк в Пенсилвенії
поза Філадельфією і Питсбургом

Капітал і Надвижка **\$ 2,500.000.00**

Маєток **\$14,500.000.00**

Вкладайте Ваші Гроші до:

Вітворений в Суботу
вечер від 7 до 9.

Платимо 3 проц. від
щоденних вкладок

1st National Bank

Scranton, Pa.

334 Lackawanna Ave.

Jacob Lotz,

**118-120 DIX COURT,
SCRANTON, PA.**

ПЕРЕПЛЕТЧИК

Виробляє всякі книжки для
урядників.

Оправляє книжки, гарно
тривало і по низькій ціні.

Не забудьте в потребі на
його адресу.

M. Raker,

Має на складі зе-
лізні і кухонні річи,
меблі, майнерські
прибори, фарби і пр.
Більш 29 літ зна-
ний з того, що має
низькі ціни а добрий
товар. :: ::

**WILLOW AVENUE,
OLYPHANT, PA.**

Коли маєте яке банкове діло в Кенонсбургу, Па., то не
забудьте на

CITIZENS TRUST CO.

Тут Вас обслужать належнито і дадуть усяку пораду.

ВІД ВКЛАДОК ПЛАТИМО 4 ПРОЦЕНТ.

Капітал і надвишка \$225,000.00.

За управу:

Chas. C. Johnson, президент, Jno. T. McNary, секретар і касієр.

Правні Поради в Справах Старокраєвих

Коли треба Вам повновасти, або хочете де-що купити або продати в старім краю, або стягнути з краю гроші, які Вам звідтам належать ся, або увільнити себе від військових вправ, словом,

У всяких справах спадкових, процесових, військових і таких подібних клопотах, удавайте ся все о пораду лише до

Омеляна Ревюка

котрий покінчив права на львівськім університеті в Галичині і радо дасть Вам фахову пораду у Вашій справі. Пишіть на адресу:

EMIL REVIUK,
1310 Linden Street, Scranton, Pa.

СИЛА БАНКУ

лежить не лиш в самім капіталі і над-
вижді, але також в становинці і відпо-
відальності його Ради Директорів. ::

П'ятнадцятьох людей, Скрантонських
бізнесменів, що тішуться найбільшим
поводженням — заняті в Раді нашого
Банку і є безпосередно відповідальні за
безпеченство фондів тут зложених. ::

Сей Банк се безпечне місце для Ва-
ших грошей. :: :: ::

Тут знайдете все людей, що гово-
рять всіми мовами. :: ::

Traders National Bank

COR. WYOMING AVE. & SPRUCE ST., SCRANTON, PA.

"УСЛУЖНІСТЬ — СЕ НАШЕ ГАСЛО".

Harry Needle

823 CONNELL BLDG.
SCRANTON, PA.

АДВОКАТСЬКА
КАНЦЕЛЯРІЯ

Вечерами в Олифант, Па.

ГОВОРИМО ПО РУСЬКИ.

ВЖЕ ВИЙШЛА КНИЖОЧКА:

Демократична Республіка

Є се книжочка що пояснює гарною і
дуже приступною мовою багато
справ, цікавих для кожного Укр., а
для мешканця Американської Ре-
спубліки передовсім. З неї довіда-
єтеся, чого потреба Сполученим
Державам, аби вони стали дійсною
демократичною республікою, прав-
ливим краєм, правлінням через на-
род, для народу. — Заможайте в

"НАРОДНІЙ ВОЛІ",

316 North Washington Ave.,
Scranton, Pa.

Ціна 10 центів. При замовленю
більшого числа — опуск!!

First National Bank

of NEW KENSINGTON, PA.

Найстарший банк в Нью
Кенсінтоні.

**ПЛАТИМО 4 ПРОЦЕНТ
ВІД ОЩАДНОСТІЙ.**

Посилаємо гроші до
Старого Краю скоро і
дешево. Шифкарти
продаємо на всі лінії
по тій ціні що і ком-
панія. У нас можна
розговоритись по русь-
ки. :: ::

JOHN DANO

АДВОКАТ І ПРАВНИЙ
ДОРАДЦЯ.

**528 Connell Bldg.
Washington Ave..
Scranton, Penn'a.**

ГОВОРИМО ПО РУСЬКИ.

Оснований в році 1905.

Банковий Дім і Агенція
Корабельних Карт.

I. KLAWIER

(давніше Zavatscan & Co.)

667 Preble Ave., (Woods Run)

N. S. Pittsburg, Pa.

Висилає гроші до краю
продає шифкарти до і зі всіх
частин світа по цінах компа-
нічних, вимінює старокраєві
гроші, виробляє повновласти,
контракти купна і продажі та
звільнення від військових вправ,
переводить процеса в старім
краю і т. д. — Всякі інфор-
мації безплатно.

Філія:

313 Helen St. McKees Rocks, Pa.

КУПУЙТЕ ДОБРІ КНИЖКИ

В Свого Чоловіка

Бог Надежда...\$1.00, \$2.00, \$2.25
Хліб Душі... 75 ц., \$1.50, \$2.00
Друг Душі... 65 ц., \$1.30, \$1.50
Молитвослов..... 55 ц., \$1.35
Дорога до Неба 35 ц., 95 ц., \$1.10
Деклямації на всякі okazji... 30 ц.
Промови і Деклямації на Ве-
сїля і Хрестини..... 10 ц.
Жіночий Язык..... 15 ц.
Пісні про Канаду і Австрію 40 ц.
Житє Ісуса Христа з 73 обр. \$1.35
Житє Святих.....\$6.00
Біблія старого і нового завіта
30 ц. 50 ц. \$1.00, \$2.00, \$5.50
Тлумачі русько-англійськи ...
... 25 ц., 60 ц., \$1.00, \$1.50

Адресуйте так:

STEVE TOPOLNICKI

2310 FLEET STREET,
BALTIMORE, MD. U. S. A.

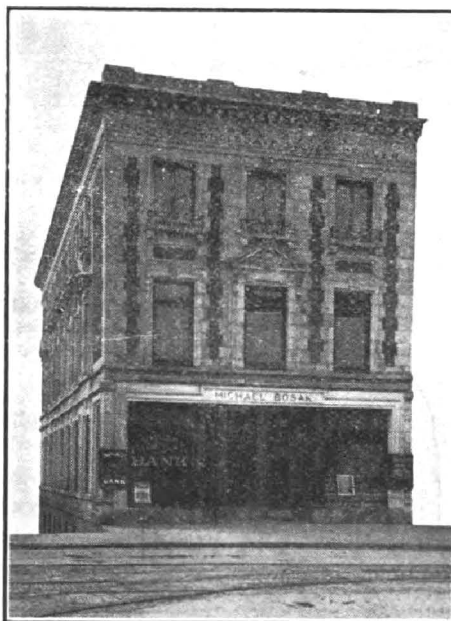
Два Банкові Заведення

Кожний з нас розуміє поклик „Свій до свого“ та не кождий придержуєсь сего. Чи се не жаль, коли бачимо, як вороги багатіють ся в праці нашого народа? Наші славянські інституції не розвивають ся виключно тому, що наш варід їх не піддержує. А так воно не повинно бути. Коли маєте дати, дайте своєму, не чужому. Чи чужинець споможе нас, чи дасть нам що? Мабуть ні! Тямте, що кождий гріш, який дає чужому — се народний гріх.

Брати Русини! Понизший о-бразок представляє банк МИХАІЛА БОСАКА. Коли хочете вислати до краю гроші безпечно і на час, коли треба Вам шифкарти на яку небудь лінійку по компанійній ціні, коли хочете вложити гроші на процент, то у-дайтесь до нашого славянського банку МИХАІЛА БОСАКА.

Потреба Вам виготовити пов-новласть, контракт чи яке ин-ше діло урядове полагодити в старому краю, то зробить Вам се НОТАРІАЛЬНА КАН-ЦЕЛЯРІЯ МИХАІЛА БОСАКА і можете бути певні, що все буде полагоджене як слід. МИХАІЛ БОСАК має свого власного маєтку \$500.000.00. Він є касіером Кат. Словен. Єдноти, місто-головою First National Bank-у в Оліфанті і директором County Savings Bank-у в Скрентон, Па. За час 24 літнього веденя банко-вого діловодства перейшло через його руки мільони гро-ший а нікому ні оден гріш не пропав. Тямте на адресу:

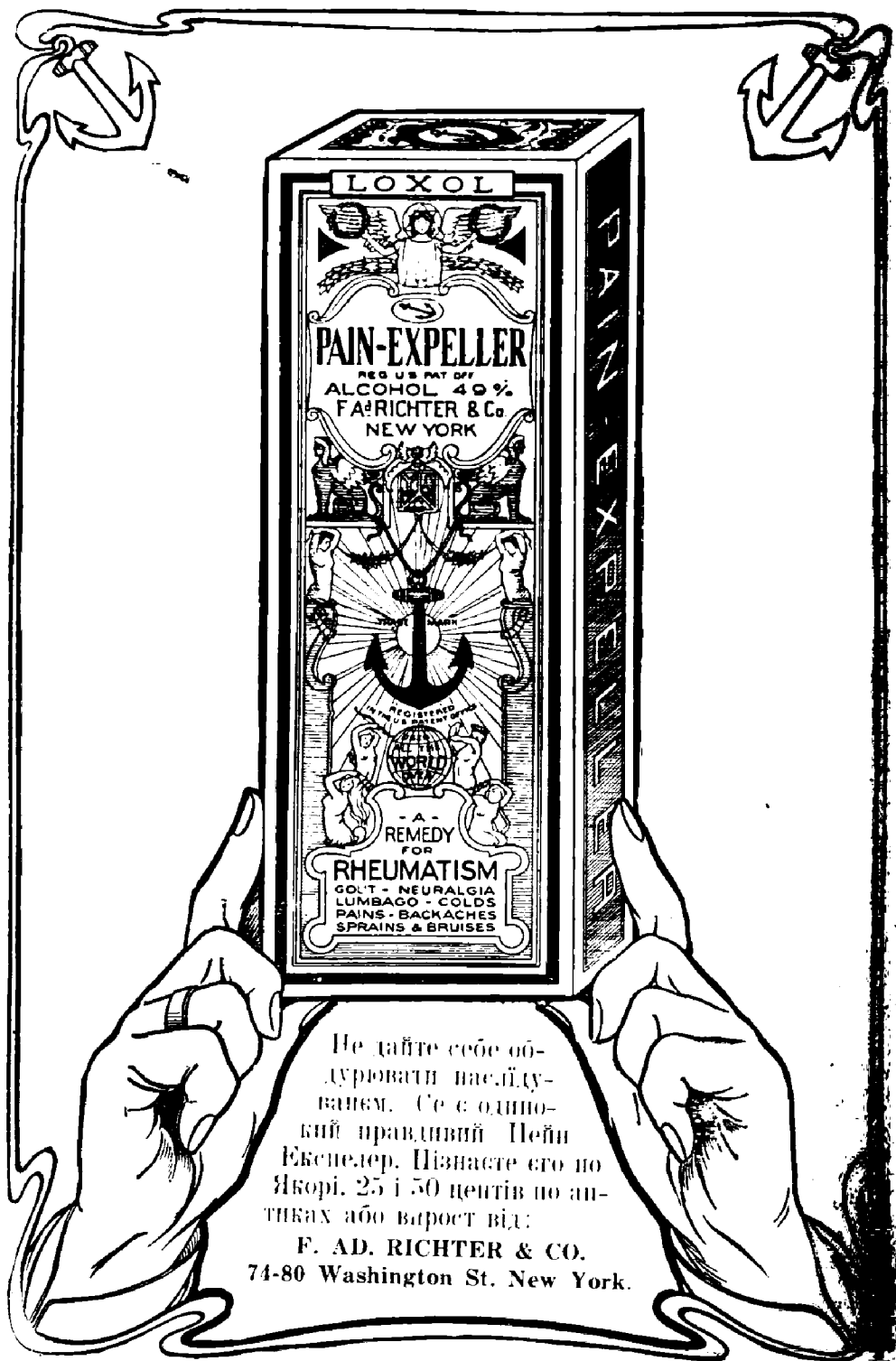

MICHAEL BOSAK,

434 LACKAWANNA AVE.,
SCRANTON, PA.

(або)

126 W. GRANT STREET,
OLYPHANT, PA.

ЧИ ВИ ХОЧЕТЕ ЗНАТИ

ЩО ДІЄ СЯ ТАК В АМЕРИЦІ
ЯК І В СТАРІМ КРАЮ

ЧИТАЙТЕ

УКРАЇНСЬКУ ТИЖНЕВУ ЧАСОПИСЬ

НАРОДНУ ВОЛЮ

КОШТУЄ ДВА ДОЛЯРИ НА РІК
НА ПІВРОКУ ОДНОГО ДОЛЯРА

ДРУЖАРНЯ НАРОДНОЇ ВОЛІ

ВИРОБЛЯЄ ВСЯКІ ТІКЕТИ
НА БАЛІ І ПРОГУЛЬКИ, ОГО-
ЛОШЕННЯ, ПРОГРАМИ, НА-
ГОЛОВКИ ДО ЛИСТІВ, КО-
ВЕРТИ, СТАТУТИ, ПЛАТНИ-
ЧІ І КОЛЕКТОРСЬКІ КНИ-
ЖОЧКИ І. Т. Д. :: ::

З УСІМИ ДРУКАРСЬКИМИ РОБОТАМИ
ЗВЕРТАЙТЕСЬ ЛИШЕ ДО ДРУКАРНІ "НАР.
ВОЛІ", А БУДЕТЕ ВДОВОЛЕНІ. :: ::

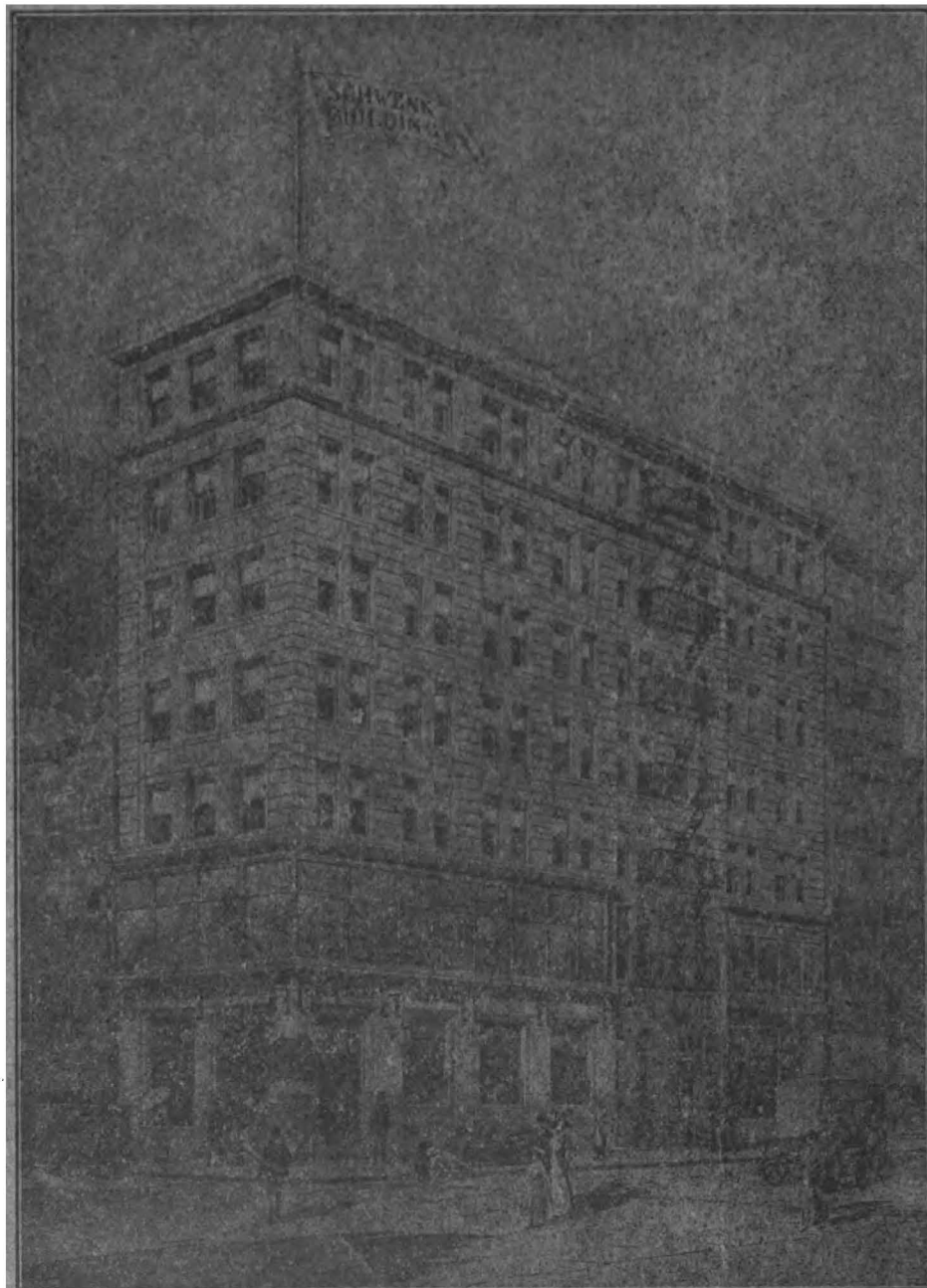
АДРЕСУВАТИ:

NARODNA WOLA,

316 N. Washington Ave., Scranton, Pa.

ДІМ БАНКОВИЙ

А. Гроховский і Ко., 130 E. 7th Street,
New York City.

Власний дім в Нью Йорку на розі Євєню А. і 7-ої улиці.

Сто тисяч доларів (\$100,000.00) зложена гваранция в рядовій касі. — Бюра нашої фірми містять ся в власних домах в Нью Йорку 130 1st 7 Стр. в Брунліні Кор. Бедфорд Євєню і Гренд Ст.

ПРОДАЄМО шифкарти на всі лінії корабельні по такій ціні як в самій компанії. — **ВИСИЛАЄМО** гроші до Старого Краю з тим що до днів 10 — адресат відбере. — **ПРИЙМАЄМО** гроші на книжочки, платимо 4%. — **ВИРОБЛЯЄМО** контракти купна продажи, скрипти, повновласти, стягаємо довги, гроші з каси сирітської і з інших кас:

Нумер Телефону: 1323 Орчард.

Адресуйте : **A. GROCHOWSKI & Co.** 130 EAST 7th STREET,
NEW YORK, N. Y.